Woody Allen.

Apropo de nimic.

Autobiografie.

LITERA

Table of Contents

Cover Page

APROPO DE NIMIC

Woody Allen
Apropo de nimic

Autobiografie

Woody Allen.

Apropo de nimic

Autobiografie.

Traducere din limba engleză

PETRU IAMANDI

LITERA
București

Apropos of Nothing

Woody Allen

Copyright © 2020 Skyhorse Publishing Inc.
Toate drepturile rezervate

Editura Litera
Tel.: 0374 82 66 35, 021 319 63 90; 031 425 16 19
e-mail: contact@litera.ro
www.litera.ro

Apropo de nimic

Woody Allen

Copyright © 2021 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba engleză de
Petru Iamandi

Editor: Vidraşcu şi fiii
Redactori: Ramona Ciortescu, Georgiana Harghel
Corector: Rodica Crețu
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare şi prepress: Ana Vârtosu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Allen, Woody
Apropo de nimic / Woody Allen;
trad. din lb. engleză şi note de Petru Iamandi –
Bucureşti Litera, 2021

ISBN 978-606-33-7315-2

ISBN EPUB 978-606-33-7506-4
I. Iamandi, Petru (trad.)
821.111

Pentru Soon-Yi, cea mai bună.
Am făcut-o să-mi mănânce din palmă,
apoi am observat că îmi lipsește brațul.

La fel ca Holden[1], n-am nici un chef să încep cu toate aiurelile alea, gen David Copperfield[2], deși, în cazul meu, câteva cuvinte despre părinții mei s-ar putea să fie mai interesante decât despre mine. De exemplu, tata, născut în Brooklyn când pe acolo erau numai ferme, băiat de mingi pentru prima echipă Brooklyn Dodgers[3], as la biliard, se dădea începător ca să-i fraierească pe creduli, agent de pariuri, un bărbat mărunt de statură, dar un evreu dur care purta cămăși colorate și părul lucios, pieptănat pe spate à la George Raft. Fără liceu, înrolat în marină la 16 ani, membru al unui pluton de execuție în Franța, ținta fiind un marinar american condamnat la moarte pentru că violase o tânără din partea locului. Țintaș medaliat, i-a plăcut mereu să apese pe trăgaci și a purtat pistol până în ziua în care a murit, cu tot părul, grizonant, și vederea perfectă la 100 de ani. Într-o noapte din timpul Primului Război Mondial, vasul lui a fost lovit de un obuz undeva în largul coastei, în apele reci ca gheața ale Europei. Vasul s-a scufundat. Toată lumea s-a înecat, mai puțin trei inși, care au reușit să înoate kilometri întregi până la țărm. El a fost unul dintre cei trei care au reușit să scape din ghearele Atlanticului. Altfel nu m-aș fi născut. Războiul s-a încheiat. Tatăl lui, care făcuse ceva bani, îl răsfăța mereu, fără nici o rușine și în dauna celorlalți doi copii, mai înceți la minte. Și vreau să spun înceți bine. Când eram mic, sora lui îmi amintea de nătângii ăia de la circ. Fratele lui, slab, palid și cu o figură de degenerat, a hălăduit pe străzile din cartierul Flatbush, unde vindea ziare, până s-a topit ca înghețata dintr-o vafă. Tatăl tatei i-a cumpărat marinarului, slăbiciunea lui, o mașină trăsnet în care tatăl meu a colindat Europa de după Primul Război Mondial. La întoarcere, bătrânul, bunicul meu, își adăugase câteva zerouri la contul din bancă și fuma Corona Coronas.[4] Era singurul evreu comis-voiajor care lucra pentru o mare companie producătoare de cafea. Tata îi mai dădea o mână de ajutor. Într-una din zile, în timp ce lăsa mai mulți saci de cafea pe la clienți, a trecut prin fața unui tribunal de pe treptele căruia cobora Kid Dropper, un bandit notoriu. Kid s-a urcat într-o mașină și, în clipa următoare, un tip pe nume Louie Cohen a sărit pe mașină și a tras patru gloanțe prin parbriz. Tata a rămas cu gura căscată. Mi-a spus povestea asta de multe ori înainte de culcare și era mult mai palpitantă decât cea despre Flopsy, Mopsy, Cotton-tail și Peter.[5]

Bunicul, vrând să facă și mai mulți bani, a cumpărat mai multe taxiuri și cinematografe, inclusiv Midwood Theater, unde aveam să-mi petrec cea mai mare parte din copilărie evadând din realitate, asta însă mai târziu. Mai întâi trebuia să mă nasc. Din nefericire, înainte de acel mic risc de dimensiuni cosmice, tatăl tatei, într-un exces de euforie, a pariat tot mai mult la bursă – cred că intuiți ce s-a întâmplat mai departe. Într-o zi de

marți, bursa și-a dat obștescul sfârșit, iar bunicul, care-și pusese toți banii la bătaie, s-a trezit sărac lipit pământului. Taxiurile s-au dus, cinematografele s-au dus, șefii companiei producătoare de cafea s-au aruncat pe fereastră. Tata, brusc responsabil de propriul trai, s-a văzut silit să se apuce de treburi mai mult sau mai puțin curate; a făcut taximetrie, a deschis o sală de biliard, s-a ținut de escrocherii, s-a angajat ca agent de pariuri. Vara era plătit să meargă la Saratoga ca să aranjeze cursele de cai pentru Albert Anastasia. Verile petrecute în nordul statului erau subiectul altor povești spuse înainte de culcare. Ce mult îi plăcea stilul ăsta de viață! Haine la modă, diurnă generoasă, femei sexy și, la un moment dat, a întâlnit-o pe mama. Lovitură fulgerătoare. Cum de i-a căzut cu tronc Nettie e un mister la fel de nepătruns ca materia întunecată. Doi oameni la fel de nepotriviți precum Hannah Arendt și Nathan Detroit, cu păreri contrare despre orice, mai puțin despre Hitler și carnetul meu de note. Dar, în pofida acestui carnaj verbal, au rămas împreună 70 de ani – de ciudă, cred eu. Pe de altă parte, sunt sigur că s-au iubit în felul lor, un fel cunoscut poate doar câtorva triburi de vânători de capete din Borneo.

În apărarea mamei trebuie să spun că Nettie Cherry a fost o femeie minunată; deșteaptă, muncitoare, devotată. Fidelă, iubitoare și la locul ei, dar, trebuie să recunosc, nu și o femeie atrăgătoare. Când, peste ani, am spus că mama semăna cu Groucho Marx, oamenii au crezut că glumesc. În ultima parte a vieții a suferit de demență și a murit la 96 de ani. Și, chiar dacă nu mai gândea limpede, n-a pierdut nimic din capacitatea ei de a se jelui, pe care a ridicat-o la rang de artă. Tata, vioi până pe la 95 de ani, dormea netulburat de necazuri sau de griji. La fel cum nici un gând negru nu-i tulbura orele în care era treaz. Filosofia lui se rezuma la „Dacă n-ai sănătate, n-ai nimic“, înțelepciune mai profundă decât toată complexitatea gândirii occidentale, succintă ca un răvaș dintr-o plăcintă. Și a reușit să-și păstreze sănătatea. „Nu-mi pasă de nimic“, se lăuda el. „Ești prea prost ca să-ți pese de ceva“, încerca să-i explice mama, răbdătoare. Mama avea cinci surori, una mai neatrăgătoare decât cealaltă, mama fiind, poate, cea mai neatrăgătoare din tot grupul. Hai s-o spun pe cea dreaptă: complexul lui Oedip, după teoria lui Freud, cum că toți bărbații vor, în subconștientul lor, să-și ucidă tații și să se însoare cu mamele lor, nu are nici o legătură când vine vorba de mama.

Din păcate, chiar dacă mama a fost un părinte mult mai bun, mai responsabil, mai onest și mai matur decât tatăl meu nu foarte moral și fustangiu, pe el l-am iubit mai mult. Ca toată lumea. Poate fiindcă era un tip simpatic, mai cald, mai deschis și mai afectuos, în timp ce mama era dintr-o bucată. Ea ținea familia pe linia de plutire. Era contabilă într-o florărie. Ea era stăpâna casei, ea gătea, ea achita facturile, ea avea grijă

ca șoarecilor să nu le lipsească brânza proaspătă din capcane, în timp ce tata scotea bancnote de 20 de dolari care nu-i prisoseau și mi le îndesa în buzunar când dormeam.

Acele zile, rare, de-a lungul anilor în care-i ieșeau numerele erau prilej de mare bucurie pentru noi. Tata juca aceleași numere zi de zi, indiferent ce se întâmpla în jur. Cu o regularitate aproape religioasă. Fie că pleca de acasă cu un dolar sau cu 100 de dolari, îi cheltuia pe toți. Pe ce? Păi, pe haine și alte obiecte esențiale precum mingi de golf contrafăcute, pe care le folosea ca să-și învingă amicii. Îi cheltuia pe mine și pe soră-mea, Letty. Ne răsfăța cu aceeași generozitate cu care-l răsfățase tatăl lui. Exemplu: la un moment dat, tata era chelner în cartierul Bowery, lucrând ture de noapte fără salariu, doar pentru bacșișuri. Și în fiecare dimineață când mă sculam – mergeam la liceu pe vremea aceea – găseam pe noptieră câte cinci dolari. Ceilalți copii pe care-i cunoșteam primeau 50 de cenți sau poate un dolar pe săptămână. Eu primeam cinci dolari pe zi! Ce făceam cu ei? Îmi luam de mâncare, cumpăram trucuri de magie, jucam cărți sau zaruri.

Între timp, devenisem iluzionist amator, fiindcă mă dădeam în vânt după tot ce însemna magie. Întotdeauna am fost atras de ceea ce poți face de unul singur, cum ar fi prestidigitația, cântatul la corn sau scrisul, lucruri care nu mă obligau să am de-a face cu alți oameni care, dintr-un motiv inexplicabil, nu-mi erau simpatici și în care nu aveam încredere. „Dintr-un motiv inexplicabil“ fiindcă făceam parte dintr-o familie numeroasă, iubitoare, care se purta frumos cu mine. Parcă, genetic vorbind, m-aș fi născut păduche. Ședeam singur-singurel și exersam tot felul de mișcări cu monede și cărți de joc, mă făceam că amestec cărțile sau că le tai, dădeam cărți de la fundul pachetului, le palmam. Un salt mic pentru un păduche înnăscut de la a scoate un iepure din joben la a măslui cărțile de joc. Moștenind ADN-ul de escroc al tatălui meu, am ajuns foarte curând un maestru al pocherului, prin iuțeală de mână, trăgându-i pe sfoară și sperând să-mi iasă trucul și astfel ușurându-i pe băieți de banii pe care-i primeau de la părinți.

Dar să nu mai lungesc vorba despre mine și despre ticăloșiile la care mă pretam. V-am povestit puțin despre părinții mei, dar n-am ajuns la momentul în care mama i-a dat naștere micului ei infractor. Tata ducea o viață de boem, iar mama – care, de nevoie, trebuia să rezolve toate problemele serioase ale traiului de zi cu zi – era tot timpul preocupată de ceva, fără haz, fără nimic interesant. Era inteligentă, dar necitită, primul lucru pe care ți-l spunea, mândră de „simțul ei practic“. Eu unul o găseam prea severă și prea insistentă, dar asta fiindcă voia să „fac ceva în viață“. S-a uitat la rezultatele unui test IQ pe care l-am făcut la vârsta de cinci sau șase ani și, chiar dacă n-am să vă spun cum arătau,

mama a rămas impresionată. Părinţilor mei li s-a recomandat să mă trimită la Colegiul Hunter, o şcoală specială pentru copii supradotaţi, dar călătoria lungă cu metroul, în fiecare zi, din Brooklyn până în Manhattan, era prea istovitoare pentru mama sau mătuşa mea, care mă însoţeau cu rândul. Aşa că m-au adus înapoi la P.S. 99, o şcoală pentru profesori retardaţi. Uram tot ce însemna şcoală şi, dacă aş fi rămas la Hunter, nu cred că m-aş fi ales cu ceva. Mama mă teroriza întruna – cu un IQ atât de mare, cum de eram cretin la şcoală? Un exemplu de cretinism scolastic: la liceu am făcut doi ani de spaniolă. Când am intrat la Universitatea New York, pentru cursul de spaniolă am reuşit să mă fofilez la începători – adică era ceva nou pentru mine. Mă credeţi sau nu, am picat examenul.

Oricum, deşteptăciunea mamei nu avea în vedere şi cultura, drept care nici ea şi nici tata, care, academic vorbind, niciodată nu s-a ridicat mai sus de baseball, pinacle sau filme cu Hopalong Cassidy, nu m-au dus, nici măcar o dată, la un spectacol sau la un muzeu. Aveam 17 ani când am văzut prima dată un spectacol pe Broadway şi am descoperit tablourile de unul singur când chiuleam de la şcoală şi fugeam de frigul de afară, intrarea la muzeu fiind liberă sau foarte ieftină. Mai mult ca sigur tata şi mama n-au văzut o piesă de teatru, n-au vizitat o galerie de artă şi nici n-au citit o carte în viaţa lor. Tata avea o singură carte, Bandele din New York. Singura pe care am frunzărit-o în copilărie şi motivul pentru care am ajuns să fiu fascinat de gangsteri, răufăcători şi fărădelegi. Îi ştiam pe gangsteri cum îi ştiau cei mai mulţi băieţi pe jucătorii de baseball. Îi ştiam şi eu pe jucătorii de baseball, dar nu cum îi ştiam pe Gyp the Blood, Greasy Thumb Jake Guzik şi Tick-Tock Tannenbaum. A, ştiam şi vedete de cinema, datorită verişoarei Rita, care îşi tapeta pereţii cu fotografii color din Modern Screen. Am să scriu mai încolo despre ea, fiindcă a fost una dintre figurile luminoase din copilăria mea şi merită mai multă atenţie. Dar, pe lângă Bogart şi Betty Grable şi câte aruncări reuşite a avut Cy Young, câte baze a atins Hack Wilson într-un campionat şi cine a avut două aruncări consecutive imparabile pentru Cincinnati[6], ştiam că Abe Reles[7] ciripea, dar nu zbura – plus unde s-a refugiat Owney Madden şi de ce ciocanul pentru gheaţă era arma preferată a lui Pittsburgh Phil Strauss[8].

În afară de Bandele din New York, biblioteca mea era alcătuită din cărţi de benzi desenate. Până aproape de 20 de ani am citit numai astfel de cărţi. Eroii mei literari nu erau Julien Sorel, Raskolnikov sau neciopliţii din ţinutul Yoknapatawpha[9], ci Batman, Superman, Flash, Sub-Mariner, Hawkman. Da, şi Donald Duck, Bugs Bunny şi Archie Andrews. Oameni buni, ce aveţi în faţă este autobiografia unui incult mizantrop, mare iubitor de gangsteri; un singuratic necultivat care şedea în faţa unei oglinzi triptice şi încerca să palmeze cât mai bine un as de pică, să-l facă

invizibil din orice unghi, ca să câștige mai multe poturi. Sigur, până la urmă m-am lăsat fermecat de merele lui Cézanne, de bulevardele pariziene udate de ploaie ale lui Pissarro, dar, cum spuneam, doar fiindcă fugeam de la ore și nu aveam unde să mă adăpostesc în acele dimineți de iarnă pline de ninsoare. Deci iată-mă, la 15 ani, chiulind, față în față cu Matisse și Chagall, cu Nolde, Kirchner și Schmidt-Rotluff, cu Guernica și tablourile aiuritoare, cât peretele de mari, ale lui Jackson Pollock, cu tripticul lui Beckmann și sculptura neagră a Louisei Nevelson. Apoi prânzul la bufetul cu autoservire MOMA, urmat de un film vechi la parter, în sala de proiecții. Carole Lombard, William Powell, Spencer Tracy. Nu vi se pare mai ca lumea decât figura antipatică, mereu încruntată, a domnișoarei Schwab, care ne întreba când a fost promulgată Legea timbrului[10] sau care e capitala statului Wyoming? Apoi minciunile spuse acasă, scuzele invocate a doua zi la școală, scandalul de rigoare, datul din colț în colț, notele măsluite, prinderea asupra faptului, exasperarea părinților. „Când ai un IQ atât de mare!“ Dar, apropo, dragi cititori, să știți că nu-i chiar atât de mare, deși, după acest cri de coeur al mamei, ați crede că pot explica teoria corzilor. Asta se poate vedea și din filmele mele; chiar dacă unele sunt amuzante, nici una dintre ideile mele nu va sta la baza unei noi religii.

Mai ales – nu-mi este rușine să recunosc – că nu-mi plăcea să citesc. Spre deosebire de sora mea, care citea mult, eu eram un băiat leneș care nu simțea nici o bucurie când deschidea o carte. De ce aș fi simțit? Radioul și filmele erau mult mai atrăgătoare. Mă solicitau mai puțin și păreau mai palpitante. Profesorii nu știau cum să te facă să citești de plăcere. Cărțile și povestirile pe care le alegeau erau plictisitoare, fără sare și piper, antiseptice. Nici un personaj din acele povestiri alese cu grijă pentru băieți și fete nu se compara cu Plastic Man sau Captain Marvel. Chiar credeți că un băiat care se excită una-două (din nou, ca să-l sfidez pe Freud, eu unul n-am trecut printr-o perioadă latentă), căruia îi plac filmele cu gangsteri, vezi Bogart și Cagney, și blondele sexy, ieftine, ar percuta la Darul magilor a lui O. Henry? Ce dacă ea îi cumpără un ceas de buzunar, iar el își vinde ceasul ca să-i cumpere un pieptene? Morala cu care m-am ales eu e că cel mai sigur este să dai bani în loc de cadouri. Mie îmi plăceau benzile desenate, chiar dacă proza era săracă, și, când, mai târziu, a trebuit să-l studiez pe Shakespeare, profesorii mai că nu mi l-au vârât pe gât cu forța, astfel încât, atunci când calvarul a luat sfârșit, nici mort n-am mai vrut să aud hark, prithee sau but soft[11].

Am început să citesc abia când am ajuns în ultimul an de liceu și am simțit cum hormonii mi-o iau razna când vedeam fetele alea cu părul lung, drept, nerujate, machiate discret, îmbrăcate în pulovere negre pe gât, fuste și dresuri negre, cu genți mari, din piele, în care duceau un

exemplar din Metamorfoza lui Kafka pe care îl adnotau cu „Da, cât se poate de adevărat“ sau „Vezi Kierkegaard“. Printr-o ciudăţenie iraţională, de ordin carnal, ele erau cele care-mi cădeau cu tronc, prin urmare, când le dădeam întâlnire şi le întrebam dacă ar vrea să vadă un film sau un meci de baseball, fetele preferau să-l asculte pe Segovia sau să prindă o piesă de Ionesco la un teatru experimental, moment în care eu făceam o pauză lungă, stânjenitoare, la capătul căreia le spuneam: „Stabilim mai târziu“, apoi mă chinuiam să aflu cine erau Segovia şi Ionesco. Mi se pare corect să spun că aceste fete nu aşteptau cu nerăbdare numărul următor din Captain America sau chiar următorul roman poliţist al lui Mickey Spillane, singurul autor din care puteam cita.

Când, în sfârşit, am reuşit să-mi dau întâlnire cu una dintre aceste încântătoare, boeme, savante în devenire, a fost o experienţă brutală pentru amândoi. Pentru ea deoarece încă de la început şi-a dat seama că are de-a face cu un semidoct, care nu ştie pe ce post joacă Stephen Daedalus[12], iar pentru mine fiindcă am devenit conştient că sunt, cu adevărat, prost grămadă şi, dacă voiam să sărut acele buze nerujate sau s-o mai întâlnesc o dată, trebuia să trec dincolo de Kiss Me Deadly (Sărută-mă mortal)[13] şi să mă apuc serios de literatură. Nu mă descurcam doar cu istorioare despre Lucky Luciano sau Rube Waddell.[14] Eram nevoit să văd ce-i cu Balzac, cu Tolstoi şi Eliot ca să pot face faţă unei conversaţii şi nu să duc repede fata acasă, pe motiv că au dat peste ea frigurile galbene. Ca pe urmă să-mi plâng de milă la Bufetul Dubrow alături de alte victime lăsate cu buza umflată sâmbăta seara.

Dar aceste eşecuri erau de domeniul viitorului. Acum, că v-aţi făcut o idee despre părinţii mei, mă voi opri asupra celeilalte odrasle, soră-mea. Pe urmă mă voi întoarce ca să mă nasc şi să las povestea să prindă aripi.

Letty este cu opt ani mai mică decât mine. Firește, când mai avea puţin şi venea pe lume, părinţii m-au pregătit în cel mai rău mod cu putinţă: „După ce se va naşte sora ta, nu vei mai fi în centrul atenţiei. Nu vei mai primi cadouri, ea le va primi. Va trebui să ne concentrăm atenţia pe ea şi nevoile ei, aşa că să nu te mai aştepţi să fii atracţia principală.“ Poate că un alt băiat de opt ani ar fi rămas descumpănit de perspectiva căderii în dizgraţie în favoarea nou-născutei. Dar, chiar dacă-mi iubeam mult părinţii, ştiam că sunt nişte amatori fără speranţă, care habar n-aveau cum se cresc copiii şi ale căror predicţii erau lipsite de temei, cum s-au şi dovedit a fi. Mă gândesc că este un fel de omagiu pentru ei faptul că am intuit, încă din clipa în care au făcut-o pe Cassandra, că mă vor iubi la fel, că nu mă vor abandona niciodată, că-mi vor dori mereu fericire şi bunăstare.

Pe sora mea am îndrăgit-o din clipa în care am văzut-o în leagăn, am iubit-o, am ajutat la creșterea ei, am apărat-o de fricțiunile dintre părinți, care puteau degenera exponențial pornind de la chestiuni mărunte. Cine ar crede că o ciondăneală pe marginea unui pește umplut putea duce la o bătălie demnă de Homer? Mă jucam cu Letty, o luam cu mine de multe ori când ieșeam cu prietenii. Toți spuneau că e drăgălașă și deșteaptă, ce mai, ne înțelegeam de minune. Această relație fără cusur mi-a amintit de un schimb de scrisori cu Groucho, cu care mă împrietenisem de-a lungul anilor mulțumită lui Dick Cavett[15], despre care vă voi povesti mai încolo. La moartea lui Harpo i-am scris lui Groucho, iar el mi-a răspuns că niciodată nu se certase, nu-și spusese cuvinte grele cu Harpo – așa e și cu mine și Letty, care acum este producătoarea filmelor mele.

Sunt gata să mă nasc. În sfârșit, pășesc în lume. O lume în care nu mă voi simți niciodată în largul meu, pe care n-o voi înțelege niciodată, nu voi fi de acord cu ea și nici n-o voi ierta. Allan Stewart Konigsberg, născut pe 1 decembrie 1935. De fapt m-am născut pe 30 noiembrie, foarte aproape de miezul nopții, dar părinții au schimbat data ca să încep cu prima zi din lună. Schimbare care nu mi-a adus nici un avantaj în viață, mai bine-mi lăsau un cont de economii baban. Menționez acest amănunt doar pentru că, printr-o ironie fără sens, sora mea s-a născut opt ani mai târziu exact în aceeași zi. Cu această remarcabilă coincidență și 15 cenți poți face o călătorie cu metroul. M-am născut într-un spital din Bronx, deși părinții locuiau în Brooklyn. Nu mă întrebați de ce mama a bătut drumul până în Bronx ca să mă aducă pe lume. Poate că în spitalul acela se mânca gratis. Oricum, mama n-a bătut drumul înapoi de la spital acasă. Fiindcă era cât pe-aci să moară acolo. Câteva săptămâni soarta ei a fost pe muchie de cuțit, dar, cum îmi povestea ea, hidratarea constantă a fost cea care a salvat-o. Asta-mi mai trebuia, să mă crească doar tata. Acum aș avea un cazier mai lung decât Tora. Dar, chiar și cu doi părinți iubitori, am ajuns, surprinzător, un nevrotic. De ce, nu știu.

Am fost răsfățatul celor cinci surori ale mamei, singurul băiat, comoara acestor mici și scumpe bârfitoare care nu știau ce să-mi mai facă. N-am sărit peste nici o masă, n-am dus lipsă de haine și căldură în casă, n-am căzut pradă vreunei boli grave, precum poliomielita, care la vremea aceea făcea ravagii. N-am avut sindromul Down, precum un coleg de clasă, nici n-am fost cocoșat, precum micuța Jenny, sau atins de alopecie, ca băiatul lui Schwartz. Eram sănătos, plăcut de cei din jur, foarte atletic, cu mine începeau toate echipele, știam cu mingea, alergam bine, dar, chiar și așa, eram deprimat, temător, o epavă emoțională, oricând gata să clachez, mizantrop, claustrofob, retras, înrăit, de un pesimism desăvârșit. Unii văd paharul pe jumătate gol, alții

pe jumătate plin. Eu întotdeauna văd sicriul pe jumătate plin. Dintre atâtea mii de alte suferințe ce sunt a cărnii parte[16] am reușit să evit majoritatea, mai puțin numărul 682[17] – mi-a lipsit mecanismul de negare. Mama spunea că nu știe de ce. Susținea mereu că, până pe la cinci ani, am fost un băiat vesel, dulce, sociabil, după care m-am transformat într-un tip morocănos, răutăcios, mereu nemulțumit, rău până-n măduva oaselor.

Și totuși nu pot spune că trecusem printr-o traumă, nu mi se întâmplase nimic îngrozitor care să justifice trecerea bruscă de la un băiat zâmbitor, pistruiat, cu pantaloni bufanți și undiță, la un tip nesuferit, căruia nimic nu-i era pe plac. Motivul, cred eu, e că pe la cinci ani mi-am dat seama că sunt muritor și mi-am spus: stai puțin, nu de asta ai venit pe lume. Asta e, niciodată n-am fost de acord să fiu finit. Dacă nu vă e cu supărare, aș vrea banii înapoi. După câțiva ani, nu numai moartea, ci și absurditatea existenței mi-a devenit clară. Drept care mi-am pus aceeași întrebare care-l frământa pe fostul prinț al Danemarcei: „De ce să îndur în cuget, oare, săgeți și praștii ale ursitei rele“[18], când puteam să-mi ud nasul și să-l vâr într-o priză, ca să scap de angoasă, de strângerea de inimă sau de puiul fiert de mama? Hamlet n-a recurs la așa ceva fiindcă se temea de ce ar fi putut păți în viața de apoi, eu însă nu credeam în viața de apoi, așa că, având în vedere părerea mea jalnică despre condiția umană și despre absurditatea ei dureroasă, eu de ce-aș fi continuat să exist? Până la urmă n-am găsit un motiv logic, ajungând la concluzia că noi, oamenii, pur și simplu suntem determinați genetic să ne opunem morții. Viața bate rațiunea. Nu găsim un motiv logic ca să ne agățăm de viață, dar cui îi pasă ce spune capul – inima întreabă: ai văzut-o pe Lola în minijupă? Oricât ne-am lamenta și am suspina și am insista adesea destul de convingător, că viața este un coșmar fără sens de suferințe și lacrimi, dacă, brusc, cineva ar pătrunde la noi în cameră cu un cuțit ca să ne omoare, reacționăm imediat. Încercăm să ne luptăm cu el până la ultimul strop de energie ca să-l dezarmăm și să supraviețuim. (Eu unul aș lua-o la fugă.) Aceasta, recunosc, este o caracteristică ce ține strict de structura noastră moleculară. Până acum cred că v-ați dat seama nu numai că nu sunt un intelectual, dar nici sufletul petrecerilor.

Fiindcă veni vorba, e uimitor cât de des mă consideră lumea „un intelectual“. O opinie la fel de deplasată ca și monstrul din Loch Ness, întrucât în capul meu nu e nici urmă de neuron intelectual. Incult și neinteresat de studiu, am ajuns prototipul trântorului care șade în fața televizorului, cu o bere în mână, cu sonorul dat la maximum, doar se transmite un meci de fotbal, cu posterul din revista Playboy lipit cu scotch pe perete, un barbar îmbrăcat în costum din tweed, cu petice în coate, specific unui profesor universitar de la Oxford. N-am niște intuiții

devastatoare, interpretări surprinzătoare, fiindcă nu înțeleg majoritatea poeziilor care nu încep cu „Trandafirii sunt roșii, violetele sunt albastre“. Dar, în schimb, am o pereche de ochelari cu ramă neagră și poate că tocmai acești ochelari, plus talentul de a reține citate din surse erudite, prea profunde ca să le pot înțelege, dar pe care le pot folosi în activitatea mea ca să dau impresia falsă că știu mai mult, întreţin acest basm despre mine.

OK, am fost crescut într-o bulă de multe femei extrem de grijulii – mama, mătușile și patru bunici iubitori. Încercați să țineți pasul cu mine: tatăl tatălui meu, bogat cândva, un bărbat care mergea cu vaporul la Londra doar ca să vadă cursele de cai și avea o lojă la operă, acum sărăcit, trăind din Dumnezeu știe ce. S-a căsătorit cu soția lui, și ea imigrantă, ca să poată intra în țară. Ea a fugit de pogromurile din Rusia, el, de serviciul militar obligatoriu. Ea era o bătrânică s-o pui pe rană, diabetică, și stătea cu soțul și pisicile ei într-o magherniță, cu o pianină la care nu cânta nimeni. Dar mă iubea, îmi dădea bani pe ascuns, cuburi de zahăr din cutia galbenă de domino, mereu generoasă, în ciuda sărăciei, nedorind altceva de la mine decât s-o vizitez din când în când.

Și bunicii din partea mamei mă iubeau. Bunica, grasă și surdă, care toată ziua stătea la fereastră, zi de zi (după cum arăta, i-ar fi stat mult mai bine pe o frunză de nufăr). Bunicul, activ, viril, mereu la shul[19], și iată cum un păduche ca mine îi răsplătea bunătatea: împreună cu amicii mei am intrat în posesia unei monede de 5 cenți contrafăcute. 100% plumb. Ne-a fost teamă s-o folosim la chioșcul de dulciuri, ca să nu ajungem pe insula Rikers[20], așadar m-am oferit să i-o strecor bunicului, care era prea bătrân ca să se prindă, și nu s-a prins, în schimbul a cinci monede de un cent, din portofelul lui; n-a fost ca în filme, unde bătrânul chicotește ghicindu-mi intenția, dar liniștindu-mă cu o privire șireată. Deloc. A înghițit gălușca, eu m-am ales cu 5 cenți, el a rămas cu moneda din plumb, iar eu am dat fuga să-mi cumpăr alune în ciocolată.

În sfârșit, am ajuns și la adevăratul curcubeu al copilăriei mele, verișoara mea Rita. Cu cinci ani mai mare decât mine, blondă, plinuță, prietenia ei a avut poate cea mai importantă influență asupra vieții mele. Rita Wishnick, tatăl ei un alt evreu rus fugar pe nume Vișnevski, anglicizat în Wishnick. O fată atrăgătoare, victimă a poliomielitei, care șchiopăta ușor, mă simpatiza mult și, din această cauză, mă lua cu ea peste tot – la film, la plajă, la restaurantele chinezești, la minigolf, la pizzerie –, juca dame, cărți și Monopoly cu mine. Îmi făcea cunoștință cu toți prietenii și prietenele ei, mai mari decât mine, care se amuzau pe seama precocității mele, câtă aveam. Într-un cuvânt, mă țineam de ei, devenind foarte sofisticat pentru un băiat de vârsta mea și simțind cum copilăria făcea un mare pas înainte.

Aveam și prieteni de vârsta mea, dar majoritatea timpu-lui mi-l petreceam cu Rita și gașca ei. Erau toți evrei deștepți din clasa de mijloc, care se pregăteau să fie jurnaliști, profesori, doctori și avocați.

Dar să revin la filme, pasiunea Ritei. Rețineți, eu aveam cinci ani, iar ea zece. În afară de faptul că-și tapeta pereții cu fotografii color ale tuturor vedetelor de la Hollywood, mergea regulat la cinema, adică în fiecare sâmbătă, la prânz, când rulau câte două filme, de obicei la Midwood, și, fiindcă mergea cu mai mulți, mă lua și pe mine. Așa am văzut tot ce scotea Hollywoodul. Orice lung metraj, orice film cu buget redus. Știam cine joacă, îi recunoșteam pe actori, chiar și pe cei mai neînsemnați, personajele-actori, recunoșteam coloana sonoră, fiindcă știam toată muzica pop ascultând ore în șir radioul alături de Rita. Emisiunile Make Believe Ballroom, Your Hit Parade. Pe atunci radioul stătea deschis de când te trezeai și până mergeai la culcare. Muzică, știri, și ce muzică.

Muzica pop de atunci însemna Cole Porter, Rodgers și Hart, Irving Berlin, Jerome Kern, George Gershwin, Benny Goodman, Billie Holiday, Artie Shaw, Tommy Dorsey. Așadar iată-mă copleșit de cea mai frumoasă muzică și de filme. Mai întâi două filme în fiecare săptămână, apoi, cu trecerea anilor, tot mai multe. Câtă emoție la intrarea în cinematograful Midwood, sâmbătă dimineața, când toate luminile erau încă aprinse și câțiva oameni își cumpărau dulciuri și intrau în sală, ascultând în fundal muzică pop menită să-i potolească pe cei care nu mai aveau răbdare să înceapă filmul. Harry James – „I'll Get By". Abajururile aplicelor erau roșii, armăturile – aurii, covoarele – roșii. În cele din urmă luminile se stingeau, cortina se ridica, iar ecranul argintiu prindea viață, cu un logo care-ți făcea inima să saliveze, dacă pot amesteca metaforele, cu o anticipare pavloviană. Le-am văzut pe toate, comedii, filme cu cowboy, povești de dragoste, filme cu pirați, filme de război. Multe decenii mai târziu, în timp ce mă aflam în compania lui Dick Cavett pe o stradă unde fusese cândva un cinematograf grandios, iar acum era doar un loc viran, ne-am uitat lung la el și ne-am amintit cum chiar în mijlocul acelui teren stăteam odată, călătorind spre orașe străine, pline de intrigi, spre deșerturi înconjurate de beduini romantici, pe corăbii, în tranșee, spre palate și rezervații amerindiene. Curând, acolo avea să se înalțe un bloc de apartamente, în locul lui Rick's Café[21], de mult demolat.

Când eram mic, filmele mele preferate erau cele pe care le-am numit comedii spumoase. Îmi plăceau poveștile care aveau loc în apartamente luxoase construite pe acoperișul unor clădiri înalte, unde liftul dădea direct în apartament, unde pocneau dopurile sticlelor de șampanie, unde bărbați curtenitori, cu replici pline de duh, vrăjeau femei

frumoase care se relaxau în ţinute care acum probabil s-ar purta doar la o nuntă la Palatul Buckingham.

Aceste apartamente erau imense, de obicei duplexuri, foarte spaţioase. După ce intrau, oaspeţii aproape întotdeauna mergeau direct la un mic bar accesibil ca să-şi toarne un pahar din carafele cu băuturi. Toţi consumau alcool, dar nimeni nu vomita. Şi nimeni nu avea cancer, apartamentul nu avea igrasie, iar când suna telefonul, la miezul nopţii, cei care locuiau pe Park Avenue sau pe Fifth Avenue nu erau nevoiţi, ca mama, să se dea jos din pat, să se lovească de tot ce le ieşea în cale bâjbâind pe întuneric după acel instrument negru şi să afle, poate, că tocmai le murise o rudă. Nu. Hepburn sau Tracy, Cary Grant sau Myrna Loy doar se întindeau după telefonul de pe noptieră, care de obicei era alb, la doar câţiva centimetri de pat, iar vestea nu era legată de vreo metastază sau de o tromboză coronariană, după ani întregi în care persoana în cauză înfulecase numai fripturi, ci mai degrabă de nişte dileme uşor de rezolvat precum: „Poftim? Cum adică nu suntem căsătoriţi legal!?“

Imaginaţi-vă o zi toridă de vară în Flatbush. Mercurul termometrelor indică 35 °C, iar umiditatea e sufocantă. Aer condiţionat nu exista decât dacă intrai într-un cinematograf. E dimineaţă, mănânci ouăle fierte moi într-o ceaşcă de cafea, într-o bucătărie unde n-ai loc să te întorci, cu podea acoperită de linoleum şi o masă acoperită cu muşama. La radio se aude „Milkman Keep Those Bottles Quiet“ sau „Tess’s Torch Song“. Părinţii tăi s-au angajat într-o nouă „discuţie“ idioată, cum îi spunea mama, care mai avea puţin şi se transforma într-un schimb de focuri. Fie mama vărsa smântână pe cămaşa nouă a tatei, fie tata îi făcea în ciudă şi îşi parca taxiul chiar în faţa casei. Ferească Dumnezeu să afle vecinii că s-a măritat cu un taximetrist, şi nu cu un judecător de la Curtea Supremă. Tata nu se sătura niciodată să-mi spună cum l-a luat el o dată pe Babe Ruth.[22] „Mi-a dat un bacşiş de rahat“, atât îşi amintea despre Sultan Swat (Regele loviturilor). Peste ani m-am gândit la asta, când o făceam pe comicul la Blue Angel şi Sonny, uşierul, îl bârfea pe Billy Rose[23], care se umpluse de bani cu spectacolele lui de pe Broadway şi acum nu-şi mai încăpea în piele. „Un om de-un sfert de dolar“, spunea el cu dispreţ, învăţând să-i ierarhizeze pe oameni după bacşişul pe care-l dădeau. Ştiu că-mi tachinez părinţii în aceste memorii, dar de la fiecare m-am ales cu ceva care m-a ajutat de-a lungul anilor. De la tata: când cumperi un ziar de la chioşc, să nu-l iei niciodată pe cel de deasupra. De la mama: eticheta se pune întotdeauna în spate.

Aşadar e o zi fierbinte de vară şi îţi pierzi dimineaţa returnând mai multe sticle goale la piaţă ca să iei 2 cenţi pe sticlă şi cu ei să intri la Midwood, Vogue sau Elm, cele mai apropiate cinematografe de casa

noastră. La 5 000 de kilometri distanță, în Europa, evreii sunt împușcați sau gazați fără nici un motiv de către nemți obișnuiți, care o fac cu mare plăcere și găsesc fără probleme cuiere pe tot continentul. Asuzi din greu pe Coney Island Avenue, un bulevard urât, plin de mașini la mâna a doua scoase la vânzare, de case funerare, de magazine de feronerie, până vezi intrarea în cinematograf. Soarele te bate acum direct în cap, fără milă. Troleibuzul scoate zgomote suspecte, șoferii claxonează de zor, doi bărbați parcă execută coregrafia imbecilă a celor cărora le sare țandăra când le taie cineva calea în trafic, urlă și sar la bătaie. Cel mai scund și mai slab dă fuga la mașină ca să-și ia levierul. Îți cumperi biletul, intri și, brusc, căldura și lumina insuportabile dispar ca prin minune, iar tu pășești într-o realitate alternativă, răcoroasă, întunecată. OK, acestea sunt doar imagini – dar ce imagini! Plasatoarea, o doamnă în vârstă, în uniformă albă, te conduce la locul tău cu ajutorul unei lanterne. Ți-ai cheltuit ultimii 5 cenți pe o pungă de jeleuri cu nume bizar: Jujubes sau Chuckles. Acum te uiți la ecran și, pe muzica lui Cole Porter sau pe melodiile nespus de frumoase ale lui Irving Berlin, apar zgârie-norii din Manhattan. Sunt pe mâini bune. Nu va fi vorba de o poveste despre niște tipi în salopete de la o fermă, care se scoală cu noaptea în cap ca să mulgă vacile și al căror țel în viață e să câștige o panglică la un bâlci sau să-și învețe calul să-și depășească condiția cabalină și să câștige o cursă de șarete. Și, slavă Domnului, nimeni nu va fi salvat de un câine, nici un personaj care vorbește pe nas nu-și va duce urciorul la gură ca să-și astâmpere setea, nici o sfoară nu va fi legată de piciorul unui băiat care moțăie în fața unei undițe.

Chiar și astăzi, dacă primul cadru al unui film este un prim-plan cu un steguleț care cade, stegulețul fiind pe aparatul de taxat al unui taxi galben[24], rămân în sală. Dacă e pe o cutie poștală, am și plecat. Nu, personajele mele se trezesc, draperiile de la dormitor sunt trase, descoperind New Yorkul, cu clădirile lui înalte și absolut toate promisiunile lui ispititoare, actorii mei iau micul dejun în pat – dintr-o tavă căreia nu-i lipsește un suport pentru ziarul de dimineață – sau la o masă acoperită cu pânză de in, pe care tronează tacâmuri de argint, iar oul este adus la masă într-un pahar special pentru ouă, astfel încât beneficiarul nu trebuie decât să bată ușor coaja ca să ajungă la gălbenuș, totul fără vești despre lagăre de exterminare, poate doar una de prima pagină, cu o tipă frumoasă care s-a cuplat cu un alt tip, fapt care-l deranjează pe Fred Astaire fiindcă și el o iubește. Sau, dacă e vorba de un mic dejun pentru doi soți, aceștia țin mult unul la altul chiar și după atâția ani de trai în comun, ea nu se leagă de eșecurile lui, iar el n-o face vacă. Iar când filmul se sfârșește, următorul este polițist, unde un detectiv particular dur rezolvă toate problemele vieții cu un pumn în falcă și se alege cu o tipă voluptuoasă cum n-am văzut nici la școală, nici pe la nunțile, înmormântările și confirmările[25] la care am

luat parte. Fiindcă veni vorba, în viaţa mea n-am fost la o înmormântare – m-am ferit mereu de realitate. Primul şi singurul mort pe care l-am văzut vreodată a fost Thelonious Monk, când m-am oprit în drum spre Elaine's[26] ca să-i aduc un ultim omagiu acolo unde era depus trupul său, în casa funerară de pe Third Avenue. M-am dus cu Mia Farrow; eram la începutul relaţiei noastre, ea era politicoasă, dar şi derutată, simţind probabil că începea o legătură cu un visător mai altfel, dar despre toată tevatura asta mai târziu.

Aşadar acum se sfârşeşte şi cel de-al doilea film, iar eu părăsesc lumea misterioasă, confortabilă, a cinematografului şi reintru pe Coney Island Avenue, în soare, în trafic, înapoi la amărâtul meu apartament de pe Avenue K. Înapoi în ghearele duşmanului meu de moarte, realitatea. În filmul meu Adormitul, ca parte dintr-o secvenţă comică, dintr-o pornire greu de explicat, îmi imaginez că sunt Blanche Du Bois din Un tramvai numit dorinţă. Vorbesc cu voce de femeie şi accent sudic, încercând să par cât mai amuzant, în timp ce Diane Keaton îl imită perfect pe Brando. Keaton e genul care se lamentează: „Vai, nu pot face asta, nu pot să-l imit pe Marlon Brando". Exact ca fetele de la tine din clasă care-ţi spun că n-au făcut nimic la test, iar când vin rezultatele, iau numai zece pe linie. Firește, Brando în interpretarea ei e mai bun decât Blanche în interpretarea mea, dar ideea e că în viaţa reală eu chiar sunt Blanche. Blanche spune: „Nu vreau realitate, vreau magie". Iar eu întotdeauna am disprețuit realitatea şi am tânjit după magie. Am încercat să fiu magician, dar am descoperit că puteam manevra doar monedele şi cărţile de joc, nu şi universul.

Şi astfel, prin intermediul verişoarei Rita, am făcut cunoştinţă cu filmele, cu vedetele de film şi Hollywoodul cu moralitatea lui patriotică şi finalurile uimitoare; şi, în timp ce respingeam tot ce încercau să mă înveţe ceilalţi, de la părinţi la profesorii de spaniolă, când aveam deja doi ani de spaniolă la activ, Hollywoodul m-a prins. Modern Screen. Photoplay.[27] Bogart, Cagney, Edward G. Robinson, Rita Hayworth – lumea lor de celuloid este cea pe care am învăţat-o. Impresionantă, superficială, seducătoare, deşi nu regret nici măcar un cadru. Întrebat care personaj din filmele mele se apropie cel mai mult de mine, am răspuns: încercaţi Cecilia din Trandafirul roşu din Cairo.

Deci unde am rămas? A, la naştere. M-am născut fără doar şi poate şi spun asta fiindcă au fost trei situaţii care ar fi putut împiedica naşterea mea. Prima, când tatăl meu a fost singurul dintre cei trei înotători care au ajuns la ţărm după ce vasul lui s-a scufundat. A doua îl are protagonist tot pe el, deşi nu în aceeaşi ipostază eroică. Era la o petrecere de familie, cu mama mea, doar logodnică pe atunci. Petrecerea era dată de cineva din familia mamei, cu mai mulţi evrei

cumsecade, zgomotoși, fiecare cu stilul lui de viață. Exemplu de stil: aveam o rudă pe nume Phil Wasserman, la care voi reveni curând, fiindcă m-a ajutat mult în carieră. Dar mai aveam o rudă, tot Phil Wasserman, la fel de important pentru familie, despre care toți spuneau că e „celălalt Phil Wasserman". Prin urmare, în conversațiile despre unul sau celălalt, trebuia să specifici la care te referi, cam așa: „Mă plimbam prin Manhattan, când peste cine dau? Peste celălalt Phil Wasserman." Sau: „Trebuie să cumpăr un cadou pentru celălalt Phil Wasserman". Copil fiind, mă întrebam dacă nu cumva la telefon se prezenta astfel: „Alo, sunt celălalt Phil Wasserman". Sau poate că soția lui spunea: „Vi-l prezint pe soțul meu, celălalt Phil Wasserman". Sau pe piatra lui de mormânt scrie: „Aici zace celălalt Phil Wasserman". Una peste alta, convenția funcționa, chiar dacă era neinspirată.

În fine, părinții mei erau la o petrecere unde o verișoară se fălea cu noul ei inel cu diamant. Multe exclamații de uimire și invidie provocate de mărimea acestuia și de frumusețea lui, deși sunt sigur că nici nu se compara cu diamantul Hope. După o oră diamantul dispare și se creează o panică în toată regula. Nimeni nu găsea prețioasa bijuterie. Nu știu cum s-a rezolvat misterul, cert e că s-a descoperit că-l furase tata. Vă imaginați că toți au rămas cu gura căscată. Au făcut ochii mari, s-au luat cu mâinile de cap, cum vezi în teatrul idiș, au scos la unison un „Oi vei", și-au lăsat paharele cu vin dulce pe masă și s-au oprit din masticat copanele de pui. Firește, mama a leșinat și în seara aceea nunta a fost anulată. Nașterea mea a fost din nou în pericol. Doar farmecul și vorba meșteșugită ale bunicului, puse la bătaie într-o discuție cu tatăl mamei, au reușit să amelioreze criza. Tatăl tatei a promis că neisprăvitul de fii-su nu va mai face tot restul zilelor așa ceva și că se va lăsa de escrocherii, nu va mai fi agent de pariuri pentru mafie – într-un cuvânt, va alege calea cea dreaptă. Apoi l-a ajutat pe tata să cumpere o băcănie falimentară de pe Flatbush Avenue și, cu multă chibzuință și muncă susținută, tata a reușit să-i dubleze pierderile într-un timp record. Cred că v-ați dat seama că tata nu prea se pricepea să întrețină o familie, un subiect inepuizabil și stimulativ de-a lungul anilor, care-l făcea pe tata să-și îngrămădească, furios, hainele într-o valiză, pentru ca mai apoi să le scoată din valiză și să se ducă la culcare.

A treia situație în care am cochetat cu nonexistența s-a ivit la scurt timp după nașterea mea. Cel puțin îmi făcusem apariția pe lume. Mama, care, v-am spus, trebuia să muncească în plus ca să compenseze multele afaceri neprofitabile ale tatei, era nevoită să mă lase în grija altora, mai precis a unor tinere necunoscute, de obicei diferite de la o zi la alta, în funcție de agenția care le trimitea. Mama le dădea instrucțiuni unde este uleiul din ficat de cod, că eu beau doar lapte cu ciocolată și că, oricât de drăgălaș aș părea, să nu-l scape din ochi pe micul pungaș.

Stăteam pe un scaun înalt, de obicei supărat când pleca, deşi nici până azi nu ştiu de ce, fiindcă era atât de acră, nu o mamă veselă ca Billie Burke sau Spring Byington.[28] Oricum, faptul că în fiecare zi rămâneam singur cu o străină putea fi fatal; de exemplu, într-o zi una dintre bone m-a înfăşurat într-o pătură explicându-mi ce uşor i-ar fi să mă sufoce şi să arunce pătura, cu mine mort, la lada de gunoi. Curând m-am încălzit şi am simţit că nu mai am aer, înfofolit cum eram în pătura aia. Spre norocul meu, bona făcea parte din acea categorie de ţicniţi care nu-şi pun gândurile în practică, ci mai degrabă genul care ajung pe pagina şase, într-un combinezon portocaliu, gata să se arunce în gol fiindcă au uitat să-şi ia doza de clozapină.[29]

Cum spuneam, am avut noroc şi acest noroc m-a urmărit tot restul vieţii mele până acum. Dar puterea lui nu poate fi supraestimată. Oamenii spun despre cariera mea că nu poate fi doar o chestie de noroc, fiindcă nu-şi dau seama că cea mai mare parte din ea se datorează unui zar câştigător, atâta tot.

Prin urmare, în timp ce apariţia mea pe lume a fost ameninţată, iar primele luni de viaţă au fost sub semnul întrebării, am reuşit să supravieţuiesc pe Strada 14, colţ cu Avenue J din Brooklyn. Şi, chiar dacă nu am multe amintiri din primii ani, doar că am băut un pahar cu lapte direct de la ugerul unei vaci (lucru care ar fi trebuit să mă lase paf, dar nu s-a întâmplat asta, fiindcă laptele era cald şi greţos) şi am încercat să fug de lângă mama, la un film Disney, ca să ating ecranul cu mâna, alte întâmplări fără haz nu merită menţionate. A, da, se pare că m-am născut paranoic. Îmi amintesc prima locuinţă, un apartament pe care părinţii îl împărţeau cu unchiul Abe şi mătuşa Ceil, sora mamei. Îmi amintesc cum credeam că mama şi tata, mătuşa şi unchiul erau extratereştri care, la un moment dat, aveau să-şi scoată masca, să-şi arate chipurile monstruoase şi să mă hăcuiască. De unde o fantezie atât de înspăimântătoare, habar n-am. Părinţii, mătuşile şi unchiul, cum am mai spus, mă iubeau şi se purtau frumos cu mine.

La început, am locuit într-un cartier minunat, pe care am ajuns să-l apreciez cum se cuvine de-abia după ce n-a mai fost. Mă refer la Avenue J, o stradă comercială, care nu era mare lucru pe atunci, dar care acum îmi pare un adevărat paradis. Avea magazine extraordinare cu dulciuri, magazine alimentare cu sortimente de carne suculentă, magazine de jucării, unul de feronerie, restaurante chinezeşti ce serveau o mâncare delicioasă, o sală de biliard, o bibliotecă. Erau nenumărate magazine mici care vindeau îmbrăcăminte, brutării cu prăjituri proaspete şi, desigur, doamna care vindea murături, o creatură înfricoşătoare, care şedea ca un minotaur lângă un butoi mare. Era o masă de carne îmbrăcată cu mai multe pulovere, iar stratul gros de haine o făcea să

pară și mai mare. Pentru 5 cenți își vâra mâna în butoi, găsea o murătură cam cât moneda respectivă și ți-o întindea – după decenii de vârât mâna în saramură cred că și mâna i se murase. Mă întrebam, copil fiind, câți litri de loțiune Jergens i-ar fi trebuit ca s-o aducă la normal. Mai era și Midwood, cinematograful în care practic îmi făceam veacul. Ce frumos, în vremurile acelea, în micul și frumosul meu cartier, cu o mulțime de cinematografe în apropiere, toate rulând câte două filme la preț de unul. În cele mai sărace rulau două filme artistice, cinci filme de desene animate, un serial săptămânal ca Batman și unul scurt, comic, fie cu Robert Benchley, fie cu Joe McDoakes.

Din nefericire, uneori mai rula și câte un film despre călătorii, unde ne ducea domnul Fitzgerald, cu sau fără voia noastră, în locuri uitate de timp precum Ceylon și Java. Uneori se organiza și o tombolă la care, dacă ieșeai câștigător, te alegeai cu un pistol de jucărie care pocnea tare când apăsai pe trăgaci – și totul, țineți-vă bine, doar pentru 12 cenți, cât costa biletul. Asta se întâmpla când eram mic. Deși nu chiar atât de mic ca să nu pot merge la film. Prețul în cinematografele cu ștaif era de 20 de cenți, de 25, apoi de 35. Când a ajuns la 55, tot cartierul s-a revoltat precum echipajul de pe Potemkin.[30] Cineva mi-a spus că acum un bilet poate ajunge la 20 de dolari. Știți câte sticle ar trebui să înapoiez ca să iau 20 de dolari?

Erau cinematografe la fiecare colț de stradă și nu trecea o zi să nu apară un film care să merite vizionat – dacă îți plac filme precum Crime Doctor sau The Whistler. Mi-au plăcut la nebunie, toate. Iar într-o zi viața mi s-a schimbat când tata m-a dus în Manhattan pentru ceea ce astăzi s-ar numi timp petrecut împreună, deși probabil mergea acolo ca să plătească niște agenți de pariuri. Aveam în jur de șapte ani și până atunci nu ieșisem din Brooklyn.

Am luat metroul, am coborât în Times Square, am urcat mai multe trepte și am ajuns pe Broadway colț cu Strada 42. Eram mut de uimire. Iată ce se vedea prin ochii unui copil: un milion de oameni, mulți soldați și marinari, pușcași marini. Cinematografe nenumărate, de-o parte și de alta a Străzii 42. Săli de dans. Femei stilate, cel puțin așa mi se păreau mie. Băieți care cântau la instrumente pentru bani. Reclama la hainele Bond, reclama la țigările Camel, cu tipul care scoate rotocoale de fum pe nări. Tipi agasanți care urlau în fața unor gură-cască despre sfârșitul lumii, chiar în joia următoare. (Oare chiar erau siguri?) Iar păpușile alea din hârtie cum de dansau în aer, fără sârme? Pe Strada 42 era cinematograful vesel, ce avea afară oglinzi care deformează (nu reușeau să mă amuze nici la vârsta de șapte ani), apoi Hubert's Flea Museum[31], care expunea la loc de cinste un hermafrodit, ce-o fi fost și ăsta. Ne-am

oprit acolo pentru ca tata să tragă cu pușca de calibrul 22 și să stingă mai multe lumânări, cheltuind cam 5 dolari pe cartușe.

Tata se dădea în vânt după tot ce însemna armă de foc. Nu rezista să treacă pe lângă un pavilion de tir sportiv, unde se trăgea cu puști adevărate și muniție reală. Mai târziu și-a luat un permis de portarmă, motivând că trebuie să dețină o armă fiindcă transportă bijuterii. În anii aceia făcea contrabandă cu bijuterii și venea târziu acasă, fiindcă era și chelner. De pistol a avut nevoie numai de două ori: o dată ca să-l dea jos din autobuz pe un scandalagiu; altă dată, când era singur în metrou, la ora trei dimineața, și a fost înconjurat de patru tineri, a scos pistolul și a tras un foc în aer. Cei patru au făcut stânga împrejur și au luat-o la fugă. Nu l-au atacat propriu-zis, deși tata a simțit că vor s-o facă, chiar dacă tipii erau prea beți – caz în care a făcut bine că i-a speriat.

Și astfel mergeam pe Broadway, trecând pe lângă tot felul de cinematografe și restaurante; McGinnis's, Roth's, Jack Dempsey's, Turf și, în final, Lindy's. Am intrat în mai multe săli de jocuri, am mâncat cârnăciori de Frankfurt, am băut piña colada, cred că am văzut și un film. Eram atât de mic încât nu-mi mai amintesc mare lucru, doar că am dezvoltat pe loc o pasiune pentru Manhattan, unde, de-a lungul anilor, am revenit de fiecare dată când am avut ocazia. N-am amintiri mai fericite decât chiulitul de la școală, călătoria cu metroul de la Avenue J din Brooklyn până în oraș, ziarul pe care-l cumpăram, localul unde înfulecam o plăcintă cu vișine, beam o cafea și citeam articolele lui Jimmy Cannon.[32] Între timp avea să se deschidă Paramount, unde vedeam și filmul, și spectacolul de pe scenă și râdeam mereu la glumele comicului. Îmi amintesc cum am fost la Roxy când cânta orchestra lui Duke Ellington acolo și cum, la sfârșitul filmului, instrumentiștii au ieșit din fosă[33] interpretând „Take the A Train", iar eu am simțit că sunt în al nouălea cer. Din acel moment mi-a atras atenția orice film a cărui acțiune se petrecea în New York. O, de câte ori am stat în sală privind vrăjit cum o frumusețe cu picioare lungi se întoarce acasă de la un club de noapte din Manhattan, cu o capă scumpă peste umăr, cum intră în holul unei clădiri de pe Fifth Avenue, cum apasă pe butonul liftului și urcă în apartamentul ei, adormind doar la lăsatul zorilor în acordurile lente ale melodiei „Out of Nowhere"!

Ori de câte ori mă întorceam în Brooklyn, doar în orașul de peste râu voiam să locuiesc. De-abia așteptam ziua în care aveam să intru într-un bar din Manhattan ca să spun: „Ca de obicei". Peste ani, Mort Sahl a avut geniala idee să pornească o acțiune colectivă împotriva filmelor care ne distrug viața. Dar mă abat de la subiect.

În povestea noastră sunt tot pe Avenue J, în Brooklyn, îmbrăcat într-un șpilhozen și, în sfârșit, făcând trecerea de la leagăn la pat. Chiar îmi amintesc acest mic ritual de inițiere. Eram atât de fricos, încât, din prima noapte petrecută în noul meu pat, am adoptat așa-numita „poziție de somn", întins pe partea dreaptă ca să pot sări într-o fracțiune de secundă și să mă apăr în caz că din șifonier își făcea apariția vreun vârcolac. Dormeam gata să sar din pat… și mai ce? Bună întrebare. Jiu-jitsu era destul de răspândit în anii de război, dar, până să-l arunci peste umăr, trebuia să dai mâna cu vârcolacul. Oricum, maturitatea a venit odată cu trecerea anilor, motiv pentru care acum îmi dau seama cât de naiv eram și cât de înțelept este să dormi cu o bâtă de baseball la îndemână.

În ton cu visurile pe care mi le făceam în legătură cu o viață șic în Manhattan – spun șic fiindcă, în timp ce alți băieți, după ce ieșeau de la un film, voiau să fie John Wayne, Gary Cooper ori Alan Ladd, eu mă identificam mai degrabă cu Reginald Gardiner, Clifton Webb, cu personajele mai efeminate. A, și cu Bob Hope, neapărat; nu ratam nici un film sau vreo o emisiune radio în care apărea. Era un altfel de fericire când mă dădeam bolnav, sau chiar eram, ca să nu merg la școală. Era greu să mă dau bolnav. Dacă nu aveam temperatură, trebuia să merg la școală și, întrucât mama rămânea lângă mine după ce-mi vâra termometrul în gură, îmi era aproape imposibil să găsesc un radiator sau un bec ca să fac mercurul să urce fără s-o iau după ceafă. Ce plăcere să stai acasă bolnav: întins în pat, cu radioul lângă mine. Breakfast Club, Helen Trent, Luncheon at Sardi's, Queen for a Day, Lorenzo Jones și soția lui, Belle, și, da, André Baruch chiar era căsătorit cu Bea Wain. În sfârșit, după-amiază, Hop Harrigan, Tom Mix, Captain Midnight; iar seara The Answer Man, Baby Snooks, The Lone Ranger. Mâncatul în pat. Tata care venea de la treabă cu zece noi reviste de benzi desenate, a câte un dolar fiecare. Pe atunci radioul juca un rol imens în viața fiecăruia și, privind retrospectiv, mi se pare interesant că tata, chiar dacă era scandalagiu, prefera emisiunile comice și nu le rata pe cele ale lui Jack Benny, Charlie McCarthy sau, mai târziu, Groucho. Eu aș fi zis că-i plac Gangbusters sau David Harding, Counterspy, el însă prefera The Life of Riley și Fibber McGee and Molly.

Eu le gustam din plin pe toate, cu condiția, impusă de medicul de familie, să nu ascult Inner Sanctum sau orice emisiune care era considerată prea înspăimântătoare. Dr. Cohen o sfătuia pe mama să nu mă lase să văd filme cu Frankenstein sau Dracula, fiindcă eram un copil agitat, predispus la coșmaruri. Mama primea toate sfaturile legate de creșterea copiilor de la medicul nostru de familie, care îmi asculta inima cu stetoscopul, mă bătea ușor în piept, mă lovea peste genunchi cu un ciocănel din cauciuc, îi asculta mamei toate povestirile despre mine,

despre năzbâtiile mele, despre ce copil rău eram, mă psihanaliza, îmi prescria un expectorant și câțiva plasturi cu muștar, toate în timpul unei vizite la domiciliu pentru doi dolari. Mama îi accepta diagnosticul de parcă l-ar fi primit de la însuși Avicenna. Cerea sfaturi medicale, atât din punct de vedere fizic, cât și mental, de la orice doctor sau de la oricine avea cât de cât de-a face cu lumea medicală. Adesea îi cerea sfatul dentistului care locuia deasupra brutăriei, și nu doar în chestiuni legate de molari și de gingii. Ca și farmacistului. Dacă puteai scrie o rețetă sau vindeai plasturi pentru bătături, te lăsa să faci și o operație pe creier. Dacă erai doctor cu acte, erai Dumnezeu. Numele unui doctor era rostit cu aceeași evlavie precum cel al unui rabin.

Așadar îmi plăcea să fiu bolnav și să mă lăfăiesc în pat, să ascult radioul, să citesc cărți de benzi desenate și să mănânc supă de pui. Aici trebuie să adaug ceva în plus față de încântarea pe care o simțeam ori de câte ori temperatura mea ajungea la 38,5 °C, un lucru pe care l-am menționat deja: detestam școala, eram scârbit de ea. Nu neapărat școala P.S. 99, cu profesorii ei retardați, bătuți în cap și plini de prejudecăți. Mă refer la școala de la începutul anilor 1940. După război au apărut și profesori mai acătării. Ca să fiu mai delicat: profesoarele erau irlandeze, cu părul albastru, cărora un director de casting le-ar fi dat roluri de călugărițe severe și violente. Într-o zi am fost tras de ureche, cale de mai multe trepte, de domnișoara Reid, directoarea adjunctă, putrezi-i-ar oasele în „serl“. Așa pronunța ea în timp ce eu mă străduiam să țin pasul – „Râma e bună pentru «serl». Sol se spune, umflato, îmi venea să-i strig și apoi să-i fac vânt pe trepte.

Puținii profesori erau niște evrei cu vederi liberale, mai relaxați. Unul dintre cei mai buni a fost concediat tocmai fiindcă ideile lui erau prea liberale. La o temă numită „Să cântăm“, pentru care fiecare clasă trebuia să aleagă un cântec, să-l învețe și să-l prezinte în sala de festivități, profesorul a ales un cântec de la începutul secolului, „Boops-a-Daisy“, pe ritmul căruia elevii, în perechi, trebuiau să facă următoarele mișcări: să-și atingă mâinile, să se plesnească peste genunchi, să se întoarcă cu spatele, unul la celălalt, și să se lovească fund în fund. Ei bine, zgripțuroaicele au sărit în picioare, bulversate, de parcă profesorul ar fi pus în scenă o partidă de sex în grup. Ce e drept, numărul nostru era departe de a fi interpretarea obișnuită, curată, a cântecelor „You’re a Grand Old Flag“ și „Bicycle Built for Two“. Pentru aceste antisemite frigide era obscenitatea întruchipată. Astăzi, numărul ar fi considerat „neadecvat“ după criteriile corectitudinii politice. Inutil să vă mai spun că acest pedagog ebraic nonconformist a fost dat afară în cel mai scurt timp. Faptul că își declarase simpatiile politice de stânga nu le-a înduplecat pe domnișoara Fletcher, directoarea, și pe jalnicele ei subordonate.

Dar de vină era nu numai corpul profesoral, ci întregul sistem, astfel conceput încât nimeni să nu învețe nimic. Trebuia să ajungi la timp și să te aliniezi la subsol sau în curte, dacă vremea era bună. Te aliniai fără să scoți o vorbă – cum adică? Apoi te îndreptai spre sala de clasă. Acolo te așezai „cu picioarele lipite de podea, cu ochii drept înainte", fără să vorbești, fără să glumești, fără să trimiți un bilețel, nimic din ceea ce face aspra existență umană suportabilă. Învățai pe de rost, ceea ce nu însemna că înveți ceva. O dată pe săptămână era adunarea în careu. Mai întâi Jurământul de Credință, cu mâna pe inimă. Ca să fie siguri că nu suntem de partea Axei. Apoi o rugăciune, inutilă. Rămasă fără răspuns, mereu. Nici măcar – vorbim despre asta mai târziu. Dumnezeu tace, spuneam eu, acum măcar de i-am face și pe profesori să-i urmeze exemplul.

Mai erau și orele de muzică. Mai plictisitor nici că se putea. Când erau atâtea cântece de Cole Porter, de Rodgers și Hart la radio; atâtea melodii frumoase de Gershwin. Cântece ușor de reținut, care te îmbiau la dans. „Anything Goes", „Lady Be Good", „Mountain Greenery"; atâtea care să-ți dea o dispoziție bună, să înveți să-ți placă muzica. Dar, nu, mai întâi clasa recita „In Flanders fields where poppies blow…" Probabil ca să ne pregătească pentru ce urma. Apoi cântam „Recessional". Sau „Abide with Me".[34] Moment în care mă gândeam că, dacă mă prefac că am un atac de epilepsie, mă trimit acasă. Pur și simplu simțeam nevoia să plec de acolo. Să țin termometrul aproape de radiator, să chiulesc, să merg în Manhattan, să mănânc niște scoici la McGinnis's și să văd cum Esther Williams înoată pe spate la sud de graniță. Încă mă mai trec fiorii când mă gândesc cum stăteam aliniați la subsol, înăuntru, dacă ploua sau ningea; mirosul greu, de lână udă, de la puloverele noastre îmbibate cu apă, pedepsele primite dacă eram prins șușotind cu un prieten sau furând un sărut în vestiar, cum mama era chemată la școală…

„Umblă mereu numai după fete", îi spunea mamei una dintre cotoroanțele alea sterile. Da, îmi plăceau fetele. Ce altceva să-mi placă, tabla înmulțirii? Să-mi placă discursul tău plictisitor de Ziua Recunoștinței? Cum bați bureții ca să-i scuturi de praful de cretă? Un privilegiu mult râvnit de copiii mai înceți la minte. Nu, mie îmi plăceau fetele. După grădiniță nu m-a mai interesat „Do You Know the Muffin Man" sau să joc „scaunele muzicale". Voiam să merg cu metroul alături de Barbara Westlake, să ne plimbăm prin Manhattan, s-o duc în apartamentul meu de pe acoperișul unei clădiri de pe Fifth Avenue, să bem martini sec (nu știam ce înseamnă sec), să ieșim pe terasă și s-o sărut la lumina lunii. Vă imaginați că această idee nu era apreciată de cadrele didactice de la P.S. 99, de mama și nici de Barbara Westlake, care avea șase ani și nu s-a mai putut opri din plâns când mama lui Bambi a fost ucisă. De aceea, ori de câte propuneam barul de la hotelul

Astor, mă așteptam să fiu refuzat. Atenție, nu voiam decât să mă dau mare. Deși anticipam răspunsul – nici măcar nu puteam merge singur în Manhattan ca să găsesc hotelul Astor, să fiu lăsat înăuntru și să fiu servit cu ceva mai tare decât un lichior de ouă. Ca să nu mai spun că-mi era greu să fac rost de cei 5 cenți pentru biletul de metrou, darămite de 10 cenți ca să scot fata în oraș.

Mama a fost chemată la școală de atâtea ori, încât devenise o figură familiară. Toți elevii o salutau pe stradă când erau deja oameni în toată firea, la casa lor. O știau din acel groaznic ritual în care învățam lucruri inutile precum „cuvântul corect pentru numeralul zero este nulă". (Pe mine nu mă deranjează zero.) La un moment dat, ușa s-a deschis și în prag a apărut mama. Ora de curs s-a întrerupt cinci minute, răstimp în care babeta cu părul azuriu i-a spus mamei, pe hol, că are un fiu incorigibil și cum i-am dat lui Judy Dors un bilețel de dragoste, în care o invitam la un cocktail. „Aveți dreptate, nu știu ce are băiatul ăsta", a replicat mama, oricând gata să ia partea oricărei persoane care mă ura. Da, ceva nu era în regulă cu mine. Îmi plăceau fetele. Îmi plăcea tot ce ținea de fete. Compania lor, cum râdeau, corpul lor, voiam să stau în Clubul Stork cu ele, nu la ora de lucru manual, unde mă chinuiam împreună cu băieții – niște troglodiți – să fac un suport de cravate, care ieșea mereu strâmb.

Unii profesori îi țineau pe elevi la școală, după ore, ca pedeapsă; întâmplător, victimele erau întotdeauna evrei. De ce? Pentru că eram niște mici cămătari meschini și, dacă ne țineau acolo, întârziam sau nu mai puteam ajunge la școala ebraică. Fără ca ei să bănuiască măcar, pentru mine această pedeapsă, dacă pot folosi un cuvânt idiș, era o mitzvah.[35] Uram școala ebraică în aceeași măsură în care uram școala publică și am să vă spun și de ce. În primul rând, niciodată n-am crezut tot ce spune religia. Mi se părea că era mai mult gargară. Nici nu credeam că există Dumnezeu; iar dacă exista, nu credeam că-i favorizează pe evrei. Îmi plăcea carnea de porc. Îmi displăceau bărbile. Limba ebraică era prea guturală pentru gustul meu. Plus că se scria de la dreapta la stânga. Cine avea nevoie de așa ceva? Și așa aveam destule necazuri la școală, unde se scria de la stânga la dreapta. Și de ce să țin post pentru păcatele mele? Care erau păcatele mele? Că o sărutam pe Barbara Westlake în loc să atârn haina în cuier? Că-l păcăleam pe bunicul cu o monedă de 5 cenți falsă? Aș zice: împacă-te cu toate astea, Doamne, sunt alte lucruri, mult mai grave. Naziștii ne vâră în cuptoare. Îngrijește-te de asta mai întâi. Dar, cum spuneam, nu credeam în Dumnezeu. Și de ce femeile trebuiau să stea în balcon la sinagogă? Doar erau mai frumoase și mai elegante decât bărbații. Niște habotnici hirsuți, care se înfășurau în șaluri de rugăciune, la parter, înclinând din cap ca niște păpuși și sărutând un șirag de mărgele către o putere

închipuită care, dacă exista cu adevărat, în pofida rugăminţilor şi a linguşelilor, îi răsplătea cu diabet şi reflux gastroesofagian.

Nu merita să-mi pierd timpul care conta cel mai mult pentru mine. De-abia aşteptam să sune clopoţelul la ora trei, să scap de şcoală, să ies în curte, să bat mingea, s-o iau la fugă pe stradă, nu să renunţ la toate astea ca să stau la orele de ebraică, să citesc cuvinte al căror înţeles nu ni se explica şi să învăţ cum evreii au încheiat un legământ special cu Dumnezeu, dar, din păcate, fără să pună totul pe hârtie. Şi totuşi mă duceam. Insistenţa părinţilor, banii de buzunar, ameninţarea că mi se ia radioul, ca să nu mai pomenesc de scatoalce. Mama îmi trăgea cel puţin una pe zi. Pe vremea aceea bătaia era la ordinea zilei, deşi tata m-a bătut doar o dată, când i-am spus să se ducă la dracu', iar el şi-a făcut cunoscută nemulţumirea ştergându-mi una peste faţă, făcându-mă să văd cu mare claritate aurora boreală. Mama însă mă servea în fiecare zi, în ton cu vechea glumă a lui Sam Levenson: „Nu ştiu ce-ai făcut ca să meriţi asta, dar sigur ai făcut tu ceva". În cele din urmă am fost confirmat, motiv pentru care am luat lecţii şi am cântat în ebraică – şi, aşa cum scrie în Vechiul Testament, m-am văitat şi am scrâşnit din dinţi până n-am mai putut.

Mama mea respecta tradiţiile. Din cauza ei totul trebuia să fie cuşer. Respecta cu stricteţe obiceiurile alimentare care interziceau carnea de porc, baconul, şunca, homarul şi multe alte delicatese la îndemâna necredincioşilor norocoşi. Ca să n-o supere, tata o făcea pe religiosul, dar nu-şi putea ascunde slăbiciunea pentru produsele interzise, înfulecând carne de porc şi fructe de mare ca lupul care dă iama la stână. De unde şi ocaziile, rare ce-i drept, când mă alegeam cu câte un meniu pe cinste, la restaurant, alcătuit din bucate la care Yahweh[36], cum îi zic amicii, nu putea renunţa. Îmi amintesc ce încântat am fost când, aveam opt ani pe atunci, tata m-a dus prima oară la Lundy's, legendarul restaurant din Brooklyn specializat în fructe de mare, unde mi-am umplut burta cu scoici, stridii şi crustacee, convins că în ziua aceea Dumnezeu nu avea cum să fie pe lângă Sheepshead Bay. La Lundy's a fost prima dată când chelnerul mi-a adus un bol în care să-mi clătesc mâinile. Nu mai auzisem de aşa ceva şi a fost o experienţă extraordinară. Ca şi cum aş fi primit în dar o piscină. Atât de impresionat am fost încât, doi ani mai târziu, când mătuşa mea m-a scos la o masă pescărească, m-am gândit imediat că voi repeta experienţa. Drept urmare, când am comandat fructe de mare şi chelnerul ne-a adus şi o supă de scoici, am fost convins că bolul era pentru clătit mâinile. Tremurând de nerăbdare, siguranţa mea alungând scepticismul timid al mătuşii Ann, ne-am spălat amândoi mâinile în bolul cu supă. De-abia când au sosit adevăratele boluri pentru clătit, la sfârşitul mesei, mătuşa

mea și-a dat seama că avusese dreptate și m-a mângâiat pe cap, plină de afecţiune, de mai multe ori, poate de 12–14, cu poșeta.

OK, deci încă nu crescusem mare, iubeam filmele, iubeam femeile, iubeam sporturile, uram școala și tânjeam după un martini sec. A, deși recunosc că am fost un elev de toată jena, un lucru la care m-am priceput dintotdeauna a fost scrisul. Am început să scriu înainte să citesc. Am învățat să citesc de-abia în clasa întâi, la grădiniță, însă veneam acasă și scriam – adică născoceam povești. Scriam fără să pun pe hârtie. Tradiție orală. Ca baladele. În timp ce Beowulf și Lord Randall erau pline de cruzime, poveștile mele aveau loc la dineuri somptuoase care anticipau un viitor nepătat de nici măcar o zi de muncă cinstită.

O vreme am visat să devin om de știință, drept care am primit în dar un microscop. Am renunțat la această nobilă ambiție, fiind sedus de un stil de viață inspirat de MGM. Am fost respins pe bandă rulantă de fetele frumoase, cu note mari și scris frumos. „Dumnezeule, nu. Mama nu m-ar lăsa nici moartă să merg la întâlnire cu cineva.“ „Cu metroul până la New York? Nu mă lasă părinții.“ Și, mai târziu: „Scuze, eu nu ies niciodată cu băieți de vârsta mea“.

Holden Caulfield, protagonistul romanului De veghe în lanul de secară de J.D. Salinger (n.tr.)

Autorul îşi începe cartea parafrazându-l pe Salinger. (n.tr.)

Echipă de baseball (n.tr.)

Trabucuri cubaneze (n.tr.)

Personaje din cartea pentru copii Povestea iepurașului Peter de Beatrix Potter (n.tr.)

Cy Young, Hack Wilson etc., jucători de baseball (n.tr.)

Mafiot newyorkez care a denunțat mai mulți membri ai organizației din care făcea parte. (n.tr.)

Asasini ai Mafiei (n.tr.)

Ținut fictiv care apare în romanele scriitorului american William Faulkner (n.tr.)

Lege din 1765 prin care Parlamentul Marii Britanii impunea coloniilor britanice din America folosirea hârtiei produse în Londra pentru toate materialele tipărite (n.tr.)

Arhaisme (n.tr.)

Protagonistul romanului Portret al artistului în tinereţe de James Joyce (n.tr.)

Roman de Mickey Spillane (n.tr.)

Gangster şi, respectiv, jucător de baseball (n.tr.)

Personalitate a televiziunii americane (n.tr.)

William Shakespeare, Opere, vol. 7, Hamlet, traducere de Petru Dumitriu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1959, p. 603 (n.tr.)

Numărul îngerului pentru indivizii raţionali, înzestraţi cu mult simţ practic (n.tr.)

Shakespeare, op. cit., p. 602 (n.tr.)

Sinagogă (n.tr.)

Aici se află cea mai mare închisoare din New York. (n.tr.)

Numele restaurantului din filmul Casablanca (n.tr.)

Jucător de baseball (n.tr.)

Impresar şi comic american (n.tr.)

Steguleţ din metal folosit în trecut de taximetrişti pentru a marca începutul unei curse (n.tr.)

Ceremonie religioasă la care participă băieţii evrei la vârsta de 13 ani (n.tr.)

Restaurant frecventat de celebrităţi (n.tr.)

Reviste de film (n.tr.)

Actriţe de film (n.tr.)

Antipsihotic atipic utilizat în tratamentul schizofreniei şi al tulburărilor schizoafective asociate cu risc de suicid (n.red.)

Marinarii de la bordul navei ruseşti Potemkin se revoltă împotriva ofiţerilor şi cer încheierea războiului împotriva Japoniei şi sfârşitul autocraţiei din Imperiul Rus. (n.red.)

Muzeul cu de toate, în context (n.tr.)

Jurnalist sportiv (n.tr.)

Loc, sub scenă, rezervat orchestrei, în sălile de teatru muzical (n.red.)

Imnuri religioase (n.tr.)

Faptă bună (n.tr.)

Dumnezeu, în ebraică (n.tr.)

Dar iată că vine și momentul confirmării. În ziua de azi confirmările sunt cu temă: Războiul stelelor, regele Arthur, Vestul Sălbatic. Tema mea a fost Azilul de noapte de Gorki. Inițierea mea în bărbăție nu s-a ținut într-un loc simandicos, ci acasă la noi, lângă calea ferată. Unchi și alți bărbați stând în picioare, fumând două pachete pe zi, în ciuda unui potpuriu de atacuri de cord și accidente vasculare cerebrale, îmi fac cu ochiul, îmi strâng mâna cu putere și-mi lasă o bancnotă de 10 dolari. Mare brânză. De parcă mi-ar fi dat una de 100. Mătușile, verișorii, Rita, sora ei mai mare, Phyllis, asistentă medicală, aclamată pentru profesia ei precum Eve Curie[37], Phil Wasserman și, desigur, celălalt Phil Wasserman. Phil (originalul) este un tip foarte amuzant, lucrează ca agent de presă. Peste câțiva ani, când voi încerca să scriu primele mele glume, i le voi arăta, iar el mă va încuraja să le trimit mai multor editorialiști de pe Broadway care scriu glume atribuite de obicei celebrităților. Îi voi urma sfatul și poantele mele, discutabile, îmi vor deschide calea.

Dar la 13 ani încă mai eram un băiat nesuferit, care o făcea pe deșteptul, plin de vorbe de duh, tot mai atras de industria divertismentului. Pentru că veni vorba, să vă descriu scena amuzantă care a urmat după această mică ceremonie aşkenazi, când se presupune că un copil evreu devine bărbat, deși eu am rămas un fricos. Tata era chelner la momentul acela, una dintre nenumăratele lui ocupații, care includea și o schemă, garantată, de îmbogățire – vânzarea prin poștă a unor „coliere de perle frumos ambalate“, o afacere de care nici măcar o persoană nu s-a arătat interesată, motiv pentru care casa noastră a fost înecată în coliere luni de-a rândul. În cele din urmă, stocul a fost lichidat cu aproximativ 15 cenți la dolar. Acum însă tata era chelner la Sammy’s Bowery Follies, unde trudea de la șase seara până la cinci dimineața.

Sammy’s era un local specific anilor 1890 de pe strada Bowery, cu rumeguș pe jos, unde femei voluptuoase, à la Sophie Tucker, cântau șlagăre de la începutul secolului, în rochii lungi și cu pălării mari. Mabel Sidney era una dintre ele, sora actriței Sylvia Sidney, fratele ei era George Sidney, un regizor de succes de la Hollywood. Nu știam nimic despre originile lui Mabel, doar că te asurzea cu „Who’s Sorry Now“ și „You Tell Me Your Dream“, printre alte șlagăre vechi. Ca un favor pentru tatăl meu, Mabel a venit la petrecerea de după confirmare ca să dea un pic de viață unui eveniment care altfel nu s-ar fi deosebit cu nimic de cel în care unchiul Abe a fost depus la Capela Riverside. În anii aceia familia avea mereu de câștigat de pe urma faptului că tata muncea într-un astfel de cartier, unde bețivii se numărau cu sutele și umpleau fiecare stradă, fiecare bar, fiecare magherniță. De exemplu, voiam să ne

zugrăvim casa. Printre numeroșii beţivani găseai toate meseriile, de la tâmplar la arheolog, de la agent de bursă la marinar, de la actor la zugrav. Oameni ale căror visuri se năruiseră şi acum erau nişte alcoolici fără speranţă. Tot ce-şi doreau aceste suflete pierdute era un pahar de băutură. Aşa că pentru câţiva dolari casa noastră era transformată sub pensulele unei echipe de beţivani care munceau pe te miri ce – asta dacă veneau. Activitatea dura mai mult din cauza pauzelor de hidratare, dar cu ajutorul lui Dumnezeu tot se termina. Mama îi hrănea bine, dar băieţii trebuiau să bea din pahare speciale, ferindu-se de străini, trimise apoi către insulele Marshall, unde guvernul nostru îngropa deşeuri toxice.

Un alt avantaj că tata muncea printre aceşti alcoolici trişti, mereu însetaţi, de pe Bowery era că mulţi dintre clienţi furau. Scopul lor bine definit era să facă rost de bani ca să-şi cumpere următorul pahar de whisky, aşadar, dacă cineva lăsa vreun obiect nepăzit, acesta dispărea într-o clipită. Alde John Bananas, cum li se spunea uneori, intrau într-un bar precum cel în care muncea tata sau îl acostau pe tata, pe stradă, ca să-i ofere marfa furată: un palton, un magnetofon, o pungă cu cotlete. Hoţul voia exact cât îi trebuia pentru un pahar de băutură. Tata, mereu amator de astfel de oferte, nu stătea pe gânduri. Aşa ne-am făcut cu o maşină de scris Underwood pentru un dolar şi jumătate, un Mixmaster şi o haină de blană pentru mama, ca să enumăr doar câteva obiecte la mare căutare. Primele glume le-am scris la o maşină furată, iar prima mea băutură din malţ am făcut-o la un mixer Hamilton Beach, procurat după aceleaşi metode. Astfel, Mabel Sidney a dat culoare ceremoniei de confirmare urlând „My Man“ din toţi plămânii pentru o adunătură de evrei, unul mai dezorientat decât celălalt.

La această petrecere am primit, alături de celelalte cadouri, şi o carte despre magie. Cartea, cu fotografii ale echipamentului absolut necesar – cutii chinezeşti, o colivie care face păsările să dispară, mingi de biliard şi batiste din mătase, o ghilotină şi o sumedenie de alte accesorii –, mi-a stimulat interesul care, treptat, a devenit obsesie, curând petrecându-mi tot timpul liber cu exerciţii care mai de care mai complicate şi, precum John Bananas, cheltuind fiecare bănuţ pe care-l ceream, îl împrumutam sau îl furam, pe numere de magie. Aveam toate materialele standard: inele legate, cești și mingi, o geantă din catifea roşie cu fund dublu, sticle Passé Passé – toate efectele surprinzătoare pe care nu le ştiţi după nume, dar pe care sigur le-aţi văzut de multe ori. Visul Avarului nu înseamnă nimic pentru voi, eu însă culegeam monede din aer şi le aruncam într-o găleată. Încetul cu încetul, am câştigat experienţă trecând de faza cu instrumente care-ţi iau ochii, bătute în diamante false, împodobite cu ciucuri, şi cufere cu fund fals.

Înțelegeam că tocmai cărțile de magie contau cel mai mult, așa că acestea au fost printre primele cărți citite, dacă nu chiar primele. Îmi dădeam seama că a cumpăra un accesoriu pe care oricine îl putea cumpăra și a învăța cum să-l folosesc nu merita nici efortul și nici banii pe care-i economiseam sărind peste prânz și înghițind în sec la ore. Ideea era să înveți secretele prestidigitației din cărți și, în urma exersării îndelungate, să palmezi monedele sau să subtilizezi cartea de la fundul pachetului, să tai și să refaci bucățile de sfoară, să manipulezi batistele din mătase, mingile de biliard și țigările. Și tocmai asta exersam, dexteritatea digitală. La un moment dat am crezut că sunt foarte bun, dar, când văd unde a ajuns prestidigitația azi, rămân cu gura căscată. Exersând la fel de mult ca Jascha Heifetz sau Glenn Gould, sunt destui artiști, la fel de dedicați, și în acest domeniu atât de pretențios al artei exotice. Dar eu nu mă număr printre ei și, dacă tot am început povestea mea, propun să merg mai departe.

Concomitent cu fascinația pe care o exercita magia asupra mea și fiind deja un cinefil înrăit care-și dorea să locuiască pe Fifth Avenue, să-și prepare singur cocktailurile și să aibă o relație plină de năbădăi cu o femeie frumoasă luată temporar de la Studiourile Paramount, cu care să împart un apartament luxos, într-un zgârie-nori, am avut parte de un alt eveniment apocaliptic. Cu câțiva ani înainte, pe când aveam 11 ani, dezvoltasem obiceiul de a lua metroul spre orașul meu iubit, peste râu, și de a-mi cheltui toți banii de buzunar pe o zi petrecută în Manhattan. Ceva nemaiauzit pentru un băiat de vârsta mea, eu unul însă mă bucuram de multă libertate, sau poate că părinților nici nu le păsa dacă eram răpit. Dat fiind că nu puteam convinge nici o fată să meargă cu mine, uneori mă însoțea prietenul meu Andrew. Și el se simțea atras de industria divertismentului, plus că era arătos, iar părinții lui, cu stare, îl răsfățau mai mult decât mă răsfățau ai mei, atât de mult încât a sfârșit aruncându-se de la etaj când de-abia trecuse de 20 de ani, în clipa în care s-a confruntat cu viața reală. Sărmanul Andrew. Droguri ca să scape de realitate, apoi săritul de la fereastra spitalului. Acești doi visători precoce mergeau din când în când până în Times Square, dădeau ocol pieței, vedeau un film, mâncau la Roth's sau la McGinnis's și se plimbau prin oraș până terminau banii. Ce mult îmi plăcea să mă plimb pe Park sau pe Fifth Avenue și prin Central Park! ÎnManhattanul din filmele hollywoodiene m-am învățat să evadez.

Într-o astfel de sâmbătă n-am găsit un film mai acătării și, căutând într-un ziar, am observat că pe Flatbush Avenue, în Brooklyn, era un cinematograf numit Flatbush Theatre. Acolo rula o comedie de mâna a doua, semnată de Frații Ritz sau de Olsen și Johnson, pe care voiam s-o vedem. Am luat metroul înapoi spre Brooklyn, am găsit cinematograful Flatbush Theatre pe Flatbush colț cu Church Avenue și am descoperit că

pe lângă filme erau și cinci numere de vodevil. La sfârșitul filmului, când s-a ridicat cortina, pe scenă a apărut o orchestră în toată regula, Al Goodman cu bateristul Willie Krieger. Au urmat cinci numere de vodevil: un cântăreț, un dansator de step, acrobați, alt cântăreț, un comic. Am rămas tablou. Încântat de fiecare moment al acelor artiști de mâna a doua care cântau și ei cum puteau „Sorrento“ sau băteau step pe melodia „Tea for Two“. De glumele răsuflate și de modul aproape perfect în care erau imitați Cagney, Gable, Bing Crosby și Bette Davis. Mi-a plăcut atât de mult vodevilul încât am revenit în fiecare weekend ani de-a rândul, fără să ratez nici măcar o sâmbătă, până când cinematograful s-a închis și s-a redeschis, fără vodevil, cu filmul Three Men on a Horse. Cel mai mult îmi plăceau comicii și, curând, veneam cu creion și scriam textele pe spatele pungilor de bomboane, Astfel am reprodus fiecare număr, i-am imitat pe fiecare, fiecare vedetă de la Hollywood, fiind convins că, undeva între comedie și magie, voi deveni actor.

Ceea ce s-a și întâmplat, până să împlinesc 14 ani. Iată cum! Debutul meu pe scenă a avut loc la un club din cartier. Un tip cumsecade pe nume Abe Stern m-a angajat fără să dau vreo probă, doar din generozitate, pe doi dolari, un onorariu corespunzător probabil, dat fiind bugetul de care dispunea. Am făcut câteva numere de magie, neinspirate, luând-o pe sora mea ca asistentă. Misiunea ei era să stea printre spectatori și să țipe: „L-am văzut cum vâră oul sub braț!“ Desigur, doar m-am prefăcut că-l vâr acolo. Iar spectatorii, gata să mă linșeze, mi-au cerut să ridic brațul ca să mă prindă că am ascuns oul acolo și să mă umilească, oul însă era în altă parte. Am ridicat brațul și le-am arătat că n-am nimic sub el. Ascunsesem oul într-o pungă. Am mai făcut o jumătate de duzină de scamatorii, la fel de incitante precum cea cu oul și, pe măsură ce spectatorii se luptau cu narcolepsia, am ieșit de pe scenă, sperând că șefului nu-i părea rău de cei doi dolari. Îmi amintesc că am dat și o probă pentru emisiunea TV Magic Clown, de sâmbăta dimineața, emisiunea pentru cei mici, alegând scamatoria cu sticlele Passé Passé, pentru care am folosit două sticle de whisky. Nu mai e nevoie să spun că n-am trecut proba. Dar am observat că, ori de câte ori încercam să amăgesc spectatorii cu numerele mele fatale de prestidigitație, cu flecăreala mea spontană, în timp ce mă foiam dintr-o parte într-alta a scenei măcăind în legea mea, lumea se prăpădea de râs. Nici nu-mi trecea prin minte că aveam stofă de comic, doar că eram un magician ratat. Ca să nu mai irosesc atâtea ore exersând iuțeala de mână în fața oglinzii, m-am hotărât să-mi folosesc talentul în mânuirea cărților de joc ca să înșel oamenii, să-i ușurez de bani și, cum spunea Max Shulman – un scriitor foarte spiritual care, alături de Mickey Spillane, încheia lista celor pe care-i citeam: „Fă bani, dormi până la prânz și trage-i pe sfoară“.

La un moment dat conducerea școlii a anunțat că se va organiza un concurs de talente. M-am gândit să particip și eu cu câteva imitații. Parodii se numeau pe atunci. Nici nu știu când a fost înlocuit termenul cu imitații. Am pregătit Cagney, Gable și Peter Lorre. În timp ce așteptam să dau proba, m-am uitat la numărul unui alt băiat. A participat la audiții cu un număr de comedie, dar nu cu glume culese din Reader's Digest sau 1000 Jokes. N-a început ca un profesor înfumurat, pornit să le demonstreze elevilor cât de spiritual este el: „Se pare că doi dentiști…" Nu, Jerry Epstein s-a purtat ca un adevărat profesionist, cu o introducere plină de haz, cu glume pe cât de scurte, pe atât de spumoase, despre filme de război și cu gangsteri. Într-un cuvânt, un număr comic fără cusur. După ore m-am dus, cu o oarecare reținere, spre el lângă troianul de zăpadă de pe strada pe care era școala P.S. 99. (Am uitat să vă spun că era iarnă, cu multă zăpadă.) Am intrat în vorbă cu el și am observat că suntem pe aceeași lungime de undă, nu doar în materie de comedie, ci și de baseball. Era un bun apărător stângaci la prima bază. Eu jucam la a doua bază.

Asta e o altă concepție greșită despre mine, pe lângă aceea că sunt un intelectual; lumea crede că, dacă sunt mai pirpiriu și port ochelari, n-aveam cum să fiu și sportiv. Dar se înșală. Eram printre primii la alergări, jucam bine baseball, de unde și intenția de a face o carieră din asta, iluzii care s-au pierdut în clipa în care am fost angajat ca autor de gaguri. Jucam baschet în curtea liceului și, după ce prindeam mingea, o puteam arunca la mai bine de un kilometru. Nu mă aștept să mă credeți pe cuvânt, dar, dacă vreunul dintre voi, cititorii mei, vă întâlniți cu băieții cu care am copilărit în vechiul cartier, întrebați-i. Ori de câte ori dau de câte unul, întotdeauna îmi amintește cât de bine știam eu cu mingea, dar, surprinzător, nu aduce vorba și despre filmele mele. Mulți vă vor povesti și despre cât de bine mă descurcam la pocher. Când aveam 30 și ceva de ani jucam noapte de noapte, de pe la nouă seara până la răsăritul soarelui și câștigam destul cât să trăiesc fără griji și să-mi cumpăr o acuarelă de Nolde și un tablou de Kokoschka. Am renunțat doar fiindcă David Merrick mi-a spus că practicase și el sportul ăsta, dar își dăduse seama că era o pierdere de vreme. I-am luat vorbele drept un semnal de alarmă și m-am lăsat.

La fel de brusc am renunțat și la baseball. O vreme am jucat softball în Broadway Show League, un joc care nu mi-a plăcut niciodată. Într-una din zile, în timp ce-mi ocupam poziția, un jucător mai tânăr mi-a zis: „Nu vă faceți griji, domnule Allen. Dacă nu prindeți o minge, vă ajut eu." L-am privit lung și m-am gândit: „Cred că glumești. Orice minge trimisă în direcția mea, o urmăresc, dau pe ea un autograf și apoi o prind." Câteva clipe mai târziu, o minge a trecut pe lângă mine, o minge pe care, în tinerețe, aș fi prins-o cu spatele. Mi-am scos mănușa, am părăsit

terenul, am cerut să fiu înlocuit și de atunci nu m-am mai apropiat niciodată de o bâtă, de o minge sau de o mănușă. Umilința a fost prea mare; chiar și acum, când scriu aceste rânduri, retrăiesc rușinea pe care am simțit-o atunci.

M-am făcut de rușine și într-un meci între celebrități și vedete din baseball, pe Stadionul Dodger. Împreună cu un grup de actori de mâna a șaptea – rectific, mari actori, dar jucători de baseball de mâna a șaptea – am jucat împotriva unor nume ca Willie Mays, Willie McCovey, Boog Powell, Jimmy Piersall, Roberto Clemente. Nu știu de ce, dar casele de pariuri îi dădeau pe ei favoriți. Am primit o singură minge de la Don Drysdale, am lovit-o cu toată puterea, dar adversarul a prins-o înainte să atingă terenul. Dar, fiind la aruncare, am avut satisfacția să-i fac același lucru lui Willie Mays. Un an mai târziu, când m-am întâlnit din întâmplare cu un prieten din copilărie cu care jucasem baseball, acesta mi-a spus: „Am văzut meciul de softball la televizor. Nu înțeleg cum de nu i-ai făcut-o lui Drysdale.“ Mda, ar fi trebuit să țin picioarele mai apropiate și să dau boltă mai mare mingii… să fiu al naibii dacă nu mă trezesc în miez de noapte și retrăiesc meciul, plin de remușcări, copleșit de regrete, furios la culme, urându-mă fiindcă n-am reușit să i-o fac lui Drysdale. Trebuie neapărat să mai jucăm o dată. Atunci voi ține picioarele mai apropiate. Sigur voi reuși. Apoi simt că mă sufoc și camera se învârte cu mine. Dumnezeule, ziua în care n-am reușit să i-o fac lui Drysdale – trebuie să se rejoace meciul – am 84 de ani – e prea târziu? Unde sunt? Unde am rămas?

A, da, la troianul de zăpadă. Jerry mi-a spus că avea un frate mai mare, Sandy, care era adevăratul comediant al familiei. El prezenta spectacolele de la colegiu, nu era rău să-l cunosc. Și astfel am întâlnit un om care a avut o mare influență asupra mea încă de mic. Sandy Epstein de pe Avenue J, de la Colegiul Dickinson. Când evolua pe scenă arăta și vorbea ca un comediant profesionist. „Scuze de întârziere, de-abia m-am dat jos din pat. Amica mea a făcut pojar.“ Și chiar dacă replici din astea nu erau de calibrul lui Wilde sau Shaw, cam așa ceva aveau în arsenal comicii profesioniști. Sandy m-a învățat o serie de numere, scheciuri și gaguri, dar, fiindcă am terminat școala generală și am trecut la Liceul Midwood, sălile de clasă erau singurul loc în care puteam folosi acest material, ceea ce am și făcut, spre iritarea profesorilor. N-a trecut mult și mama a devenit o vizitatoare frecventă, care făcea fețe-fețe când încercam să-i explic directorului ce intenționasem să spun prin: „Avea o siluetă de clepsidră și tot ce voiam era să mă joc în nisipul ei“. Lumea era destul de puritană la vremea aceea, iar cenzura se făcea simțită peste tot. Am apărut de câteva ori la un club evreiesc din cartier, cu mare succes, iar în clasa a XI-a eram deja o mare speranță a comediei, magiei și baseballului, dar și un elev mai mult decât mediocru. Eu eram

cel care o făcea pe deșteptul în sala de cinematograf, în timpul unei scene tensionate sau romantice, replica mea făcându-i pe toți să izbucnească în râs. Amicul meu, Jerry, și-a cumpărat un magnetofon și mi l-a arătat foarte mândru de el.

– Ce muzică e asta? am întrebat eu.

– E un concert de jazz, l-am înregistrat de la radio. Ted Husing's Bandstand.

– Sună bine, am zis eu, aruncând manualele în direcția coșului de gunoi.

– Un concert în Franța.

– Cine cântă?

– Sidney Bechet.

– Cine mai e și ăsta?

– Un saxofonist din New Orleans care cântă la un saxofon sopran.

Era prima dată când auzeam jazz din New Orleans. N-am să știu niciodată de ce m-a impresionat atât de mult. Eu, un evreu din Brooklyn, care nu ieșisem niciodată din New York, cu un fel de gust cosmopolit, care-i apreciam mult pe Gershwin, Porter și Kern, compozitori sofisticați care se bucurau de mare popularitate, și iată-i pe acești afro-americani din Sud, care nu aveau nimic în comun cu mine, dar care au devenit rapid o obsesie, pe lângă faptul că eram un aspirant la cariera de comediant, magician și jucător de baseball, dar și de interpret de jazz afro-american. Mi-am cumpărat un saxofon sopran și am învățat să cânt la el; mi-am cumpărat un clarinet și am învățat să cânt la el. Mi-am cumpărat și o Victrola.[38] Așa puteam să învăț să cânt fără să iau lecții. Mi-am cumpărat discuri, cărți despre apariția jazzului, despre viața lui Louis Armstrong. Împreună cu cei trei amici, Jack, Jerry și Elliot, trebuie să fi dat impresia unui cvartet foarte ciudat. În timp ce tinerii de vârsta noastră ascultau zi și noapte muzica pop, comercială, a momentului, Patti Page, Frankie Laine, The Four Aces, noi stăteam în jurul pick-upului și cântam jazz ore în șir, zile la rând.

Deși ascultam toate felurile de jazz, cel mai mult ne plăceau discurile cu jazzul primitiv din New Orleans. Bunk Johnson, Jelly Roll Morton, Louis Armstrong și, desigur, Sidney Bechet, pe care-l veneram și pe care-l imitam (dacă nici asta nu vă provoacă râsul, mă las păgubaș). Stăteam în dormitor, singur, și cântam după înregistrările lui Bechet și, mai târziu, după cele ale lui George Lewis. Încă unul dintre idolii mei; cu el

și cu Johnny Dodds, alt geniu al clarinetului, am simțit că, în sfârșit, mi-am descoperit vocația. Plăcerea era atât de intensă, încât m-am hotărât să-mi dedic viața jazzului. Fără să-mi dau seama că Bechet, Armstrong, George Lewis, Johnny Dodds, Jelly Roll Morton și Jimmy Noone erau genii muzicale. Limbajul lor era simplu, dar, în parametrii jazzului din New Orleans, aveau ceva cu adevărat magic în ei care răzbătea din fiecare notă. Eu, un bulgăre de lut naiv, nu înțelegeam că nu am acel geniu, că eram destinat, în pofida entuziasmului și a dragostei față de muzică, să ajung doar o nonentitate muzicală ascultată și tolerată numai în baza unei cariere cinematografice și deloc datorită meritelor mele legate de jazz.

De exersat am exersat destul, și încă mai exersez. În fiecare zi și cu atâta dedicare, încât am exersat pe plaje înghețate, în biserici, în timp ce echipa mea de filmare aranja luminile, în camere de hotel, după muncă, la miezul nopții, în pat, cu o pătură pe cap, ca să nu-i deranjez pe ceilalți locatari. Dar, oricât de mult aș asculta muzică, oricâte biografii ale muzicienilor aș citi, indiferent cât de incitante sunt ele, în oricât de multe mușțiucuri aș sufla, căutând mereu combinația care să sune mai bine, tot un mediocru sunt. Rămân ca un jucător de tenis de weekend printre Federer și Nadal. Îmi pare rău, dar pur și simplu n-am acel ceva: urechea, tonul, ritmul, trăirea. Și totuși am cântat prin cluburi și în concerte, în săli de operă din toată Europa, în săli arhipline din SUA. Am cântat la parade și în baruri din New Orleans, la festivalul Jazz Heritage și la Preservation Hall, dar numai datorită carierei mele cinematografice. Cu ani în urmă, Dotson Rader, un tip spiritual, m-a întrebat la un dineu: „Chiar n-ai nici un pic de rușine?“

Între dragostea față de muzică și limitele mele de interpret, dacă vreau să cânt, nu-mi permit să-mi fie rușine. Am încercat să-i explic că la început am cântat doar acasă, cu câțiva amici. Ca să ne distrăm, ca la partidele de pocher săptămânale. Apoi ceilalți au propus să cântăm într-un bar sau într-un restaurant – ca să avem un mic public. Eu aveam mai mulți ani de experiență în cluburile de noapte, deci nu tânjeam după alt public, dar am acceptat. Am început timid, lamentabil, pentru ca, peste câteva decenii, să avem spectacole periodice la hotelul Carlyle din Manhattan și concerte cu casa închisă în Europa, cu până la 8 000 de spectatori care au stat și în ploaie ca să ne asculte. Așadar, iată-mă, un băiat din Brooklyn fermecat de jazz, care se luptă cu un clarinet. Îl sun pe marele muzician Gene Sedric, clarinetistul lui FatsWaller, și-i spun: eu sunt băiatul de la prima masă care vă ascultă în fiecare săptămână concertele de jazz cu trupa lui Conrad Janis. M-ați putea ajuta cu niște lecții de clarinet? Mă aștept la un refuz, el însă îmi răspunde: te costă doi dolari lecția. Așa că pentru doi dolari vine în

fiecare săptămână din Harlem până în Flatbush și, întrucât eu nu știu notele, duce clarinetul la gură, cântă ceva și spune: „Fă ca mine“.

Încerc, suflu cât pot, dar, neavând ureche și nici talent cât de cât, nu reușesc. Cu răbdare, săptămână de săptămână, Gene lucrează cu mine și fac progrese – dar mereu în limitele lui „N-ai chemare pentru așa ceva“. Am devenit buni prieteni și, până să moară, m-a încurajat tot timpul, deși, dacă mă auziți cum cânt, ați zice că m-a îndemnat la rele.

Ce m-a făcut să cânt cu alții, fiindcă ani întregi am cântat numai după discuri, a fost perioada în care am fost comediant la clubul de noapte Hungry I din San Francisco. În pauze mă duceam la un local din cartier numit Earthquake McGoon's unde cânta Turk Murphy, un mare trombonist de jazz, împreună cu trupa lui. Stăteam afară și ascultam, seară de seară, până când unul dintre ei m-a întrebat: de ce nu intri ca să auzi mai bine? Sfios, nefericit în dragostea mea față de jazz, am răspuns: nu, mulțumesc, stau bine și aici, lipit de ușa de la intrare, unde încerc să mă delectez cu muzica dinăuntru. Turk însă nici n-a vrut să audă. Eu eram comediantul numărul unu la Hungry I, deci musai să intru ca să ascult trupa cum trebuie.

M-am conformat, Turk a început să mă tragă de limbă și, din câte i-am spus, și-a dat seama că știam o grămadă de lucruri despre jazz, aflând și că sunt clarinetist. Neștiind la ce se înhamă, a insistat să-mi aduc instrumentul și să cânt cu ei. Într-un târziu, am acceptat, am cântat cu ei într-o seară și trebuie să vă spun că știam toate melodiile. Turk a insistat să vin oricând. Membrii trupei au fost foarte politicoși și m-au încurajat, astupându-și urechile cât mai discret când mă apucam să suflu în clarinet. Revenit la New York, după ce cântasem cu trupa lui Turk Murphy, nu mi-a mai plăcut să cânt singur, drept care am adunat câțiva inși și am început să cântăm pe la casele noastre o dată pe săptămână. Restul e istorie – cum e și Holocaustul.

Peste ani, în cursul unei vizite la New York, l-am invitat pe Turk să cânte cu trupa mea la Michael's Pub. A cântat, moment în care n-am putut să nu reflectez cu ironie că eu începusem să cânt, stânjenit, cu trupa lui, iar acum, după atâția ani, cânta și el, surprinzător de stânjenit, cu trupa mea. Apoi, dându-mi seama că această mică ironie, gratuită, nu însemna nimic, am trecut la alt subiect. Astăzi, când mă apropii de microfon pentru un solo, mă gândesc doar că, undeva, doi mari interpreți de jazz, Gene Sedric și Turk Murphy, se răsucesc în mormânt.

Așadar am în jur de 15 ani, un aspirant în mai multe domenii, prin școală trec ca gâsca prin apă și, pe măsură ce hormonii mei ating masa critică, îmi încep viața amoroasă sau, cum i-ar spune unii, Teatrul

absurdului. Purtat de valuri pe o mare de testosteron, în căutare de sex, mai precis în căutarea unei combinații între senzualitatea Ritei Hayworth, devotamentul lui June Allyson și sarcasmul spiritual al Evei Arden. Un pachet greu de localizat pe planeta Pământ, mai ales printre fetele de 15 ani din cartier pentru care o întâlnire însemna un film, o răcoritoare și acasă, scoțând cheia cu șase străzi înainte să ajungă în dreptul ușii, ca să o poată deschide și să intre ca o rachetă înainte să apuci s-o săruți. Au fost totuși câteva care au acceptat să iasă cu mine, fete simple, drăguțe, citite, cultivate, nevrotice la modul simpatic și plictisite de moarte de un tip șters ca mine, care nu știa să întrețină o conversație mai complexă decât despre filme sau despre cum să lovești o minge care vine cu efect. O fată a vrut s-o duc la filmul O. Henry's Full House. Singurul lucru pe care-l știam despre O. Henry era o tabletă de ciocolată care-i purta numele. Alta a propus O iubire a lui Swann, dar eu țineam morțiș să-i demonstrez cât de caraghios era Milton Berle când mergea pe partea laterală a pantofilor. Fetele astea citeau și vorbeau în franceză, una fusese în Europa și îl văzuse pe David al lui Michelangelo.

„Sigur", spuneam eu, nerăbdător să abordez un subiect la care mă pricep, „dar când Cuddles Szakáll[39] dă din fălci…" Aceste femei aveau ceva deosebit: erau frumoase de la natură, iar îmbrăcate în negru și cu cercei de argint căpătau un aer dramatic, ce le făcea mai interesante. Nu aveau o înfățișare comercială. Și aveau o minte seducătoare. Erau liberale din punct de vedere politic. Cunoștințele mele despre politică se reduceau la faptul că Lincoln îi eliberase pe sclavi. Aceste femei puteau fredona Concertele brandenburgice și se zvonea că, sexual, erau experimentate, deși eu nu aveam cum să mă conving, fiindcă cele cu care ieșeam scurtau, de obicei, ieșirea, amintindu-și, neconvingător, că trebuie să se vadă cu cineva în Hindia Belanda sau că trebuie să dea de mâncare unui emu. Am dus o dulceață din asta înGreenwich Village, la cererea ei. Din câte-mi amintesc, m-a târât la un spectacol cu Macbeth jucat de păpuși thailandeze. Din fericire, m-am trezit înainte de lăsarea cortinei. Apoi, într-un băruleț intim, la lumina unei lumânări, tipa a devenit euforică vorbind despre Czeslaw Milosz și degradarea dialecticii în timp ce eu o dezbrăcam din priviri. Apoi am dus-o într-un club cu pereți din cărămidă, unde Josh White cânta despre deținuți legați cu lanțuri și un tip care „își nota mai multe nume" în timp ce, undeva, în spate, un alt tip, de la FBI, nota și el alte nume. În cele din urmă, am dus-o acasă, unde a intrat ca din pușcă, evitându-mi sărutul și prinzându-mi nasul în ușa trântită.

Eu mă străduiam să fac față, dar cine era acest Steppenwolf? Și de ce trebuia să fiu de acord cu Sidney Hook? N-am mai văzut-o și, dacă tot mă îndrăgostisem de ea, mi-am dat seama că n-am încotro, trebuie să mă documentez; Stendhal și Dostoievski trebuiau să ia locul lui Felix

Motanul și al Micuței Lulu. Așa că m-am apucat de citit. O parte mi-a plăcut, o parte, nu. Nu eram un devorator care nu se mai satură de literatură. Cititul a fost întotdeauna la concurență cu sporturile, filmele, jazzul, trucurile cu cărțile de joc, ieșind în pierdere și pentru faptul că literele erau prea mici. Și acum rămân înmărmurit când mă uit la cât de înghesuite sunt paginile din Muntele vrăjit. Pe de altă parte mă temeam că nu mă voi putea ridica la înălțimea interlocutoarelor dacă știam doar cine îi strânge de gât pe cei din Scara în spirală sau versurile la „Ragmop". I-am citit pe romancieri, pe poeți, pe filosofi; m-am luptat cu Faulkner și Kafka, m-am chinuit cu Eliot și, desigur, cu Joyce, dar mi-au plăcut la nebunie Hemingway și Camus fiindcă scriau simplu și mă emoționau, iar pe Henry James nu l-am înțeles, oricât de mult am încercat. Mi-a plăcut mult și Melville, poezia lui Emily Dickinson și mi-am făcut timp să citesc despre viața lui Yeats ca să mă bucur de poeziile lui. Fitzgerald mi-a plăcut așa și așa, dar Thomas Mann și Turgheniev m-au dat peste cap. Mi-a plăcut mult Roșu și negru, mai ales când tânărul erou se tot întreabă dacă să treacă la acțiune cu femeia măritată. Am scris pentru un teatru de pe Broadway versiunea comică a acelei scene în Mai cântă o dată, Sam și am jucat-o împreună cu Diane Keaton. Am citit C. Wright Mills și Roșcovanul și am aflat multe despre perversitatea polimorfă de la Norman O. Brown.

Am citit de-a valma, motiv pentru care am rămas cu mari lacune, dar, pe lângă jazz, am ascultat și muzică clasică, am vizitat tot mai multe muzee și m-am autoeducat cât de bine am putut, nu pentru o diplomă sau pentru a-mi împlini vreo aspirație nobilă, ci pentru ca femeile care-mi plăceau să nu mă creadă un nătărău și jumătate – deși, în multe privințe, asta am și rămas. Și astăzi poeții Tin Pan Alley sunt preferații mei și nimic din Tărâmul pustiit, din Pound sau din Auden nu mă impresionează mai mult decât „You're not worth the ransom of asparagus out of season" („Nu valorezi nici cât o ceapă degerată") a lui Cole Porter.

Știu că Edith Wharton, Henry James și Fitzgerald au scris despre New York, dar orașul pe care l-am recunoscut cel mai bine este cel descris de jurnalistul sportiv, irlandez, sentimental, un adevărat libretist, pe nume Jimmy Cannon. Ați rămâne șocați dacă v-aș spune ce nu știu, ce n-am citit și ce n-am văzut. La urma urmei, sunt doar regizor și scriitor. N-am văzut niciodată o reprezentație live a lui Hamlet. N-am văzut Orașul nostru, în nici o versiune. N-am citit Ulise, Don Quijote, Lolita, Catch-22, 1984, nimic de Virginia Woolf, E.M. Forster, D.H. Lawrence. Nimic de surorile Brontë sau Dickens. Pe de altă parte, sunt unul dintre puținii oameni din generația mea care au citit romanul lui Joseph Goebbels. Da, Goebbels șontorogul, micul supozitor care și-a dat viața pentru Führer,

a încercat să scrie un roman intitulat Michael – şi, ce să vezi, protagonistul trecea prin toate chinurile tot tânjind ca fata să-l placă.

În privinţa filmelor, n-am văzut La umăr arm' de Chaplin, nici Circul sau The Navigator de Buster Keaton. N-am văzut nici o versiune din S-a născut o stea. Cu toate sâmbetele petrecute la cinematograful Midwood, n-am văzut Ce verde era valea mea, nici La răscruce de vânturi, Camille sau Acum, Voyager sau Ben-Hur şi multe altele. Drumul spre Frisco, Intruşii, Mireasa lui Frankenstein – nici pe acestea nu le-am văzut. Nu că le-aş subaprecia; de vină e ignoranţa mea şi faptul că ochelarii nu te fac un om studios, cu atât mai puţin un intelectual. Acestea sunt doar câteva exemple de lacune în erudiţia mea. Nici până azi n-am văzut Extravagantul Mr. Deeds sau Domnul Smith merge la Washington.

Ca şi în cazul cărţilor, sunt şi multe filme pe care le-am văzut, cu precădere în adolescenţă, ca şi o seamă de filme străine. Cred că aţi fi surprinşi de gusturile mele. De exemplu, îmi place mai mult Chaplin decât Keaton. Ştiu că asta nu dă bine în ochii criticilor şi ai celor care studiază cinematografia, dar Chaplin mi se pare că are mai mult haz, deşi Keaton a fost mai bun ca regizor. Chaplin a avut mai mult haz şi decât Harold Lloyd, care a fost extraordinar în gagurile vizuale, dar eu unul nu mă dau în vânt după el. Nici de Katharine Hepburn nu mi-a plăcut foarte mult. Deşi a fost remarcabilă în Lungul drum al zilei către noapte şi în Brusc, vara trecută, cel mai bun rol al ei, de multe ori mi se pare artificială. Provoca emoţie mai ales când plângea, pe când Irene Dunne – o splendoare. Ca şi Jean Arthur. Spencer Tracy a fost mereu atât de natural, mai puţin în Perseverenţa.

Niciodată nu m-am dat în vânt după Lenny Bruce, deşi generaţia mea era înnebunită după el. Nici măcar o secundă n-am crezut că sunt un comediant mai bun decât el, nici pomeneală de aşa ceva. Sunt foarte critic când vine vorba de propriile numere de stand-up comedy, dar despre această etapă din viaţa mea, mai târziu. Acum doar menţionez câţiva actori emblematici care, surprinzător, pentru mine n-au însemnat la fel de mult ca pentru publicul larg. De exemplu, Unora le place jazzul sau Leopardul Suzanei mi se par lipsite de haz. Nu-mi place nici O viaţă minunată. La drept vorbind, parcă l-aş strânge de gât pe drăgălaşul de înger păzitor. O iubire de neuitat mă lasă rece. L-am adorat pe Hitchcock, dar pur şi simplu nu suport să văd Ameţeala. Lubitsch mă distrează la culme, dar A fi sau a nu fi nu mi se pare amuzant. Necazuri în paradis este totuşi senzaţional, un ou Fabergé.

Îmi plac mult musicalurile: Cântând în ploaie, Gigi, Ne vedem în St. Louis, Orchestra ambulantă, My Fair Lady. Un american la Paris nu-mi spune nimic. N-am râs niciodată la Eddie Bracken, Stan şi Bran, sau,

Doamne, ferește!, Red Skelton. Cu siguranță, frații Marx și W.C. Fields sunt de departe cei mai mari. Mi-a plăcut și Rex Harrison în Soția ta necredincioasă și Pygmalionul lui Leslie Howard cu Wendy Hiller. Cred că Pygmalion este cea mai bună comedie scrisă vreodată și o prefer oricărei comedii de Shakespeare, Wilde sau Aristofan, deși uneori Aristofan îmi amintește de Kaufman și Hart, pe care-i apreciez mult. Îmi place la nebunie Născută ieri, mai ales cu Judy Holliday și Broderick Crawford. Pe de altă parte, Dictatorul sau Domnul Verdoux nu mi s-au părut deloc amuzante. Nu mi se pare deloc un exemplu de geniu comic atunci când Chaplin saltă globul pământesc în aer. Dar cui îi pasă ce cred eu – este doar o chestie de gust. Modelele acelea suple, care prezintă lenjerie intimă, poate vi se par frumoase și sexy, iar mie poate că nu. Doar că și mie îmi plac, nu mă pot abține. Gata și cu gusturile!

Între timp, zilele la liceu de-abia trec. Încet-încet, îmi dau și eu seama că într-una din ele, nu în viitorul prea îndepărtat, va trebui să iau niște hotărâri radicale. Facultate? Unde? Trebuie să merg acolo, altfel mama își va scoate ochii la fel ca Oedip. Ca să devin ce? Jucător de baseball la baza a doua? Trișor la cărți? E cât se poate de clar că talent muzical n-am. Am curajul să urc pe scenă și să devin un comediant adevărat? Nu sunt mai fericit într-o cameră de unul singur? Nu excelam la nimic, eram doar unul care o făcea pe spiritualul și de-abia trecea clasa. Între timp, în jurul meu, băieți și fete cu capul pe umeri și cu note de trecere, care nu trișau la cărți sau la zaruri și erau conectați la realitate, se pregăteau să ia viața în piept și să se ia la întrecere cu ceilalți. Acești elevi citeau cărți fiindcă le plăceau cărțile și le plăcea să învețe și nu se gândeau la tot felul de meserii bizare, ci voiau să se facă doctori, avocați, profesori, oameni de afaceri; poate asistentă medicală, psiholog sau arhitect. Și hop și eu, plictisit, excentric, plin de fantezii nebunești, un vierme care citea doar ca să țină pasul cu micile și drăgălașele intelectuale, tunse scurt și cu ocluzie dentară.

Da, învățăm, puțin câte puțin, dar la întâmplare, fapt care nu mă pregătea pentru ceva serios. Ce înseamnă să fii netot și cu capul în nori! La un moment dat voiam să mă fac cowboy! Să merg în Vest și să am grijă de cirezile de vite. Să dorm sub stele. Mda. Pe pământ, cu tarantulele. Mi-am cumpărat un lasou și, folosind o găleată drept țintă, la subsol, am început să exersez prinsul unui juncan. N-am reușit. Probabil că aș fi luat-o la fugă dacă m-aș fi trezit față-n față cu un viței în orice formă, mai puțin în cea care vine alături de un cartof copt. Dumnezeule, ce frică mi-e de câini! Mă refer la toți câinii, inclusiv la terierii Yorkshire. Știu că mă veți urî, dar nu-mi plac animalele de companie. Bineînțeles că nu-mi place să fiu mușcat, lins, lătrat sau invadat de purici. Pe scara evolutivă, întotdeauna am considerat că animalele sunt niște oameni neterminați. Nu-mi place nici să-mi cânte

un canar și nici ca peștii din acvariu să-mi întoarcă privirea. Recent, fiica noastră a venit acasă de la colegiu cu un șoricel. Pe durata weekendului ni l-a lăsat în grijă, iar ea s-a dus în Hamptons cu niște prieteni. Șoricelul s-a îmbolnăvit. Grav, motiv pentru care eu și Soon-Yi am fost nevoiți să-l ducem la spitalul veterinar, secția urgențe, în miez de noapte. Mă uitam cum vine și pleacă lumea cu câini și pisici bolnave și așteptam cu șoricelul astmatic în brațe. Noroc cu Soon-Yi, care s-a descurcat mai bine decât mine, dar sigur n-ați trăit cu adevărat până n-ați încercat să așteptați în față la urgențe, cu un rozător bolnav, la ora două noaptea, lângă un tip al cărui papagal strănută întruna. În fine, dacă nu cowboy, măcar agent FBI. Sigur, ca să te primească acolo, trebuia să fii avocat sau contabil, așa că slabe speranțe. Dar, înainte să revin cu picioarele pe pământ, am luat foarte în serios ideea de a deveni agent special. Mi-am cumpărat ustensilele necesare și-am învățat cum să iau amprente și cum să le interpretez.

De la agent special la detectiv particular a fost doar un mic salt psihotic. Am văzut Adio, draga mea și Șoimul maltez. Am citit Mickey Spillane. Detectivii particulari aveau o viață foarte palpitantă. Trebuiau să rezolve mistere sau tipe trăsnet. 50 de dolari pe oră, plus cheltuielile aferente. Am dat câteva telefoane, culese din pagini aurii, ca să văd dacă vreo agenție m-ar angaja ca stagiar. Nici pomeneală. Orice numai să evit o viață de plictis. Să nu apăs pe ceasul de pontaj, să nu stau toată ziua la un birou ca să fac bilanțul contabil, să nu le spun pacienților să deschidă gura mare sau clienților: „Pantofii ăștia vă țin toată viața“.

Timpul trecea, iar abilitățile mele, câte erau, nu promiteau nimic bun. Poate trișor. Mi-am cumpărat niște zaruri măsluite și am exersat cu zaruri adevărate, pentru ca, în timpul jocului, să arunc unul măsluit și unul adevărat și astfel să mă aleg cu ceva. Am jucat de câteva ori și am câștigat câțiva dolari de la fraieri, dar femeile la care visam eu se extaziau doar la vederea artiștilor și a poeților; tipe cultivate, pentru care Rilke valora mai mult decât Sugar Ray Robinson. M-am tot căznit să scriu ceva, dar, foarte interesant, primele mele eforturi nu numai că n-au fost comice, ci au fost de-a dreptul morbide. Deși la școală, ori de câte ori trebuia să scriem ceva, eu scriam ceva comic, și rândurile mele nu numai că-i făceau pe ceilalți să râdă când, inevitabil, mi se cerea să le citesc cu voce tare, dar circulau și printre profesori. Permiteți-mi să deviez puțin.

Cu ani în urmă, după cum știți acum, familia mea a locuit în Brooklyn. Ne-am mutat de pe Avenue J pe Avenue L. O schimbare importantă. De literă. Apoi, în 1944, am petrecut vara în Long Beach, unde am închiriat un bungalou. Era ieftin, la vremea aceea Long Beach era un loc simplu, unde unchiul Abe m-a învățat să prind o minge de baseball, joc la care,

în timp, am ajuns să mă pricep. Vara era o binecuvântare. Am înotat în ocean, sau numai la câteva străzi de unde stăteam, în golful cu apă mai liniștită. Am pescuit cu tata, cu prietenii. Credeți-mă, am avut o copilărie frumoasă. N-ar fi trebuit să fiu așa cum sunt, dar vara s-a sfârșit, războiul continua, iar tata câștiga atât de puțin, încât ambii părinții au hotărât să rămânem în bungalou și iarna. Bungaloul nu avea încălzire, tata însă a cumpărat mai multe radiatoare, asigurându-se că ia din acelea care se strică repede, declanșează incendii și ard oamenii de vii, în somn.

Am urmat școala generală în Long Beach, ceea ce n-a fost rău, fiindcă orele erau mult mai ușoare. După școală mă duceam cu prietenii cale de două străzi până la ocean, unde toată plaja era a noastră. Uneori mergeam în golf și întindeam plase pentru crabi și pești. Cinematograful de acolo se deschidea numai seara sau dacă era o zi ploioasă. Primăvara mergeam, și eu, și prietenii, desculți. Chiar și la școală. Închipuiți-vă – eu, care mă vedeam pe Fifth Avenue adăugând doza exactă de vermut în paharul de gin și apoi, trăgând de unul dintre șnururile acelea lungi din mătase, de lângă draperii care-l chemau pe Alan Mowbray[40], trăiam acum ca Huck Finn sau ca băiatul desculț și ars de soare, nu ca Noël Coward.

Am locuit în Long Beach vreme de mai multe anotimpuri și acum ajung la momentul pentru care am făcut această digresiune. Aveam zece ani când am scris o compunere în care făceam referire la Freud, la id (sine) și libido, neștiind ce sunt alea, dar având acel instinct ciudat de a folosi niște lucruri prinse din zbor, în cazul de față doar niște cuvinte, într-o schiță plină de umor care-i face pe cititori sau pe spectatori să creadă că știu mult mai multe despre subiect. Profesorii s-au arătat amuzați de ceea ce scrisesem. Au dat-o din mână în mână, șușotind între ei și arătând spre mine. Acest fler ciudat nu m-a părăsit niciodată, faptul că știu cum să folosesc niște informații răzlețe și să le transform într-un instrument foarte util. Sfârșitul digresiunii și, dacă nu v-am plictisit îndeajuns, haideți să revin la tema principală a cărții: omul în căutarea lui Dumnezeu într-un univers violent, lipsit de noimă.

Și astfel terminam ultimul trimestru la Liceul Midwood, cu note proaste, fără să fiu încurajat de ideea romantică a unei vieți dedicate rezolvării misterelor, după mine cea mai atrăgătoare dintre toate opțiunile pe care le aveam la dispoziție. Apoi, într-o după-amiază fatidică, după o serie foarte inspirată de remarci spirituale strigate în timpul unui film, cineva a spus: „Ar trebui să le pui pe hârtie. Au haz.“ O observație făcută într-o doară, dar pe care, în ciuda zgomotelor străzii, am auzit-o. Aveam mașina de scris luată de tata pe te miri ce, așa că m-am dus acasă și m-am apucat de lucru. Am născocit câteva glume și le-

am bătut la Underwood. În plină inspirație, norocul a fost mereu de partea mea, mama, o femeie serioasă cu o inimă rece precum azotul lichid, a renunțat să mă mai plesnească peste față preventiv – ritualul ei zilnic – și m-a surprins cu o întrebare: „Ce-ar fi să-i arăți poantele tale lui Phil Wasserman [nu celălalt Phil Wasserman – adevăratul Phil, agentul de presă], ca să vezi ce crede despre ele? Îi știe pe toți comicii ăia de pe Broadway."

I-am urmat sfatul. Phil a fost impresionat și mi-a spus: „Ar trebui să le trimiți unor editorialiști – Walter Winchell, Earl Wilson, Hy Gardner de la Herald Tribune. Sunt glume bune." Aici trebuie să-l avertizez pe cititor că glumele mele nu se ridicau la nivelul unui Voltaire sau La Rochefoucauld. Erau glume despre soacre, despre parcări greșite, despre impozite, poate câteva subiecte de actualitate. Exemplu (nu trageți, aveam doar 16 ani): „Băiatul unui cartofor s-a înscris la o școală din Vegas. Când să primească nota la un test, a spus că nu o acceptă și plusează, ca să crească la testul următor." Așa că am trimis câteva dintre aceste perle Akoya mai multor editorialiști de pe Broadway, dar n-am primit nici un răspuns. Viața a mers mai departe și, sub presiune, asta din partea părinților, m-am întrebat ce-ar fi să mă fac farmacist. Întâlnirea mea cu Janet S., o fată pentru care mi-aș fi dat și viața, din clasă cu mine, cu un chip de Madona lui Rafael, cu părul și garderoba lui Jules Feiffer, s-a terminat dezastruos când am dus-o la un concert de jazz, unde am aflat că nu suporta jazzul. Ca să nu mai pomenesc că-i plăcea de Sheldon Lipman, care voia să devină antropolog, domeniu pe care Janet îl considera „de-a dreptul fascinant". Oricât am încercat s-o conving cât de palpitant era să-și împartă viața cu un maestru al mojarului și pistilului, nu vedea un viitor alături de mine, așa că iată-mă din nou cu inima frântă. Mă întorceam acasă de la școală și exersam la corn, ascultându-l pe Johnny Dodds la magnetofonul meu Victrola de 12 dolari.

Mi-a căzut cu tronc și Ellen H., care, de asemenea, era atât de frumoasă încât mi se împleticea limba în gură când mi se adresa, dar din păcate fata ieșea cu Myron Sefransky, jurnalist în devenire și un mensch în toată regula. N-o mai puteam opri când se apuca să-mi spună cum a dus-o în Village ca să-l vadă pe Theodore, care era un narator irezistibil pe scenă al unor povestiri de Bierce și Lovecraft și despre noul idol al hainelor negre și al cerceilor de argint. Fratele Theodore, cum apărea pe afiș, avea un talent dramatic și reușea să-și vrăjească spectatorii. După ani, l-am distribuit în prima mea piesă nefericită, Nu bea apa, David Merrick însă a trebuit să-l concedieze, fiindcă nu știa să joace și nu rezista de la un spectacol la altul. Am jucat șah cu el în timpul repetițiilor, răstimp în care m-a fermecat și pe mine cu poveștile de groază pe care le știa. Nu cele de H.P. Lovecraft sau Ambrose Bierce, ca

în reprezentațiile lui, ci despre cum naziștii, în Europa, năvăliseră în casa lui și îi azvârliseră rudele pe fereastră.

Așadar eram acasă, visând la Ellen și la fața ei perfect rotundă, cu buzele nerujate și cu geanta de piele, ținută pe umăr, în care avea un exemplar broșat din Piticul de Pär Lagerkvist, și blestemând un Dumnezeu inexistent pentru faptul că, în clipa în care i-am propus să iasă cu mine, m-a privit de parcă aș fi fost Quasimodo și m-a făcut cu ou și cu oțet. În aceeași seară, înnebunit de frustrare și înainte să merg la culcare, am primit un telefon de la un prieten care m-a anunțat: „Ai apărut la rubrica lui Nick Kenny".

Nick Kenny era un editorialist simpatic de la Daily Mirror, o fițuică ce ar fi dat faliment dacă n-ar fi găzduit rubrica lui Walter Winchell. Spre deosebire de Walter Winchell (ați văzut cu toții Dulcele miros al succesului), Kenny era un sentimental care scria poezioare în rubrica lui; una se termina astfel: „And dog spelled backwards is God[41]". Înțelegeți ce vreau să spun. Kenny publica mai multe glume în fiecare zi, prin urmare, țâșnind din pat direct spre Avenue J și cumpărând Daily Mirror mi-am văzut numele tipărit pentru prima oară. Allan Konigsberg spune – apoi urmează o glumă stupidă pe care, slavă Domnului, nu mi-o mai amintesc. Inima îmi bătea ca în „Drum Boogie" a lui Krupa. De parcă aș fi câștigat Premiul Nobel pentru Pace. Deja mă și vedeam luând avionul de Hollywood ca să scriu pentru comicul meu preferat, Bob Hope. Acontul pentru penthouse-ul din zgârie-nori avea să vină mai târziu, după câțiva ani în turneu cu Bob prin unitățile militare. O casă în Beverly Hills, desigur. Cu teren de tenis. Un Porsche. Și ce-ați zice de Mulholland Drive – vederea de acolo este fantastică, nu credeți? Mai ales dacă vă uitați la ce se petrece pe bancheta din spate a mașinilor parcate – nu, altceva voiam să spun… În sfârșit, le puteam arăta părinților, care erau convinși că destinul meu era să mănânc din gunoi sau să apar pe lista Celor Mai Căutate Persoane, că viața mea nu se limita la a vinde cutii de Vitalis și unguente împotriva hemoroizilor. A doua zi dimineață, un duș și la școală unde, dacă luam aceleași note proaste, ce dacă? Acum știam ce-mi rezervă viitorul.

În timpul orei, ascultând plin de mine cum profesoara dădea din gură despre unghiuri alternative pe aceeași parte a liniei transversale, m-am gândit că unii dintre colegi poate mi-au văzut numele în ziar. Jenant. De ce jenant? Nu era motiv de mândrie? Iată una dintre ciudățeniile personalității umane pe care n-o voi pricepe niciodată. Tot ce știu e că eram un băiat timid pe care transformarea într-o figură publică îl punea în încurcătură. Parcă-l aud pe psihanalist cum trage concluzia: „Ai ținut atât de mult să devii faimos încât acum dorința îți creează probleme". O

concluzie posibilă, dar, chiar de-ar fi adevărată, cum m-ar ajuta să ies din încurcătură?

Între timp au mai apărut câteva glume cu numele meu pe la diverși editorialiști, după care am simțit că trebuie să-l schimb, urgent. Schimbarea numelui se potrivea perfect cu visul meu de a intra în industria divertismentului. La vremea aceea, toți cei care apăreau pe scenă, ca și unii scriitori și regizori, și chiar producători, își schimbau numele, prin urmare acest gest mă aducea mai aproape de ei. De-a lungul anilor, mulți s-au întrebat de ce am ales Woody Allen. Unii au bănuit că datorită clarinetistului Woody Herman. Îmi plăcea Woody Herman, dar nici măcar o secundă nu m-am gândit la așa ceva. Dacă vă vine să credeți până unde merge prostia unora, Woody[42] ar veni de la faptul că am jucat mult stickball[43] pe străzile din Brooklyn, iar cozile de mătură erau din lemn. Adevărul e că am ales numele mai mult la întâmplare. Am vrut să păstrez o parte din numele meu adevărat, așa că am păstrat Allen ca nume de familie. M-am gândit la J.C. Allen, dar m-am temut că lumea îmi va spune Jay. M-am gândit la Mel, dar Mel Allen era un comentator celebru al jocurilor echipei New York Yankees. În cele din urmă mi s-a activat ADHD-ul și așa mi-a venit în minte Woody. Era scurt, mergea cu Allen, și avea o nuanță veselă, ușor comică, spre deosebire de Zoltan sau Ludvicio, de exemplu. Numele s-a dovedit inspirat, deși din când în când, dacă tot cântam la același instrument, lumea îmi spunea domnul Herman; într-una din zile, o vânzătoare de la Bloomingsdale, care m-a recunoscut de la The Tonight Show, foarte agitată, m-a întrebat: „Mai doriți ceva, domnule Woodpecker?“

Rareori am regretat schimbarea numelui, gândindu-mă că și cel adevărat ar fi mers. Konigsberg sună foarte german. Kant era din Konigsberg. Acum în Konigsberg[44] există un monument în onoarea mea (doar dacă între timp n-a fost dat jos, cu o funie, de către cetățeni furioși, ca monumentul lui Saddam Hussein), deși fără motiv. Eu nu sunt de acolo, n-am călcat niciodată acolo și cu siguranță n-am făcut nimic ca să ușurez viața locuitorilor din acel loc, doar că port același nume și poate că localnicii duc lipsă de eroi. Am ales proiectul în urma unui concurs. Am fost plăcut surprins cât de bune și inteligente au fost toate; într-un final, l-am ales pe cel mai simplu și mai modest – o pereche de ochelari pe o tijă. Arată mai bine decât descrierea mea. Există o statuie de-a mea și în frumosul oraș spaniol Oviedo, o statuie care-mi seamănă leit. Nimeni de acolo nu m-a întrebat dacă vreau așa ceva și nici nu m-a anunțat că o instalează acolo. Pur și simplu au ridicat-o, o statuie adevărată, din bronz, în genul celor pe care se aciuiază porumbeii. Din nou, dacă n-a dărâmat-o mulțimea orbită de ură, încă mai poate fi văzută acolo. De îndată ce a fost ridicată, vandalii i-au furat ochelarii. Ochelarii erau din bronz, încorporați în sculptură, care e înaltă cât mine,

deci a fost nevoie de o lampă de sudură ca să-i desprindă. Ori de câte ori ochelarii sunt lipiți la loc, cineva vine și-i fură. Mi-ar plăcea să spun că am făcut ceva nobil și curajos pentru Oviedo ca să merit această onoare, dar, în afara faptului că am vizitat orașul și am filmat ceva acolo, că m-am plimbat pe străzile lui și m-am bucurat de vremea excelentă (ca și în Londra, în toiul verii este răcoare, cerul e cenușiu și nu știi când începe ploaia), n-am făcut nimic ca să merit o sculptură cu chipul meu, cu atât mai puțin să fie vandalizată. Oviedo este un mic paradis, umbrit doar de prezența nefirească a unei imagini în bronz a unui încurcă-lume.

Fiica mai mică a lui Marie Curie (n.tr.)

Marcă de patefon (n.red.)

Actor american (n.tr.)

Actor celebru pentru rolurile de majordom (n.tr.)

„Iar câine, scris invers, se citește Dumnezeu.“ (n.tr.)

Lemnos (n.tr.)

Joc asemănător cu baseballul (n.tr.)

Actualmente Kaliningrad, enclava rusească de la granița cu Polonia și Lituania (n.tr.)

Și astfel, cu Nick Kenny începe era Woody Allen, o eră ce va dăinui în infamie. Am reușit să mai apar de câteva ori în rubrica lui Nick Kenny, dar marea lovitură am dat-o într-o zi de școală, când prima mea glumă a apărut în rubrica lui Earl Wilson. Dacă rubrica lui Nick Kenny era monotonă și lacrimogenă, Earl Wilson era vocea Broadway-ului. Articolele și bârfele lui erau despre artiști, piese de teatru, vedete de cinema, dansatoare de cabaret, cluburi de noapte, cluburi exclusiviste. „Midnight Earl“ era un articol de ziar ce atrăgea cititorii ca un magnet și, când o glumă de Woody Allen a apărut acolo, am avut senzația că devin o parte din viața strălucitoare de noapte de pe Broadway. În realitate eram în dormitorul meu de pe Avenue K, în Brooklyn, dar visam s-o fac pe comicul la Toots Shor's, încadrat de două dansatoare. Curând am început să trimit glume tuturor editorialiștilor, care le includeau peste tot; în rubrica lui Bob Sylvester din News, în cea a lui Frank Farrell din New York World-Telegram, în rubrica lui Leonard Lyons din Post, a lui Hy Gardner din Herald Tribune și, în continuare, în rubricile lui Earl Wilson și Nick Kenny. Savuram aceste realizări, neglijând școala, în timp ce notele mele o luau la vale. Cei din clasă cu mine vizitau deja colegiile la care voiau să intre. În ochii mei însă, eu reușisem deja și, chiar dacă nu primeam nici un ban de la ziare, mă și vedeam cumpărând un apartament la ultimul etaj al unui zgârie-nori și poate luând prânzul cu familia Hope la lacul Toluca.

Pe atunci exista o agenție de publicitate pe Madison Avenue, David O. Alber Associates, a cărei preocupare era să asigure listei de clienți celebri cât mai multă vizibilitate, inventând povești despre ei, organizând interviuri la TV sau cu presa, punându-le fotografia pe copertele revistelor și alte stratageme menite să-i mențină în centrul atenției. O sursă de publicitate era apariția constantă a numelor în ziare, dar, ca să fii menționat, trebuia să spui ceva spiritual. Un articol putea începe astfel: „Auzită din întâmplare la Clubul Copa…“ – și urma o remarcă nostimă despre trafic, soacre, președinte sau ceva pus pe seama clientului. Bineînțeles, clientul nu spusese așa ceva și probabil nici n-ar fi fost în stare, chiar dacă în joc ar fi fost viața lui. Probabil că nici nu fusese în club, deși atât clientul, cât și clubul de noapte plăteau pentru expunere. Agentul de presă era cel care trimitea gluma ziariștilor, care întreținea mitul unei vieți de noapte senzaționale pe Broadway în jurul celebrităților care făceau remarci spumoase în genul lui Groucho Marx sau Oscar Levant. Așa se explică faptul că dinamicul Gene Shefrin, motorul agenției de publicitate David O. Alber, a observat că acest personaj necunoscut, Woody Allen, apărea în rubricile despre Broadway din toate ziarele, săptămână de săptămână. Shefrin l-a sunat pe Earl Wilson și l-a întrebat: cine-i tipul ăsta?

Earl Wilson i-a spus că e un puști din Brooklyn care, când se întoarce acasă de la liceu, se așază la mașina de scris și-i trimite câteva gaguri la fiecare trei-patru zile. N-a trecut mult și am primit un mesaj de la biroul lui Earl Wilson să sun la agenția Alber. Asta am și făcut și am fost invitat la un interviu. Mă interesa oare să mă duc acolo, în fiecare zi, după școală, să mă așez la o mașină de scris nefurată și să născocesc gaguri pentru ca alde Guy Lombardo, Arthur Murray, Jane Morgan, Sammy Kay și alții, deloc celebri pentru umorul lor inteligent, să-și lege numele de inspirația mea și să pretindă că glumele vin din capul lor? Pentru asta agenția era gata să-mi plătească 40 de dolari pe săptămână. La momentul acela eu livram carne pentru o măcelărie și făceam curățenie într-un atelier de croitorie și câștigam 35 de cenți pe oră plus bacșiș.

Desigur, lucram cu jumătate de normă și, dacă-mi dădeam interesul, mă alegeam cu trei, patru dolari pe săptămână. Banii de buzunar din partea alor mei erau ca și inexistenți, întrucât lichiditățile tatei se împuținaseră din cauza unor speculații greșite legate de rezultatul mai multor meciuri de baschet. Mama muncea cinci zile a câte opt ore pentru 40 de dolari pe săptămână și iată cum eu nu trebuia decât să iau metroul din Brooklyn, după școală, orele la școală fiind între opt și unu, să inventez niște glume și să mă întorc acasă. Pentru asta urma să primesc 40 de dolari pe săptămână. M-am hotărât să nu fac nazuri, să nu spun că trebuie să mă mai gândesc. Am zis da fără să aștept să se termine propunerea. Și astfel am început să lucrez cinci zile pe săptămână, născocind cam 50 de gaguri pe zi. Pare greu, dar, dacă ești în stare, nu e mare brânză. Drumul cu metroul dura în jur de 35 de minute, timp în care scriam vreo 20 de gaguri. Restul, în biroul agenției. Ceilalți angajați mă tachinau fiindcă eram atât de tânăr, plus că imaginea mea a avut de suferit și pentru că, după doar câteva săptămâni, m-am îmbolnăvit de oreion și a trebuit să stau acasă, dar am muncit pentru agenție câțiva ani buni, clienții lor apărând în toate rubricile, debitând ceea ce, la vremea respectivă, treceau drept glume pline de haz, dar care acum, privind retrospectiv, mi se par de plâns. Am absolvit liceul printre ultimii, dar am continuat să lucrez pentru agenție, care mi-a mărit salariul de vreo două ori. Nu voiam să merg la facultate, încrezător că voi face carieră în industria divertismentului, dar, pentru ca mama să nu-și dea foc precum un călugăr budist[45], am încercat la Universitatea New York.

Nu știu de ce, dar am fost acceptat, în ciuda mediei mele. Căutând să studiez cât mai puțin posibil, am optat pentru un program limitat, din trei discipline. Prima specializare a fost cinematografia – am ales-o fiindcă vizionarea filmelor mi se părea floare la ureche. Cea de-a doua specializare ar fi trebuit să fie spaniola, dar am preferat engleza. Ca de obicei, prima mea compunere la engleză mi-a creat probleme,

profesorului nu i-a plăcut deloc și a scris pe margine: „Băiete, pentru tine, bunele maniere sunt un mister de nepătruns. Ești un adolescent care habar n-are pe ce lume trăiește, și nu un diamant neșlefuit.“ Pe atunci stilul meu era cu precădere comic, influențat în mare măsură de Max Shulman, dar departe de a fi la fel de bun ca al lui. Nici cu filmele nu m-am descurcat. În parte din cauza vechiului meu năravde a chiuli. Luam metroul din Avenue J până pe Strada 8, unde era universitatea, ușile se deschideau, iar eu mă întrebam – să merg la curs sau să chiulesc? Îmi prelungeam dezbaterea mentală până se închideau ușile, moment în care o tuleam simțindu-mă în culmea fericirii. La fel ca odinioară, coboram în Times Square și îmi petreceam dimineața pe Broadway, trecând pe la Paramount, Roxy, Lindy's, Circle Magic Shop și Automat, unde gustam ceva delicios. La ora unu mă înființam pe Madison Avenue, gata să mă apuc de gaguri. Și când mă duceam totuși la cursuri, băteam darabana, în ton cu obsesia mea pentru jazz, și exersam pedala de picior – stânga dreapta, dreapta stânga, dreapta stânga, stânga dreapta, încercând să păstrez ritmul, fără să fiu atent la timpuri și la conjugări sau la Piers plugarul. Așa am reușit să pic la toate examenele. Drept care s-au hotărât să mă dea afară. I-am rugat să-mi mai dea o șansă ca s-o salvez pe mama de la autoincendiere. Cei din conducere au spus că, dacă urmez cursurile școlii de vară și obțin rezultate bune, vor reveni asupra deciziei. Strângând din dinți, am acceptat.

La agenție, David Alber avea cumva legătură sau îl cunoștea pe Jimmy Saphier, impresarul lui Bob Hope. Ca să-mi facă un favor, m-a pus să scriu un material pentru Hope și i l-a trimis. A primit un bilet care suna cam așa: „Băiatul scrie destul de bine. [Nici o referire la adolescentul care habar n-are pe ce lume trăiește.] S-ar putea să apelez la el pentru Hope, la toamnă“.

E greu să exagerez ce-a însemnat Bob Hope pentru mine. L-am adorat încă din copilărie și nici acum nu mă satur să-i revăd filmele. Nu toate, nu ultimele și nici chiar primele, dar Monsieur Beaucaire, Noaptea de neuitat a lui Casanova, Amantul ideal, astea da! Chiar dacă filmele sunt stupide, iar umorul nu se ridică la nivelul lui Shaw, Hope este un mare comic, iar prestația lui parcă este din altă lume. Adesea, când apucam necunoscuți de revere, ca Bătrânul Marinar, și-l ridicam în slăvi pe Hope, aceștia întrebau: „Vă referiți la republicanul ăla răsuflat care-și citea replicile și le spunea soldaților glume despre Miss Univers?“ Chiar dacă înțelegeam unde bat, eu nu la acel Hope mă refeream.

Mă refeream la comediantul din Road to Utopia sau Fancy Pants. Da, știu, filmele sunt stupide. Hope e luat în brațe de o gorilă – dar nu la asta trebuie să ne oprim. Jocul lui contează, felul în care intră în pielea

personajului, aplombul, cum își alege momentul în care să dea replica, glumele lui nemaipomenite. Ca și Jerry Lewis, un talent uriaș, dar cu filme slabe, deși cele în care apare Hope sunt mult mai bune decât cele ale lui Jerry Lewis. Oricum, am fost în al nouălea cer când am auzit că celor din echipa lui Hope le plăceau glumele mele, îndeajuns cât să mă angajeze. La urma urmei, eram student în anul întâi și, pe măsură ce școala de vară părea că nu se mai sfârșește, eu studiam de zor operele lui Keats și Shelley, nefiind de acord că adevărul e frumusețe și că frumusețea e adevăr. Și nici nu suportam să-l aud pe profesor cum discută filmografia lui Pudovkin sau structura filmului Rapacitate când eu voiam să fac Drumul spre Bali.

Am mai cochetat o vreme cu ideea de a mă face comic, iar un coleg de birou de pe Madison Avenue, Mike Merrick, care fusese comediant și ai cărui ochelari cu rame negre mi se păreau extraordinari, mi-a împrumutat caietul lui vechi cu glume. M-am dus din nou la un club din partea locului unde i-am făcut pe toți să se prăpădească de râs, ceea ce mi-a dat un nou avânt. Mike Merrick însă mi-a explicat: „E o viață dură. Trebuie să te dedici trup și suflet.“ Ceea ce eu n-am făcut. Scrisul mă atrăgea mai mult. Îmi plăcea anonimatul, unde mai pui că multe dintre fetele cu care ieșeam erau înnebunite după Updike și Mailer, nu după Buddy Hackett sau Fat Jack E. Leonard. Astfel, obiectivul meu a suferit o schimbare subtilă. Mi-am propus să scriu gaguri o vreme, poate pentru Hope, poate pentru Berle sau Jack Benny, dacă puteam să le atrag atenția, dar poate că eram în stare să scriu și lucruri mai profunde decât poante scurte. Cam atunci, rudele mele mi-au sugerat să discut cu o rudă foarte îndepărtată, prin alianță, Abe Burrows. Acesta era regizor și autor celebru de texte comice, printre altele coautor al cărții Băieți și fete. Poate că o mătușă tot prin alianță se înrudea cu el. Nu știu nici acum care era legătura. Am întrebat-o pe mătușă, care mi-a spus că mă putea ajuta doar cu adresa lui – Borrows locuia la Beresford, un bloc luxos de apartamente din West Side. „Cine mă recomandă?“, am întrebat eu timid. Mama, mai agresivă decât generalul Patton, mi-a răspuns: „Nu trebuie să te recomande nimeni. Știi unde locuiește. Te duci acasă la el.“

Nu foarte convins, m-am îmbrăcat ca pentru o nuntă regală și am pornit spre Beresford. I-am spus portarului că vreau să vorbesc cu Abe Burrows: spuneți-i că-l caută fiul lui Nettie.

În timp ce dădea telefon, a apărut Abe, care se pregătea să plece, într-un costum negru și cu pălărie Homburg.Portarul a arătat spre mine și l-a informat că vreau să vorbesc cu el. I-am spus lui Abe ce rudă avem în comun, cam de al zecelea grad.

Burrows, care avea o întâlnire de afaceri, s-a întors, m-a luat de după umeri și, împreună, am urcat în apartamentul lui, unde și-a aruncat pălăria cât colo și a vorbit cu mine preț de o oră, asigurându-mă că vrea neapărat să-mi vadă glumele și servindu-mă cu de-ale gurii. Omul a fost atât de drăguț, de amabil, nemaipomenit! Am revenit la el de mai multe ori. I-au plăcut glumele mele. Pe cele mai puțin reușite, după el, le-a criticat. I-a scris o scrisoare în numele meu lui Nat Hiken, autorul excelentului sitcom The Phil Silvers Show. Chiar dacă n-am primit nici un răspuns, i-am apreciat gestul. În timpul uneia dintre conversațiile noastre, când i-am povestit despre ambiția mea de a scrie pentru televiziune, mi-a spus: „Nu poți scrie toată viața pentru televiziune“. Atunci scenarii de filme? Nu, piese de teatru, a răspuns el. Dar nu toți dramaturgii vor să scrie scenarii de filme? Nu, toți scenariștii vor să scrie piese de teatru.

Așa că mi-am îndreptat atenția spre teatru, deși până atunci nu văzusem decât o parte dintr-o piesă. Spun „parte“, dar asta nu înseamnă că am plecat după primul act. Am văzut cam jumătate din piesă. Cu ani în urmă, când tânjeam după o blondă frumoasă de la școală, pe nume Roxanne. Dându-mi seama că o ființă atât de serafică, care ar fi putut fermeca chiar și un Cary Grant sau un Tyrone Power, nu s-ar uita la un mucos care aducea mai mult cu Edward Everett Horton. Am visat cu tristețe până când, într-una din zile, s-a ivit ocazia nesperată. Auzisem că Roxanne voia neapărat să vadă Patul cu baldachin, o piesă cu două personaje, în care jucau Hume Cronyn și Jessica Tandy, doi actori minunați. Șmecher cum sunt, mi-am făcut curaj și i-am telefonat, întrebând-o dacă e liberă sâmbătă seara, din întâmplare aveam două bilete la Patul cu baldachin, și dacă ar tenta-o să meargă?

Tăcerea de la celălalt capăt al firului spunea multe, fata se vedea nevoită să aleagă între piesa pe care-și dorea cu atâta ardoare să o vadă și a o vedea în compania unui amărâștean. Până la urmă, a acceptat să mă însoțească. Mergând prima dată la un spectacol pe Broadway, nu știam că unele se jucau cu casa închisă și nu găseai bilete. Am aflat asta de la casa de bilete, tipul de acolo mi-a spus că de-abia peste câteva luni puteam reveni. Cuprins de panică, am sunat un prieten care m-a sfătuit să încerc la un speculant de bilete. Am încercat și am aflat că, pentru 20 de dolari, puteam să stau la lojă. N-aveam 20 de dolari și nu puteam face rost de ei decât jefuind o stație de benzină. Într-un târziu am cerut bani de la tata. Era o sumă imensă, mai ales pentru două bilete la teatru, dar nu-i puteam spune tristul adevăr, de ce aveam nevoie de 20 de verzișori rapid, fără întrebări, dar, ca întotdeauna, tata m-a ajutat și așa am făcut rost de bani. Sâmbătă seara m-am întâlnit cu tipa. Cu farmecul ei indubitabil s-a prefăcut interesată de avalanșa mea de glume în care mă dădeam mare și tare, mai ceva decât Rhett Butler. Am ajuns la

teatru. Am fost conduși în loja de deasupra scenei, la nivelul doi, în dreapta de tot. Genul de lojă în care a fost omorât Lincoln, doar că nu era la fel de bine plasată ca a lui, motiv pentru care vedeam numai jumătate de scenă.

Primul meu spectacol pe Broadway și vedeam actorii numai când veneau în dreapta scenei. Când speculantul spusese locuri la lojă, mă gândisem la Yankee Stadium sau Ebbets Field, unde lojele sunt ca lumea. Am urmărit piesa, timp în care Roxanne s-a purtat frumos. Nu s-a plâns de nimic, dar, când am plecat, a refuzat să bem ceva, fiind brusc atinsă de o boală misterioasă. Nu-mi mai amintesc exact; cred că a spus că luase un virus care parcă-i mușca din carne. Aproape de blocul în care locuia, i-a și telefonat fratelui, ca să-i spună că în șase minute intră pe ușă. Băiatul aștepta cu ușa deschisă, anulând orice șansă de a încerca s-o îmbrățișez. Mă gândeam ce frumos ar fi fost măcar s-o sărut și să-i spun noapte bună. Oricum, peste ani, când Abe Burrows m-a întrebat dacă-mi place teatrul, întrucât până atunci nu văzusem decât jumătate de spectacol, am mormăit ceva, dar i-am ascultat sfatul de a nu-mi propune să scriu toată viața pentru televiziune sau pentru studiourile de filme și, cu noua mea obsesie, am citit toate piesele și am văzut toate premierele de pe Broadway ani la rând. Dar mă bucur prea devreme.

Încă mai scriam glume pentru David O. Alber, care le vindea la tabloide. Mă declaram mulțumit dacă ajungeam să scriu pentru Bob Hope. Trăind în viitor, mă vedeam dramaturg, dar, în mod ciudat, nu ca George S. Kaufman, idolul meu din trecut, ci ca Eugene O'Neill sau Tennessee Williams. Bineînțeles că am dat chix și cu școala de vară, motiv pentru care am fost chemat în fața unei comisii alcătuite din decani. O comisie alcătuită din decani nu e un cor care-ți înalță ode. Mai degrabă e unul care-ți cântă prohodul. Un cvartet de acrituri adunat ca să-ți spună adio și n-am cuvinte. Am ascultat politicos în timp ce-mi făceau cunoscute câteva capete de acuzare, de la chiulul masiv până la picarea tuturor examenelor. M-au întrebat ce scop am în viață. Am răspuns că vreau să dau formă în cuptorul sufletului meu conștiinței necreate a rasei mele și să văd dacă poate fi produsă la scară largă, din plastic. S-au uitat lung unul la altul și au sugerat să consult un psiholog. Am răspuns că am o slujbă și mă înțeleg bine cu toată lumea, de ce-aș avea nevoie de un psiholog? Mi-au explicat că fac parte din industria divertismentului, unde nimeni nu e sănătos la cap. Nu refuzam ideea consultării unui psiholog fiindcă, în pofida creativității de care dădeam dovadă și a începutului promițător ca autor de glume, alături de dragostea cu care fusesem înconjurat până la vârsta maturității, încă mai aveam accese, moderate, de anxietate – ca atunci când ești îngropat de viu. Nu eram fericit; eram posomorât, temător, furios, dar nu mă întrebați de ce. Poate că aveam asta în sânge sau poate că era o stare mentală instalată

în clipa în care mi-am dat seama că filmele cu Fred Astaire nu erau documentare.

Așa că am început să merg la un psiholog cunoscut, pe nume Peter Blos, o dată pe săptămână, la scurt timp după ce-am fost exmatriculat, și, chiar dacă Blos era un tip extraordinar, nu m-a ajutat prea mult. Până la urmă m-a sfătuit să consult un psihanalist de patru ori pe săptămână, la care stăteam întins pe o canapea și eram încurajat să spun tot ce-mi trecea prin cap, inclusiv să-mi descriu visele. Am făcut asta vreme de opt ani și, într-o manieră inteligentă, am reușit să evit orice progres. Până la urmă l-am dovedit pe psihanalist, motiv pentru care într-una din zile a intrat în cabinet fluturând un steag alb. Am consultat încă trei psihanaliști. Primul, un tip foarte cumsecade, pe nume Lou Linn, la care mergeam de două ori pe săptămână, față în față. Era deștept foc, dar l-am păcălit ușor și astfel am rămas nevindecat. Apoi am mers la o doamnă foarte isteață, cred că vreo 15 ani. Vizitele la ea s-au dovedit mai terapeutice și m-au ajutat să trec peste unele dintre necazurile vieții, dar, în privința personalității mele, n-am observat nici o schimbare reală în bine. Al treilea a fost un medic recomandat de toată lumea, care a încercat terapie față-în-față, psihanaliză pe canapea și din nou terapie față-în-față, dar tot am reușit să evit orice progres însemnat.

Prin urmare, am mulți ani de tratament la activ, iar concluzia mea este că, da, m-a ajutat, dar nu cât am sperat eu și nici cum mi-am imaginat. În privința problemelor grave n-am făcut nici un pas înainte; temerile, conflictele și slăbiciunile de la 17 și de la 20 de ani, le am și acum. Acolo unde problemele nu sunt chiar atât de profunde, unde ai nevoie doar de un mic ajutor, de un stimulent, poate am făcut un pas înainte. (Acum pot să merg la o baie turcească fără să fiu nevoit să cumpăr toată sala.) Pentru mine, important era să am pe cineva aproape, căruia să-i împărtășesc suferințele; ca atunci când joci tenis de câmp cu un profesionist. De asemenea, un mare plus era și faptul că mă amăgeam că-mi dau silința să mă schimb. În cele mai crâncene momente e binevenită senzația că nu dormi pe tine, că nu aștepți resemnat să fii luat la șuturi de universul irațional sau chiar de propriile frustrări. Este important să crezi că vrei să acționezi într-un fel sau altul. Chiar dacă lumea și oamenii îți pun genunchiul pe piept, silindu-te să-ți dai ultima suflare, tu te înverșunezi și vrei să schimbi totul, să înfrunți destinul chiar și cu arma în mână. Faci noi conexiuni. Îți amintești visele. Poate le și treci pe hârtie. Cel puțin o dată pe săptămână discuți asta cu un expert și, împreună, înțelegeți emoțiile îngrozitoare care te fac să fii trist, temător, furios, disperat și cu gândul la sinucidere.

Faptul că rezolvarea acestor probleme este iluzorie și că vei rămâne mereu același nefericit chinuit de angoase, incapabil să ceară schnecken[46] la brutărie fiindcă termenul are două înțelesuri, nu contează. Iluzia că faci ceva să te ajuți singur îți este de folos. Te face să te simți puțin mai bine, mai puțin deprimat. Îți pui speranțele într-un Godot care nu vine, dar gândul că s-ar putea să apară cu răspunsurile te ajută să treci peste coșmarul care nu-ți dă pace. Ca și în cazul religiei, unde iluzia este cea care te ajută să mergi mai departe. Și dacă tot sunt implicat în domeniul artistic, îi invidiez pe cei care se consolează cu gândul că opera lor va dăinui, se va discuta mult pe marginea ei și, într-un fel, precum catolicul și viața de apoi, „moștenirea“ artistului îl va face nemuritor. Aici șpilul e că toți cei care discută despre moștenire și despre cât de importantă este opera artistului sunt vii și comandă pastramă, în timp ce artistul e undeva, într-o urnă sau în pământ. Toți cei care stau la mormântul lui Shakespeare și-i ridică osanale înseamnă zero barat pentru Bard și va veni o zi – mai încolo, dar va veni cu siguranță – când toate piesele lui Shakespeare, cu toate intrigile lor geniale și pentametrul iambic aiuritor, ca și fiecare punct al lui Seurat, se vor alătura celorlalți atomi ai universului. De fapt, universul va dispărea și astfel nu vei mai avea unde să-ți comanzi o pălărie ca lumea. La urma urmei, suntem cu toții un accident al fizicii. Și încă unul penibil. Nu produsul unui proiect inteligent, ci, măcar atât, opera unui cârpaci notoriu.

În fine, am fost alungat de la școala de vară a Universității New York într-un moment în care eram totuși angajat ca autor de comedie. Nu doar pentru David O. Alber Associates; Abe Burrows mă recomandase lui Peter Lind Hayes, care avea o emisiune radio și care m-a angajat să scriu pentru el. O vreme și Arthur Godfrey m-a angajat să scriu pentru emisiunea lui radio. În timpul liber băteam pe la ușile agențiilor teatrale, iar un agent cumsecade de la William Morris, pe nume Sol Leon, m-a prezentat unui comediant extraordinar, Herb Shriner, care făcea ceea ce se numește simulcast[47] – apărea și la radio, și la TV în același timp. Era un comic foarte talentat, în stilul nesofisticat al lui Will Rogers, dar mai bun decât el. Avea glume excelente; i-a plăcut cum scriam și m-a angajat. Cel care-i scria majoritatea gagurilor era Roy Kammerman, un tip cumsecade și cu mult umor. Eram atât de novice, încât, atunci când i-am scris prima emisiune lui Shriner – mai precis câteva glume –, am ținut neapărat să fiu printre spectatori, poate-poate aveam să fiu prezentat în toată splendoarea mea. Prin urmare, am ajuns, cu amica mea, la poarta studioului TV și m-am așezat la rând, după sutele de persoane care așteptau să intre. La un moment dat agentul lui Herb Shriner m-a văzut și m-a întrebat:

– Tu de ce dracu’ stai la rând?

– Scriu la emisiune.

– Știu, dar nu trebuie să stai la rând, tu stai în culise.

– Da?

– Hai cu mine.

Shriner ne-a condus la intrarea în culise și am văzut emisiunea din camera VIP, unde m-am dat cât se poate de mare. Pe urmă mi-am dus partenera la Lindy's. Altă coadă. Aflasem că trebuie să dau bacșiș ușierului, așa că l-am uns cu doi verzișori și am intrat repejor. O seară de neuitat până în momentul, obișnuit de-acum, din fața ușii ei când, cu cheia în mână, îmi face o fentă din baschet, se ridică în vârful picioarelor, mă ridic și eu, de parcă aș vrea să-i blochez aruncarea la coș, dar ea se strecoară pe lângă mine și intră în casă.

Am 18 ani și câștig de trei ori mai mult decât părinții mei la un loc. Am șansa să-mi ajut familia, mai ales pe tata, care continuă să parieze, să piardă și să fie dator vândut agenților de pariuri. Al doilea pas în efortul meu neprecupețit de a reuși vine când, auzind de wunderkind-ul[48] din cartier, un tip pe nume Harvey Meltzer, care locuiește într-o casă din apropiere, propune să-mi fie manager. Problema e că mai bine înțeleg ipoteza lui Hodge decât industria divertismentului. Meltzer îmi spune că unchiul lui e mare sculă la William Morris în Hollywood și că e printre coordonatorii așa-numitului Program de Formare a Scriitorilor, un program pe care NBC îl pune la punct ca să formeze și să instruiască tinere speranțe cu înclinații scriitoricești. Se pare că unul dintre șefii de acolo a citit „La început a fost cuvântul". Ideea lor bine intenționată era să găsească posibili scriitori de dramă și, mai mult chiar, de comedie, să-i angajeze cu un salariu fix, 175 de dolari pe săptămână, și să-i pună să scrie, să facă ucenicie la emisiuni sub îndrumarea unor scriitori consacrați, să înflorească, iar NBC-ul să culeagă roadele. Accept numaidecât, fiindcă, prin comparație, salariul meu la Alber e o nimica toată, iar emisiunile radio pentru care scriu depind de popularitatea celor care le prezintă. 175 de dolari pe săptămână sună bine, plus că pot să scriu pentru emisiuni de succes. Am omis un mic amănunt: Herb Shriner, cel care m-a susținut mereu, și încântătoarea lui soție au murit într-un accident de mașină. Oameni mai cumsecade nici că am mai întâlnit, oameni care au trăit prea puțin, ca mulți alții, capabili să facă din lumea asta una mai bună.

Așadar sunt de acord ca Harvey, care seamănă cu un Tommy Dorsey mai puțin robust, cu excepția unei varietăți caleidoscopice de ticuri faciale, să fie managerul meu și imediat mă înscrie în programul NBC. Îl răsplătesc semnând contractul pe șapte ani pe care mi-l vâră sub nas.

Una dintre multele lui greşeli – un acord mult prea lacom pe care n-ar fi trebuit să-l semnez. În primul rând, şapte ani sunt prea mulţi. Se folosea de naivitatea mea. Şi nu numai atât, în loc de obişnuitul 10% pe care îl percepe un impresar, Harvey spune că e manager, adică altceva, şi merită mai mult, 30%, spune el. OK, spun eu. Ce altceva? Doar sunt la vârsta adolescenţei. Ce ştiu eu? În plus, mai e ceva care se numeşte scară variabilă: cu cât artistul câştigă mai mult, cu atât scade procentul impresarului. Cu cât e mai mare salariul artistului, cu atât ia mai puţin impresarul. Numai că, în acordul semnat de mine, lucrurile au stat cu totul altfel. În consecinţă, cu cât câştigam mai mult, cu atât mai mare era şi partea lui Harvey. De-a lungul celor şapte ani s-au întâmplat multe şi m-am mai deşteptat, dar niciodată n-am încercat să rup contractul; am servit cei şapte ani în mod onorabil. Acum să vă dau un exemplu de cât de mocofan puteam fi la vârsta aia. Până atunci nu mai văzusem pe cineva cu perucă. Într-una din zile m-am întâlnit cu un comic care purta aşa ceva. Voia să-mi dea 100 de dolari pentru un text. În timp ce discutam, am observat o dungă subţire de tifon sub păr. Am rămas uimit, credeam că-i creşte din cap şi m-am gândit că locul lui e la circ, nu în spectacole de stand-up comedy.

Dar să vă povestesc despre Programul de Formare a Scriitorilor. După îndelungi consultări legate de materialele prezentate şi de personalităţile noastre, comisia a decis că doar opt dintre candidaţi merită investiţia NBC-ului. Cu toată meticulozitatea de care a dat dovadă, comisia n-a făcut alegeri inspirate, banii câştigaţi de pe urma noastră neacoperind nici pe departe cheltuielile. Cei mai mulţi dintre noi au sfârşit prin a se ocupa de cu totul altceva decât intenţionase NBC-ul. Cel mai ciudat din grupul nostru a ajuns să scrie introduceri spirituale pentru discursurile lui Richard Nixon. Cu excepţia lui, toţi ceilalţi erau oameni cumsecade, dar, dintr-un motiv sau altul, n-au devenit nici dramaturgi, nici autori de texte comice pentru emisiuni TV. Coordonatorul programului sau cel care păstorea turma, cum se spunea în presă, era Les Colodny, fost impresar la William Morris, un tip amuzant, dar care nu avea nici un plan şi, prin urmare, nu ştia cum să transforme acest grup de visători stângaci în comediografi profesionişti. Am luat banii şi m-am folosit de ei ca să învăţ să scriu, să exersez scheciuri şi glume, să învăţ singur punând osul la treabă. Am fost angajat şi lăsat să mă zbat singur, ca şi ceilalţi, dar, mânat de ambiţie şi de îndelunga teroare exercitată de mama asupra mea, am fost destul de înţelept ca să nu irosesc timpul şi banii. Sigur, ne întâlneam la NBC, vedeam un şir de comici tineri care-şi prezentau numerele, îi alegeam pe cei pentru care voiam să scriem, în ton cu cerinţele programului de a forma scriitori şi comici. Dar, de cele mai multe ori, nu vedeam decât nişte tipi rigizi. Din când în când apărea şi câte un Don Adams, Jonathan Winters sau Kaye Ballard la început de drum. Care,

bineînțeles, aveau nevoie de prea puțin ajutor de la noi sau chiar deloc. Cei talentați își scriau singuri textele, nu apelau la noi. Am scris o singură glumă pentru Don Adams. Jonathan Winters nu avea nevoie de nimic de la nimeni; era pur și simplu genial.

Tot atunci am cunoscut-o pe Harlene, fata cu care, nu peste mult timp, m-am însurat. Ne-am întâlnit la un club. Eu eram maestru de ceremonii la un eveniment organizat acolo. Am spus câteva glume din caietul vechi al lui Mike Merrick și, ca să încing atmosfera, m-am hotărât să cânt ceva la saxofonul meu sopran (după ani, un critic muzical va cataloga felul în care am cântat drept „înfiorător"). Pasionat de stilul New Orleans, am ales „Jada" și „At the Darktown Strutter's Ball". Cineva mi-a povestit despre o fată din ultimul an de la liceul James Madison care cânta la pian. Am stabilit o întâlnire. Era drăgălașă, deșteaptă foc, dintr-o familie bună, avea o casă frumoasă și un iaht, cânta muzică clasică și lua lecții de actorie. Pe scurt, era prea bună pentru mine și o va dovedi din plin după căsătorie.

Am exersat împreună cele două melodii și-am început să ieșim împreună. Pentru o puștoaică pe cale să intre la facultate, am ales locuri sofisticate, romantice. Spectacole Off-Broadway[49], la Birdland, ca să-i vadă pe Miles Davis și pe John Coltrane. Restaurante în Manhattan, la lumina lumânării. Eu mă dădeam mare hoț de inimi, mai puțin când familia ei m-a invitat la o plimbare cu iahtul. Plin de glume și dornic să impresionez, odată ajunși în larg, tocmai când luam câte o gură de bere și cântam refrenul de la „Heave ho, blow the man down", m-am îngălbenit la față și m-am prăbușit pe punte, gemând și implorând să fiu eutanasiat. În timp ce zăceam acolo, ca banda lui Möbius, răul meu de mare urmând să intre în Cartea Recordurilor, am jurat să nu mai pun piciorul pe un iaht – și n-am mai făcut-o zece ani. Când, încercând să impresionez sau mai degrabă să nu par un nevolnic (sunt un nevolnic și adesea mă chinuiesc mult ca să n-o arăt), am urcat într-o ambarcațiune cu pânze, la insistența splendidei Janet Margolin în timp ce filmam Ia banii și fugi. Rezultatele au fost aceleași. După ce m-am lăudat cu aventurile mele pe mare și i-am numit pe membrii echipajului „piraților mei", m-am trezit întins pe punte, gata s-o dau pe Janet în schimbul unei pastile de proclorperazină. Întrucât eram doar în golful San Francisco, la mică distanță de țărm, rugămințile mele de a chema un elicopter care să mă ducă la spital au rămas neîmplinite. La întoarcere, de-abia ținându-mă pe picioare, palid și sub șoc, am încercat să mă scuz, punând reacția mea necontrolată pe seama unei infecții recente a urechii medii, căpătate în Sudan, unde îi învățam pe nubieni să cânte „Floogle Street" și „Who's on First".

Și eu, și Harlene stăteam cu părinții noștri, drept care o sunam în fiecare seară. Făceam tot ce face un cuplu la început de drum. Apropo, între timp îmi cumpărasem o mașină. Un Plymouth 1951, decapotabil, cu 600 de dolari. Îmi făcusem tot felul de visuri despre cum îmi va schimba viața o mașină. Mă va elibera; puteam trece podul spre Manhattan oricând doream, apoi spre Long Beach, ca să vizitez locuri vechi, pline de nostalgie, spre Connecticut, într-o dimineață de primăvară, ca să fiu una cu natura. Nu știu ce naiba mă apucase; nu-mi plăcea natura și, poate mai mult decât orice, nu-mi plăcea să am o mașină. Ca toate obiectele mecanice, a devenit imediat dușmanul meu de moarte. Nu-mi plac dispozitivele de nici un fel. Nu port ceas, nu port umbrelă, nu am aparat de fotografiat sau magnetofon și, chiar și acum, o pun pe soție să umble la televizor. Nu am computer, nu m-a interesat niciodată un procesor de cuvinte, n-am schimbat niciodată o siguranță, n-am trimis nici un e-mail, n-am spălat un vas. Sunt unul dintre acei bătrâni defazați care vor ca toate butoanele de pe televizor să fie acoperite cu bandă adezivă, iar ei doar să-l închidă sau să-l deschidă și să dea volumul mai tare.

Când am împlinit 16 ani, m-am cadorisit cu o mașină de scris portabilă nou-nouță, Olympia. Tot ce-am scris până acum la ea am scris – scenarii de filme, piese de teatru, povestiri, cotidiane (așa sunt numite textele umoristice din New Yorker). Nici în ziua de azi nu știu să-i schimb panglica. Soția o schimbă, iar cât am fost singur m-a ajutat o cunoștință, un tip pe care-l invitam la cină ori de câte ori trebuia schimbată panglica. După cină aduceam vorba, ca din întâmplare, despre mașinile de scris, cât de interesante sunt și ce plăcere e să schimbi panglica la mașina mea. Ne retrăgeam în birou și puneam muzică. Îmi amintesc că tipul respectiv prefera „Dansul săbiilor“ de Haciaturian. Vedeam cum ritmul intens al piesei îl întărâta în timp ce-i întindeam o panglică nouă și-i spuneam: să vedem dacă ți-ai păstrat îndemânarea. Acceptând provocarea, tipul schimba panglica în culmea furiei și încheia cu o plecăciune adâncă, eu chipurile rămânând uimit de dexteritatea lui. Apoi de-abia mai respira, asudat bine, dar mie nici că-mi păsa, mulțumit că-mi puteam scrie mai departe poantele sublime, până când literele de pe pagină se estompau din nou și iar trebuia să-mi invit cunoștința la o ruladă de carne.

Autoincendierea a fost mijlocul de protest al călugărilor budiști împotriva regimului Ngo Dinh Diem. (n.red.)

Chiflă umplută cu dulceață; femeie nemăritată, trecută de 40 de ani (n.tr.)

Transmisiune simultană (n.tr.)

Copil-minune, în germană (n.tr.)

Teatre mai mici (n.red.)

Unde rămăsesem? Ah, da, o mașină în mâinile mele era ca și când i-ai fi dat o rachetă balistică intercontinentală unui copil de trei ani. Conduceam prea repede. Viram unde nu era nici o curbă. Nu puteam să parchez cu spatele. Pierdeam controlul volanului. Nu aveam răbdare în trafic, voiam să cobor din Plymouth și să o las în mijlocul străzii aglomerate. Mă învârteam la nesfârșit ca să găsesc un loc de parcare și, când îl găseam, nu reușeam să mă strecor. Am spart multe faruri din fața și din spatele unor vehicule parcate încercând să încap între ele, după care am dat înapoi și am șters-o cu toată viteza, cuprins de panică, de la locul crimei. Mă rătăceam când îmi era lumea mai dragă. N-aveam simțul direcției. Odată, în timp ce mergeam pe Sunrise Highway, Harlene mi-a spus că părinții ei sunt plecați și ce-ar fi să mergem acasă la ea ca să folosim dormitorul. Încântat de idee, am făcut rapid un viraj la dreapta și am îndoit un stâlp de telefon. Cine avea pană de cauciuc pe West Side Highway la ora trei dimineața? Numai bunăvoința unor străini m-a salvat. Dacă necunoscutul care a fost atât de drăguț să oprească pe întuneric și să-mi arate cum se schimbă o roată n-ar fi avut răbdare și ar fi fost, să zicem, Ucigașul Zodiac, acum n-aș mai fi aici.

Da, mașina mea era, cum se temeau mamele tuturor fetelor, o cameră de hotel pe roți, dar, de fiecare dată când începea giugiuleala, la geam apărea o lanternă și, din dosul ei, polițistul îmi spunea s-o șterg de acolo. Mulți șoferi urlau la mine și, când, fără să vreau, am lovit o altă mașină din lateral pe Atlantic Avenue, un monstru cu spume la gură de furie, garda de corp a unui boss mafiot, s-a repezit la mine, parcă m-am și văzut la propriul priveghi. Am ridicat repede geamul și i-am prins mâna în el. Erupând precum Vezuviul, a tras de ea, îndoind-o de parcă ar fi deschis o cutie cu sardele. Dacă n-ar fi intervenit mai mulți oameni, aș fi sfârșit în 37 de borcane. Și totuși mergeam cu mașina, fiindcă toți cei pe care-i cunoșteam păreau că pot stăpâni o mașină – eu de ce să nu pot? Dar nu reușeam, motiv pentru care la scurt timp am renunțat la ea. Am mai încercat de vreo două ori, după mai mulți ani, dar cu aceleași rezultate și, până la urmă, am renunțat la mașină pe vecie.

Momentul în care am vândut mașina a fost echivalent cu extirparea unei tumori.

Așadar eu și Harlene am făcut tot ce se poate face și, într-o zi, am stat și ne-am gândit bine și-am hotărât să ne căsătorim. Eram la începutul vieții; altceva de făcut nu aveam. Văzuserăm toate filmele și spectacolele, merseserăm prin muzee, jucaserăm minigolf, băuserăm cappuccino la Orsini's, petrecuserăm o zi la Fire Island. Așa că ne-am logodit. Cu salariul fix pe care-l primeam în cadrul Programului NBC de

formare a scriitorilor și cu banii pe care-i câștigam vânzând material special comicilor de prin cluburi, îmi permiteam statutul de om însurat. Material special este o ramură a genului umoristic ai cărei autori rămân anonimi și, prin urmare, publicul n-are cum să-i aprecieze. Există milioane de comici, sau cel puțin erau când am început eu să scriu. Aceștia apar în cluburi de noapte, la TV sau la evenimente private și toți au nevoie de material: glume, scheciuri, texte mai lungi, ceva de spus. Majoritatea nu erau foarte buni, dovadă că aveau nevoie de alții să le scrie texte care să aibă haz. Dacă erau lăsați de capul lor, nu puteau smulge nici măcar un chicot de la un grăsan supraexcitat, supus unei doze de gaz ilariant. Firește, cei talentați precum Mike Nichols și Elaine May sau Mort Sahl ori Jonathan Winters nu aveau nevoie de nimeni. Nu trebuiau să cumpere glume; își creau singuri materialul, fiindcă erau înzestrați din plin cu simțul umorului.

Idolii unei alte epoci, precum Bob Hope și Jack Benny, își creaseră propria imagine publică, de comici redutabili, dar, după ce au devenit supervedete, și-au permis să angajeze scriitori care să le întrețină personajul pe care-l impuseseră publicului. Așa că și eu, ca mulți alți colegi care-și țineau sobele calde scriind pentru diverși aspiranți mediocri la glorie, vârându-le râma plină de haz în ciocurile nerăbdătoare, am scris material special. Stăteam în neștire într-un club de noapte sau altul și ascultam cum se văita un comic fără inspirație care nu înțelegea de ce nu avea succes: „Am nevoie de o atitudine. Nu am o atitudine. Alan King are o atitudine. Trebuie să găsesc o atitudine.“ Lucrul de care avea el nevoie nu i-l putea da nici un scriitor. Tot ce puteam face noi era să le vindem comicilor câteva glume sau un text pe care să-l memoreze și să-l prezinte cu mai mult sau mai puțin talent, deși nu rămânea nimic după ei. Spectatorii se întorceau acasă exact cum veniseră – fără să vadă un comic convingător, unul care să-i facă să râdă cu lacrimi. Doar un extravertit care cumpăra câteva glume la care se râdea strepezit și se bătea anemic din palme, ca mai apoi să se întrebe de ce „nu are succes“.

„Eu am nevoie de truisme“ mi-a spus un suflet sărman, folosind anapoda un neologism în timp ce încerca să-și trateze dezechilibrul chimic. „Numai cu truismele se identifică auditoriul.“ Am bănuit că se referă la glumele ce rezonează cu experiențele de viață ale spectatorilor. Și totuși materialul special ne asigura pâinea multora dintre noi, scriitori în devenire, deși uneori gluma se mai și îngroșa. Iată ce se întâmpla, din când în când: comicul se întâlnea cu scriitorul. Comicul avea nevoie de un text nou. Scriitorul îi prezenta câteva idei. Comicul alegea una. Comicul îi plătea un avans scriitorului. Scriitorul punea textul pe hârtie. Comicul îl prezenta în fața publicului. Textul nu avea succes. Comicul dădea vina pe scriitor. Scriitorul dădea vina pe modul

în care-l interpretase comicul. Nervi la greu. Comicul pierdea avansul, nu se alegea cu nimic. Doar cu câteva sute de dolari lipsă. Urmau invectivele și amenințările cu datul în judecată sau cu picioarele rupte, în funcţie de remuşcările comicului.

Cam pe atunci am primit vestea de la NBC că voiau să-și trimită scriitorii în devenire la Los Angeles, fiindcă una dintre emisiunile de mare succes, Colgate Comedy Hour, se ducea de râpă și poate o puteam salva noi și, dacă tot ajungeam acolo, să facem și un ban. Eu unul nu plecasem niciodată de acasă, nu stătusem niciodată departe de Harlene și, mai ales, nu mersesem cu avionul în viața mea. În vremurile acelea avioanele aveau elice și nu puteau acoperi toată distanța și, cel mai rău, zburau pe cer. Pe de altă parte, mi se părea o mare aventură să ajung în orașul pe care-l știam numai din monologurile lui Bob Hope. Hollywood și Vine, Mulholland Drive, La Brea Tar Pits, toți cei care-l iubeam pe Hope de la radio și, mai târziu, de la TV, știam despre locurile astea numai din glumele lui, la fel cum radioul ne ducea sâmbăta seara acasă la Jack Benny, în Beverly Hills. Dacă aveam noroc, poate chiar dădeam ochii cu Hope sau Benny. Emoționat, speram că mama îmi va coase numele pe haine, ca să fiu mai sigur că nu mă pierd pe acolo. Dar, pe măsură ce ziua plecării se apropia, am intrat în panică și, la aeroport, când am văzut că ceilalţi scriitori își cumpără asigurare de zbor de la un automat (introduceai monedele și ieșea polița de asigurare – dacă avionul se prăbușea, beneficiarul se alegea cu banii), m-am albit la față. Nu mă temeam că pot muri într-un accident de avion, cât mă temeam că ne-am putea prăbuși pe un munte, în sălbăticie, abandonați săptămâni în șir, fără mâncare, și, în disperare de cauză, ceilalţi scriitori ar hotărî să mă mănânce, eu fiind cel mai tânăr și, prin urmare, cel mai fraged dintre ei.

Din fericire, nu ne-am prăbușit, am ajuns la Los Angeles fără să sfârșesc pe masa nimănui, iar beneficiarii polițelor au rămas cu mâna goală. După ce-am rămas la aeroport pentru o brioșă englezească și o ceașcă de smog proaspăt, am urcat în limuzina care ne aștepta și curând ne-am cazat la un hotel de pe Hollywood Boulevard. O grozăvie mai mare decât un dezastru aviatic a fost vestea că voi sta în cameră cu un tip pe nume Milt Rosen, un scriitor mai în vârstă, grăsan, care era de ceva vreme acolo împreună cu o jumătate de duzină de alți scribi veterani, chinuindu-se să salvezeColgate Comedy Hour. Nu numai că aveam să împart baia cu el – Dumnezeule, chiar mi se întâmplă asta? –, ci și patul, un pat dublu. Răvășit, de-abia ținându-mă pe picioare, m-am gândit să-mi iau o cameră unde să stau singur, dar aveam voie? Sau să invoc o criză în familie și să mă întorc la New York? Dar mi-am zis: sunt autor de texte comice și am o șansă dintr-o mie. Sunt în Hollywood. Aici se întâmplă toate – filmele, casele vedetelor, cu piscine, Bogart și Bacall, Pe

aripile vântului, la câteva străzi de hotel, Bob Hope locuiește aici, Sunset Boulevard. Aici ți-ai dorit să ajungi și să reușești. Așa că am rămas. Am împărțit baia și patul. (Bruno Bettelheim scrie cum, în lagărele de concentrare, oamenii se acomodau repede la condițiile groaznice, ceea ce, fără amenințarea torturilor sau a morții, ar fi necesitat ani lungi de analiză, cu rezultate îndoielnice. Mai mult ca sigur nu se gândea să împartă un pat cu Milt Rosen.)

Dar Milt s-a dovedit un tip cumsecade, deștept și plin de haz, prin urmare mi-a devenit simpatic și, 50 de ani mai târziu, nemaiprimind nici o veste de la el, am aflat că era bolnav și sărac, așa că i-am trimis niște bani, iar el a rămas surprins că nu l-am uitat. Și totuși, mi s-a părut dezgustător să împart patul cu un străin rotofei care avea cromozomi XY. Am avut câteva zile libere ca să ne obișnuim cu atmosfera înainte de a începe lucrul și, în timp ce mă plimbam prin Hollywood, admirând palmierii și apusurile de soare, eram încântat de șansa de a face parte din istoria care mă fascina încă de mic. Am băut sucul de portocale și am mâncat prăjiturile (daneze le spunem noi) specifice locului și, curând, am pășit într-o încăpere cu alți scriitori, unde am fost prezentați șefului, adus în oraș ca să resusciteze emisiunea și, spera el, să scoată tot ce era mai bun din noi. Se numea Danny Simon și-l știam de pe generic, scria pentru TV. Împreună cu fratele lui, Doc, alcătuise o echipă senzațională de comediografi despre care toți cei din branșa noastră auziseră. Văzuserăm emisiunile lor, de exemplu The Red Buttons Show, care erau cu adevărat de calitate. Frații tocmai se despărțiseră pentru că Doc Simon, al cărui nume de botez era Neil, voia să înceapă o carieră de dramaturg.

Danny s-a uitat lung la noi și a cerut să vadă câteva exemple din materialele pe care le scriseserăm. I-am dat fiecare câteva pagini cu ce aveam noi mai bun, iar el a spus că le ia acasă ca să le citească și apoi le va discuta cu noi. Eu eram de departe cel mai tânăr, motiv pentru care Danny, deși politicos, a acceptat puțin sceptic mapa pe care i-am întins-o. M-am întors la hotel nici descurajat, nici încurajat, ci cu speranța că materialul meu va fi convingător. Mai erau scriitori veterani acolo. Le spun veterani – erau mai veterani decât mine, deja consacrați, dar nu bătrâni. Norman Lear, care făcea echipă cu Ed Simmons. Coleman Jacoby și Arnie Rosen. Ira Wallach dădea și el o mână de ajutor, plus mai mulți comici care încercau să dea o nouă față emisiunii, de la Jonathan Winters, aflat în plină ascensiune, până la vechiul artist de vodevil Joe Frisco. Am cinat singur și m-am culcat, cu un ochi deschis toată noaptea și, în caz că Milt Rosen se rostogolea peste mine, eram pregătit să scot un țipăt asurzitor. A doua zi, când Danny Simon m-a chemat în biroul lui, viața mea s-a schimbat pentru totdeauna.

A început prin a-mi lăuda glumele, atât de bune încât puteam duce un trai decent doar de pe urma lor, chiar dacă nu învăţam să scriu scheciuri, piese de teatru etc. Nu mai e nevoie să spun că acest lucru mi s-a părut foarte încurajator. Danny voia să lucreze cu mine, pentru că de la despărţirea de fratele lui tot încerca să-şi găsească un coleg de echipă pe măsură şi poate că tocmai eu eram acela. Am început să colaborăm scriind scheciuri umoristice. Să vă spun cum făceam. Danny era un tip compulsiv, pretenţios, care se certa cu toţi cei cu care a lucrat după Doc. Scriitorii de nivelul lui Danny nu aveau deloc răbdare cu cerinţele sale meticuloase, cu rescrierea materialului, întrucât acesta lucra o zi întreagă la o singură pagină pentru ca fiecare rând şi fiecare poantă să sune perfect, fără să afecteze fluxul narativ, după care Danny recitea pagina, o rupea, mai lua un Miltown, calmantul la modă, şi o lua de la capăt. Colaboratorii se revoltau, iar el era nemilos cu ei, dar câţi dintre ei puteau păşi pe urmele unui comediograf precum Neil Simon?

Eu, pe de altă parte, eram doar un puşti tăcut, care nu ştia nimic, care-i idolatriza pe Danny şi Doc Simon, căruia nici nu-i trecea prin cap să-l contrazică pe Danny, fiindcă, să fim serioşi, ce ştiam eu la vremea aceea? Prin urmare, şi-a găsit colaboratorul ideal în mine. Îi plăceau la nebunie glumele mele şi mă considera un tip plin de umor. Cred că-i plăcea şi admiraţia cu care-l priveam, aşa că m-a învăţat câteva lucruri esenţiale. De exemplu: replici directe inspirate duc la poante inspirate. Niciodată să nu pui un personaj să spună ceva ce nu sună absolut firesc doar ca să ajungă la poanta pe care o vrei. Danny m-a învăţat să renunţ chiar şi la cele mai faine glume dacă opreau sau încetineau naraţiunea; să încep întotdeauna cu începutul şi să ajung direct la sfârşitul scheciului, să scriu scenele în ordinea lor firească, să nu scriu niciodată când nu mă simt bine, fiindcă materialul va reflecta lipsa de energie şi starea sănătăţii. Să nu fiu niciodată competitiv. Să mă bucur de succesul contemporanilor mei – e loc pentru toată lumea. Şi, cel mai important, m-a învăţat să am încredere în propria judecată. Indiferent cine ar încerca să-mi spună ce are haz şi ce nu sau ce-ar trebui să fac, eu să mă bazez pe propriul instinct. Cu condiţia, desigur, ca acea persoană să nu fie el, fiindcă se considera un profesor supradotat într-un domeniu pe care mulţi au încercat să-l explice şi să-l analizeze, de la Freud la Henri Bergson sau Max Eastman, şi au eşuat. Danny chiar a fost un profesor excepţional. A reuşit să-mi insufle o mare încredere în mine, cel puţin în privinţa comediei, şi acest punct de vedere ferm m-a ajutat enorm.

La teatrul de vară, la care voi reveni, în prima săptămână am scris un scheci care urma să fie prezentat într-o emisiune de sâmbătă seara, cu spectatori. După câteva zile de repetiţii, a urmat repetiţia generală, la care, bineînţeles, au venit toţi colaboratorii ca să-şi vadă materialul şi să-l mai ajusteze pe ici, pe colo. Eu nu m-am deranjat să vin, atât de

încrezător eram. Când o tipă m-a întrebat „Unde-ai fost?“, i-am răspuns că n-am simţit nevoia să vin. Voiam ca scheciul meu să fie jucat exact cum îl scrisesem, nu avea nevoie de modificări. Tipa a replicat: „Dintre toate numerele, doar al tău n-a impresionat pe nimeni“. Am zis, calm, fără să par arogant, dar, în mod cert, emanând o mândrie excesivă: „Nu-mi fac probleme“. Când a fost difuzată emisiunea, unele numere au scârţâit sau n-au avut nici un efect asupra publicului, al meu însă i-a făcut să râdă în hohote. Rămăsesem pe poziţie, cum mă învăţase Danny, scheciul meu fiind unul dintre punctele tari ale emisiunii.

Aşadar învăţam să fiu scriitor, iar asta însemna să stau la maşina de scris de la ora nouă, scriind şi rescriind, până la ora şase. Alţi mari comediografi cu care am lucrat ulterior nu munceau ca mine, eu însă aşa mi-am făcut ucenicia şi sunt bucuros că am urmat o şcoală dură. M-am împrietenit cu unii dintre scriitorii mai în vârstă, care mă simpatizau fiindcă, pe lângă talent, mai mult sau mai puţin, le arătam un respect deosebit (sincer), plus că nici unul nu era invidios, ci doar încercau să mă încurajeze şi să mă ajute. Acolo am fost sedus de atmosfera romantică a Hollywoodului. Între timp fuseserăm mutaţi la hotelul Hollywood Hawaiian, într-un apartament încântător, cu bucătărie şi dormitor, în care stăteam singur. Hotelul avea curte cu piscină, unde se adunau toţi scriitorii şi comicii, în plus mai erau şi apusurile de soare şi nopţile înmiresmate, ca să nu mai pomenesc de diurnă.

Simţeam nevoia să împart aceste plăceri cu Harlene, aşa că i-am propus să ia avionul până aici şi să se mărite cu mine. Tocmai terminase liceul şi avea doar 17 ani. Eu aveam 20. Harlene a vorbit cu părinţii ei, care i-au spus că n-au nimic împotrivă dacă aşa vrea ea. Părinţii ei erau nişte oameni minunaţi, cu mult peste părinţii mei care, prin comparaţie, trăiau cu zece decibeli mai sus. Familia Rosen trăia bine, ei nu se ciondăneau tot timpul, erau cultivaţi, călătoreau mult, aveau o casă frumoasă. Pe lângă ei, părinţii mei erau nişte primitivi, care mă crescuseră ca pe un om de Cro-Magnon, de aceea părinţii lui Harlene n-ar fi trebuit să-şi lase fiica să se mărite cu mine. Ce-i drept, promiteam mult în domeniul meu, dar nu şi ca persoană. Eram în continuare prost (e ca mersul pe bicicletă – rămâi cu el toată viaţa), necivilizat, nevrotic, total nepregătit pentru căsnicie, un tip care se lăsa pradă emoţiilor şi care se baza, încă de la 16 ani, pe ceea ce Noël Coward numea „talentul de a amuza“.

Când Harlene chiar a luat avionul şi s-a măritat cu mine, cuvântul „Da“ a sunat de parcă ar fi fost rostit într-o peşteră uriaşă, cu ecou, ca atunci când Orson Welles spune „boboc de trandafir“[50]. Ceremonia a avut totuşi loc în salonul unui rabin (ca să le fac pe plac părinţilor ei),

moment în care am avut senzația că mi se închide o ușă în față. Ușa unei cripte. Da, o iubeam pe Harlene, dar habar n-aveam ce înseamnă dragostea, la ce să mă aștept, la ce să nu mă aștept, ce trebuia să fac. Ce a urmat a fost un coșmar pentru amândoi, numai din cauza mea. Chiar dacă era lipsită de experiență, Harlene era mai pregătită decât mine, mai matură, avea mai multe resurse. Eu am dat greș pe toată linia și, în același timp, i-am făcut viața un calvar. Am să vă ofer o imagine a ceea ce s-a întâmplat, și este o imagine tristă. Important e că am supraviețuit amândoi – dar să mă întorc la acei primi ani de chinuri maritale. Doi oameni foarte tineri, ea mai are puțin și merge la facultate, eu câștig suficient cât să întrețin noua familie, Programul de Formare a Scriitorilor începe să șchioapete, rândurile lui rărindu-se pe măsură ce neisprăviții sunt dați deoparte. Ne întoarcem la New York după ce Colgate Comedy Hour sucombă în tăcere.

Închiriem un apartament. Park Avenue colț cu Strada 65. Bineînțeles că imediat sunt atras de Upper East Side, cu toate filmele alea în care apar penthouse-urile de la ultimul etaj. Doar că noi nu locuim într-un astfel de apartament. Este, de fapt, un apartament foarte mic, cu o singură cameră, ați auzit bine, o singură cameră. Acest dreptunghi minuscul mă costă 125 de dolari pe lună și, întrucât nici unul dintre noi nu știa mare lucru, nu ne-am închipuit că, fiind primul apartament dintr-o clădire imensă și aproape de intrarea principală, unde toate soneriile erau fixate pe un panou, de fiecare dată când intră cineva și sună, se aude un bâzâit puternic ce răsună în tot apartamentul nostru ca un motor de șalupă. În mica noastră cameră avem o canapea, o masă de bucătărie cu patru scaune, un corp de bibliotecă, un televizor, un pian, un fotoliu în fața canapelei, câteva veioze și o măsuță pe care stă un magnetofon mare. Mașina mea de scris stă pe masa de bucătărie, fiindcă acolo lucrez.

Mi-ar plăcea să spun că trăiam înghesuiți într-o debara, ca în emisiunea Fibber McGee, săraci, dar fericiți, fără să ne pese de nimic, dar aș minți. Partea pozitivă era că Harlene începuse facultatea. Se înscrisese la Hunter, la doar șase străzi de noi, și mergeam cu ea până acolo, în fiecare dimineață, înainte să mă apuc de lucru. Eram atât de bucuros când era plecată, fiindcă nu exista nici măcar un lucru cu care să fim de acord, nu puteam face nici măcar un compromis, dimpotrivă, ne luptam ca în Războiul Castellammarese[51]. Eram mereu prost dispus, nefericit, mă purtam urât cu părinții ei atât de cumsecade doar pentru că eram un porc și jumătate. Nu-i suportam pe prietenii soției mele. O călcam pe nervi cu starea mea permanentă de nefericire și ursuzenie. Mă apuca greața, mai ales în timpul nopții. O puneam pe seama unei boli fatale sau a talentului ei culinar, dar examenul medical anual îmi spunea că stau bine cu sănătatea, iar greața de la miezul nopții își făcea simțită

prezența chiar și când mâncam în oraș. Când mă gândesc prin ce chinuri am trecut! E ora trei dimineața, mă trezesc cu o senzație de vomă, insuportabilă. Sunăm la urgențe, care trimit unul dintre doctorii aceia independenți anonimi, care fac de gardă noaptea ca să mai scoată un ban. Doctorul vine, îmi face o injecție, greața mă lasă. Adorm. Chestia asta se întâmplă des. De-abia când am apelat la psihanaliză ca la o ultimă șansă de a scăpa de suferința care nu se mai sfârșea, am aflat că greața era de natură psihologică, moment în care m-am vindecat complet. Chiar dacă ședințele de psihanaliză m-ar fi ajutat doar în cazul acesta (dar nu s-a întâmplat așa), tot ar fi meritat să apelez la ele.

Cândva, în această perioadă, am primit o scrisoare. Speram că e oferta de la Bob Hope, care nu se materializase până atunci. O scrisoare dintr-o sursă necunoscută îmi dădea fiori, de-abia așteptam s-o deschid. Era, de fapt, un ordin de încorporare. Vă imaginați reacția mea, cât de entuziasmat am fost. În sfârșit, șansa de a locui într-o cazarmă, de a face duș cu vreo 20 de bărbați necunoscuți, să împarți baia cu tipi cărora li se spune Alabama și Texas, iar mie Brooklyn. Să mă trezesc la 5:30 dimineața, să fac instrucție în fiecare zi. Să primesc ordine de la un om de Neanderthal tuns scurt, cu creierul cât o nucă. Și mâncare pe cinste! Să scap, în sfârșit, de dieta cu mușchi de vacă, homar, burgeri la Twenty-One și specialitatea casei la Reuben's. Fără pui la General Tso's, ci cu pui la generalul McArthur. Sau tocana aceea de carne cu sos, sau ce-o fi, pe pâine prăjită de la micul dejun. Firește că de-abia așteptam să trec la acțiune. Să stau chircit și gata să dau la pește în timp ce nava de debarcare ajunge la țărm, iar eu cobor pe plajă sub ploaia de gloanțe a inamicului. Rănile, spitalul, Harold Russell.[52] Iată șansa mea de a deveni erou, decorat cu Medalia de Onoare, mândru că servesc patria.

Imediat am luat legătura cu toți doctorii pe care-i cunoșteam și m-am rugat de ei să-mi dea o adeverință cum că sunt inapt din punct de vedere fizic. În ziua în care am făcut vizita medicală, m-am prezentat cu o mulțime de alibiuri, care susțineau că sunt un specimen schilod și îmi recomandau odihnă la pat. Platfus, astm, miopie, pietre la rinichi, alergii, curbarea coloanei vertebrale, hernie hiatală, leziuni de coafă rotatorie, umăr blocat, vertij, sindromul lui Alice în Țara Minunilor. Toate respinse de comisie cu ștampila „Fără dovezi". Am ajuns și la ultima probă, discuția cu psihologul, căruia i-am adus acte ce-mi dovedeau psihopatologia, de la psihanalistul meu, până și de la taximetristul care mă adusese la control. Mă îndreptam cu pași siguri spre diagnosticul „Apt pentru serviciul militar". Doctorul mi-a spus să întind mâna. Am întins-o, stătea dreaptă, fără să tremure. Pe urmă doctorul m-a întrebat: „Tot timpul îți rozi unghiile?" Nu făcusem un obicei din asta, dar am spus că da. Doctorul mi-a cercetat cu atenție buricele degetelor și brusc mi-a pus ștampila: „Inapt pentru serviciul

militar“. Respins de armată fiindcă îmi rodeam unghiile. Oare eram primul în această situație? Ce noroc pe capul celorlalți soldați cu care ar fi trebuit să stau în același dormitor. Acum nu mai trebuiau să stea lângă un tip care adoarme plângând și strângând în brațe un ursuleț din pâslă. De atunci, la insistențele soției, am renunțat să-mi mai rod unghiile, înlocuind acel obicei dezgustător cu coprolalia, mai acceptabilă din punct de vedere social.

Zilele sumbre ale căsătoriei nefericite au continuat. Iarna a trecut și, cu excepția unui zgomot asurzitor care ne-a trezit în miezul nopții, nu s-a mai întâmplat nimic deosebit. Acel zgomot oribil a fost opera unui tip din 525 Park, un bloc de apartamente de alături, care s-a aruncat de la etaj pe mica alee dintre blocul lui și blocul nostru. Să sperăm că nu veți auzi niciodată cum se lovește de asfalt corpul unui sinucigaș, dar, credeți-mă pe cuvânt, zgomotul e mult mai puternic decât v-ați închipui.

A venit și vara – acum aș vrea să vă spun câteva cuvinte despre Tamiment. O stațiune de vară din Pennsylvania, cu teatru și o trupă care prezenta, cu mult profesionalism, spectacole de revistă în fiecare săptămână. Costume, dansatori, cântăreți, scheciuri, numere de cabaret. Prima punere în scenă a spectacolului Once Upon a Mattress (A fost odată) acolo a avut loc. Max Liebman, Danny și Doc Simon, Sid Caesar, Mel Brooks, Joe Layton, Danny Kaye. Toți veterani. O sumedenie de talente la început de drum, comediografi, compozitori, regizori, creatori de costume și de decoruri, toți au început acolo și au făcut carieră. Era și o orchestră completă, cu instrumentiști fantastici și aranjori muzicali extraordinari. Danny Simon m-a îndemnat să petrec mai multe veri acolo, cum făcuse și el, împreună cu Doc. Considera că presiunea constantă de a scrie un scheci sau două pe săptămână, care să intre imediat în repetiții și să fie jucate sâmbăta și duminica, fără să mai poți interveni pe text, era cea mai bună ocazie de a învăța. Să vezi materialul interpretat pe viu, să vezi reacția spectatorilor; o situație de viață și de moarte, repetată în fiecare săptămână, timp de zece săptămâni, dar cireașa de pe tort era că, de-a lungul verii, adunam scheciuri bune ce puteau fi incluse în reviste de pe Broadway.

De când mă mutasem la New York, întâlneam mereu pe câte cineva care încerca să-și plaseze spectacolul pe Broadway. New Faces fusese un mare succes, drept care toți cei cu un cântec și un scheci în geantă voiau să-și promoveze spectacolul. Tineri talentați și nerăbdători se întâlneau cu un producător sceptic într-un apartament din Upper West Side și își zdrăngăneau cântecele satirice și de dragoste la pian, iar comediografii își citeau schițele în hohotele de râs ale celorlalți, toți jurând solemn că nu se lasă până nu-și văd spectacolul pe scenă. De data asta sigur vom

reuși! Cunosc un finanțator din Texas, Florida, un argentinian înnebunit după teatrul american. Din păcate aproape nici un spectacol nu a văzut lumina zilei. Puținele care reușeau, de obicei mureau de la o reprezentație la alta. Am contribuit cu trei scheciuri la un astfel de spectacol de revistă sortit eșecului, numit From A to Z, în care vedeta era Hermione Gingold. La cele trei scheciuri spectatorii din Tamiment se îndoiseră de râs. Primul era despre doi tipi care merg la o petrecere, unde toate fetele sunt replici ale luiGrouch Marx. Scheciul nu i-a amuzat pe criticii de pe Broadway, deși Ken Tynan, care scria pentru New Yorker, l-a considerat foarte amuzant. Cel de-al doilea se numea „Război psihologic“, despre niște soldați care se luptă doar la nivel psihologic. „Ești prea scund – ești prea scund și maică-ta nu te-a iubit niciodată.“ Înțelegeți ce vreau să spun. Scheciul a avut succes. Cel de-al treilea era despre un general de la Cape Canaveral care-i telefona primarului din New York ca să-l pregătească pentru un lucru foarte neplăcut: o rachetă nucleară care tocmai fusese testată își schimbase traiectoria și acum se îndrepta spre New York. „Iată de ce v-am sunat, domnule primar, cu rugămintea să vă purtați bărbătește…“

Scheciul Groucho și „Războiul psihologic“ mi-au confirmat așteptările. Scheciul cu racheta care se îndrepta spre New York, ce stârnise hohote de râs în Tamiment, n-a smuls nici măcar un zâmbet, de la nici un spectator. Nu știu de ce. Singurul motiv la care mă gândeam era că spectacolul se juca mai întâi în Connecticut și Philadelphia – poate că spectatorii nu găseau situația comică fiindcă New York nu era orașul lor. Niciodată nu știi de ce nu se râde la niște glume pe care le crezi irezistibile. Aici nu-i vorba de o știință exactă.

Așadar am petrecut vara, împreună cu Harlene, la Tamiment, unde am scris scheciuri care au avut succes. Celălalt autor de scheciuri era David Panich, un personaj pe cât de ciudat, pe atât de deștept, căruia îi datorez foarte multe. Era cu zece ani mai mare decât mine, de o inteligență sclipitoare, de o erudiție imensă, putea desena cu precizia lui Dürer sau Dali. Scria poezie, citea tot ce se putea citi și cânta boogie-woogie la pian. Ura jazzul modern, dar trăise printre toți marii giganți ai acestuia, Monk, Miles, și avusese o idilă cu soția lui Charlie Parker. Era un sculptor talentat, el a făcut modelul acela celebru pe contrabasul lui Charlie Mingus. Apartamentul lui de pe Roosevelt Island era ca o navă spațială: ultramodern, cu pereți acoperiți de picturile lui, întotdeauna cu subiecte morbide, ca și poezia pe care o scria. Își câștiga existența ca profesor la un liceu din Harlem și era destul de rasist cu negrii. Cu toate acestea toți elevii îl iubeau, îi ducea la muzee și la restaurant, întotdeauna pe banii lui, și îi invita la el acasă. În plus, îi imita într-un mod ofensator. Fusese internat într-un spital de nebuni, îl ținuseră într-o cămașă de forță și mă fascina cu poveștile lui despre cât de oribil era

când îi făceau șocuri electrice, cum se proceda, rudimentar, pe atunci. Petrecuse mult timp pe podul George Washington, gândindu-se dacă să sară sau nu. Se urcase pe acoperișul blocului în care stătea ca să scuipe în capul oamenilor. Singurele sale rude, mai îndepărtate, din New York fuseseră cele care îl internaseră. La început, David fusese de acord, apoi intrase în panică în timp ce infirmierii îl târâseră pe un coridor care părea să nu se mai sfârșească. Devenise violent. De aici și cămașa de forță și șocurile electrice. Și totul din cauza unei legături cu o femeie pe care o crezuse perfectă, care-l părăsise pentru altă femeie după ceva timp petrecut împreună.

Într-o epocă în care marijuana încă nu devenise un clișeu al clasei de mijloc, David se droga foarte des. Cea care-i făcea rost de droguri era o negresă din Harlem, pe nume Hazel. David a riscat mult în perioada aceea, închisoarea și dreptul de a preda. Doar folosea droguri, nu le trafica și, sub influența lor, râdea din nimic, iar asta îl făcea spectatorul ideal pentru mine. Datorită lui am cunoscut adevărata valoare a lui S.J. Perelman, superior tuturor celorlalți creatori de umor, o axiomă pe care o accept fără rezerve și acum. El m-a făcut să-mi îmbunătățesc vocabularul. De multe ori discutam despre femei. Le venera, dar nu le plăcea. Pe de altă parte, eu eram un tânăr nefericit într-o căsnicie pe care mă chinuiam s-o fac să meargă. „Spune stop“, mă sfătuia el trăgând adânc din țigara cu marijuana, când stăteam la palavre pe malul lacului din Camp Tamiment, în acele după-amiezi târzii. „Și nu-i mai găsi scuze unui manager ca ăsta, nu te merită. E un profitor. Care te fură pe față.“ Harvey nu avea birou, doar un robot telefonic. Trecea pe la birourile impresarilor și întreba: „Ceva de lucru?“ Haine vechi, sticle și borcane? Apoi se folosea de telefoanele lor. Și totuși îi datoram prima mea slujbă, deci voiam să duc contractul până la capăt.

„Și soția ta?“, întreba David. „Te-ai căsătorit prea devreme. Pune punct acum, ca să reduci pierderile. Nu-i faci nici un serviciu dacă te chinuiești să salvezi ce nu se poate salva.“ „Știu și eu?“, răspundeam. Nu știam. Exista totuși și o parte bună; căsnicia ne scosese din casa părinților și ne aruncase în lume. Eu eram un newyorkez care muncea. Ea absolvise filosofia la Hunter. Mă învăța filosofie și chiar îmi plăcea. Citeam împreună și, la un moment dat, am vorbit cu un student de la Columbia să vină la noi, contra cost, o dată pe săptămână ca să discutăm câte o lucrare de bază, dar argumentele pe care le invocam când venea vorba de liberul-arbitru sau de monade, deși aprinse, nu erau niciodată la fel de combative precum cele pe care le găseam în disputele cu soția mea. Am știut că am dat de naiba când, într-una din discuțiile filosofice, Harlene a demonstrat că nu exist.

În acel prim an am avut mare succes la Tamiment, prin urmare cei de acolo au vrut să revin și anul următor. Am discutat cu Steven Vinover, un textier talentat, decedat prematur, care m-a sfătuit să mă întorc numai dacă sunt lăsat să-mi regizez singur scheciurile. Am mai întâlnit un mare textier în primul meu an la Tamiment. Nu lucra acolo, doar a venit într-o seară de sâmbătă ca să vadă spectacolul. Era doar cu șase ani mai mare decât mine și i se prevedea un mare viitor. Se numea Stephen Sondheim și, după acea primă întâlnire, l-am întâlnit acasă la el, de-abia după mulți ani, când mă invitase la cină împreună cu Mia Farrow, de care îl lega o mare prietenie.

În cel de-al doilea an la Tamiment mi-am regizat singur scheciurile și am avut din nou succes. În vara aceea mi-am petrecut mult timp în compania altui textier care lucra la spectacolele noastre săptămânale, Fred Ebb. Am râs mult împreună la Tamiment și ne-am dat de ceasul morții în balconul întunecat al repetițiilor la acel spectacol de revistă ghinionist, From la A to Z, unde ne-am compătimit reciproc pentru problemele create de o producție care nu impresiona prin nimic. Împreună cu John Kander, Fred va scrie New York, New York, Cabaret și Chicago. Câțiva ani mai târziu, deși nu vreau să mă grăbesc și să merg mai departe, Larry Gelbart m-a sunat din Boston sau Philly[53] în timp ce lucra intens la The Conquering Hero (Învingătorul) și mi-a spus gluma, devenită acum nemuritoare, pe care i-o spusese producătorului Robert Whitehead: „Nu-l spânzurați pe Eichmann, trimiteți-l în provincie cu un musical“.

M-am simțit nemaipomenit la Tamiment, motiv pentru care am revenit pentru un al treilea sezon. Și bine am făcut, fiindcă în al treilea an unul dintre comici a fost Milt Kamen, un tip cu mult umor, dar și foarte dificil. Cânta la corn francez, avea accese de furie și iarna era dublura, excelentă, a lui Sid Caesar. Caesar era vedeta celei mai bune emisiuni de divertisment din vremea aceea. Caesar și The Honeymooners – cu doi mari comici, cât se poate de diferiți, Sid și Jackie Gleason. Sid avea o echipă de scriitori cerebrali: Mel Brooks, Larry Gelbart, Mel Tolkin, LucilleKallen, Mike Stuart, Shelley Keller, Neil Simon, ca să nu mai vorbesc de colaboratori precum Carl Reiner, Howie Morris și însuși Sid. Emisiunea săptămânală a lui Sid, absolut fenomenală, era principalul punct de atracție al celor care scriau sau apreciau comicul de factură inteligentă. Dacă ajungeai în echipa lui, alături de toate acele nume, era sinonim cu a-l apuca pe Dumnezeu de un picior. Sid era un geniu, un tip ostentativ, iar materialul lui era scris și interpretat pe măsură. Am mai stat un an la Tamiment, la fel de reușit, Milt Kane a revenit ca să joace în locul lui Caesar, căruia i-a vorbit în termeni elogioși despre mine. Sid mă știa deja după nume de la Danny Simon. Și a fost de acord să mă vadă. Am mers la biroul lui – stătea la birou împreună cu Larry Gelbart.

Gelbart era cu zece ani mai mare decât mine, avea în jur de 30. Am vorbit o vreme despre politică, sport, viață și, la un moment dat, am avut senzația că venisem degeaba. Când s-a făcut șase și amândoi se pregăteau să plece acasă, Sid s-a întors spre mine, în stilul lui exagerat, și a spus: „S-a făcut, ești angajat". Am plecat împreună cu Gelbart și pe drum l-am întrebat: „Sunt angajat?" „Numai dacă accepți salariul minim", a răspuns el. „Plătesc eu salariul minim doar ca să fiu în același loc cu voi doi", am replicat eu.

La 30 de ani, Larry Gelbart era deja un veteran și o legendă. Tatăl lui era frizer și promovase gagurile fiului în fața celebrităților pe care le tundea. Larry scrisese pentru radio, Duffy's Tavern, pentru Danny Kaye, Berle, Bob Hope și acum pentru Caesar. La moartea lui am fost solicitat să spun câteva cuvinte despre el: „A fost unul dintre puținii oameni din viața mea care au fost lăudați pe merit". Un tip fabulos și un mare comediograf; un scriitor evreu la fel cum a fost și Mailer, altfel spus, deși amândoi au fost evrei, nu-ți dădeai seama de asta din scrierilor lor. M-am înțeles de minune cu el, iar emisiunea pe care am scris-o împreună a câștigat Premiul Peabody. I-am satirizat pe Ingmar Bergman și Tennessee Williams și am câștigat un fel de premiu din partea Uniunii Scriitorilor, care ne-a onorat și cu un prânz la Toots Shor's. Am ajuns la ușa restaurantului, dar n-am putut intra, o fobie cu care mă lupt și astăzi – fobia de spații aglomerate. Am rămas odată în fața casei lui Sidney Lumet, o construcție minunată de pe Lexington Avenue, în timp ce soseau toți invitații la cină; trebuia să mă număr și eu printre ei, dar nu puteam intra, așa că am rămas afară, încercând să-mi fac curaj, văzând câțiva cunoscuți, care mă simpatizau și pe care-i simpatizam – Bob Fosse, MilosForman, Paddy Chayefsky –, dar nu am putut să intru.

Ori de câte ori trebuia să merg la un eveniment, mă asiguram că ajung primul acolo, așa poate reușeam să intru. Odată am fost invitat la Casa Albă de președintele Johnson. Am plecat de acasă, am luat avionul spre Washington, DC, m-am schimbat cu smochingul în toaleta de la aeroport, am dat fuga la Casa Albă ca să fiu primul și să nu pierd această ocazie. Am intrat, dar mi-a luat-o înainte Richard Rodgers, pe care nu-l cunoșteam personal, dar care m-a îmbrățișat și mi-a spus: „O, de ne-ar vedea bunicii noștri!" Avea și el micile lui ciudățenii și, în clipa aceea, m-am întrebat dacă avea aceeași fobie ca mine.

Întâmplător, câțiva ani mai târziu am mers la o petrecere cu mulți invitați acasă la Sidney Lumet și chiar am intrat și m-am așezat pe o canapea cu spatele la un perete plin de ferestre. Curând m-am săturat de vorbăria din jurul meu, vorbărie incoerentă cum îi spunea Satchel Paige – mai mult de-atât, când o cântăreață celebră a fost îndemnată să ne delecteze, am simțit că nu mai am stare. Când cineva s-a așezat la

pian și a executat primele acorduri, mi-am dorit să dispar de acolo. De ce? Cine știe? Știam doar că mă trec toate sudorile. Necazul era că mă aflam prea departe de ușă și nu-mi puteam face loc printre invitații care se îngrămădeau în jurul pianului ca s-o asculte pe cântăreață. Nu voiam să fiu acuzat de mojicie. Apoi mi-a venit o idee – fereastra din spatele meu era întredeschisă. Lumet locuia într-o casă cu un singur nivel, deci n-aveam de ce să mă tem. Toată lumea era atentă la pian. Mă aflam în spatele petrecăreților extatici, deci cu puțină coregrafie mă puteam strecura afară, pe Strada 91, cine să bage de seamă? Am mai deschis un pic fereastra ca să ies fără probleme. Singurul lucru de care mă temeam era ca cineva să nu se întoarcă în clipa aceea și să nu mă prindă în flagrant delict. Încet-încet, mi-am început evadarea. Cântăreața îi dădea înainte, eu, la fel – un picior, acum celălalt. Brusc mi-am dat seama că, dacă mă zărea vreun trecător, mă putea lua drept hoț. Dacă, Doamne ferește!, mă vedea un polițist aflat la început de carieră și trăgea în mine? Cuprins de panică, am revenit în încăpere și m-am așezat înapoi pe canapea. Am rămas acolo până la sfârșitul cântecului și am plecat odată cu ceilalți. Vedeți cât de mult mă ajutau ședințele de psihanaliză? Deși tot mergeam de vreo 23 de ani când mi s-a întâmplat asta.

Așa că am terminat cu teatrul din Tamiment, m-am angajat la Sid Caesar, apoi din nou la el pentru un material special, de data aceasta cu Mel Brooks, despre care aflasem că era teroarea întruchipată, te mânca de viu; Mel era și un tip extraordinar care mă simpatiza, motiv pentru care plecam acasă împreună în fiecare seară. Mă încânta cu aventurile lui romantice, făcându-mă să mă minunez cum de un evreu atât de mărunțel reușea să vrăjească o mulțime de femei, una mai frumoasă decât alta. Mel avea o minte sclipitoare, era citit și cu talent muzical. A scrie pentru Sid însemna să te întâlnești cu mai mulți tipi într-un birou, pe la zece dimineața, să pălăvrăgești despre filme, evenimente la ordinea zilei, despre vrute și nevrute, pentru ca, în cele din urmă, chiar să încerci să scrii ceva. Fiecare venea cu câte o idee și, dacă toată lumea era de acord cu ea, ne apucam s-o dezvoltăm, o replică de la unul, o replică de la altul, reținându-le pe cele care ne făceau să râdem și renunțând la cele care nu ne plăceau. A scrie doar cu o singură persoană, cum ar fi Larry Gelbart sau Danny Simon, însemna cam același lucru, doar că cei doi treceau direct la treabă fără să mai stea la taclale.

Mai târziu, când am colaborat cu Mickey Rose, Marshall Brickman sau Doug McGrath, lucrurile se desfășurau aproape la fel, în plus, fiind prieteni buni, făceam plimbări lungi și luam cina împreună, timp în care dezvoltam scenariul. Prânzul în compania lui Sid era mereu un prilej de bună dispoziție, fiindcă scriitorii se țineau de glume. Dacă mâncam în oraș și nu comandam ceva la birou, Sid nu lăsa pe nimeni să achite nota

de plată. Odată am luat masa numai noi doi și am insistat să plătesc eu; Sid a renunțat de-abia după ce s-a convins că nu era o sumă foarte mare. L-am văzut odată cum l-a lăsat pe Larry Gelbart să plătească și am observat cum asta îl măcina și-i spunea cu jumătate de gură: „În sfârșit m-am maturizat și eu“. Ori de câte ori Danny Simon sau Gelbart aveau nevoie de un colaborator, pe mine mă chemau. Două personalități diferite. Danny, mereu secretos, mă suna și spunea: „Nu pot vorbi la telefon, hai să ne întâlnim la Hansen's“. Eu întrebam: „Scriem ceva sau trebuie să-ți pasez un microfilm?“

M-a luat să scriu pentru The Paul Winchell Show. Winchell era un bun ventriloc, deci scriam pentru o marionetă. Larry Gelbart îmi telefona: „Colaborezi cu mine la un material special pentru Art Carney?“ „Bineînțeles.“ „Atunci vino la ferma mea. Adu-ți și soția. Dormiți aici. Începem azi.“ Odată, pe când scriam pentru Sid, eram cu Larry acasă la Sid, în Great Neck. Sid a hotărât să scriem în saună. Chiar dacă ne cunoșteam de ceva timp și țineam la cei doi, nu-mi surâdea ideea de a sta în pielea goală cu încă doi bărbați. Așa că Sid și Larry au petrecut o oră în saună, iar eu am rămas afară, pe peluză. Sid spunea mereu că sunt un ciudat, dar mă simpatiza. De-a lungul anilor am petrecut clipe minunate în compania lui Larry. Mese la restaurant, plimbări, cumpărături la Londra, schimb de glume la Paris, jazz în cluburile din Manhattan. Mă trata ca pe un egal, în timp ce, pentru Danny, am fost mereu puștiul pe care îl descoperise în California.

Contractul cu Harvey Meltzer s-a terminat. Nu l-am reînnoit. Auzisem de un manager pe care-l voiau toți, dar care era foarte pretențios. El îl descoperise și-l făcuse celebru pe Harry Belafonte. La vremea când Belafonte era un necunoscut, el a declarat că Harry era menit să fie o vedetă uriașă, în cluburi, cabarete și în filme. Scepticii au strâmbat din nas la ideea că un cântăreț negru de calipso putea ajunge atât de departe. Jack Rollins însă era un vizionar. Scepticii au strâmbat din nas și la noii puști din Chicago care făceau improvizații inteligente, Jack însă a spus că vor ajunge mari vedete și astfel Nichols și May pur și simplu au explodat. Jack avea doar câțiva oameni în portofoliu, căci era de părere că-și putea ajuta clienții numai dacă nu erau foarte mulți. Comisionul lui era de 15%, atât și nimic mai mult. Un prieten comun mi-a făcut cunoștință cu el. Până atunci nu reprezentase un scriitor, dar mi-a citit materialul și i-a plăcut. Când le-am spus lui Jack și asociatului său, Charlie Joffe, că, de când îl văzusem pe Mort Sahl, mă tot bătea gândul să fiu comic, Jack a întrebat: „Cam ce ai vrea să spui?“ Am răspuns: „De câtva timp New York Times este singurul ziar în care nu apar benzi desenate. Ce-ar fi să aibă și ziarul ăsta așa ceva, de exemplu cu Superman care, când își schimbă hainele, devine agent de bursă pe Wall Street?“

Din acel moment, Jack nu m-a lăsat să renunț la ideea de a fi comic, oricât de mult m-aș fi împotrivit. Am fost de acord cu 15%, cu mult mai puțin decât îi dădeam lui Harvey, și m-am ales cu un manager genial. Am dat mâna, n-am semnat nici un contract și am rămas împreună până a murit, la vârsta de 100 de ani. A fost unul dintre puținii oameni, poate singurul, care chiar era înțelept. Nu era doar priceput și vizionar când era vorba de talent. Înțelepciunea e altceva și, oricât am încercat să-i combat înțelepciunea cu modul meu de a gândi, cu temerile, prejudecățile și ideile mele năstrușnice, m-a convins îndeajuns cât să contribuie masiv la succesul carierei mele. Dar la început m-am luptat cu el, crezând că știu totul despre comedie. Practic, fusesem un copil-minune, foarte apreciat de cei mai buni comediografi din industria divertismentului.

La vârsta de 22 de ani am fost numit șeful echipei de scriitori pentru emisiunea TV a lui Pat Boone. Am pierdut slujba fiindcă nu mă potriveam cu profilul emisiunii, Pat însă era un tip foarte cumsecade. Îi dădeam scheciuri pe care numai Sid Cesar le-ar fi pus în valoare. Am ajuns să scriu pentru The Garry Moore Show, dar am pierdut slujba fiindcă nu eram prea punctual. Aveam o reputație bună de scriitor, mai ales printre ceilalți scriitori buni, care mă solicitau pentru o emisiune sau alta, deci aveam de lucru, dar stârnisem dorința lui Jack Rollins de a descoperi un nou comic și curând mi-am dat seama că-și pusese speranțele în mine, deși eu eram sceptic. Ziua munceam pentru TV și făceam o grămadă de bani. În timpul liber lucram la un număr doar ca să văd cum merge.

Și acum mă opresc ca să vă spun ce m-a făcut să părăsesc izolarea pe care o impunea camera scriitorilor și să-mi încerc norocul pe scenă, în stand-up comedy. Cu câțiva ani în urmă, când încă mai eram angajat în Programul NBC de Formare a Scriitorilor, Les Colodny, coordonatorul programului, mi-a propus să trec pe la The Blue Angel ca să-l văd pe Mort Sahl, un comic care promitea mult. The Blue Angel era un club șic, scump, prin urmare NBC urma să achite nota de plată. Mi-am luat logodnica, pe Harlene, de braț, mi-am pus o cravată și am mers acolo. Mort Sahl pur și simplu m-a dat peste cap – aceeași încântare pe care am simțit-o când am gustat prima oară costițe de porc. Când e vorba de Mort, aș putea scrie la nesfârșit, iar cartea asta ar ajunge mai groasă decât Război și pace. N-am cuvinte ca să-i apreciez talentul de comic. Pot spune doar ce mi-a spus un jurnalist sportiv care-l ridica în slăvi pe Babe Ruth: „Trebuie să-l vezi cu ochii tăi ca să-ți dai seama de ce e în stare“. Nu peste mult timp Mort avea să electrizeze America, să fie invitat la toate universitățile din țară, să atragă un număr uriaș de spectatori, să cucerească toate cluburile de noapte cu ștaif, să ajungă pe coperta revistei Time, să apară în New Yorker; cei care eram prin

preajmă când se întâmplau toate astea știm că a fost un comic fără pereche.

E greu de spus ce anume l-a făcut mare, fiindcă răspunsul este totul, și nu poate fi exprimat în cuvinte. E de-ajuns dacă spun că mi-a distrus viața, la fel cum Charlie Parker a distrus viața tuturor saxofoniștilor de după el, ani la rând. Cum scria un critic care mă simpatiza mult: „Dacă Woody Allen nu l-ar mai imita pe Mort Sahl, ar putea fi un comic foarte amuzant". Voiam să fac ce făcea el, voiam să fiu ca el, voiam să fiu el. Tocmai asta e problema. Trebuie să fii el ca să obții efectul dorit. Nu glumele lui geniale, cele mai bune pe care le-am auzit vreodată, ci omul în sine. Mi-a trebuit mult timp ca să înțeleg asta și că, oricât m-aș fi străduit, oricât de ingenioase ar fi fost glumele mele, eu nu eram el. (Aceeași problemă pe care au avut-o 99% dintre actori după apariția lui Brando. Mergeau ca el, stăteau ca el, pozau ca el, se răsuceau ca el, dar, în ultimă instanță, erau doar ei.) În ultimă instanță, eu eram mereu eu. Cum s-a exprimat Marshall Brickman, cu atâta incisivitate, într-o discuție despre artă și artiști: „Tu singur îți pui bețe în roate". M-am descurcat extrem de bine în stand-up comedy, dar, în comparație cu Mort, ce am făcut eu a fost de mâna a doua.

Am pregătit un număr și l-am prezentat în fața lui Jack Rollins, Charlie Joffe și Jane, soția lui Jack. Li s-a părut amuzant. Toți (în afară de mine) considerau că sunt un comic înnăscut. Jack a propus să fac o primă încercare la The Blue Angel. The Blue Angel era cel mai tare club din America. Cum spuneam, era foarte șic, foarte sofisticat. Exemplu: în cadrul programului, John Carradine citea din Shakespeare. Mort, Mike, Elaine și Jonathan Winters jucaseră și ei acolo. Sâmbăta seara, clubul avea obiceiul ca, după spectacol, să prezinte un număr inedit. Un cântăreț sau un comic. Aveam trac în fază terminală, Jack însă nici n-a vrut să audă că dau înapoi. După ce Shelley Berman, vedeta serii și un comic de mare succes, a evoluat în fața unei săli arhipline, i-a rugat pe spectatori să mai rămână și mi-a făcut cea mai frumoasă și mai potrivită prezentare pe care i-o poate face o vedetă unui începător. Am urcat pe scenă, tremurând din toate încheieturile, și am început. Hohotele de râs au fost atât de puternice încât, după cum mi-a spus Jack Rollins mai târziu, m-am retras în cochilia mea. Am avut la dispoziție o jumătate de oră și, la sfârșit, în culise, m-am trezit criticat de Jack, un ritual care se va repeta de multe ori în următorii ani.

În pofida tracului exagerat, a timidității în fața hohotelor de râs și a aplauzelor, cred că m-am descurcat destul de bine, din moment ce a doua zi au început să curgă ofertele. Proprietarii de cluburi care mă văzuseră voiau să mă angajeze. La fel și producătorii TV prezenți în seara aceea. Jack i-a refuzat pe toți, motivând că nu sunt nici pe departe

pregătit pentru scenă. De-abia acum începea munca adevărată. Jack voia să repet zi de zi, lună de lună, până deveneam „una cu scena“. Scriitorul din mine propunea doar să ies pe scenă și să-mi citesc materialul. Glumele sunt foarte bune. Care-i diferența? Jack mi-a explicat răbdător: „Spectatorilor trebuie să le placă omul. Ăsta-i secretul. Dacă te plac, o să le placă și glumele tale. Dacă nu te plac, nici cele mai bune gaguri din lume nu te vor salva.“ N-am fost de acord. N-am fost de acord din cauza încrederii indiscutabile a ignorantului. M-am împotrivit fiecărui argument corect și rațional, el însă a avut răbdare și a subliniat că, dacă tac din gură și fac ce-mi spune, peste doi ani vedem cine a avut dreptate. Poți fi un comic de mare succes, a încheiat el, eu însă mă îndoiam. Dar, fiindcă îl apreciam mult, am fost de acord să tac din gură și să-l las pe el să decidă.

Așa am ajuns să renunț la cariera de scriitor pentru televiziune, care-mi aducea mii de dolari pe săptămână, pentru o slujbă neplătită, într-un loc numit Upstairs at the Duplex[54], pentru o doamnă minunată pe nume JanWallman. În fiecare seară luam taxiul spre Sheridan Square împreună cu Jack Rollins sau cu Charlie Joffe, de obicei cu amândoi, și toți trei trăgeau de mine pe scenă, în fața a 40 sau zece persoane, în funcție de vreme. Un alt comic de pe afiș era un tip plin de haz pe nume Garry Marshall, care avea să producă Happy Days, o emisiune TV cu un succes uriaș, și să regizeze filme precum Frumușica. Vă asigur că avea același haz și în stand-up comedy. De obicei, eu mă descurcam, dar în unele seri mai dădeam și rateuri. Erau destui oameni care veneau să mă vadă și să mă încurajeze. David Panich era uimit de „încântătoarele mele invaginări“. Veneau și Mel Brooks, și Phil Foster, comicul atât de simpatic de pe Broadway. Jack și Charlie nu pierdeau nici un spectacol. În seara zilei în care s-a căsătorit, Charlie s-a grăbit să vină cu soția lui la acest mic local unde-mi prezentam numerele, iar mireasa era încă în rochia de la nuntă.

În fiecare seară, după spectacol, mergeam la Stage Delicatessen[55] ca să discut despre el cu Jack, să aud de ce unele aluzii fuseseră prea obscure, prea vagi, „cu o voce prea pițigăiată, pe care s-o audă doar câinii“, spunea Jack. Comicii veneau la masa noastră și stăteam la taclale. Jack E. Leonard, Buddy Hackett, Henny Youngman, Gene Baylos. Aveau haz cu toții și mă simpatizau fiindcă eram politicos și respectuos și, ca nou-venit în lumea lor, nu-i disprețuiam pe comicii din mai vechiul Circuit Borscht.[56] Dimpotrivă, îmi plăcea ce făceau și le arătam asta.

Aveau ceva paternal în ei. Odată nu eram sigur dacă să-i dau bacșiș unei garderobiere care-mi împrumutase o cravată. Pe vremea aceea un dolar era un bacșiș gras, dar nu mă gândeam la bani, pur și simplu nu eram sigur de protocol. L-am întrebat pe Phil Foster: „Să-i dau un bacșiș?“ „Ai

10 dolari?“, m-a întrebat el. „Da.“ „Dă-i încoace.“ I-am dat. Phil i-a dat mai departe. „Doamne sfinte!“, am exclamat eu. „10 dolari? În viața mea n-am dat 10 dolari unei garderobiere!“ „De-acum încolo sigur ai să-ți amintești momentul ăsta și ai să dai bacșiș. Dacă-ți împrumută o cravată, o haină, îi dai un ban. De-acum sigur ai să-ți amintești.“ Fiindcă veni vorba, să știți că nu eram un zgârie-brânză când trebuia să dau bacșiș. Pur și simplu nu înțelegeam chestiunile mai subtile – odată chiar am dat bacșiș unui ajutor de șerif care mi-a bătut la ușă și mi-a înmânat o citație.

Pe vremea aceea Stage Delicatessen de pe Seventh Avenue făcea parte dintr-un ritual nocturn. Lângă el era frizeria Dawn Patrol, deschisă permanent, unde puteai să te tunzi sau să te bărbierești la ora trei dimineața. De asemenea, deschis toată noaptea era și magazinul de discuri Colony, unde te puteai uita după muzică și după fete, pe care, la primele ore ale dimineții, le agăți mai ușor. Mai era și salonul de înfrumusețare Larry Matthews, și acolo puteai agăța fete. Și încă ce fete. Una și una, dansatoare de cabaret sau în musicaluri, care mergeau acolo după ce se închideau cluburile de noapte ca să se facă și mai frumoase. Dacă niciodată n-am excelat la agățat dansatoare, cu tunsul am stat mult mai bine.

OK, sunt însurat, ultimele stadii. M-am înstrăinat de Harlene. Nu-mi mai suportă, de înțeles, toanele, deprimarea, personalitatea mea dificilă. Eu fac progrese pe scenă, ea este în ultimul an de facultate. Datorită ei m-am familiarizat cu o parte din Kant, Kierkegaard, Schopenhauer și Hegel și, chiar dacă nu pot spune că știam care e en soi și care e pour soi[57] în cazul meu, înțelegeam că „a fi într-o căsnicie vai de capul ei“ și „ființa umană într-o căsnicie vai de capul ei“ nu se deosebeau prea mult, indiferent de ce spunea Heidegger. Acum locuiam aproape de Fifth Avenue, într-un apartament cu două camere și jumătate. Viața acolo era relativ lipsită de evenimente, doar într-o dimineață ne-am trezit în timp ce doamna între două vârste care locuia în celălalt apartament de pe palierul nostru ne vâra un bilet pe sub ușă: „Mă arunc pe fereastră, chemați poliția“. De ce oare vecinii noștri simțeau nevoia să sară pe fereastră? Altă dată am venit acasă și am descoperit că fuseserăm prădați de hoți. Un infractor intrase la noi în casă, dar nu luase nimic, ci ne lăsase un televizor. Bănuiesc că-l furase din alt apartament, voise să ne jefuiască, intrase în panică și o tulise lăsându-și prada la noi. Ce noroc pe capul nostru, chiar aveam nevoie de încă un televizor.

Într-o seară ne-am dat întâlnire cu un alt cuplu. Ea, după cum am aflat mai târziu, nu era fericită cu el, deși la momentul acela nu mi-am dat seama. Nu mă gândeam la alte femei, întrucât eram preocupat să devin comediant. Scriam texte, exersam, încercam să-mi stăpânesc nervii,

mergeam conştiincios la psihanalist în fiecare zi, sperând într-o epifanie à la Perry Mason. Evrika! Îmi amintesc cum, fără să vreau, mi-am surprins părinţii făcând sex şi trauma pe care am reprimat-o multă vreme explică teama excesivă pe care o am să nu fiu închis într-o cutie de violoncel.

Tipa din celălalt cuplu (ce titlu extraordinar pentru un thriller) locuia aproape de noi. Noi stăteam pe Strada 78 colţ cu Strada 5, ea, cu părinţii, pe Strada 73 colţ cu Strada 5. Seara a fost destul de monotonă, nu-mi mai amintesc dacă tipa s-a despărţit de tip sau el a plecat din oraş, dar, fiind vecină cu noi, eu şi soţia mea am invitat-o la cină. A venit şi am petrecut seara discutând, uitându-ne la televizor. Arăta bine, era şarmantă şi nu mi-am dat seama cât de mult m-a impresionat decât la miezul nopţii, când m-am trezit cu dorinţa arzătoare de a mă însura cu ea şi de a locui împreună pe Lună. Spunea că vrea să cânte în cluburi şi chiar urma să apară, câteva seri, într-unul din cluburile din centru şi ne-a invitat s-o vedem. I-am spus că am veni cu mare plăcere, dar plecăm la Washington, DC, într-o excursie de o săptămână. I-am urat noroc, ea a plecat, deşi zâmbetul îi era precum cel al Pisicii din Cheshire[58], şi, copleşit de vină, am încercat să-l ascund repede sub o pernuţă de pe canapea.

Nu peste mult timp am plecat cu Harlene la Washington, o vacanţă care speram noi să ne salveze căsnicia. O săptămână departe de tensiunile şi de rutina vieţii din Manhattan putea face uitate agresiunile de care numai hunii erau în stare. Aşa că am plecat cu trenul ca să vedem Galeria Naţională, Freer[59], sediul FBI, Monetăria; să cinăm la Duke Zeibert's şi la Occidental, dar şi acolo, în capitala naţiunii, în splendoarea inexprimabilă a cireşilor în floare, ne-am certat. Ne-am ciondănit, monumentele impresionante, închinate libertăţii, cotletul din carne de viţel de la Anna Maria's nereuşind să fie gloanţele magice în care ne puseserăm speranţele. Acasă, stând la maşina mea de scris, în timp ce soţia era la facultate, am luat o pauză şi am sunat-o pe „tipa din celălalt cuplu", ca să aflu cum se descurcase la debutul în cabaret. Era o după-amiază de aprilie, pe la trei. Tipa era acasă, mi-a spus că se descurcase şi m-a întrebat cum a fost în excursie. Am bălmăjit ceva despre Clopotul Libertăţii, uitând că acesta e în Philadelphia, şi, cu acea pornire irezistibilă pe care Dostoievski i-o atribuie cartoforului, i-am spus: „Ies să cumpăr un disc de jazz. Ai chef de-o plimbare?"

„Sigur", a răspuns ea şi cu acel singur cuvânt în viaţa mea s-a produs o schimbare seismică, deşi în momentul acela nu mi-am dat seama. Câteva clipe mai târziu am ajuns în faţa clădirii în care stătea, pe Fifth Avenue, dar portarul, privindu-mă ca pe o cultură de spori, nu m-a lăsat în hol, ci a telefonat şi mi-a spus că tipa va coborî imediat. Şi iat-o, avea

20 de ani, senzațională în timp ce pășea din clădire ca să-l întâlnească pe acest țărănoi, nedemn s-o aștepte în hol. A zâmbit, a spus „Salut“ și, când o sorbeam din priviri fascinat, nici nu visam că va fi soția mea și că, până la urmă, ne vom despărți, dar vom rămâne prieteni pe viață, iar acum eu am 84 de ani, iar ea, 81 și, dacă Cehov ar mai trăi, ar ști ce caut eu. Se numea Louise Lasser; L-urile din numele ei le pronunța cu limba, fapt care mă excita imediat. Nici S-urile nu erau prea departe. Louise tocmai se lăsase de facultate, în ultimul an, la Universitatea Brandeis. Era o blondă de o frumusețe rară și, chiar dacă anii lungi de boală și de suferință și-au lăsat amprenta asupra ei, trebuie să mă credeți pe cuvânt: pur și simplu îți tăia răsuflarea.

OK, dacă nu mă credeți, iată două mărturii. Prima, mai ponderată. Eram într-un taxi cu ea și, când am ajuns la destinație, Louise a coborât prima, lăsându-mă să plătesc cursa. „Cine e tipa?“, a întrebat, uimit, taximetristul. „E nemaipomenită. Atât de frumoasă, de plină de viață și fermecătoare.“ OK, asta e vocea imparțială. Vocea omului de rând. Când era studentă la Brandeis, atât jurnalistului Max Lerner, cât și lui Jack Kennedy li se aprinseseră călcâiele după ea. Oameni mai puțin de rând. A doua mărturie: tatăl ei ne-a dus la un spectacol cu Scripcarul de pe acoperiș, în rândul al doilea sau al treilea. În timpul spectacolului am observat că printre instrumentiști erau și câțiva pe care-i cunoșteam din orchestra de la Tamiment. După spectacol m-am apropiat de ei ca să-i salut.

– Cine e tipa cu care ești?, a întrebat bateristul.

– O cheamă Louise. E prietena mea.

– Băieții din orchestră numai despre ea vorbesc. Am crezut că e Brigitte Bardot.

OK, nimeni n-o întrecea pe Bardot, dar, la 20 de ani și cu părul prins în coadă de cal, Louise te ducea imediat cu gândul la ea. Semăna și cu Mia Farrow, foarte tânără și foarte frumoasă la vremea aceea, motiv pentru care primea fotografii cu Mia, decupate din ziare, însoțite de bilețele, de la prieteni și cunoștințe care scriau: credeam că tu ești în pozele astea. Mulți ani mai târziu i-am arătat o fotografie cu Louise în tinerețe lui Fletcher, fiul Miei, și l-am întrebat cine crede că e. „E mama, nu?“, a zis el.

Până acum am vrut să vă demonstrez că era frumoasă, dar asta era doar o părticică din valoarea ei. Era fermecătoare, cu o minte brici, mereu pe față, spirituală, plină de umor; era educată, crescuse într-un duplex de pe Fifth Avenue, ca în cele pe care le văzusem pe ecran, la cinematograful Midwood. Făcea cumpărături la Tiffany’s și Bergdorf și

plătea prin cont de debit; tatăl ei era un expert contabil de mare succes, antetul firmei lui, cu roșu și albastru, apărând în fiecare librărie din oraș. Mama ei se ocupa de decorațiuni interioare. Familia o scotea la cele mai bune restaurante, unde toți șefii de sală o știau de când era mică. În timp ce eu creșteam pe linoleum și mâncam fasole verde Del Monte direct din conservă, ea se delecta cu melci pe Fifth Avenue, unde un ușier în uniformă îi chema un taxi ca să ajungă la teatru și apoi la restaurantul Giambelli. Avea o voce senzuală și transmitea senzualitate prin toți porii. Era și puțin nebună, fiindcă Dumnezeu știe cum să compenseze, are mai mulți ași în mâneca cerească a robei lui albe.

Dar balamucul era încă departe. Acum era aprilie și ne-am plimbat prin Central Park, apoi am mers la Centrul de discuri jazz, un magazin sordid situat într-un bloc și specializat în discuri cu muzică jazz. Urcai mai multe trepte deasupra cărora scria EVERYTHING FROM BUNK TO MONK și intrai într-o încăpere mare plină cu discuri de jazz. În copilărie petreceam ore întregi uitându-mă peste ele și alegeam doar unul, atât mă ținea punga. Proprietarul era un tip obez pe nume Joe care stătea ca un somnambul în timp ce răscoleam prin cutii și de-abia mormăia răspunsuri la întrebările mele. Îmi amintesc un eseu de Hazlitt sau Lamb, mari eseiști, în care autorul se plângea că, având prea puțini bani, când era mic trebuia să se gândească mult până să aleagă o carte, dar cât de plăcut era! Acum, că era în vârstă și își permitea multe cărți, nici urmă de emoție. Eu însă eram emoționat fiindcă mă uitam prin rafturi împreună cu Louise. Am găsit discul – John Dodds sau George Lewis – pe care mi-l doream, iar ei i-am cumpărat un album Billie Holiday, Lady Day. Doar era cântăreață și ea, deci trebuia s-o venereze pe Billie Holiday, ceea ce era adevărat.

Apoi am luat-o agale spre casă și, când am ajuns la intrarea în clădirea ei, i-am mulțumit pentru plimbare și i-am spus că sunt liber în unele după-amiezi, dacă vrea să ne mai plimbăm sau să vedem un film. Mi-a zis că este disponibilă marțea următoare. Ne-am înțeles să ne întâlnim la fântâna arteziană din fața hotelului Plaza, marți la prânz. Ca în Scott Fitzgerald. Cine să știe că Louise va fi Zelda?[60] Am ajuns năuc acasă. Ca și ea. Nu știu de ce. N-aveam nimic magic de oferit. Poate eram un interlocutor agreabil, suficient de monden și de amuzant. Alt motiv nu văd de ce-ar fi fost în al nouălea cer. Eram însurat, pipernicit, prost îmbrăcat, un tip care se voia comic. Bineînțeles că nici nu-mi închipuiam că mă place. Știam doar că această persoană era împlinirea tuturor viselor și a fanteziilor mele și că marțea următoare puteam petrece toată după-amiaza cu ea, până seara. Cred că am fost exagerat de drăguț cu soția în seara aceea, deși aducea vorba tot mai des de o despărțire inevitabilă și de detaliile acesteia. Cuprins de vrajă, mi-am organizat după-amiaza cu Louise în cele mai mici amănunte, sigur că un

telefon prin care putea să contramandeze întâlnirea era iminent. Am plecat la Duplex și mi-am spus glumele. Am cinat cu Jack Rollins, am discutat despre comedie, dar mintea mea era doar pe jumătate la numărul lui Max. Iată planul meu, să-mi spuneți cum vi se pare: voiam să petrec o după-amiază plăcută, de neuitat, cu Louise. Nu voiam să stăm tăcuți la un film, așa relația noastră nu avea cum să evolueze. Ce anume puteam face cu ea ca să-mi dau seama ce simte pentru mine, mai întâi ca pentru un tip însurat, apoi ca pentru un curtezan, un libertin, un pretendent la inima ei?

În clipa aceea mi-a venit ideea unei întâlniri perfecte. La hipodrom. Puteam merge la Belmont, puteam alege împreună caii pe care voiam să pariem, câștigam ceva, sau pierdeam, râdeam, ne văitam. Era ceva diferit și, cel mai important, ceva activ. Apoi, dacă totul mergea ca la carte, poate o cină scurtă la Peștera lui Henric al IV-lea, un local franțuzesc, la subsol, cu lumânări pe mese, de un romantism desuet, unde comandam vin și o priveam meditativ, ca Montgomery Clift.

Să trecem direct la ziua de marți dimineața. Mă scol, mă bărbieresc, fac un duș și-mi dau corpul de pustnic cu atâta pudră de talc încât arăt ca un lup care încearcă să-i amăgească pe cei șapte iezi acoperindu-se cu făină. Îi spun la revedere soției, care va fi plecată la facultate toată ziua. Punctul nevralgic al ținutei mele vestimentare erau pantofii. Aveam niște scroambe, prin urmare, în drum spre rendez-vous, am intrat într-un magazin de încălțăminte și mi-am cumpărat o pereche de pantofi frumoși, chiar dacă mai mici cu un număr. Ciudat, în magazin îmi veneau foarte bine. La prânz m-am așezat pe marginea fântânii din fața hotelului și, după câteva momente, iat-o că apare, trăsnet cu părul ei lung, blond, cu ochii ei mari, cu vocea ei senzuală și eu, cu zâmbetul meu imbecil.

Luăm trenul spre hipodrom. Conversația pare că merge bine. Apoi Belmont. Pariem, râdem, pariem la întâmplare, câștigăm o singură dată. Apoi, în tren, văd cum devine tot mai rece și-mi dau seama că ceva n-a mers. Sunt atât de epuizat după efortul de a încerca să fiu șarmant, de parcă aș fi participat la maraton. Acum simt cum mă cuprinde panica și, pe măsură ce momentele de tăcere dintre replici se lungesc, devin tot mai convins că m-am făcut de rahat. Mă trec toate sudorile. Viața îmi trece prin fața ochilor ca un film, în care rolul meu este jucat de Franklin Pangborn. E ora șase și jumătate, propun să luăm cina, așteptând un refuz categoric. Să se aleagă praf și pulbere de planul meu. Dar stai. Nu-mi vine să cred. Acceptă. Brusc, suntem la masă, cu lumânarea între noi, și comand o sticlă de Bordeaux. Mă pricep la vinuri cum mă pricep la cai și la femei bipolare. Șmecheria e să privești în așa fel încât să dai de înțeles că te uiți la anul din care este vinul când, de

fapt, tu te uiți la prețuri. Alegi cel mai scump vin pe care ți-l permiți. Așadar bem și sporovăim și, după două pahare, îmi fac curaj și o iau de mână, ea nu se împotrivește, iar eu simt că îmi fuge pământul de sub picioare. Aduce vorba de căsnicia mea, eu însă o asigur, cât se poate de sincer, că ne-am luat prea de tineri și că, deși soția mea este frumoasă și deșteaptă, suntem amândoi pe punctul de a ne despărți. Omit faptul că Harlene este o femeie tânără normală, cumsecade, perfect capabilă să aibă o căsnicie sănătoasă, dar nu cu o epavă imatură și neadaptabilă ca mine.

Plătesc, ne ridicăm și, în umbrele peșterii, o sărut. Nu se ferește, dimpotrivă, și iată-mă acolo, cu buzele lipite de ale ei, gândind: o sărut pe Louise! Voiai să știi cum e, spune omulețul din capul meu care mă urăște, ei bine, așa este. Zece minute mai târziu, Louise scoate bani din poșetă. Eu am rămas lefter, după caii prea lenți, pantofii noi și o sticlă de Gruaud Larose. Îi pune banii în mână unui vizitiu. Îi mai lasă bani încă de două ori, căci ne plimbăm prinCentral Park, de la un capăt la altul, și ne sărutăm încontinuu sub coșul trăsurii. Când ajung acasă, privesc doar în sus, precum sfinții de pe pereții de la Vatican care se roagă.

– De ce ai limba atât de neagră? mă întreabă soția.

– Cred că de la mâncare, îi răspund cu un falsetto vinovat. Niște coacăze.

– Dar nu-ți plac fructele, spune ea.

– Am încercat să văd ce gust au, spun eu pe același ton, simțind cum îmi crește nasul cu fiecare cuvânt.

– Vreau să am o discuție serioasă cu tine. Vreau să discutăm cum e mai bine să ne despărțim, anunță ea.

Sunt gata pentru această despărțire, descoperind din întâmplare piatra filosofală a nevroticului, relația dublă. Așa că ne-am despărțit, iar eu și Louise ne-am început povestea de dragoste. Îmi amintesc exact unde ne aflam când, pentru prima oară, mi-am dat seama ce înseamnă dragostea, cum e când ești îndrăgostit și ce vor să spună poeții și textierii de muzică pop. Ne întâlneam de câteva săptămâni. Eu mă mutasem într-un apartament foarte romantic, cu șemineu în baie, nu că l-am folosit vreodată. Am folosit baia, nu șemineul, dar am folosit șemineul din camera de zi și am petrecut tot timpul împreună. Într-o după-amiază eram la Muzeul de Artă Modernă, stăteam la o cafea în restaurantul de acolo și, uitându-mă lung la Louise, am exclamat în sinea mea: Dumnezeule mare, o iubesc pe femeia asta! Nu mai simțisem așa ceva pentru nimeni. Și cineva de sus, același personaj care se jucase,

sadic, cu Iov, tocmai dăduse de fotografia mea în dosarele lui şi acum îşi freca mâinile de bucurie, ştiind ce se va întâmpla.

În filmul Cetăţeanul Kane (n.tr.)

Confruntare între două clanuri mafiote italo-americane din New York City (1930–1931) (n.tr.)

Veteran în cel de-al Doilea Război Mondial şi actor neprofesionist care a câştigat Premiul Oscar (n.tr.)

Philadelphia (n.tr.)

Cel mai vechi cabaret din New York City (n.tr.)

Restaurant din New York City, frecventat de celebrităţi (n.tr.)

Teatrele şi cluburile de noapte din staţiunile de vară evreieşti din Munţii Catskill (n.tr.)

În sine şi pentru sine, distincţie hegeliană (n.tr.)

Personaj din Alice în Ţara Minunilor de Lewis Carroll (n.tr.)

Galerie de artă (n.tr.)

Soţia scriitorului F. Scott Fitzgerald (n.tr.)

Se pare că mama lui Louise avea probleme mentale serioase și când spun serioase mă refer că stătea mai tot timpul prin spitale și avea nevoie de tratament cu șocuri pentru accese de cel puțin depresie. Acest du-te-vino o devastase pe Louise, singură la părinți, cum ar fi devastat pe oricine. De la început am preferat să trec cu vederea anumite semnale fiindcă doream din suflet ca totul să fie bine. În primul rând, când am întrebat-o de ce abandonase facultatea în ultimul an, Louise mi-a spus, după ce am insistat cu întrebările, că din cauza unor probleme de natură psihologică, nu doar ca să devină actriță și cântăreață. Apoi era acea energie debordantă, acea frenezie, revigorantă pentru mine, mai ales că-mi împlinea un vis sexual, de mult dorit. Mi se părea prea debordantă, prea frenetică, dar ce știam eu despre comportamentul maniacal? În familia mea nu ar fi existat nici o suspiciune de probleme mentale, doar dacă alergai în pielea goală pe stradă, cu un satâr în mână, puteai fi acuzat de comportament ciudat.

Probabil că cel mai evident semn că-i lipsea ceva era camera ei. Imaginați-vă un apartament duplex frumos decorat, pe Fifth Avenue, unde locuiesc tata, mama și fiica. Mobilierul, o parte din el opera mamei, este ultramodern, veioze, scrumiere, scaune și mese, mici, de bun-gust, aranjate simplu, dar armonios. Culorile sunt pastelate, nuanțe deschise de albastru și gri, mult lemn de cireș. Totul e la locul lui și pare perfect. Ai senzația că obiectele sunt numerotate și că numărul lor corespunde cu cel de pe masă. Meticulozitate și frumusețe. Urci câteva trepte și ajungi la camera lui Louise. Deschizi ușa și vezi Hiroshima. Patul nefăcut, sertare deschise, haine împrăștiate peste tot, creme, loțiuni de-a valma, borcane și tuburi stoarse, fără capac, capacele fiind Dumnezeu știe unde. Dulapurile din baie sunt larg deschise și multe obiecte pe care, în mod normal, le folosești și le pui la loc, sunt în chiuvetă sau pe marginea căzii. Pe noptieră e o cutie cu o felie de pizza rece, mâncată pe jumătate, nu-mi dau seama din ce zi, alături de un pahar de plastic plin pe jumătate cu cafea și cu un muc de țigară. Cărți deschise și o grămadă de partituri stau peste rufe și sub rufe. Camera este opusul dramatic al frumuseții calculate meticulos în restul apartamentului. Un mesaj. Dar ce mesaj? Că, în interior, mi-am pierdut complet controlul? Sau asta se întâmplă în mintea mea? Sau, mamă, așa reacționez eu la obsesia ta pentru curățenie. La decorațiunile tale interioare concepute cu atâta grijă. Orice prostovan și-ar fi dat seama care este întreaga poveste văzând camera aceea; ar fi anticipat întregul viitor, dar eu nu eram orice prostovan. Eram un prostovan și jumătate, îndrăgostit de apoteoza visurilor mele și înaintând cu greu printre dărâmături, încercând să găsesc o explicație. „Cred că menajera a fost bolnavă“, am îngăimat eu. „A fost aici ieri“, a venit răspunsul, dar eu

făceam dragoste cu o zeiță și, chiar dacă meticulozitatea nu era punctul ei forte, eram gata să accept târgul.

Legătura mea cu Louise a durat opt ani înainte să ne căsătorim. În tot acest timp am locuit când cu ea, când fără ea, dar mai mult cu ea. În acești opt ani în care m-am simțit ca într-un montagne-russe, m-a înșelat cu alții, a ținut tot felul de regimuri, a colindat spitalele, a fumat marijuana, s-a îndopat cu droguri, recreative și medicale, a avut accese de nebunie, s-a disprețuit cât a putut (vezi După cădere de Arthur Miller), a trecut prin uragane de euforie de gradul 5 încercând să fie actriță, încercând să fie cântăreață, încercând să rămână în viață, încercând să fie prietena mea, incredibilă în zilele ei bune (din ce în ce mai puține), mincinoasă, șarmantă, utilă și încurajatoare în ceea ce privește cariera mea, exasperantă, adorabilă, tristă, cu o intuiție nemaipomenită, mereu plină de haz.

De-a lungul anilor, în tot ce-am scris a rămas doamna mea blondă din sonete.[61] Când am filmat o scenă cu Anjelica Huston, într-un dormitor ca al lui Louise, Anjelica, acea actriță extraordinară, m-a privit neîncrezătoare și m-a întrebat: „Unde-ai văzut o cameră ca asta?“ – iar eu i-am răspuns în gând: „A, în casa unei tipe cu care m-am însurat“.

Așadar acum îmi prezint numerele la Duplex și, pe lângă Jack Rollins și Charlie, Louise este și ea prezentă, este instructorul meu, mă critică, mă ajută, îmi dă sfaturi împreună cu Jack. Cei doi se înțeleg bine, Jack a încercat să se ocupe de cariera ei, eșuată, de cântăreață, Louise însă s-a dovedit greu de controlat și prea imprevizibilă ca să iasă ceva bun din ea. I Can Get It for You Wholesale (Pot să-ți fac rost de tot ce vrei) are premiera pe Broadway și Louise e dublura Barbrei Streisand. După ce se lasă cortina pe Broadway are grijă să vină la spectacolele mele. A fost mereu alături de mine după ce m-am mutat de la Duplex la o cafenea de pe strada Bleecker, numită Bitter End, unde, încurajat de vestitul ei proprietar, Fred Weintraub, am ajuns noua lui vedetă. La Bitter End se bea doar cafea, nici un strop de alcool, și avea un perete separator din cărămidă pentru cei care susțineau spectacole acolo. Majoritatea cântăreți de muzică folk: Lucy și Carly Simo, JoséFeliciano, Peter, Paul și Mary, plus The Tarries, o trupă folk din care făcea parte și Marshall Brickman, contrabasist și un talent imens când venea vorba de comedie, cu care, ulterior, am colaborat la mai multe filme, inclusiv Annie Hall și Manhattan. Marshall era amuzant până în măduva oaselor, un talent greu de găsit.

Hilda Pollack ținea contabilitatea și mă plătea cash, cu banii prinși într-un elastic. Și Adam Perelman, fiul lui S.J. Perelman, lucra acolo. Am stat de multe ori la un pahar de vorbă cu Adam, care, până la urmă, s-a

sinucis. Acolo l-am întâlnit pe Bill Cosby, care era la început de drum. Dick Cavett și-a încercat norocul în stand-up comedy și, ca toate lucrurile pe care le-a încercat, a reușit. Amicul meu, Mickey Rose, a încercat să devină comediant acolo, dar s-a lăsat. Eu însă aveam succes cu carul. Arthur Gelb, jurnalist la New York Times, a asistat la un spectacol și a scris flatant despre mine, iar la știrile de la ora șase, David Brinkley a amintit de articolul lui Gelb și a spus că, dacă mergeți la Bitter End, veți vedea un comediant care nu pomenește de JFK. La vremea aceea familia Kennedy ținea capul de afiș și toți comedianții apelau la glume politice. Asta era partea proastă a moștenirii lăsate de Mort Sahl. Mort a fost un geniu care a practicat mult umor politic mai bine decât toți predecesorii lui, motiv pentru care o grămadă de comedianți mai puțin talentați și-au închipuit că pot face la fel. Câțiva au reușit, cei mai mulți au dat chix.

Una dintre diferențe era între comediantul care vorbea despre politică și Mort, un tip bine informat, un fin cunoscător al politicii. Dar, mai presus de toate, Mort avea o personalitate epatantă, iar ceilalți, nu. Era extrem de talentat ca actor, încât ceilalți comedianți nu-i recunoșteau meritele, ba mai mult îl denigrau: „Nu face decât să iasă pe scenă și să vorbească. Oricine poate face asta.“ Prin urmare, dacă alții veneau cu glume politice, chiar dacă unele erau foarte bune, spectatorii erau fascinați de personalitatea lui Mort, dar nu mă faceți să încep din nou discuția despre acest subiect. Glumele de actualitate aveau avantajul că abordau subiecte proaspete în mintea tuturor, comicii știind că, folosind subiecte cunoscute, provoacă râsul de îndată ce aduci problema în discuție. Întotdeauna am simțit că Mort era și mai grozav și mai amuzant când nu se referea la politică. Eu unul n-am folosit niciodată subiecte de actualitate; nu dintr-un motiv anume, ci pentru că pur și simplu nu mă interesau. De ascultat, ascultam știrile, dar nu să le comentez în textele mele. Curând după apariția articolului din Times s-a și făcut coadă la Bitter End. Spectacolele se țineau cu casa închisă, primeam solicitări pentru interviuri, emisiuni TV precum P.M. East, care mă solicitau ca invitat, iar eu răspundeam invitațiilor de cele mai multe ori. P.M. East era prezentată de Mike Wallace care, la un moment dat, m-a invitat odată cu Barbra Streisand, o altă vedetă în devenire.

Am primit o ofertă ca să imprim un disc și curând m-am întors la Blue Angel, cap de afiș. În zilele acelea, cluburile mici, elegante, care se adresau unor clienți mai iuți la minte erau tot mai frecventate, iar noii comedianți preferau să apară acolo. Am apărut la Hungry I în San Francisco împreună cu Barbra Streisand. Am apărut și la Mister Kelly’s, în Chicago, unde am întâlnit-o pe Judy Henske, într-o perioadă în care nu vorbeam cu Louise. Am ieșit de câteva ori cu Henske și mi s-a părut o tipă deșteaptă, amuzantă și fermecătoare. Era din Chippewa Falls,

Wisconsin, pe care mai târziu l-am făcut orașul natal al lui Annie Hall. Judy era mai înaltă decât mine, arătam ca naiba împreună, dar compania ei era o bucurie pentru mine. Problema era că, la momentul acela, nici o femeie cu care ieșeam nu putea să dezvolte relația cu mine, fiindcă eu o iubeam pe trăsnita aia, pe care n-o puteam îndrepta și nici nu puteam înțelege cât de serioasă era boala ei. Ce știam eu despre depresiile maniacale? Unchiul meu Paul păstra toate foițele de staniol. Le scotea din pachetele de țigări și le făcea ghem, un ghem din ce în ce mai mare. Era cea mai mare nebunie pe care o știam.

La Mister Kelly's, în Chicago, i-am întâlnit și pe John și Jean Doumanian, cu care am devenit prieten la cataramă. Vă voi spune povestea mea și a lui Jean mai încolo, e foarte ciudată. Am jucat la Crystal Palace în St. Louis, unde un artist plastic de viitor, Ernie Trova, mi-a arătat sculpturile lui ce aveau să devină celebre în lumea artei pop.

La Blue Angel am apărut cu Nina Simone și, în timp ce lucram acolo, i-am întâlnit pe Paddy Chayefsky, Frank Loesser, Billy Rose, Harpo Marx. Bineînțeles că toți veneau la bar să-l vadă pe Bobby Short. Fiindcă aveam mare succes, Dick Cavett a fost trimis acolo să mă vadă și, în final, să mă angajeze pentru emisiunea TV la care lucra. I-a plăcut imediat ce făceam, prin urmare am devenit buni prieteni, petrecând mult timp împreună, bătând trotuarele de pe Coasta de Est și cea de Vest, cu aceeași pasiune pentru magie, Groucho, S.J. Perelman, W.C. Field și supa de rață cu găluște chinezești de la Sam Wo's. Cavett este genul de om a cărui viață este o continuă aventură. Se duce până la colțul străzii ca să cumpere un ziar și ajunge la o petrecere cu Greta Garbo, J.D. Salinger și Howard Hughes. OK, exagerez, dar nu foarte mult. E atât de spiritual, de citit și de interesant, încât, de când a venit în New York, din Nebraska, e un adevărat magnet pentru celebrități și pentru cei care cochetează cu celebritatea. Dovadă e fabulosul lui talk show TV, un monument cultural cu o listă de invitați printre care se numără familia Lunt, Katharine Hepburn, Noël Coward, Fellini, Kissinger, Muhammad Ali, Olivier, Judy Garland, Bette Davis, Fred Astaire, Alfred Hitchcock, Gloria Swanson, Ingmar Bergman.

Viața lui particulară a fost mereu o serie nesfârșită de prânzuri, dineuri, weekenduri și conversații cu o varietate amețitoare de celebrități, de la Tennessee Williams până la Walter Winchell, cu care a mers în mașina poliției la intervenții, și unii dintre cei mai mari prestidigitatori din lume, cu care a făcut schimb de numere de magie. Mă gândesc cu nostalgie la vremurile în care aveam mai mult timp liber și ne sunam dimineața, luam micul dejun în oraș, făceam o plimbare, apoi mergeam la George Hamilton ca să vedem autografe rare, după care Dick pleca să ia prânzul cu o vedetă, Orson Welles sau Gore Vidal. Odată m-a invitat

să iau prânzul cu el și Groucho – cu câtă emoție l-am întâlnit pe marele comic a cărui voce făcea ca totul să sune amuzant, dar și câtă tristețe am simțit la gândul că Groucho era exact ca toți unchii și toate rudele mele evrei care făceau glume sau îi tachinau pe ceilalți la o nuntă în familie sau la o confirmare. Diferența era, în cazul lui Groucho, că acea pornire de a face remarci amuzante îl propulsase ca geniu al comediei.

Altă dată eram cu Cavett în Los Angeles. El scria pentru The Jerry Lewis Show, iar eu jucam la Crescendo. Împreună am văzut toate reședințele vedetelor de film, ca niște admiratori înfocați și am rămas fără grai în fața casei lui Jack Benny și a lui W.C. Fields. Jack Kennedy a fost asasinat în timp ce eu eram angajat la Crescendo. Iată o întâmplare elocventă, care demonstrează fie disciplină și ambiție, fie lipsa oricărei conexiuni cu realitatea. Seara evoluam la clubul de pe Sunset Boulevard. Dimineața mi-o petreceam la mașina de scris portabilă la care scriam primul meu scenariu de film, o comandă care, în cele din urmă, s-a concretizat sub numele de Ce-i nou, pisicuțo?, un film groaznic – dar despre el mai încolo.

Deci sunt la mașina de scris și camerista spune: președintele Kennedy tocmai a fost împușcat. Se bănuiește că e mort. Deschid televizorul și pe toate canalele se vorbește numai despre această tragedie. Mă uit două minute, diger informația, închid televizorul și mă întorc la scenariu. Nimic nu mă putea distrage. În seara aceea spectacolul meu a fost anulat, iar eu, Cavett și Mort Sahl am stat la o masă deplângând moartea lui Kennedy.

Câțiva ani mai târziu, Cavett a căzut pradă depresiei. Stătea acasă, prins în ghearele bolii. Producătorul lui m-a sunat și m-a rugat să trec pe la el să-l îmbărbătez. Dick locuia aproape, așa că am dat o fugă până la el. Era abătut, plin de temeri irațională că ar putea ajunge fără nici un ban în buzunar sau că n-ar mai putea munci. Mai mult decât să-i țin companie n-am putut. Cum n-a putut nici Marshall Brickman, care a venit și el să-l ajute, boala însă era prea gravă. Dick a avut nevoie de ani de îngrijiri medicale, de terapie, medicamente, tratamente cu șocuri, plus de multă voință, ca s-o învingă și să ducă o viață împlinită și productivă. Chiar și la apogeul afecțiunii lui mentale, Cavett și-a păstrat echilibrul social și farmecul cosmopolit. L-am vizitat împreună cu Jean Doumanian la Spitalul Mount Sinai când primea tratament cu șocuri. Voiam să-l îmbărbătăm și să-i ținem de urât până mergeam la Elaine's ca să luăm cina. Speram ca Dick să nu fie prea dărâmat, prea bântuit de demoni irațională și speriat de ideea șocurilor electrice. Așadar ne-am dus acolo și l-am găsit în fața oglinzii, îmbrăcat în smoching. „Am doar câteva minute la dispoziție", ne-a spus el, „trebuie să mă întâlnesc cu Jack Nicholson, mergem la un dineu." După ce-am schimbat câteva cuvinte, a

ieșit ca Fred Astaire, nerăbdător să ajungă la petrecere, lăsându-ne cu gura căscată. A doua zi, asistentele îi aplicau electrozi de cap, dar Doamne ferește să rateze o petrecere în compania unei mari vedete.

Aveam senzația că sunt înconjurat de oameni extraordinari, instabili precum uraniul. Louise era când o adevărată încântare, când se plângea: ba că o ustură pielea, ba că i-au înțepenit mâinile, ba că nu mai poate respira, ba că moare. Asta se întâmpla la trei dimineața, ca să mă scoale din somn. Se scula din pat și se întindea pe podea, în hiperventilație, îngrozită. Apoi începea să gâfâie, ca și cum nu avea aer. Ce să fac? În familia mea singurele neplăceri de la ora trei dimineața se rezolvau cu câteva pastile de Tums[62]. Părea că avea o criză ciudată, prin urmare chemam ambulanța, care o ducea la Lenox Hill. Acolo medicul de gardă o examina, îi făcea o injecție și ne trimitea acasă. Un taxi la ora patru dimineața nu era ușor de găsit. Înapoi acasă. Haina mea era înăuntru, cu cheia în ea. Credeam că e la tine, iar eu credeam că e la tine. Un taxi până la hotelul Americana. Între timp sedativul își făcea efectul, iar Louise adormea pe ea. Îi căram trupul inert pe holului hotelului, precedat de băiatul de serviciu care ne conducea în cameră. A doua zi lăcătușul ne descuia ușa.

Săptămâna următoare această tânără atât de frumoasă se autosugestiona, irațional, că e prea grasă. Eu îi demonstram contrariul, cu o logică geometrică, că nu era deloc grasă. Degeaba. Urma un regim alimentar la sânge, nesănătos până la absurd. Post negru. Doar proteine câteva zile la rând. Apoi doar salată. Carbohidrați, apoi fără carbohidrați. Doar lichide. Din nou post negru. Apoi se trezea la miezul nopții. Mi-e foame de mor, se lamenta ea. Nici nu era de mirare. Se ducea în bucătărie și deschidea o jumătate de duzină de conserve de pește, ton, și când spun jumătate de duzină mă refer la șase conserve. Le golea într-un bol uriaș și deasupra turna maioneză, cât cuprinde. Amesteca. Ora trei dimineața ne prindea în pat, dar în capul oaselor. Eu eram frânt de oboseală și disperat, în timp ce Louise se îndopa cu salată de ton. A doua zi dormeam până târziu, iar când ne trezeam o vedeam cum se dă de ceasul morții că a întrerupt regimul, convinsă că, peste noapte, pusese cel puțin trei kilograme pe ea. Louise nu știa să gătească. Făcea doar spaghete după o rețetă pentru opt persoane, pe care n-o putea adapta. Așa că mereu rămâneau șase porții. La scurt timp începea un nou regim la sânge, cel mai în vogă la momentul acela. Mă gândeam dacă puținele zile din lună când era pâinea lui Dumnezeu, care scăzuseră de la cinci la două, meritau să mai rămân cu ea. Apoi, după câteva zile nebunia îi trecea și redevenea cea mai cumsecade femeie din lume. Dulce, deșteptă foc, amuzantă, fermecătoare, foarte sexy.

Ca să înțelegeți ce înseamnă sexy pentru mine, iată un singur exemplu, de-a dreptul jenant. Cireașa de pe tort. Suntem la restaurant, am făcut comanda. Aștept cu nerăbdare aperitivul suculent Nova Scotia. Brusc, Louise este cuprinsă de o dorință copleșitoare. N-am făcut nimic în sensul ăsta, sunt același tip vioi, iubitor și amuzant. „Hai", spune ea, ridicându-se de la masă. „Unde?", întreb eu, salivând la gândul platoului cu somon afumat. „Am chef să facem dragoste", continuă ea. „Dar am comandat aperitivul." „Să mergem", spune ea când își dorește să se întâmple cum vrea ea.

„Unde?", mă smiorcăi eu, târât până la ușă. „Revenim imediat", îl asigură ea pe chelner. „Dar unde mergem?", întreb eu. „E o alee mică după colț." „Dar suntem în mijlocul New Yorkului, pe Strada 54, între Broadway și Strada 7. E foarte aglomerat la ora asta." „E un loc mic și întunecat, coborâm câteva trepte, e întuneric beznă, n-are cine să ne vadă."

Mă trage după ea printre mai multe tomberoane și mă împinge într-un loc pustiu, întunecat, în mijlocul Manhattanului. De jur împrejur trafic și pietoni, la câțiva metri. În cele din urmă libidoul bate somonul și cedez. Facem dragoste și, la scurt timp, stau cu farfuria în față, zâmbind fericit, și-i privesc obrajii îmbujorați de mulțumire. Femei ca ea nu găsești pe toate drumurile. Fiindcă veni vorba, mersul la restaurant cu Louise era întotdeauna traumatizant, fiindcă acum comanda ceva, apoi schimba comanda, revenea la cea inițială, iar eu trebuia să-l anunț pe chelner că iar ne-am răzgândit.

„N-ar fi trebuit să-i spun chelnerului să curețe peștele de oase", a spus ea odată, la Lutèce. „Doar nu vrei să le pună la loc?", am întrebat eu, oripilat. Eram pregătit. Trebuia să-l rog să facă și asta? Dar aș fi fost în stare de orice pentru ea fiindcă o iubeam cu toată ființa mea.

Și în tot acest timp activitatea mea a fost cea de comediant, progresând și văzând cu satisfacție cum reputația mea crește.

Uneori, Louise mergea cu mine în turneu, alteori rămânea acasă și își găsea câte un tip cu care avea grijă să țină patul cald. Era promiscuă la modul supersonic, cu toate acestea o iubeam și, dacă o amenințam că mă despart de ea, intra în panică și în depresie. Chiar se străduia să fie iubita perfectă, dar niciodată nu vedea o saltea care să nu-i placă și avea un libido de iepuroaică. Avea o influență benefică asupra mea, în multe feluri, faptul că mă salva de singurătate fiind unul din ele. Își făcea prieteni cu mare ușurință. Toată lumea o plăcea: pentru energia și inteligența ei, pentru șarm și umor. M-a însoțit la Chicago, unde am avut un spectacol la Mister Kelly's; ea a fost cea care s-a apropiat prima de John și Jean Doumanian, niște oameni foarte calzi și, dacă n-ar fi fost

Louise, n-aș fi dat curs dorinței lor de a se împrieteni cu noi. Imaginea clasică pentru Louise este la hotelul Astor Towers, mai sus de Lake Shore Drive: John și Jean așteaptă în apartamentul lor ca să mergem la cină, eu sunt gata, iar ca de obicei Louise întârzie, e încă în cameră cu capul aplecat, pentru ca părul ei lung și blond să-i atârne pe masa de călcat, iar ea să-l calce la nesfârșit ca să stea drept.

Până la urmă Jean și John au divorțat, dar au rămas buni prieteni tot restul vieții și amândoi s-au mutat la New York. Eu m-am apropiat de Jean și nu exagerez dacă spun că, zeci de ani, a fost cea mai apropiată persoană din viața mea. Am fost prieteni adevărați. Am fost alături și la bine, și la rău, ne-am ajutat reciproc să trecem prin relațiile dificile cu celălalt sex. Luam cina împreună în fiecare seară, fie numai noi, fie cu alți prieteni sau cu cine aveam o legătură la momentul respectiv. Era ultima persoană cu care vorbeam înainte să sting lumina și să merg la culcare, când locuiam singur, și prima pe care o sunam dimineața. Cutreieram străzile împreună, vedeam milioane de filme împreună, călătoream prin Europa împreună. În anii, mulți, în care a trăit cu prietenul ei, bărbatul pe care l-a întâlnit în timp ce eu filmam la Paris, în anii 1970, și cu care este și acum, am fost inseparabili, toți trei. Din când în când îmi aranja câte o întâlnire, iar eu am ajutat-o să se angajeze în televiziune când s-a mutat în oraș. N-aveam secrete, eram mai ceva decât o familie. Această apropiere ieșită din comun, atât de plăcută, a continuat decenii la rând până am dat-o în judecată.

Credeți-mă, nici acum nu înțeleg. Cred că totul aînceput când Jean și bogatul ei prieten s-au hotărât să fie producători și au început prin a-mi finanța câteva filme. Filmele au fost, în mare măsură, profitabile, iar eu am lăsat ca partea mea din profituri să rămână la ei, considerând că așa este mai în siguranță decât dacă depuneam banii la bancă. Amândoi spuneau că ar trebui să-mi iau partea după fiecare film, eu însă le răspundeam: „Eu nu m-am apucat de meseria asta pentru bani, pur și simplu îmi place să fac filme“. Era adevărat că aproape niciodată nu făceam ceva, și cu siguranță ceva de care îmi păsa, pentru bani. Cum spunea mereu Jack Rollins, nu alege proiecte pentru bani, alege din punct de vedere artistic, concentrează-te să faci o treabă bună și banii vor veni de la sine. Sigur, n-aveam nevoie să-mi spună asta, dar, auzind-o din gura lui, îmi confirma așteptările. Și astfel, treptat, am strâns o sumă considerabilă de bani din filmele care avuseseră profit. Întotdeauna am optat pentru un salariu modest, ca să nu măresc bugetul. Am fost, probabil, cel mai prost plătit cineast din generația mea, dar o iau iar înainte cu povestea vieții mele, deși mi se pare cea mai clară explicație a unui lucru pe care încă nu mi-l pot explica.

Sunt însurat cu Soon-Yi, avem un copil împreună. Tocmai am cumpărat o casă, fiindcă apartamentul nostru era prea mic pentru o familie care a crescut între timp. Steve Tenenbaum, cel care se ocupă de finanțele mele, mă anunță: „Cred că ar trebui să bagi mâna mai adânc în buzunar, se anunță niște cheltuieli consistente“. Total inexplicabil, acești doi oameni atât de cumsecade, Jean și prietenul ei, îl amână pe Steve. Știind cât de apropiați suntem, Steve abordează problema cu tact, iar și iar, dar cei doi îl duc cu vorba. Trece un an și nimic. Dacă Jean și prietenul ei ar fi venit la mine și mi-ar fi zis: „Stăm cam prost cu lichiditățile, trebuie să folosim tot ce avem, mai ai răbdare“, aș fi răspuns: „Sigur, doar sunteți prietenii mei cei mai buni. Îmi dați banii când puteți.“ Dar nu așa au stat lucrurile. Prietenul lui Jean, un Safra[63], era miliardar, iar eu ceream profitul meu muncit, care era un mizilic pentru orice miliardar. Dacă exista o catastrofă financiară de care eu nu știam și care impunea vreo expropriere pentru banii mei, nu trebuia decât să-mi spună și i-aș fi înțeles, neavând nimic împotrivă să-i ajut cu puținul meu, dar nu era nici o catastrofă financiară și a mai trecut ceva timp de la o cerere plină de tact la alta, de la o amânare la alta, de la un răspuns evaziv la altul.

Credeam că, dată fiind apropierea dintre noi, Jean ar fi trebuit să-i spună amicului: „E vorba de prietenul meu cel mai bun. Ultimul lucru pe care mi-l doresc este ca o chestiune legată de bani, care distrug atâtea relații, să afecteze relația dintre noi. Hai să rezolvăm problema imediat, în cel mai amiabil mod cu putință.“

Dar asta nu s-a întâmplat și, în ciuda rugăminților mele de a găsi o soluție, în cele din urmă am fost siliți să facem un audit. În urma acestui proces s-a dovedit că datoria lor față de mine era cu mult mai mare decât suma pe care o ceream noi. Am propus să-mi dea cât cerusem și să dăm totul uitării. Nici un răspuns. Mai trece un timp și devine din ce în ce mai clar că nu vor să-mi dea nimic. Absolut de neînțeles pentru mine, fiindcă îi știu cât sunt de generoși și de săritori. Jean încearcă să-mi explice că prietenul ei, printr-un raționament întortocheat, nu consideră că-mi datorează bani. Îi amintesc de audit, degeaba. Propun să n-o țină langa, fapt care ne poate afecta prietenia de o viață, ci să ne adresăm unui mediator și să facem cum spune el. Se declară de acord, numai că decizia mediatorului nu e obligatorie și mi se spune în față că, dacă acesta hotărăște că sunt buni de plată, nici gând de așa ceva.

Absurditatea situației începe să mă calce pe nervi. Vrea să rămânem prieteni, dar nu văd cum. Nu-mi permit să uit de bani, fiindcă e vorba de milioane de dolari câștigați prin muncă cinstită, de-a lungul mai multor ani, și, chiar dacă m-aș mulțumi numai cu o parte din ei, doar ca să nu stricăm prietenia, nici asta nu vor. Între timp luăm cina împreună ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Pentru mine, chiar așa era. Îmi plăcea

compania lor și, cât eram cu ei, nici nu mă gândeam la problema noastră. N-o discutam, dimpotrivă, ne distram de minune, râdeam cu gura până la urechi. Nu trece mult și Jean mă anunță, în ultima clipă înainte de a începe lucrul la noul nostru film, că nu-l mai finanțează. Accept vestea și menționez că membrii echipei s-ar putea să nu fie la fel de înțelegători având în vedere că li se trage prețul de sub picioare când le este lumea mai dragă, motiv pentru care ar putea să-i dea în judecată. Surprinzător, Jean spune: „Să ne dea, o să-i coste o grămadă de bani și procesul va dura o veșnicie". N-o recunosc. Jean este o femeie minunată, atât de cumsecade. Cum se poate ca o femeie minunată, atât de cumsecade, să vorbească așa? Ca să-i citez pe avocați: „Până la urmă v-ați hotărât să-i dați în judecată?"

Ei bine, da. Pur și simplu nu pricepeam de ce nu-mi dădeau banii. Când Jacqui Safra a zis că nu-i plac mediatorii și nici nu are încredere în ei, am propus să-i cerem părerea lui Dumnezeu. Am spus: „Să apelăm la cineva de încredere, poate la un rabin. Să studieze el problema și să vină cu o soluție." „Inacceptabil", a replicat el. „Nu-ți datorăm nimic." Chiar dacă i-am amenințat că-i vom da în judecată, cei doi n-au vrut nici măcar să ne înțelegem pentru o sumă mult mai mică. Și în tot acest timp cinam împreună în fiecare seară, eu, Soon-Yi și Jean. Uneori mai veneau și alții, discutam, bârfeam, râdeam. Dacă cineva aborda subiectul conflictului nostru, ceea ce se întâmpla foarte rar, schimbam repede vorba. Prietenul lui Jean nu era prezent la aceste cine, fiindcă își făcea veacul prin Europa. Legea îi permitea să stea doar patru luni în America, chiar și o zi în plus însemnând că trebuia să plătească impozit, motiv pentru care avea o rețea internațională ce se ocupa de această problemă minoră care-i putea afecta profitul.

În cele din urmă, într-o seară la Cipriani, am dat comanda, eu, soția mea și Jean, și, râzând, am spus: „Jean, ăsta-i al unsprezecelea ceas. Mâine avocatul meu îți va da în judecată compania. Nu crezi că e cel mai absurd lucru care se poate întâmpla? Haide să rezolvăm conflictul ăsta idiot și să ne vedem de viață." Doar un zâmbet fermecător din partea lui Jean, singurul răspuns la rugămintea mea. Eu și Soon-Yi ajungem acasă. Este miezul nopții. O sun pe Jean, vorbim puțin și o rog mult. „Te implor, găsește pe cineva, un om pe care-l respectăm amândoi, să medieze, un rabin, cineva de încredere. Încă-i mai pot opri pe avocați să înainteze plângerea. Ce rost are un proces? Cu toții avem de pierdut." Jean e numai lapte și miere, spirituală, dar nu se angajează să alunge norii ce anunță o confruntare la tribunal.

Așa că a doua zi dimineață intentăm acțiunea, iar eu, ca un fraier ce sunt, crescut cu filmele de la Hollywood, îmi imaginez cum ziua ne batem la tribunal, iar seara luăm cina împreună, ca cei mai buni

prieteni. Coasta lui Adam.[64] Aţi crede că era cam târziu pentru mine să învăţ că viaţa reală nu era o producţie MGM. Titlurile din tabloide îi etichetau pe Jean şi pe prietenul ei drept escroci ordinari, motiv pentru care cei doi n-au mai vorbit cu mine. I-am scris lui Jean un bilet: „Să lăsăm asta în seama avocaţilor noştri, n-are nici un rost să ne certăm, să evităm conflictul până la sfârşit. Ca într-un film cu Tracy şi Hepburn, o experienţă unică, de care să râdem cu lacrimi. La urma urmei, doar nu suntem duşmani; ne contrazicem asupra unei singure probleme, atâta tot, iar tipii sobri, în costume negre, vor încerca să-i dea de cap, în timp ce noi vom ieşi în oraş în fiecare seară, vom deschide sticle de şampanie şi vom sta la taclale.“ Nu mi-a răspuns. Şi nu doar atât, având în vedere că în bilet mă refeream la New York Post, unul dintre tabloide, ca la o fiţuică ordinară, Jean a avut grijă să trimită redacţiei biletul meu.

A venit şi momentul în care a trebuit să mă prezint la tribunal? Ba bine că nu. Cazul meu era atât de clar, încât procesul s-a încheiat foarte repede. Un jurat mi-a spus că, în baza celor auzite, tot completul de juraţi a fost gata să-mi dea tot ce cerusem. Privind retrospectiv la toată această situaţie absurdă, şi acum sunt uluit de cele întâmplate. Aşa ceva putea fi evitat. Onorariile pentru avocaţii mei, onorariile pentru avocaţii companiei lui Jean, considerabile, prietenii stânjeniţi că trebuie să depună mărturie, declaraţia ei, desfiinţată de avocaţii mei şi de presă. Expunerea publică în buclă a prietenului ei şi a mişculaţiilor lui. I-a costat mult mai mult decât oferta noastră modestă pe care le-am făcut-o la început. Cum să se întâmple aşa ceva între prieteni apropiaţi?

Am doar două teorii, nici una foarte deşteaptă. Prima: deşi Jean era o femeie atât de cumsecade, prietenul ei nu era chiar atât de cuşer pe cât îl credeam. Se trăgea dintr-o prosperă familie de bancheri care fusese implicată în mai multe afaceri dubioase. Şi alţii îl dăduseră în judecată sau intenţionaseră să facă asta, dar fără să-şi permită. În plus, îşi consuma mare parte din energie pentru găsirea unor modalităţi de a fenta fiscul. Concluzie: tipul încerca să mă ușureze de banii câştigaţi cu sudoarea frunţii. Nu pun prea mare preţ pe această idee, fiindcă de-a lungul anilor petrecuţi în compania lui mi s-a părut plin de compasiune, generos şi foarte amabil.

A doua teorie: şi el, şi Jean se confruntau cu o dilemă morală şi chiar credeau că, în calitate de prieten, nu făceam deloc bine că le cer banii, din moment ce nu toate filmele mele ieşiseră în profit, iar profitul filmelor de succes acoperise pierderile celor fără. Fuseseră amândoi generoşi prin faptul că-mi finanţaseră filmele, ca să pot lucra în continuare liber de orice constrângeri, iar eu, ingratul, aveam neobrăzarea să le cer bani. Numai dilema morală mi se părea că explică refuzul lor categoric, atât de iraţional, care a dus la pierderea unei

prietenii atât de strânse. Dar ce ironie! Dacă făceai un calcul, cât costaseră filmele şi cât câştigaseră ei, ieşea un profit bunicel. O situaţie năucitoare, din care am pierdut şi unii, şi alţii.

OK, acum înapoi la viaţa cu Louise, sau agonie şi extaz.[65] Să spunem doar că am avut suişuri şi coborâşuri inerente, că ne-am despărţit, ne-am împăcat, iar ne-am despărţit. Între timp am devenit un comediant din ce în ce mai bun. M-am descurcat destul de bine la prima mea apariţie în emisiunea The Jack Paar Show, lui Paar însă nu i-a plăcut numărul meu, mi-a spus că fusese obscen, dar eu nu cred asta. S-a purtat urât cu mine până mi-am făcut un nume, pe urmă s-a lăudat că el m-a descoperit, devenind brusc cel mai mare admirator al meu. Şi Ed Sullivan m-a acuzat că aş fi obscen. La una dintre repetiţiile pentru emisiunea lui, echipa de realizatori mi-a spus să nu-mi prezint numărul, fiindcă era doar o repetiţie. Doar să improvizez ceva şi să-mi păstrez materialul pentru momentul în care se transmitea emisiunea. Aşa că am prezentat altceva, nu tocmai potrivit pentru această emisiune, dar fără să fiu obscen. (După standardele din ziua de azi, Lenny Bruce ar fi un puritan.) Dacă mi-aţi ascultat vreunul din albume, ştiţi că am dreptate.

Oricum, după ce-mi fac numărul, Sullivan intră în cabina mea şi mă face cu ou şi cu oţet. Spune, cu spume la gură, aproape de apoplexie, că din cauza mea tinerii îşi ard ordinele de încorporare. Eu stau pe un fotoliu, şocat, gândind: „Oare să-l bag în mă-sa şi s-o întind de-aici? De ce nu? Ţin atât de mult la Ed Sullivan şi la emisiunea lui? Nici pomeneală. La urma urmei, soarele va dispărea peste cinci miliarde ani şi nimeni nu-şi va mai aminti de asta.“ Dar, nu ştiu de ce, îmi ţin gura. Nu de frică, vă jur, ci dintr-o decizie calculată de a exploata cât mai bine momentul, tăcerea părând mutarea ideală.

Sullivan termină şi părăseşte cabina nervos şi parcă scoate fum pe urechi, ca o locomotivă. Îmi prezint materialul iniţial, absolut ireproşabil, provoc hohote de râs şi mă duc acasă. Ei bine, din seara aceea, şi tot restul vieţii, Sullivan a fost cel mai mare admirator şi susţinător al meu, chiar şi prieten. M-a lăudat mereu în rubrica lui, mi-a făcut reclamă la albume şi la programul prezentat pe Broadway. M-a invitat în emisiunea lui de mai multe ori. Odată ne-am nimerit la o cină, acasă la Groucho, unde a fost extrem de amabil, copleşindu-mă cu laude. Nici până azi n-am înţeles ce îl apucase. Se lovise la cap? Avusese un mic atac cerebral? Era copleşit de remuşcări? Poate mă confunda cu altcineva?

În cele din urmă am apărut şi în emisiunea lui Johnny Carson. Tipul mi-a plăcut la nebunie. Ca şi Merv Griffin, un om nemaipomenit. Încă o convertire religioasă. Sunt în emisiunea lui împreună cu Henry Morgan,

un bădăran răutăcios și mereu pus pe harță. Îmi ia fața cu o glumă de-a lui. Nu ratează nici o ocazie să iasă mai bine. Încerc să spun ceva despre copilăria mea. Henry zice: „Nu mă lua cu de-astea. Și eu am avut doi părinți.“ Nu mă las mai prejos: „Nu zău? Din ce specie?“

Spectatorii râd cu lacrimi văzând cum acest monstru este încolțit de un comic tânăr pe care încearcă să-l persecute. Morgan tace mâlc. Nu ne luăm rămas-bun. După un timp, când mă zbat prin alte orașe cu primul meu spectacol prost scris, Nu bea apa, Henry Morgan vine să-l vadă în Philadelphia. Brusc, e cel mai bun prieten al meu. Intră în culise, se oferă să mă ajute. Cinează cu mine, vede spectacolul de câteva ori, ne plimbăm împreună și încearcă să mă facă să văd punctele slabe, se străduiește să-mi dea sugestii constructive. Ca să vezi!

Aluzie la doamna brună din sonetele lui Shakespeare (n.tr.)

Antiacid (n.red.)

Familie de bancheri (n.tr.)

Film american din 1949 (n.tr.)

Aluzie la romanul Agonie și extaz de Irving Stone (n.tr.)

Dar să vă spun despre coşmarul trăit prin alte oraşe cu prima mea piesă, o piesă pe care am scris-o, în cea mai mare parte, în Europa, dar mai întâi: probabil vă întrebaţi ce căutam în Europa.

Eram un comediant la modă, apăream în toate emisiunile TV, chiar am prezentat The Tonight Show de câteva ori, ţinându-i locul lui Johnny Carson timp de două săptămâni. Ziarele scriau despre mine, ce mai, eram pe val, dar, paradoxal, nu atrăgeam publicul. Aveam un succes nebun la Ed Sullivan şi Johnny Carson, eram pe prima pagină a ziarelor, proprietarii de cluburi mă angajau fără să stea pe gânduri. Singura problemă era că nu foarte mulţi oameni veneau să mă vadă. În Vegas mă mustra conştiinţa să accept salariul enorm pe care mi-l dădeau şi chiar am insistat să-l înapoiez, dar şefii de la Caesars nici n-au vrut să audă. Toţi contemporanii mei scoteau albume: Bob Newhart, Shelley Berman, Boll Cosby, Mike şi Elaine, Lenny Bruce, Mort Sahl, Vaughn Meader, care îl imita extraordinar pe JFK. Albume care se vindeau ca pâinea caldă. Am scos şi eu un album – trei, de fapt. Care s-au vândut foarte slab. De-a lungul deceniilor nici o casă de discuri nu putea să creadă că precedentele nu vânduseră un milion de exemplare, dând vina pe coperta neinspirată, pe lipsa unei campanii de publicitate agresivă, pe fazele Lunii. Din când în când, câte o casă de discuri nouă cumpăra albumul şi-l scotea cu o copertă absolut superbă. Eu îi făceam reclamă la TV, la radio, în interviuri. Vânzări la fel de modeste.

O altă casă de discuri, plină de idei inovatoare atât despre marketing, cât şi despre textele pline de viaţă ce trebuie să apară pe copertă, prelua albumul de la ultima casă deziluzionată, doar ca să se afunde împreună într-un nou anonimat. Albumele se bucurau de recenzii favorabile, erau admirate, dar nu se vindeau. Între timp, am strâns o adevărată colecţie; albumele, nefiind legate de un eveniment anume, sunt, cum s-ar spune, atemporale. Când scriu aceste rânduri, în 2019, apar din nou, cu alte coperte. Aşadar n-am vândut multe albume, n-am strâns mulţimi în cluburile prin care am avut reprezentaţii şi nici la concerte. Atunci de ce nu te laşi? Nu pot, sunt o vedetă. Am fost în culmea gloriei. Vă imaginaţi ce faţă face proprietarul unui club de noapte când mă angajează, aşteptându-se la cozi interminabile, pentru ca a doua seară să aducă jardiniere ca sala să pară mai mică. A treia seară aduce alte jardiniere ca sala să pară mai puţin pustie. A treia săptămână nu mai e nimeni. Doar jardinierele. Spun glume plantelor.

OK, deci cum am ajuns în Europa? Lucrez în New York şi într-una din seri mă vede Warren Beatty. Nu-l cunosc, dar, fără să ştiu, mă laudă surorii lui, Shirley MacLaine. Nu peste mult timp Shirley, însoţită de

Charlie Feldman, legendarul impresar devenit producător, și de încă fotograful Sam Shaw, vine să mă vadă la Blue Angel. Sam e cel care i-a făcut lui Marilyn Monroe celebra poză în care stă deasupra unei guri de aerisire din filmul Șapte ani de căsnicie. Nu știam că sunt acolo, dar a doua zi Sam intră în biroul lui Jack Rollins și întreabă: „Băiatul ăsta n-ar vrea să scrie pentru film și poate să și joace într-unul?“

Sam, dacă n-ați avut ocazia să-l cunoașteți, este un tip care poartă o haină Norfolk șifonată, cu aparate de fotografiat atârnate de gât, cu mustață, păr stufos și o privire pierdută. Cineva mi l-a descris drept genul de om care zice: „Ține asta un pic“, și-ți dă o servietă sau un aparat de fotografiat pentru ca, peste patru ore, să revină și să te întrebe: „Mai ai servieta aia pe care ți-am dat-o?“

Un tip absolut original, dar, când a intrat în birou neanunțat și a întrebat de mine, Jack și Charlie au crezut că au de-a face cu unul sărit de pe fix. Pe urmă Sam le-a spus că Charles Feldman voia să facă o comedie cu Warren Beatty și că amândoi voiau s-o scriu eu, incluzând un rol pentru mine. Pentru asta urma să primesc fabuloasa sumă de 40 000 de dolari. Jack și Charlie s-au lăsat greu vreo 15 secunde, apoi au întrebat: „Când trebuie să înceapă?“ Banii n-au fost niciodată o problemă, Jack ar fi spus da la o astfel de ofertă și pentru 40 de dolari. În cele din urmă, l-am cunoscut pe Warren, un om cum nu se poate mai amabil, mai cooperant și mai încurajator. A venit să-mi vadă reprezentațiile de multe ori, am bătut străzile împreună vorbind despre câte și mai câte, am luat cina împreună, într-un cuvânt ne-am înțeles de minune. L-am întâlnit și pe Charlie Feldman, un tip cu mare influență în lumea cinematografiei, fost impresar și acum producător, care îi cunoștea pe toți scenariștii, regizorii și pe toate vedetele de la Hollywood. Jucase un rol hotărâtor în Epoca de Aur și-i plăcea la nebunie umorul meu. Era uimit cât de rapid îmi scriam numerele, și ce bine ieșea, și mă considera (îl citez) „un beatnic“.

Umblam în tricou și tenișI, dar nu eram nici pe departe un beatnic, eram doar un tip din Upper East Side. În fine, axa Beatty-Feldman voia să scriu o comedie cu multe femei frumoase, iar acțiunea să aibă loc la Paris, ca să mergem cu toții acolo și să ne distrăm pe cinste. O propunere deloc proastă venită din partea unei mari vedete de film și a unui producător de renume. M-am apucat să scriu în paralel cu spectacolele mele – v-am povestit cum făceam, nici măcar când Oswald l-a împușcat pe președinte n-a reușit să-mi distragă atenția. În scurt timp am terminat scenariul. S-a numit Ce-i nou, pisicuțo? De-abia când Charlie Feldman l-a auzit pe Warren întrebându-și prietena la telefon, a considerat că sună bine. Și astfel, cu scenariul sub braț, scris la o mașină Corrasable Bond, m-am prezentat în fața celor doi, Warren și Feldman,

la apartamentul lui Feldman dintr-un hotel de lux. Nu-mi aduc aminte dacă l-am citit eu sau dacă l-au citit ei – probabil a doua variantă. Lui Feldman i s-a părut plin de haz, dar s-a strâmbat la fiecare cuvânt mai deocheat și a reacționat cât se poate de bine la cele câteva clișee. Warren a fost de părere că rolul principal, scris pentru el, nu era la fel de hazos precum cel secundar, scris pentru mine. Probabil avea dreptate, în sensul că personajul principal trebuia să fie romantic, credibil, să joace femeile pe degete, în timp ce un personaj secundar, ca personajul meu, putea fi mai picant, mai slobod la gură și astfel mai comic.

După ce le-am auzit verdictul asupra scenariului meu și, fiind absolvent al școlii de comedie a lui Danny Simon, bineînțeles că aveam încredere deplină în propria judecată, dar, din păcate, nu aveam cum să-i contrazic. Am fost de acord să refac scenariul și să îmbunătățesc, pe cât posibil, rolul lui Warren în așa fel încât să nu-i știrbesc din șarm, dar sub nici un chip nu voiam să-l mulțumesc pe Feldman transformând scenariul într-o poveste comercială tipic hollywoodiană. M-am întors la Olympia mea portabilă și am luat-o de la capăt. Nu vă pot oferi detalii exacte despre ce s-a întâmplat în următoarele luni, doar că am scris și am jucat prin cluburi, am apărut în emisiuni TV și am iubit-o, am pierdut-o, am iubit-o și am pierdut-o din nou, apoi iar am iubit-o pe Louise. Asta e tot ce-mi amintesc. Și că Warren a renunțat la rol. Din câte am aflat, a hotărât să se retragă nu fiindcă nu-i convenea scenariul, ci din alte motive.

În sfârșit, am terminat o nouă versiune și, la scurt timp, am fost informat că scenariul îi fusese trimis lui Peter O'Toole, o vedetă uriașă, după succesul cu Lawrence al Arabiei. Știam că e un actor excelent, dar habar nu aveam dacă poate juca și comedie. După părerea mea, la momentul acela nu putea, deși, cu trecerea anilor, a demonstrat că poate. Poate nu era compatibil cu stilul meu. Poate că nu rezona cu dialogul meu à la frații Marx. Cert este că i-a plăcut mult scenariul, l-a găsit extrem de amuzant și a acceptat rolul imediat. La scurt timp, al doilea rol important a fost înhățat de Peter Sellers. Sellers era un geniu când venea vorba să joace comedie, un actor care te făcea să râzi din orice, și era și el pe val după Pantera roz. Numai că Sellers era unul dintre acei comici care sunt atât de buni, încât regizorii îi lasă să facă ce vor. Ultimul cuvânt în turnarea unui film trebuie să-l aibă regizorul, nu vedeta, oricare ar fi ea. Aici regizorul era un tip foarte cumsecade pe nume Clive Donner, care nu prea se pricepea la comedie, dar era binevoitor, politicos, flexibil și dispus să discute despre orice rol, în consecință îmi era simpatic. Din păcate nu se putea pune cu Feldman și cu cei doi Peter, care erau plini de idei. Sellers era amuzant, dar nu se potrivea cu scenariul. Feldman, un producător foarte practic, căruia îi

plăcea în aceeași măsură să-și asume riscuri și să-și impună voința. Întâi te angaja, pe urmă îți dădea peste mână. Cel puțin asta-mi făcea mie.

L-a angajat pe Dick Williams, un animator genial, să facă genericul, la primul lui film. I-a angajat pe Vicky Tiel și pe Mia Fonssagrives ca designeri, de-abia ieșiți de pe băncile școlii, la primul lor film. L-a angajat pe Burt Bacharach, care a scris cântecul, foarte inspirat, cu același titlu, un mare hit pentru Tom Jones. M-a angajat pe mine, un novice absolut în producția de filme.

Distribuția a crescut în importanță când Feldman a obținut semnătura Ursulei Andress, un alt nume mare, care tocmai terminase primul film James Bond. A fost angajată și Romy Schneider, o vedetă europeană. În cele din urmă, dând curs rugăminților mele, a angajat-o pe frumoasa și minunata Paula Prentiss, o fabuloasă actriță de comedie. Ca să fiu mai exact, Feldman a invitat-o la o discuție, la rugămințile mele, și i-a dat rolul în secunda în care a intrat în biroul lui, cu chipul și silueta ei formidabile. Cum spuneam, acțiunea filmului se petrecea la Paris. M-am suit în avion și, odată ajuns acolo, am fost cazat într-un hotel de lux, am primit o diurnă consistentă și am continuat cu modificarea scenariului. Am făcut o călătorie la Londra, dacă tot era prima mea ieșire în străinătate. Mi-a plăcut mult acolo, deși am trăit un moment de derută când am comandat ouă și bacon și am primit numai un ou. Evident că n-am scăpat nici până azi de această traumă, trezindu-mă în miez de noapte și urlând: „Un ou! Doar un ou!“ La vremea aceea nu era chiar atât de ușor să mănânci bine în Londra. Astăzi, orașul e plin de mâncăruri delicioase.

Nu știu de ce sediul principal al producției era laLondra și, după o săptămână petrecută în bătrâna Anglie, am luat avionul spre sudul Franței. Iată-mă cu toți acești tipi din industria cinematografică, amici de-ai lui CharlieFeldman, precum Daryl Zanuck, John Huston, William Holden, la hotel Du Cap jucând noaptea la cazino. Eu, nătângul pe care domnișoara Reid, directoarea adjunctă, sau buldogul, îl trăgea de urechi pe treptele de la P.S. 99, fiindcă încercasem să plec de la școală cu două ore mai devreme. Pe urmă am mers la Paris, de care m-am îndrăgostit la prima vedere. Mi-a plăcut totul la acel oraș, cum îmi place și acum. După ce s-au încheiat filmările, cele două tinere, Vicki și Mia, care se ocupau de design, s-au hotărât să rămână și să lucreze acolo. O clipă m-am gândit să le urmez exemplul, dar mi-ar fi fost peste mână, fiindcă eu eram un comediant de limbă engleză, fără un nume în cinematografie, un newyorkez get-beget, deci nu puteam să risc. Regret adesea, deși lista mea de regrete în viață este atât de lungă, încât nu sunt sigur că mai e loc pentru încă unul.

O săptămână mai târziu suntem anunţaţi pe nepusă masă că ne mutăm la Roma. Filmul nu va fi făcut în Franţa, ci în Italia. Roma se ridică la înălțimea așteptărilor. Orașul e frumos, totul e fabulos, mâncarea, cultura – cinematografia. Din păcate, scenariul meu avea o tentă franţuzească, prin urmare nu se potrivea cu Roma. Chiar şi Feldman a sesizat asta, dar toată această nesiguranţă era treaba altora. Ţinea de afaceri, de femei, de jocurile de noroc, de datoriile acumulate în urma jocurilor de noroc, de înțelegeri. Tot ce conta pentru mine era că stăteam de o lună la Roma, pe cheltuiala lui Feldman, cu o diurnă generoasă ce-mi permitea să mănânc prosciutto în fiecare zi.

Desigur, telefoanele pe care i le dădeam lui Louise îmi mâncau toți banii. Sun, vorbim, pe urmă o scurtă tăcere din partea ei, tăcerea îmi dă o senzație de nesiguranță care mă face să bolborosesc ceva, din nevoia de a fi sigur. Închide. Trebuie să sun din nou peste 15 minute – poate conversația a fost prea rece pentru gustul meu. Vreau să sun ca să mă asigur că încă mă mai iubește. Deci sun. Nu mă asigură. Tonul degenerează. Prea multă tăcere. Închid. Peste o jumătate de oră mai sun o dată, deși nu vreau să fiu pisălog, disperat, să mă agăț de ea, o insectă. Trebuie să găsesc un pretext ca să sun. Alo, am uitat să-ți spun… în sfârșit am văzut Capela Sixtină. „A, ce frumos“, zice ea. Perfect normal, dar fără prea mult entuziasm. Pauză. Tăcere. Acum pun presiune și o fac pe Bob Hope. „Să vezi tavanul. Cred că a folosit niște pensule foarte lungi, dar altceva voiam să-ți spun…“ Nimic. Sfârșit complet nesatisfăcător. Când sun din nou, la cinci dimineața ora NewYorkului, și nu e acasă, nivelul meu de anxietate declanșează toate aspersoarele din hotel. Știu adevărul, dar îl ascund sub preș. În următorii ani nu mai e loc sub preș, motiv pentru care am nevoie de un covor de dimensiuni industriale ca să ascund compromisurile.

În cele din urmă, Charles Kenneth Feldman hotărăște să revenim la Paris ca să facem filmul acolo. Sunt pur și simplu încântat. Ne întoarcem și regizorul cu ajutoarele lui aleg locațiile. Scenograful este Dick Sylbert, un tip extrem de talentat și de fermecător, însă eu nu l-am plăcut niciodată. Prea nu-i iese din cuvânt lui Feldman. Plus că se laudă tot timpul că e prieten cu toate celebritățile, însă nu-i pun la îndoială talentul și nici simțul umorului.

În momentul în care au început filmările, a început și haosul. În primul rând, fiecare replică inventată de Peter Sellers era considerată aur curat, chiar dacă venea ca nuca-n perete. Eu unul nu mă înnebuneam după el; peste ani, Paul Mazursky, care i-a fost regizor, era de acord cu mine. Dar, indiscutabil, a fost cu adevărat un comediant talentat. Între timp, scenariul meu era ciopârțit. Știam că sunt terminat când am scris o scenă în care personajul principal oprește liftul între etaje ca să facă

dragoste cu Romy Schneider, în timp ce o grămadă de oameni iritaţi cheamă liftul. Scena trebuia să aibă loc într-o clădire de birouri, dar, filmul fiind în primul rând un proiect hollywoodian, aici liftul era de o frumusețe rară, de epocă, cu geamuri fixate în fier forjat și cu perdele din mătase. Nu era nimic amuzant în a face dragoste aici din moment ce liftul era mai frumos decât majoritatea apartamentelor nupțiale din hoteluri. Am protestat, dar șefii de la Hollywood nu aveau minte nici cât o găină.

Peter O'Toole era un tip cumsecade. În prima zi de filmări chiar mi-a făcut un cadou, un pulover irlandez pe care-l am și acum. Mi-a explicat că împletitura acelui tip de pulovere era diferită de la unul la altul, astfel încât dacă cel care-l purta se îneca în mare, cadavrul lui umflat, desfigurat, putea fi ușor recunoscut de familie. Din clipa aceea am fost sigur că, dacă se întâmpla să cad în Sena și cadavrul meu era pescuit, mama mă putea identifica și, în consecință, îmi putea anula abonamentele la reviste. Și totuși nu-mi plăcea că-mi tot modificau scenariul. La un moment dat, Peter O'Toole se întâlnește din întâmplare cu Richard Burton, în vizită pe platoul de filmare (cei doi tocmai terminaseră Becket), își dau târcoale unul altuia și spun: „Hei, parcă te cunosc de undeva!" – scena era menită să provoace hohote de râs, pe mine însă m-a apucat greața când am văzut-o. Îmi era jenă de așa-zisul lor umor, dar nu puteam decât să scrâșnesc din dinți.

La prima vizionare l-am citat pe Willie Sutton, când a aflat că Frederick „Angel" Tenuto îl ucisese pe Arnold Schuster fiindcă îl cântase la poliție pe Willie. „M-a dat peste cap", a spus Willie, iar Ce-i nou, pisicuțo? chiar m-a dat peste cap. Nu m-a cruțat deloc. M-a făcut să înțeleg că sunt un nimic. Primul meu film – n-am știu să-l structurez și să-l fac amuzant. Iată-mă cu o pălărie caraghioasă pe cap, pe terasa unei cafenele, întrebându-mă dacă are vreun rost ceea ce fac. Și sufăr. Pe de altă parte, am stat la hotelul George V mai multe luni. Am întâlnit și am stat la masă cu idoli precum Jack Lemmon, Orson Welles, familia Burton. Un amănunt interesant legat de familia Burton. Filmau Fluierarul în Paris. În timp ce luam prânzul cu ei la restaurantul studioului, aceste două vedete uriașe se străduiau să fie amuzante luându-se mereu peste picior. Ea îl făcea evreu cu fața mâncată de vărsat de vânt, el glumea pe seama greutății ei, tot acest joc ca să mă distreze pe mine, o nulitate. Voiam să le spun: hei, nu vă mai chinuiți, mâncați trufele alea, nu merit efortul. Cred însă că era vorba de acea nesiguranță caracteristică tuturor actorilor, indiferent cât de mari și de împliniți ar fi. Cât am stat la Paris, un alt semnal de alarmă a venit din partea lui Louise (de parcă n-aș fi înțeles că are probleme).

Nu uitaţi că eram într-o relaţie de durată, locuiam când împreună, când separat, de cele mai multe ori împreună. Aşa că o sun într-o zi, vorbim de una, de alta, şi, pe neaşteptate, o aud cum spune: „Frunzele încep să se îngălbenească. Ţi-ar plăcea să le vezi. Îţi plac mult culorile toamnei. A, încă ceva… mama s-a sinucis.“ „Poftim?“ „A luat un pumn de somnifere.“ „Când?“ „A… săptămâna trecută.“ „De ce nu m-ai sunat?“ „La ce bun?“ Întrebarea ei chiar mă pune în încurcătură. Ce să-i spun? „Puteam să…“ „Puteai să ce?“ „Nu ştiu, mă gândesc că ai fi putut să o suni pe persoana cea mai apropiată de tine“, am mormăit eu. „De ce? Doar eşti în Europa.“

Absolut, eram în Europa. Aici avea dreptate. Şi totuşi mi se părea ciudat, trecuseră şase zile de la tragedie. Mama ei pusese deoparte somniferele ca să le ia pe toate odată. „Păi, te-aş fi putut consola“, am zis eu. Dar Louise nu avea nevoie de consolare. Nici nu părea tulburată; de fapt, părea uşurată că această biată femeie, singură, bolnavă psihic, pusese capăt propriei nefericiri. Tot ce pot spune este că toată discuţia noastră nu seamănă cu nici o interacţiune socială cunoscută mie din Avenue J, Brooklyn, până la lumea din operele lui Margaret Mead.

La vremea aceea, Lyndon Johnson candida la preşedinţie împotriva lui Barry Goldwater. Eu făceam parte dintr-un grup numit „Americanii de peste hotare pentru Johnson“. Ţin să vă spun că niciodată n-am implicat politica în activitatea mea. Nu cred că Bananas are vreo trimitere politică, nici măcar un pic, şi am fost surprins, când l-am promovat în Europa, că toată presa străină încerca să mă descoasă despre latura politică a acestui film inocent, menit doar să provoace râsul. Sigur, ca cetăţean mă interesează politica. Am împărţit la colţ de stradă fluturaşi în care îndemnam trecătorii să voteze cu Adlai Stevenson în alegerile preliminare ale Partidului Democrat împotriva lui Jack Kennedy. Am făcut campanie şi spectacole pentru GeorgeMcGovern, pentru Eugene McCarthy. Uitaţi-vă pentru cine am făcut campanie şi pariaţi pe celălalt candidat. Am votat cu republicanii o singură dată în viaţă, pentru John Lindsay la postul de primar al New Yorkului, dar niciodată nu m-a interesat să fac un film politic. În fine, iată-mă în plină campanie pentru Lyndon Johnson cu un spectacol de stand-up comedy la Paris. Cred că pot declara fără să greşesc: sunt singurul comediant american care a jucat la Turnul Eiffel!

După ce s-au terminat filmările la Ce-i nou, pisicuţo?, m-am pregătit să plec acasă. I-am cumpărat mamei o poşetă din piele de crocodil, de la Hermes, contra unei sume scandaloase, cu care n-a ieşit în oraş nici măcar o dată, dar a păstrat-o în seiful de la Dime Savings Bank din Brooklyn. Apoi am primit vestea că, în loc să plec direct acasă, urma să ajung cu un avion privat la Washington, DC, ca să iau parte la un

spectacol uriaș cu ocazia învestirii lui Lyndon Johnson. Era ianuarie 1965. Rudolf Nureiev și Margot Fonteyn se numărau printre cei care apăreau în spectacol, alături de Barbra Streisand, Nichols și May, Alfred Hitchcock, Harry Belanfonte, Joan Baez, CarolBurnett, Johnny Carson și subsemnatul. Am luat avionul, unul mare, singurii pasageri fiind Nureiev, Margot Fonteyn și subsemnatul. N-am vorbit cu ei și nici ei n-au vorbit cu mine pe parcursul întregii călătorii. Am aterizat la Dulles, unde am fost tratați regește, și am dat spectacolul, care a fost un mare succes. De reținut că dintre toți acești artiști, crème de la crème, patru erau descoperiți de Jack Rollins: Belafonte, Nichols și May și subsemnatul. Am spus scheciul despre elanul împușcat și am ieșit, potrivit revistei Variety, „în uralele mulțimii".

Atunci a fost singura dată când l-am întâlnit pe Alfred Hitchcock. Am schimbat câteva cuvinte în culise, un tip fermecător și amuzant. A pășit pe scenă, în fața sutelor de invitați puși la patru ace și a familiei lui Lyndon Johnson, inclusiv soția și fiicele președintelui, și a spus cu vocea lui fabuloasă: „V-am avertizat că vin Păsările".

A doua zi am luat avionul spre Manhattan gândind că, după toate acele luni, voi fi întâmpinat ca un erou victorios. Tocmai terminasem primul meu film, mă trăsesem de șireturi cu atâtea vedete la Londra și la Roma, locuisem cinci luni la Paris pe gratis, zburasem cu un avion privat până în capitala națiunii și participasem la spectacolul dat în cinstea președintelui alături de artiști iluștri. Cobor din avion și, când ies din aeroport să mă uit după un taxi, văd, la un chioșc de ziare, o fotografie cu mine și cu Johnny Carson, iar deasupra un titlu de mărimea atacului de la Pearl Harbor: COMEDIANȚI DE PROST-GUST LA ÎNVESTIREA PREȘEDINTELUI. Se pare că Dorothy Kilgallen, autoarea articolului, fusese prezentă la spectacol și se simțise ofensată de scheciul lui Johnny Carson, dar și de al meu. Sigur, scheciul meu cu elanul n-a fost de prost-gust, dar, după mentalitatea celor de la Hearst, un astfel de titlu vindea ziarul.

Reacțiile noastre, a mea și a lui Johnny Carson, au fost diferite – a mea de tâmpit, a lui de om matur. Johnny m-a sunat și m-a întrebat dacă aș vrea să apar în emisiunea lui ca să-i răspund lui Dorothy Kilgallen cum se cuvine, cum era și intenția lui. I-am mulțumit pentru șansa pe care mi-o oferea, dar am refuzat. Eram prea ocupat să pun deoparte acel număr din Journal American, fiind convins că, până la sfârșitul zilelor mele, indiferent cât de activ aveam să fiu de-a lungul anilor, niciodată nu voi mai ajunge pe prima pagină a ziarelor. O speranță neîmplinită.

Adevărul e că nu m-a afectat în nici un fel critica jurnalistei. În privința asta sunt un om norocos. Indiferent ce mi se întâmplă, eu trăiesc într-o

bulă. Am renunțat să mai citesc despre mine cu zeci de ani în urmă și nu mă interesează aprecierile sau felul în care îmi este analizată activitatea. Sună arogant, dar nu e. Nu mă consider nici superior, nici distant și nici n-am o părere extraordinară despre ce fac. Danny Simon m-a învățat să mă bazez pe propria judecată și nu-mi place să-mi irosesc timpul pe ceea ce foarte ușor îmi poate da dureri de cap. De multe ori prietenii mă încurajează ca, măcar din când în când, să citesc și să mă bucur de cuvintele de laudă ale unei persoane respectabile și, în cazuri extreme, poate chiar să ripostez la atacuri, eu însă n-am chef nici de una, nici de alta. Cred că Johnny Carson a avut atitudinea cea mai înțeleaptă – să contraatace, ceea ce a și făcut în acea seară, în forță, decisiv. Merita oare să-mi pun mintea cu o imbecilă de jurnalistă de la un tabloid ca să-mi apăr scheciul despre elanul împușcat, în loc să apăr Constituția Statelor Unite? Cei care cred tot ce citesc în tabloide își merită soarta.

Așadar, din nou în casa de pe Strada 79. Din nou când cu Louise, când fără ea. De la ce ne certam? De la orice. Pentru ea subiectul era doar un pretext ca să-și verse furia. De exemplu, când suntem pe stradă și nu pot să opresc un taxi. Ce să fac dacă toate sunt ocupate? Nu pot să mă transform eu într-un taxi. Apoi, când mă uit în cealaltă direcție, pe lângă noi trece în mare viteză unul gol. Louise urlă la mine, eu mă întorc rapid, dar prea târziu. Louise urlă și mai tare la mine, ca sergentul la un proaspăt recrut. Sunt un incompetent, picat din cer. Mă mir că nu-mi ordonă să fac 50 de flotări. Firește că tonul ei începe să mă deranjeze. Brusc hotărăște că i-am stricat seara și se întoarce în casă ca o furtună. Curând se calmează și mă face să râd, își trece degetele prin părul meu și-mi rostește numele cu vocea aceea care aburește și geamurile camerei. Altă dată luăm cina cu o cunoștință care ne povestește ce ghinion a avut. „Îți împrumutăm noi cei 20 000“, spune Louise și imediat începe să-mi sune în cap sirena care anunță un raid aerian. Nu avem de unde să împrumutăm cuiva 20 000, nici măcar nu avem 20 000. Pe urmă trebuie să intervin ca să ieșim din impas. Motiv pentru care ne certăm din nou, iar eu trebuie să mă scuz față de persoana respectivă.

Sau când s-a întrerupt curentul, în dimineața de Crăciun. După mai multe căutări, Louise găsește un electrician dispus să vină la noi. Tipul își lasă familia în Queens ca să ne repare instalația. Cu câteva clipe înainte să apară, se aprinde lumina. Electricianul sună la ușă și Louise îi spune că a făcut drumul degeaba, nu mai avem nevoie de el. Omul zice că trebuie să-i plătim drumul. Pentru ce?, întreabă Louise. Doar n-ați făcut nimic. Omul zice că a bătut drumul până aici. Da, spune ea, cu o lipsă de logică desăvârșită, dar n-ați reparat nimic. Încerc să-i explic că nu e greșeala lui, că a fost alarmă falsă și că trebuie să-i plătim drumul.

Electricianul, un om cumsecade, se enervează pe bună dreptate și amenință că ne taie curentul dacă nu-i dăm banii. Eu nu mai suport, înțeleg că toată chestia asta ne-a stricat ziua și-i dau dreptate. Îi dau și banii. Omul pleacă. Acum devin ținta disprețului ei. În următoarele ore pur și simplu mă ignoră, însă eu aștept, știind că-i va trece, moment în care micul înger lasciv, cu părul ei lung și blond, se va calma, va face o față supărată apoi vom face dragoste peste gâsca grasă de pe masa de Crăciun și peste budinca de prune, pe albumul God Bless Tiny Tim și cu antidepresive. Ca să înțelegeți mai bine relația mea cu Louise, citiți sonetul 57 al lui Shakespeare. Poetul nu-mi dă numele, așa că nu-l pot chema în instanță.

Cam tot atunci am întâlnit un alt personaj deosebit, pe numele lui adevărat Mechel Salpeter, dar pe care-l schimbase cu mult timp în urmă în Max Gordon. Max a fost producător în Epoca de Aur a Broadway-ului. A fost prieten cu George M. Cohan și i-a împrumutat bani lui Eugene O'Neill ca să se însoare. A produs piese minunate precum Born Yesterday, Dodsworth, My Sister Eileen și The Bandwagon (Orchestra ambulantă), ca să numesc doar câteva și ca să nu mai menționez câteva scrise de idolul meu din copilărie în materie de teatru, George S. Kaufman. Încă de mic mi-au plăcut piesele lui Kaufman. Când a trebuit să citesc o carte din biblioteca de la P.S. 99, am ales la întâmplare Șase piese de Kaufman și Hart. Am deschis-o și am dat de N-o poți lua cu tine. La început se spunea: „Casa lui Martin Vanderhof – la doi pași de Universitatea Columbia, dar să n-o căutați". Această indicație de scenă mi s-a părut amuzantă și foarte diferită de cărțile plictisitoare recomandate școlarilor, care ne îndepărtau de lectură pentru toată viața. Am citit piesa și, ca în cazul multora, personajele și haosul de acolo mi-au amintit de propria familie. Ca și familia Sycamore, mereu ni se părea că trăim laolaltă cu mătușile, unchii, bunicii și verișorii – niciodată doar noi, eu, părinții și sora mea, sau, dacă totuși așa ceva se întâmpla, se întâmpla doar pentru perioade foarte scurte.

L-am văzut pe Kaufman la TV, unde apărea regulat într-o emisiune săptămânală; era amuzant într-un mod surprinzător de sarcastic, o plăcere să-l urmărești. Când a spus, într-o ediție din decembrie, „Propun ca de data asta să nu cânte nimeni «Silent Night», și i s-a interzis imediat să mai apară la TV, eu și grupul meu l-am privit ca pe un erou. Când, mai târziu, am fost sfătuit să scriu piese de teatru, și nu scenarii sau scheciuri pentru TV, imediat mi-a apărut în față imaginea lui George S. Kaufman și, chiar dacă speram să scriu piese serioase, știam că vocația mea era comedia. Kaufman și marele Moss Hart scriseseră câteva spectacole comice minunate, iar eu găseam multe puncte comune cu cel mai caraghios dintre cei doi. Ca și GSK, și eu făceam multe glume sardonice, eram pesimist și nu suportam

exploatarea sentimentalismului în mod public. Când am aflat că mama lui Kaufman se numea Nettie, ca și maică-mea, mi-a dispărut tot scepticismul științific și am simțit că împărțim aceeași karma.

Și iată că, printr-un șir de evenimente aparent fără nici o legătură, l-am întâlnit pe Max Gordon. Max se retrăsese din teatru și acum căuta marea piesă care să-i marcheze revenirea în forță. Mulți încercau să-i intre în grații, însă el era foarte pretențios. Se obișnuise cu tot ce era mai bun și nu se mulțumea cu puțin. I-am spus cam ce piesă aș vrea să scriu, o idee care sigur i-ar fi venit lui Kaufman sau lui Hart și i-ar fi dat o formă perfectă, la ani-lumină de felul stângaci în care mi-o imaginam eu, dar era prima mea piesă de teatru, și, când i-am spus lui Max Gordon despre ce era vorba – o familie pusă mereu pe harță, care își petrece vacanța în Europa, într-o țară dincolo de Cortina de Fier, este bănuită că ar pune ceva la cale și caută adăpost în ambasada americană –, acesta a ciulit urechile. Atunci am intrat în detalii, i-am spus cum cei din familia respectivă nu puteau părăsi ambasada fără să fie arestați, motiv pentru care trebuiau să rămână înăuntru și să calce pe toată lumea pe nervi cu nemulțumirile și ciudățeniile lor. Lui Max i-a plăcut la nebunie. Plus că i-am devenit brusc simpatic. Mai mult de atât, i-a plăcut și materialul pe care-l prezentam la clubul de noapte, găsindu-l extrem de amuzant, ca mai tot ce scriam eu. Ne-am împrietenit la cataramă și i-am promis că scriu piesa și i-o dau. Tot atunci Charlie Feldman pregătea turnarea filmului Casino Royale la Londra și mi-a oferit și mie un mic rol. Bănuiala mea era că voia să mă aibă în preajmă în caz că avea nevoie de niște replici amuzante – și chiar a avut, necaz mare, dar n-a apelat la mine. Probabil că nu știa ce-l paște, fiindcă era atât de rupt de ceea ce se numește creativitate.

Până să plec la Londra m-am însurat cu Louise. De opt ani tot ne supăram, dar întotdeauna ne împăcam, în ciuda perioadelor în care stăteam despărțiți. Louise discutase problema cu psihanalistul, care era de părere că poate căsnicia, contractul dintre noi, va cimenta relația. Amândoi eram dispuși să facem o încercare. Dacă vreunul dintre voi este în situația asta, recomandarea mea e să nu ne urmeze exemplul. Pentru noi a fost un dezastru ca pe Jump Street. Am venit la hotel Americana. Am cumpărat un inel ieftin de la un magazin de mărunțișuri de pe Broadway, nu departe de noi, am urcat în apartamentul în care stăteam pe perioada angajamentului și acolo ne-a cununat un judecător pe care-l cunoștea tatăl ei. În micul lui discurs judecătorul ne-a asigurat că până la noi cununase numeroase cupluri și nici unul nu divorțase. Dar, după cum se știe, recordurile sunt făcute pentru a fi bătute.

Am pornit-o amândoi cu stângul, fiindcă, la câteva săptămâni după cununie, a trebuit să merg la Londra ca să apar în ceea ce s-a dovedit a

fi una dintre cele mai mari și inutile risipe de celuloid din istoria filmului, Casino Royale. Louise n-a vrut să mă însoțească. Urma să fiu plecat mai multe luni. Și de-abia ne căsătoriserăm cu acte în regulă. Sigur, putea veni în vizită, dar, una peste alta, absența mea îi dădea șansa, nesperată, de a-și face de cap cu alți bărbați. Când am prins de veste ce se întâmplă, recunosc că n-am mai rezistat multiplelor tentații din zbuciumata Londră. Ce mai căsnicie! Iată-mă deci, un tânăr cu un salariu frumușel, cazat într-un apartament dichisit, cu o diurnă consistentă, și totul pentru un film care părea produs într-un mod total neprofesionist, încât, până să înceapă filmarea scenelor în care apăream eu, filmul deja trebuia terminat de mult. În același timp, printre cei care alcătuiau distribuția la Casino Royale, celebrițățile care treceau prin Londra, producători, regizori, scenariști și cei care făceau parte din distribuția filmului Duzina de ticăloși, care se turna tot acolo și-i includea pe Charles Bronson, Telly Savalas, John Cassavetes, Lee Marvin, se încingeau niște partide de pocher monumentale. Specialitatea mea, în fiecare noapte. Jucam într-o cameră specială, într-un local numit „Perechea de pantofi". Nu ne deranja nimeni, fiindcă proprietarului îi convenea să aibă atâtea celebrități în preajmă. Începeam în fiecare seară pe la nouă, nouă și jumătate, după o cină cu pește la Wheelers, și jucam până în zori. Miza era substanțială, fără a fi exagerat de mare. Puteai câștiga 10 000–15 000 de dolari, ceea ce mă făcea să mă simt ca un jucător de clasă mondială, senzație care a încetat anul următor, când l-am întâlnit la Vegas pe Joe Cohen, un jucător de poker care plusa la 350 000 de dolari.

Câștigam constant, fiindcă toți ceilalți jucau de plăcere, eu însă eram un rechin înverșunat, urmăream doar profitul, nu distracția și schimbul de amabilități. Eram tăcut, spuneam pas la mâinile proaste, jucam la cele bune și câștigam în fiecare noapte, în timp ce ceilalți beau, râdeau și chiar se distrau. La cazinouri i-am văzut pe Cassavetes, pe Telly și pe Charlie Feldman cum cumpără jetoane de 20 000 de dolari și le pierd în zece minute, apoi cumpără altele, de aceeași valoare. Actorii lăsau bilete la ordin prin tot orașul și, dacă nu greșesc, achitând datoriile unora ca John Huston, Feldman l-a făcut să filmeze o parte din Casino Royale, de care sunt sigur că John altfel nici nu s-ar fi apropiat.

Cei din trupa Beatles era mereu pe acolo, iar sâmbăta dimineața, dacă te plimbai pe Kings Road, puteai agăța puicuțe adorabile îmbrăcate în minijupă. Cu Louise vorbeam la telefon, dar nu simțeam din partea ei nici o dorință arzătoare de a fi alături de proaspătul ei soț, drept care, după ce s-au încheiat filmările, i-am spus lui Charlie Joffe că aș fi fericit să rămân la Londra, care era o încântare, și să nu mă mai întorc acasă niciodată.

O posibilitate nerealistă, fiindcă terminasem de scris o piesă pentru Broadway. Am intitulat-o Nu bea apa, o încercare lăudabilă, în care se simțeau influențele, dar prea rudimentară. Când mă gândesc la momentele petrecute la Londra, clipa în care m-am simțit teribil de britanic a fost, probabil, când am cunoscut-o pe regină. Pentru unul ca mine aș zice că a fost ceva unic. S-a petrecut la o gală, într-un teatru. Cu mai multe zile înainte, un tip infatuat de la Palatul Buckingham a încercat să mă învețe protocolul, cum să mă adresez reginei, de parcă aș fi fost bătut în cap. Îmi amintesc cum stăteam lângă tot felul de burghezi. Tocmai trăsesem o țigară cu marijuana și băusem un pahar mare de bere, deci aveam starea de spirit ideală. Total pregătit pentru mica mea întâlnire cu lumea bună. În sfârșit, Majestatea Sa, după ce-i salută pe toți cei dinaintea mea, care se înclină umil, ajunge la mine și spune: „Încântată de cunoștință". Eu am intrat în panică și am simțit cum mi se înmoaie picioarele. Nu știu de ce, dar am îngenuncheat și am aplecat capul, pregătit să fiu numit cavaler. Cred că regina a rămas surprinsă, i-a aruncat o privire valetului, ori poate că era un lord sau un conte, și mi s-a părut că o aud cum mormăie: „Scoateți-l pe tontul ăsta de aici".

În fine, lucrurile nu s-au întâmplat chiar așa, dar chiar am cunoscut-o pe regină, iar vara petrecută pe Tamisa mi-a plăcut la nebunie.

La întoarcere, eu și Louise am luat-o exact din punctul în care o lăsasem înainte de a face acel pas hotărâtor ce urma să ne schimbe viața, dar care nu schimbase nimic. Uneori era minunat, de cele mai multe ori ne aveam ca șoarecele și pisica. Ce-i nou, pisicuțo? a fost un mare succes comercial – la vremea aceea comedia cu cele mai mari încasări din istoria cinematografiei. Corelația dintre filmele proaste și succesul de casă încă nu fusese descoperită de specialiști. Oricum, la scurt timp după întoarcerea acasă primesc un telefon. Un tip cumpărase un film japonez și mă întreba dacă aș putea să-l dublez ca să-l transform într-o comedie. Filmul nu era comic, dar, dacă trăgeam voci peste replicile în japoneză, puteam să-l transformăm într-o comedie. Propunerea mi s-a părut interesantă. Așa că am convins mai mulți amici, inclusiv pe soția mea, am mers într-un studio, am rulat filmul pe ecran și am improvizat coloana sonoră a acestui film serios de aventuri transformându-l într-o comedie. Când n-am fost disponibil ca să schimb câteva replici, producătorul a angajat pe altcineva să le adauge. Proiectul nu numai că a ieșit neinteresant, ci și prost de-a binelea. Contribuția mea a fost îndoielnică, iar cele câteva replici adăugate de nu știu cine mi s-au părut total deplasate. Am intentat proces ca să-mi scoată numele de pe generic, dar, când filmul a fost lansat cu titlul comercial Ce s-a întâmplat, tigroaico?, lumea s-a îmbulzit să-l vadă.

Moment în care unii mai înțelepți decât mine m-au sfătuit să tac din gură, să renunț la proces și să mă las purtat de val. M-am conformat, dar atât Ce-i nou, pisicuțo?, cât și Ce s-a întâmplat, tigroaico? m-au făcut să nu mă mai pot privi în oglindă și să jur că nu voi mai lucra la filme dacă nu dețin controlul absolut, ceea ce s-a și întâmplat de atunci și până în ziua de azi. La primele filme am reușit, pentru că cei care mă angajau erau destupați la minte și-i respectau pe regizori; curând după aceea a devenit o condiție în contractele mele. Dar iarăși am luat-o înainte cu povestea.

O digresiune interesantă ca să vă arăt cât de sigur sau poate cât de încrezut eram la vremea aceea. La lansare, Ce-i nou, pisicuțo? a avut parte, pe drept cuvânt, de recenzii nefavorabile, dar a înregistrat și un mare succes la public. Deși Pauline Kael a găsit câteva lucruri bune la el, majoritatea recenziilor au fost critice. Ce naiba mai e și haosul ăsta? a fost laitmotivul criticilor. Speram ca, după acest succes comercial, să pot regiza și eu un film, dar opinia generală era că succesul filmului se datora vedetelor, șansa mea. Am considerat atunci, plin de mine, că, peste ani, Ce-i nou, pisicuțo? va fi amintit doar ca filmul meu de debut. Vă vine să credeți câtă importanță îmi dădeam? Odios, nu? Printr-o compensație ironică, ce nu-mi diminuează cu nimic disprețul revoltător de atunci, am văzut o casetă cu Ce-i nou, pisicuțo? într-un magazin, iar pe cutie era scris, ca reclamă: „Primul film al lui Woody Allen".

Dacă am simțit o mare satisfacție? Un zâmbet arogant mi-a fluturat pe buze, ca profesorul lui Moriarty[66], deși, doar câteva secunde mai târziu, am fost trezit la realitate, acolo unde micile ironii nu reușesc să justifice indiferența abjectă a naturii.

O altă mostră de îngâmfare dezgustătoare din partea mea: când aveam 21 de ani am fost angajat de Max Liebman să scriu pentru un serial TV ce-i avea ca vedete pe Buddy Hackett și Carol Burnett. Liebman era un producător reputat, care a realizat printre primele emisiuni TV clasice, precum Your Show of Shows cu Sid Caesar, unde, pe lângă scheciuri foarte bune, erau și numere de balet și de muzică clasică. Liebman ținea la mine și la Buddy Hackett, dar serialul n-a avut viață lungă. Am scris doar un episod de o jumătate de oră din Stanley, cum se intitula serialul, după care un critic a observat că Buddy Hackett ar fi putut improviza un spectacol mai amuzant. Am decupat recenzia și am păstrat-o cu sfințenie, absolut convins că peste ani lumea va râde de ea.

Dușmanul de moarte al lui Sherlock Holmes (n.tr.)

Acum sunt acasă, cu o piesă proaspătă pentru Broadway, pe care Max Gordon, un Max diferit, de-abia aştepta s-o citească. Până la urmă i-am dat-o. Max s-a arătat dezamăgit, cu argumente. O idee foarte bună tratată prost. Piesa era doldora de replici spumoase şi de situaţii comice, dar construcţia şi atenţia la detalii erau amatoriceşti. Sigur, eu nu vedeam toate astea, piesa mi se părea foarte amuzantă, în plus folosisem tot bricabracul structural învăţat din piesele lui Kaufman şi Hart. Încercând să-mi dea o mână de ajutor, Max l-a rugat pe Russel Crouse să citească piesa. Crouse era un dramaturg recunoscut, scrisese împreună cu Howard Lindsay piesa cu cele mai multe reprezentaţii pe Broadway până la momentul acela – Viaţa alături de tata. Crouse a fost amabil şi m-a încurajat, încercând să scoată în evidenţă punctele slabe şi să vină cu soluţii. Am încercat să le aplic, amăgindu-mă că acum piesa arăta mai bine, şi poate că arăta, dar nu suficient.

Ochiul de vultur al lui Max a văzut imediat tot ce-mi scăpase şi a început să-şi piardă interesul faţă de piesă şi faţă de mine, următorul GSK pe care spera să-l descopere. Eu am continuat să cred că piesa are valoare şi că, în ciuda criticilor aduse, avea umor. Nu reuşeam să văd dincolo de replicile comice, nu-mi dădeam seama că personajele nu erau îndeajuns de complexe ca să fie credibile şi că intriga era greoaie. În ignoranţa mea i-am trimis piesa lui David Merrick, care a găsit-o plină de haz şi s-a oferit s-o producă. Am renunţat la faima trecută de producător a lui Max încercându-mi şansa cu un producător care mirosea tot timpul a sulf. Am insistat pe lângă Merrick să-l angajeze pe Bob Sinclair ca regizor. Bob fusese sugestia lui Max şi, fiindcă tot vorbisem cu el despre proiect şi din loialitate faţă de ceea ce mi se părea a fi un acord nescris, l-am rugat pe Merrick să-l angajeze. A doua din multele mele greşeli.

Prima a fost decizia lui Merrick de a produce spectacolul. Piesa avea o distribuţie bogată şi, împreună cu Sinclair şi Merrick, am ales actorii în mod tradiţional, într-un teatru gol, în timp ce actorii veneau pe scenă şi citeau fragmente din piesă cu regizorul secund. Pentru rolul principal masculin Merrick mi-a sugerat să văd Desculţ în parc cu un actor care îl înlocuise pe Robert Redford, când acesta renunţase să mai joace în piesă. Merrick considera că înlocuitorul lui Redford era amuzant şi ideal pentru o comedie romantică pe Broadway. Aşa l-am cunoscut pe Tony Roberts, cu care am lucrat de multe ori şi am rămas prieten de-a lungul anilor. Era într-adevăr, cum spunea Merrick, ideal pentru o comedie romantică, atrăgător prin aerul lui naiv, priceput la replici comice şi foarte maleabil în timpul repetiţiilor. Era afemeiat şi, mai târziu, când jucam împreună în Mai cântă o dată, Sam, l-am aşteptat să intre în scenă ca să-mi dea replica, dar ia-l de unde nu-i: tipul şi-o trăgea cu una

dintre actrițe în cabina ei. Ca să salvez situația, mai întâi am înlemnit, apoi am dat-o pe esperanto.[67]

Din fericire, o actriță mai puțin panicată a venit repede, a improvizat ceva și așa am salvat spectacolul. În fine, Tony era tocmai potrivit pentru Nu bea apa. La fel ca și amuzantul Dick Libertini, un actor născut pentru comedie, care a primit rolul preotului. După zeci de ani, a apărut într-o altă piesă de-a mea, tot într-un act, unde a jucat rolul unui rabin și i-a făcut pe spectatori să se prăpădească de râs. Scenograful nostru era Jo Melziner, un idol alBroadway-ului care, la indicațiile neinspirate ale regizorului Sinclair, a conceput un decor imens, cavernos, ce crea o senzație de apăsare, total opusă atmosferei unei comedii. Nu că n-ar fi fost impresionant, dar nu se potrivea cu piesa. Potrivit lui Max Gordon, regizorul Bob Sinclair fusese asistentul lui George S. Kaufman, un amănunt de care trebuia să țin cont, dar care, de fapt, nu însemna nimic. Sinclair se retrăsese din branșă de ani întregi, locuia în SantaBarbara, nu mai regizase de ani buni și îi cam plăcea să tragă la măsea. Era, ca să-l citez pe Stanley Prager, cel care l-a înlocuit, un dușman al umorului.

Au început repetițiile, prilej de masturbare reciprocă, cu toată lumea râzând zgomotos la replicile și jocul celorlalți. În rolul principal fusese distribuit Lou Jacobi, un tip talentat cu mult simț al umorului, care jucase excelent în prima piesă a lui Neil Simon, Come Blow Your Horn (Hai, laudă-te!) În timpul repetițiilor, și eu, și Tony Roberts muream de râs când îl vedeam pe scenă, dar și în afara ei. În rolul soției lui, Merrick a hotărât pe cine să aleagă. Eu îl scrisesem pentru o actriță cu un umor tipic newyorkez, mai precis pentru Betty Walker, pe care n-o cunoșteam personal, dar care-mi plăcea mult. Dar, cu un ochi la încasări, Merrick a ales-o pe Vivian Vance, care o juca pe Ethel Mertz în emisiunea TV I Love Lucy. O actriță de comedie destul de bună, dar total nepotrivită pentru acest rol, lucru pe care l-a dovedit cu prisosință, dându-ne mari bătăi de cap. Piesa s-a trezit la viață când Vance a fost înlocuită cu Kay Medford care, ca și Betty Walker, făcea dialogul să zbârnâie, dar necazul mare încă nu sosise. Repetițiile mergeau bine, lumea aștepta cu nerăbdare premiera. Ultimele detalii au fost puse la punct, repetiția finală, cu costume, a ieșit excelent.

În sfârșit, premiera la Teatrul Walnut Street din Philadelphia. Ironia a făcut ca, la câteva străzi mai încolo, să debuteze și muzicalul Mic dejun la Tiffany, în regia lui Abe Burrows. Pe scurt, am simțit că mor imediat după premieră. Recenziile au fost foarte proaste. Merrick a trecut imediat la acțiune concediindu-l pe Bob Sinclair, pe care oricum nu-l dorise de la început. M-a rugat să preiau eu regia pentru câteva zile, cât caută pe altcineva. Am acceptat și am stat treaz câteva nopți ca să

rescriu piesa. Actorii pur și simplu m-au uimit. Le-am dat replici noi cu numai două ore înainte de matineu, ei le-au învățat pe loc și le-au folosit acolo unde trebuia. Singura care a făcut nazuri a fost, cum era de așteptat, Vivian Vance. Pe scenă, în timp ce întreaga distribuție primea noile replici, Vivian Vance a început să se vaite că nu primește mai multe replici hazoase, că nu apare în mai multe situații comice, pretinzând că se pricepe mai bine decât alții la așa ceva după atâția ani petrecuți în emisiunea lui Lucille Ball. Vivian Vance era talentată și o bună actriță de comedie, dar avea ghinionul că era distribuită greșit. Nu accepta ideea că schimbările nu erau legate de rolul ei, ci de intrigă în general, de toate personajele, de toate replicile care nu mergeau, de structură și de firul narativ. A rămas ca un ghimpe în coasta producției până când, în sfârșit, Merrick s-a lepădat de ea și a angajat-o pe Kay Medford. Este uluitor cât de mult contează o distribuție aleasă cu cap.

Stanley Prager a preluat regia. Interesant: deși nu era un mare regizor de comedii, era un tip mărunțel, nostim, mereu binedispus, debordând de energie și încredere, prin urmare ne-a făcut imediat să ne simțim mai bine și mai optimiști. A schimbat decorul, a mutat acțiunea în față, aproape de spectatori și i-a cravașat pe actori până i-a adus la forma optimă. Înlocuirile s-au înmulțit la nivelul distribuției până când Nu bea apa a bătut recordul, cel puțin la capitolul spectacolelor care nu intrau în categoria musical.

Cât am jucat în Philly am avut parte numai de experiențe nefericite. În primul rând, din cauza deselor schimbări ale actorilor sala nu se umplea nici pe jumătate. Deprimant. Apoi din cauza schimbărilor de text, la care lucram până noaptea târziu pentru ca dimineața să le înmânez actorilor și să-i văd cum se chinuiesc să le introducă acolo unde trebuia, un miracol al memoriei și al adaptării, până să-mi dau seama de marele impediment. Adesea, noul material nu se potrivea cu cel vechi, tot mai multe schimbări fiind necesare ca să potrivească cu logica intrigii și a personajelor, iar actorii să poată juca o parte din vechiul text, cu scenele și personajele desuete acum, și noile scene, pentru care trebuia să modific scenele de început. Mai precis, actorii jucau două piese în același timp, iar diferențele dintre ele erau evidente. Sărmanii spectatori, martori nevinovați ai unui rateu, erau cobaii cârpelilor și ai experimentelor noastre constante. Unii actori plecau, alții veneau, scenele se schimbau sau erau scoase, noi răsturnări de situație apăreau fără nici o explicație. Într-una din serile târzii în care rescriam câteva scene în camera de hotel, David Merrick mi-a spus: „Chiar ești maniac când e vorba de showbiz“, dar n-a făcut nici un pas înapoi. M-a sprijinit necondiționat, a făcut tot posibilul ca piesa să se joace în continuare. Adevărul e că David putea fi minunat, spiritual, șarmant și un mare producător… până te certai cu el.

În Philly, după-amiezile de duminică le petreceam cu el, urmărind meciurile de fotbal la televizor. David fusese avocat și se apucase de teatru doar pentru actrițe. Vorbele lui. M-am certat doar o dată cu el, de la o replică destul de neînsemnată dacă stau să mă gândesc acum, fiindcă nu mi-o mai amintesc. Spre deosebire de film sau de TV, unde scriitorul are aceleași drepturi ca o indoneziană, sindicatul oamenilor de teatru nu permite modificarea nici unui cuvânt fără permisiunea autorului. Așadar, în baza drepturilor de autor, am cerut introducerea unei glume noi. „Dacă aud gluma asta diseară, îl concediez pe regizor", a spus Merrick. I-am aruncat o privire sărmanului Stanley Prager, care merita tocmai opusul – merita un bonus – și m-am lăsat păgubaș, dar îl admiram pe Merrick.

După ce-am plecat din Philadelphia și am început să jucăm în Boston, spectacolul a arătat mult mai bine. Nu ne ridicam la același nivel cu Mic dejun la Tiffany sau cu un alt spectacol despre care se spunea că e minunat, dar important era că ne apropiam. O scenă nouă aici, o idee a lui Stanley Prager acolo și actorii se simțeau mult mai siguri pe măsură ce modificările deveneau tot mai rare. Câteva sugestii făcute în culise de Elliot Norton, criticul din Boston, un tip foarte cumsecade, obișnuit să vadă spectacolele ca fiind ceva perfectibil, au ajutat ca piesa să prindă consistență. Cu alte cuvinte, era din ce în ce mai bună. Încă nu era cine știe ce spectacol, dar, între timp, cu distribuția fabuloasă și glumele noi pe care le introduceam până ce replicile funcționau, a devenit o adevărată mașină de râs. Când am ajuns la New York și am avut avanpremiera la Morosco, angajații teatrului au spus că nu au mai auzit atâtea hohote de râs. Tocmai asta ne-a făcut să jucăm piesa doi ani. Nu calitatea ei, nu recenziile care, în cel mai bun caz, erau cu bune și rele, dar, dacă erai doar spectator, fără să vezi cu un ochi critic priceperea unui dramaturg, dădeai zece dolari și râdeai toată seara.

O surpriză plăcută a fost că Harold Clurman, o figură emblematică a companiei Group Theatre, care făcea parte din Actors Studio și recenza spectacole, a scris frumos despre piesa mea. A văzut virtuțile piesei, nu doar glumele sau personajele comice, ca în desenele animate. Nu cred că e vorba aici de virtuți, dar aprecierile lui au însemnat mult pentru mine, fiindcă întotdeauna am spus că m-am născut prea târziu pentru Group Theatre, dar că m-aș fi potrivit cu membrii lui. Uneori am senzația că sunt un dramaturg frustrat al anilor 1930, în contratimp, că am pierdut vaporul, că e prea târziu pentru ce am eu de oferit, lui Elia Kazan însă i-au plăcut filmele mele și asta m-a făcut să mă simt bine. Ei ar fi fost grupul din care aș fi făcut parte – O'Neill, Clifford Odets și alții, până la Arthur Miller și apoi la Tennessee Williams. Sigur, n-am avut talentul lor, dar dacă aveau nevoie de cineva care să le aducă o cafea…

În dimineața de după premieră, după criticile amestecate ale extrem de importantului Times, nu foarte bune, Merrick m-a chemat în biroul lui. Cu tapet roșu din catifea. Era foarte nervos și parcă părea posedat; tot ce lipsea din acest peisaj erau asistenții lui cu furci în mâini. A spus că fuseseră ceva încasări și că vom juca în continuare ca să vedem ce zice publicul. Dar, și mai important, a spus: „Vreau să fiu producătorul tău. Vreau să-ți produc succesele și eșecurile." Frumos spus sub presiunea recenziilor defavorabile. În timp, i-am dat următoarea mea piesă, mai bună decât prima, dar nici aceasta grozavă, Mai cântă o dată, Sam. Dar în dimineața aceea, în districtul teatrelor, am rămas impresionat de sprijinul pe care mi-l arăta. Merrick a plătit o pagină întreagă de ziar în care am citat toate aprecierile la adresa piesei, indiferent cât de obscur era autorul. Ca să fie pagina și mai convingătoare, am inclus și cuvintele mamei – ce laude nemaipomenite din partea lui Nettie Konigsberg! Și astfel gura lumii s-a dovedit utilă, prin urmare am jucat spectacolul aproape doi ani și am vândut drepturile de ecranizare – doar că a ieșit un film groaznic (nu l-am regizat eu) –, iar succese imense în afara New Yorkului, ca Mic dejun la Tiffany, au dat rateuri pe Broadway, încă o dovadă a ironiei și a imprevizibilității teatrului. După mulți ani, cineva a pătruns în casa din Santa Barbara a lui Bob Sinclair, primul regizor al piesei mele, și l-a ucis; am aflat însă că David Merrick avea un alibi beton – petrecuse toată noaptea cu niște prieteni.

Eu și Tony Roberts nu ne-am apropiat prea mult la acea primă piesă. Ne-am împrietenit de-abia când am apărut împreună în Mai cântă o dată, Sam. Am scris piesa asta într-o cameră de hotel din Chicago în timp ce jucam la Mister Kelly's. Pe măsură ce băteam la mașină indicațiile scenice și încercam să descriu camera unui critic de film, am notat: „Pe perete este o fotografie imensă cu Humphrey Bogart". L-am ales pe Bogart fiindcă la momentul acela era un afiș cu el care se vindea foarte bine. Prin urmare era logic, fascinat cum eram de lumea filmului, visam ca Bogart să apară într-unul din filmele mele și așa m-am folosit de el până a devenit personaj principal în poveste. Am scris și rescris piesa în acea cameră de hotel din Chicago. Am mâncat coaste de porc cu prietenii mei, John și Jean Doumanian. Pe atunci, în Chicago era un local numit Black Angus, unde găseai coaste de porc ce dădeau vieții un sens pe care nu-l găseai în religie, psihanaliză sau artă. La vârsta aceea mâncam coaste de porc la greu, kilograme întregi, după care aveam două spectacole la Mister Kelly's, apoi, spre miezul nopții, mă întorceam și iar mă îndopam cu coaste de porc. În ziua de azi, dacă-mi permit vreo plăcere, în cabinetul cardiologului sună un clopoțel și imediat sunt plasat în arest la domiciliu.

Împreună cu Jean și John treceam uneori pe la Hugh Hefner. Nu des, ci din când în când. Casa lui, deschisă aproape non-stop, avea pereții plini

cu tablouri de Picasso, iar camerele erau pline de celebrităţi, sportivi de renume, femei sexy. Femeile sexy reprezentau atracţia, nu tablourile de Picasso. Ori de câte ori aveam treabă în Chicago, primeam un telefon de la reşedinţa Playboy prin care eram invitat să stau acolo. Niciodată n-am dat curs invitaţiei, dar am trecut din când în când şi am socializat. Am o regulă de fier în viaţă: să nu fii niciodată oaspetele cuiva. Şi niciodată nu m-am dat la vreuna dintre colegele lui de apartament. Gândul că una dintre minunăţiile acelea i-ar fi putut acorda o minimă atenţie unuia care putea fi uşor distribuit într-un rol de nătâng, înspăimântat de situaţia în sine, pur şi simplu mă paraliza. De-a lungul anilor am avut mici flirturi cu tinere de pe pagina din mijloc a revistei, dar nu în urma vizitelor mele la reşedinţa lui Hefner. De obicei eram luat drept altcineva. Hefner era un tip simpatic şi mi-aduc aminte că într-o seară mi-a povestit cum visase de mic să aibă o casă deschisă tot timpul, în care să nu-ţi pese de ceas. O casă în care să te trezeşti când vrei, să iei micul dejun când vrei, să faci ce vrei. Indiferent când. Dacă te scoli la 14:00, atunci îţi începi ziua şi programul ţi-l faci cum vrei. Pentru mine, visul lui nu însemna nimic, ca toate visurile altora, dar dacă Hefner era fericit să-şi trăiască viaţa aşa, şi chiar era, foarte bine. Tot ce ştiu e că era o gazdă prietenoasă şi generoasă, era bogat, avea succes şi, dacă-i plăcea să se trezească la 23:00 ca să ia micul dejun şi să joace Monopoly cu celebrităţile, cine sunt eu să-l contrazic?

Căsnicia mea scârţâia din toate încheieturile, mai ales că Louise descoperise ceea ce azi numim marijuana. Pe atunci i se spunea „iarbă“, iar în trecutul îndepărtat, „Mari“. Şi Satana apela la stimulente, nitrat de amil, metaqualonă, plus mai multe poziţii noi pe care le încerca cu orice bărbat cu drept de vot în trei state. Eu însă o adoram în continuare, iar preacurvia mi se părea că face parte din personalitatea ei – cu toate acestea, căsnicia noastră se îndrepta spre dezastru, motiv pentru care am început să discutăm despre tăierea răului de la rădăcină, ceea ce, în industria divertismentului, înseamnă „să întrerupi spectacolul“. Louise contribuise cu numeroase lucruri la fericirea mea – de exemplu, mă îndemnase să trimit la revista New Yorker o piesă pe care o scrisesem. Când era vorba de proză, îmi pierdeam încrederea, sigur că materialul meu va fi respins, ea însă era de altă părere. Şi avea dreptate: datorită instinctului şi încrederii ei am devenit colaborator permanent al unei reviste pe care o venerasem toată viaţa; în plus, am avut norocul să-l am pe Roger Angell drept editor de-a lungul deceniilor. Dar, fără îndoială, Louise mi-a dat mai mult decât o mână, o mână plină de produse farmaceutice asortate, de ajutor.

Apoi mi-a venit o idee care mi-a luat gândul de la necazurile matrimoniale: să fac un film de comedie, dar în stilul unui documentar. Ceva inedit, şi ideea mea iniţială a fost să-l fac 100% real, însă n-am

reușit și am să vă spun de ce. Peste câțiva ani am pus-o în practică, cu Zelig. Ia banii și fugi, un scenariu pe care l-am scris împreună cu vechiul meu coleg de școală și coechipier la baseball, Mickey Rose. Eram prieteni din liceu, la Midwood, unde visam amândoi să jucăm în prima ligă și intram pe terenul de baseball în toiul verii, indiferent cât de cald era, loveam mingea cât puteam de tare, ne apăram de muște, prindeam mingile care se rostogoleau spre noi și făceam pauze, o dată la câteva ore, doar ca să mergem până la magazinul de dulciuri din colț pentru un milkshake cu malț. Mickey nu avea nici un fel de disciplină, avea însă un simț al umorului nebun, absolut original. Pentru el o glumă bună era să participe la toate întrunirile impresarilor și ale managerilor din New York și să ascundă undeva o conservă de ton. Râzând cu gura până la urechi, își imagina cum tipii luau prânzul împreună și spuneau, pe rând: „Deunăzi am găsit o conservă de ton în sertarul de la birou". „Ce coincidență! Și eu am găsit una pe scaun." „Și eu!" Mickey se tăvălea pe jos de râs.

Peste câțiva ani, când am angajat un șofer, Mickey a propus ca acesta să mă ducă în fiecare seară pe Park Avenue colț cu Strada 83, exact la 20:15. Acolo să cobor din mașină, să sărut stâlpul de iluminat, să urc în mașină și să-mi reiau viața. Din nou, se umfla de râs imaginându-și cum noul șofer îi povestea soției sau unui prieten: „În fiecare seară tipul mă pune să-l duc pe Park Avenue colț cu Strada 83 și acolo se dă jos din mașină, sărută stâlpul de iluminat, pe urmă se urcă în mașină și plecăm mai departe". În felul lui interplanetar, Mickey era un geniu. În fine, am scris împreună Ia banii și fugi, dar, întrucât voiam să-l regizez eu, n-am găsit un producător. Apoi, viața mea profesională fiind binecuvântată, a luat ființă o nouă casă de filme numită Palomar Pictures și, dacă tot era nouă și avea la cârmă tipi destupați precum Edgar Scherick și Paul Lazarus III, s-a arătat dispusă să riște cu un regizor debutant. Aveam totuși un palmares, din moment ce scrisesem scenariul la Ce-i nou, pisicuțo?, un film slab, dar cu mare succes la public, și piesa Nu bea apa, slabă și ea, dar jucată cu același succes. Cel puțin știau că nu sunt un ucigaș în serie sau unul care să le ia toți banii, să-i vâre în buzunar și s-o șteargă în Insulele Cayman.

Punând un supervizor la acest film, în persoana luiSidney Glazer, mi-au dat un milion de dolari și… acum vine partea cea mai bună: deși nu era trecut în contract, mi-au dat controlul absolut asupra părții artistice, fără să mă bată la cap nici măcar o secundă. Am filmat în San Francisco, un oraș care mi-a purtat noroc de-a lungul anilor. Și Mai cântă o dată, Sam, în regia lui Herb Ross, s-a filmat acolo. La fel ca Ia banii și fugi și, mai târziu, Blue Jasmine, toate au fost un succes de casă, cum am fost și eu la Hungry I, unde am fost angajat pe post de comediant, plus că tot acolo mi-am început cariera de instrumentist de jazz, la Earthquake

McGoon's. Rolul principal feminin i-a revenit lui Janet Margolin, o tânără frumoasă din Central Park West și protagonistă a filmului David și Lisa. Majoritatea actorilor din distribuție erau din San Francisco, toți foarte buni. În plus, au mai venit și câțiva actori de compoziție de la Hollywood. M-am încadrat în bugetul de un milion de dolari și am terminat filmările la timp. Prima zi de filmare urma să aibă loc la Închisoarea San Quentin. Eram emoționat în primul rând fiindcă păşeam prima oară într-o închisoare, cu deținuții aferenți, o construcție imensă, legendară, despre care doar citisem sau pe care o văzusem în filmele vechi, alb-negru. Nici nu mă sinchiseam că debutez ca regizor. Eram pur și simplu fascinat de închisoare. Directorul ne-a avertizat că locatarii erau periculoși și, dacă se isca vreo revoltă, iar unul sau mai mulți dintre noi erau luați ostatici, va face tot posibilul să ne scape, dar fără să elibereze vreun deținut. Mi s-a părut interesant că, atunci când sute de deținuți au fost aduși în curtea închisorii, albii s-au grupat într-o parte, iar negrii, în cealaltă. Nu foarte diferit de ce se întâmpla în orice cantină din universitățile americane, glumă de care m-am folosit ulterior la TV ca să scap dintr-un moment jenant de tăcere.

Așadar am intrat în San Quentin și mi-am început cariera de regizor punând în scenă o revoltă chiar în curtea închisorii. Deținuții au fost cooperanți și, când am strigat „Motor", au început o adevărată încăierare. Când am strigat „Stop" și deținuții s-au împrăștiat, îmi amintesc că am găsit un cuțit pe jos. Țineți cont că am păşit pe platourile de filmare fără să fi făcut vreun film, fără să știu nimic despre aparatele de filmat, despre lentile, lumini sau despre munca de regizor. Și nici studii de actorie nu aveam. Unul dintre directorii executivi de la Palomar m-a întrebat: „Cum e când primești un milion de dolari ca să regizezi un film?" Un milion la vremea aceea însemna mult mai mult decât astăzi. „Ești îngrijorat?", a sugerat el, încercând să mă liniștească și arborând același rânjet ca Ming Necruțătorul când îl acoperea cu lavă pe Flash Gordon.

Adevărul e că nu-mi dădeam seama despre ce vorbește. De ce să fiu îngrijorat? Înțelegerea mi se părea de bun-simț. Eu am scris scenariul, deci știu ce vreau să văd. Când mă uit prin aparatul de filmat, știu dacă e ceea ce vreau. Dacă nu, îndrept lucrurile. Poate trebuie să mut aparatul puțin spre stânga sau spre dreapta, să-l apropii sau să-l depărtez. Dacă personajul pe care-l filmez merge undeva, ne luăm după el, aparatul fiind pe roți. O dublură îmi ține locul și, când operatorul a terminat de aranjat luminile, suntem gata de filmare. Îi spun dublurii că poate să plece la o bere, iar eu îi iau locul. Fac scena pe care am scris-o și îmi spun replicile așa cum vreau să le aud. Aparatul merge până strig: „OK, ai prins tot?" Dacă nu-mi place ceva, reiau scena. Nu-i mare scofală, nu contează că e prima dată când fac asta. Dacă e vorba de comedie, mai

ales de umor gros, scena trebuie să fie zgomotoasă, bine luminată și rapidă. Viteza este cel mai bun prieten al unui regizor de comedii. Scopul e să-i faci pe oameni să râdă și, dacă ai simțul umorului și știi cum să-ți vinzi marfa pe ecran, să-l faci pe spectator să înțeleagă situația comică și să audă poantele, succesul este garantat. Filmările la Ia banii și fugi au mers șnur; m-am distrat de minune împreună cu Mickey, improvizând gaguri și tot felul de situații.

Întorși la New York, am montat filmul împreună și am angajat un tânăr pe nume Marvin Hamlisch să scrie muzica. Am cerut câteva piese melancolice, influențat fiind de filmele lui Chaplin. Hamlisch s-a conformat și s-a pus pe treabă. Între timp am testat reacția la film. Aici, lipsa mea de experiență și-a spus cuvântul. N-am adăugat deloc muzică, deci filmul s-a desfășurat în tăcere. Când nu vorbea nimeni, iar cineva mergea dintr-un loc într-altul, fără fond muzical, părea că nu mai ajungea la destinație. Plus că pe post de spectatori am adunat de pe stradă mai mulți militari aflați în permisie și cu ei am umplut jumătate din sală. După cum era de așteptat, fără o versiune finisată, practic am murit ca în ziua masacrului de Sf. Valentin.

Cei de la Palomar au avut aceeași reacție la film. Chiar și cu muzica lui Marvin Hamlisch, au văzut doar un milion de dolari ducându-se pe apa sâmbetei, după ce-și puseseră toată încrederea într-un individ care habar n-avea cu ce se mănâncă filmul. Așa că au propus să-l aduc pe Ralph Rosenblum, care salvase mai multe filme remontându-le, ca să mă ajute. În prag de dezastru, orice ajutor e bine-venit. Deci iată-l pe Rosenblum, un monteur sardonic, foarte talentat, care mi-a transformat filmul dintr-un rebut într-un succes, și iată cum. Ca și Stanley Prager, care m-a ajutat cu Nu bea apa, primul lucru pe care l-a făcut Ralph a fost să mă îmbărbăteze. A luat toate chestiile amuzante pe care le tăiasem și le-a pus înapoi. A spus că fără muzică și cu un grup de spectatori alcătuit din militari cu gândul doar acasă, aflați mai mult din întâmplare într-o sală pe jumătate goală, se înțelegea de la sine că filmul va sucomba. Ralph a înlocuit coloana sonoră tristă, dar plăcută, a lui Hamlisch cu piese de jazz ale lui Eubie Blake, astfel că simpla trecere de la muzica lentă, sau de la absența muzicii, la jazzul plin de viață, l-a transformat sau mai degrabă l-a metamorfozat, fiindcă rezultatul a fost magic. Ralph a adăugat ceva și la generic, care a accelerat puțin acțiunea.

Iată cum aș rezuma eu. Ralph a schimbat doar aproximativ 20% din original, care i-a plăcut mai mult decât mie, dar cele 20 de procente au făcut diferența dintre un film valabil și unul nevalabil. Fără el, proiectul s-ar fi dus pe apa sâmbetei. În fine, filmul a avut premiera într-un cinematograf mic, pe Third Avenue, numit Cinematograful de pe Strada

68. În față avea un copac ale cărui crengi îi ascundeau numele. Tata s-a oferit să taie copacul la miezul nopții împreună cu câțiva prieteni. Am declinat oferta. Filmul a avut recenzii favorabile și, în cele din urmă, succes de casă. Uite-așa am ajuns să fac filme. Trudă, ceva talent, mult noroc, ajutor masiv din partea altora.

Și, odată cu toate acestea, a sosit și ziua în care eu și Louise am hotărât să divorțăm, iar tatăl ei, un domn până la capăt, a aranjat lucrurile în așa fel încât amândoi să fim mulțumiți, deci ne-am despărțit prieteni buni. Așa am și rămas, prieteni buni și loiali până la sfârșit. Întâmplare: am mers la Juarez ca să divorțăm, după ce dormiserăm împreună cu o noapte în urmă în San Antonio, iar în sala de așteptare am fost amândoi atât de afectuoși, alături de alte cupluri care așteptau să divorțeze, încât un tip ne-a întrebat: „Care dintre voi a intentat divorț?“ Am răspuns că a venit din partea amândurora. Tipului nu i-a venit să creadă; doi oameni atât de tandri unul cu altul să se despartă! Și s-a bâlbâit: „Mda… e… hmm… mult mai… frumos așa“. Louise a reușit să-și facă o carieră, fiind vedeta unei emisiuni TV de succes, jucând în filme, în roluri mici, ce-i drept, și ca profesoară. La apogeul celebrității ei, când apărea pe coperta multor reviste și chiar reușise să-și depășească problemele, m-am gândit ce mare vedetă ar fi putut ajunge dacă viața nu i-ar fi fost atât de potrivnică.

Limbă artificială creată la sfârșitul secolului al XIX-lea din elemente de vocabular ale celor mai răspândite limbi europene, pentru a servi drept limbă internațională (n.red.)

Așa că iată-mă, singur, pe punctul de a alege distribuția pentru Mai cântă o dată, Sam, piesa cu Tony Roberts în rolul principal masculin. Acum mai trebuie să găsim actrița care s-o joace pe Linda, rolul principal feminin. Regizorul este Joe Hardy, unul iscusit, care știe ce vrea. Stăm amândoi în sala de teatru și încercăm să facem alegerea cea mai bună dintre actrițele talentate care se perindă pe scenă. Mult talent și puține roluri bune. Sandy Meinster a fost un profesor de actorie celebru, foarte respectat, din New York, care a condus Neighborhood Playhouse, de unde au apărut atâția actori extraordinari. La un moment dat, l-a apucat de guler pe David Merrick și a început să laude o tânără din clasa lui care i se părea senzațională. Numele ei era Diane Keaton. De fapt, numele ei real era Diane Hall, dar exista deja o actriță cu numele ăsta, iar sindicatul nu-i permite unui actor să se înscrie cu un nume deja folosit.

Deci, după această avalanșă de talente, așteptăm evoluția lui Keaton. Și iat-o că apare: o tânără deșirată. Mai bine zis, dacă Huckleberry Finn ar fi fost o femeie frumoasă, așa ar fi arătat pe scenă. Keaton, care se scuză că s-a trezit dis-de-dimineață, o provincială din Orange County, unde locuitorii se dau în vânt după sandvișurile cu ton și își petrec o mare parte din timp în talcioc; o emigrantă venită în Manhattan, unde s-a angajat ca garderobieră, care a lucrat la un chioșc de dulciuri dintr-un cinematograf din Orange County, de unde a fost dată afară fiindcă a mâncat toate dulciurile, încearcă să ne intre în grații cu câteva replici obligatorii. O țărăncuță care ne vorbește despre marile ei aventuri, ca pensionarul George care primea de Crăciun un curcan de la foștii colegi și exclama invariabil: „Măi, dar ce surpriză mi-ați făcut!“ Ce să vă spun, a fost excepțională. Din toate punctele de vedere. Se spune despre unii că au o personalitate ce poate lumina o încăpere – ei bine, ea lumina un bulevard întreg. Adorabilă, amuzantă, un stil absolut original, autentic, proaspăt. Când a părăsit scena, știam că trebuie să vedem și celelalte actrițe înscrise la probă, dar în mintea noastră rolul era deja al ei.

Repetițiile cu Joe Hardy au decurs fără probleme. Tony Roberts se purta ca un puști într-un magazin de dulciuri, dat fiind că în distribuție erau șase fete drăguțe care apăreau în fanteziile personajului principal. Tony a trecut la acțiune din prima zi, complicându-și viața socială și așa ciudată. Îmi devenea tot mai simpatic; pe de altă parte, eu și Keaton ne vedeam de treburile noastre, schimbând din când în când câte o vorbă politicos. Un tip o suna în fiecare zi, iar eu credeam, firește, că e prietenul ei, dar am aflat ulterior că era managerul. Eu îmi dădeam întâlnire cu oricine spunea da la rugăminții mele disperate de a mă lăsa să-i ofer o masă. Odată, cu o săptămână înainte de premiera din

Washington, DC, mi-am dat întâlnire cu o brunetă foarte frumoasă. Am invitat-o la cină, ne-am simţit bine împreună, drept care am hotărât să ne întâlnim din nou, două seri la rând, spre sfârşitul săptămânii.

Cu o zi înainte de a mă reîntâlni cu bruneta, repetam cu Keaton, Joe Hardy propunând să discutăm replicile ca să le memorăm mai uşor. Ambiţioasă până la Dumnezeu, Keaton le ştia pe dinafară, eu însă, chiar dacă eram autorul, aveam nevoie de mai mult timp să jonglez cu ele. Am făcut o pauză ca să luăm cina peste drum, la un local perete în perete cu McGirr's Billiards, unde uneori jucam câte o partidă de biliard. La cina aceea improvizată, Keaton a fost atât de fermecătoare, de drăgălaşă, de frumoasă, de sclipitoare, încât m-a pus pe gânduri: ce sens are să ies cu cealaltă mâine seară? Keaton e magică. Bineînţeles că a mâncat ca PrimoCarnera.[68] Doar ţapinarii se mai îndoapă aşa.

În fine, ca să nu mai lungesc vorba, până la premiera din Washington, DC, am devenit amanţi. Am rămas amanţi în Boston şi, înapoi, în New York. Tocmai cumpărasem un apartament la ultimul etaj pe Fifth Avenue; ea locuia într-o chichineaţă, la capătul oraşului, o singură cameră, primitoare şi frumos aranjată, fără să cheltuiască nici un cent pe ea. Era clar că avea ochi de artist. Îţi dai seama după cum se îmbracă, cum dă tonul la modă, dacă laba unei maimuţe moarte prinsă de pulover ţi se pare şic. Să spunem doar că Diane Keaton se îmbrăca mereu cu un fel de imaginaţie excentrică, de parcă cel care-i făcea cumpărăturile ar fi fost însuşi Buñuel, dar nu e vorba numai de gustul ei vestimentar. Face nişte fotografii extraordinare, e o actriţă excepţională, cântă minunat, dansează şi scrie bine. Am rămas prieteni apropiaţi de când ne-am întâlnit. După ce am remontat Ia banii şi fugi împreună cu Ralph Rosenblum, i l-am proiectat, iar ea mi-a spus că e bun şi amuzant şi să nu-mi fac probleme, motiv pentru care de atunci, pentru mine, Keaton a fost Steaua Nordului, omul la care am găsit înţelegere mereu. Fiindcă, pe lângă faptul că are gusturi şi e deşteaptă foc, spune pe faţă ce gândeşte. Poţi să-l lauzi pe Shakespeare toată ziua, dacă ceva o plictiseşte la el, puţin îi pasă cât de venerată este poezia lui sau de ce spun profesorii sau cititorii. Are personalitatea ei. Întotdeauna i-am arătat munca mea, iar ea este una dintre puţinele persoane de a căror opinie îmi pasă cu adevărat.

Prin urmare, i-a plăcut Ia banii şi fugi, piesa noastră a fost un succes la premieră, eu am început să-mi petrec cât mai mult timp în compania lui Keaton şi a lui Tony. Curând, Keaton s-a mutat la mine, mai întâi în vechiul apartament, apoi la hotel, în timp ce aşteptam să se termine renovarea apartamentului de la ultimul etaj. Voiam un bar, deşi eu nu beau, şi două carafe ca să le ofer whisky sau brandy prietenilor care, de asemenea, nu beau.

În acel moment al vieţii mele aveam o prietenă foarte interesantă. Se numea Mary Bancroft şi o amintesc aici doar pentru că mi se părea o femeie extraordinară. Era mult mai mare decât mine, cu 25–30 de ani, şi probabil avea vreo 70 de ani când am cunoscut-o, la o petrecere acasă la Norman Mailer, în Brooklyn. Locuia aproape de mine, pe Fifth Avenue, aşa că am condus-o acasă. Avea o minte brici, era citită şi ştia de toate, de la politică la literatură şi de ce postura lui Carl Yastrzemski[69] îl făcea un aruncător atât de redutabil. Acum, la vârsta ei, se hotărâse să studieze tehnologia informaţiei. Vedeam împreună meciuri de baschet. Era scriitoare, făcuse spionaj împotriva naziştilor în cel de-al Doilea Război Mondial, lucrase pentru Allen Dulles şi, pasionată de psihanaliză, fusese una dintre pacientele lui Jung. Nu-mi amintesc dacă a avut o idilă cu Jung sau cu Dulles, dar era o plăcere s-o asculţi.

Am petrecut foarte mult timp împreună discutând şi luând masa împreună. După război, Dulles a vrut s-o recompenseze pentru serviciile aduse ca spion, iar ea a solicitat un loc la procesele de la Nürnberg. A primit permisiunea de a asista, dar oraşul era supraaglomerat în timpul proceselor şi n-a găsit loc la hotel sau la pensiune. În cele din urmă a trebuit să stea cu mai multe femei ale căror soţi erau judecaţi, acuzaţi fiind de genocid şi de alte atrocităţi; aceste femei i s-au părut de o prostie de-a dreptul comică, cum se lăudau la toată lumea cu soţii şi realizările lor din timpul războiului. Aşadar am petrecut multe momente frumoase împreună, până s-a prăpădit. Fiind un personaj fascinant în viaţa mea vreme de câţiva ani, mi s-a părut că merită o digresiune în saga Allen, altfel destul de insipidă.

În anul următor am făcut Bananas. Din nou un scenariu scris de mine şi de Mickey Rose şi filmat în Puerto Rico. N-am distribuit-o pe Keaton, fiindcă, atunci când am creat rolul principal feminin, m-am gândit la Louise. Ţinând cont de succesul filmelor Ia banii şi fugi şi Mai cântă o dată, Sam, United Artists îmi oferise un contract pentru trei filme. Primul scenariu cu care am venit a fost o dramă, dar cei de acolo n-au vrut aşa ceva de la un regizor de comedie. Aş fi putut face filmul fiindcă, prin contract, aveam mână liberă, dar niciodată n-am forţat un studio să facă un film sau să-l finanţeze dacă nu credea în el. David Picker, un mare susţinător de-al meu pe lângă UA, a răsuflat uşurat când am spus: „Dacă nu vă place, nu vă formalizaţi, scriu altceva“. Şi aşa am scris Bananas cu Mickey Rose. Aflaserăm de o carte despre o revoluţie din America de Sud, un roman comic, drept care le-am propus celor de la UA să cumpere drepturile, fiindcă intenţia noastră era să facem un film despre o revoluţie din America de Sud şi nu voiam să fim daţi în judecată. UA a cumpărat drepturile pe nimica toată. Apoi eu şi Mickey ne-am apucat să scriem propriul scenariu, absurd, suprarealist, fără să

folosim nimic din carte. Cartea avea o intrigă coerentă, dar neinspirată. Pe de altă parte, scenariul nostru nu avea aproape deloc intrigă, dar era plin de trăsnăi. Peste ani am aflat că, atunci când Arthur Krim, șeful de la United Artists, a văzut Bananas și a înțeles că n-avea nimic în comun cu cartea cumpărată de UA, a vrut să mă dea în judecată pentru înșelătorie, dar Picker și David Chasman l-au convins să renunțe.

Cum spuneam, înainte de plecarea spre Puerto Rico am cumpărat apartamentul de pe Fifth Avenue, iar Keaton a sugerat ca, la întoarcere, să se mute la mine, ca dovadă de angajament în relație. Am ezitat, dar ne-am distrat de minune în Puerto Rico, iar ea s-a purtat cu multă diplomație, ținând cont că în film juca Louise, fosta mea soție, și nu ea. Keaton m-a sprijinit mereu și s-a înțeles bine cu Louise. În fine, la întoarcere i-am dat o cheie de la apartament și iată-ne, doi zăpăciți, cum spunea ea, locuind la cucurigu, cu vedere spre Central Park, și, din camera de zi, cu întregul oraș la picioare, de la World Trade Center la podul George Washington. Merita toți banii, mai ales când se schimba vremea. Am fost primul care a pus ochii pe el când a fost scos la vânzare, dar am înghițit în sec, costa prea mult. Un alt tip a pus mâna pe el, l-a renovat și brusc a dat faliment. Regretam că nu îl cumpărasem și, în momentul în care a apărut din nou pe piață, m-am repezit să-l iau, doar că acum prețul era mult mai ridicat, dar ce priveliște! Ce panoramă! Fiecare centimetru din Central Park, plus alte cele. Bananas a avut mare succes, la fel și următoarele două filme, iar Arthur Krim, care voia să mă poarte prin tribunale, a devenit admiratorul meu numărul unu, sponsorul meu artistic, prietenul meu cel mai apropiat.

Arthur Krim a fost unul dintre cei trei oameni care, recunosc, m-au ajutat în carieră. L-am cunoscut în trecere, când făceam campanie pentru Lyndon Johnson. Cred că el s-a ocupat de acel spectacol inaugural, cu o grămadă de vedete, și-mi amintesc cum am fost invitat acasă laArthur, unde i-am întâlnit pe Adlai Stevenson și AverellHarriman, plus mulți democrați de elită. Pe lângă activismul politic și insistența cu care îl îndemna pe LBJ[70] să-și ducă la îndeplinire uimitoarele inițiative în domeniul drepturilor cetățenești, Arthur conducea United Artists, un studio de film cu vederi largi, care își respecta cineaștii. Trecând peste șocul simțit la vizionarea filmului Bananas și pornirea de a-mi vedea capul înfipt într-o țepușă, Arthur îmi aprecia munca. Și spunea mereu că cel mai mândru este de faptul că a făcut filme cu Chaplin și cu mine. Am făcut 15 filme cu el. Mai spunea și că cea mai mare realizare a lui a fost că mi-a oferit un studio în care să mă dezvolt ca cineast. Alături de Jack Rollins și Vincent Canby, criticul de la Times, Arthur a fost cel de-al treilea om fără de care nu m-aș fi bucurat de cariera cinematografică pe care am avut-o. Despre încrederea pe care Rollins a avut-o în mine când mie îmi lipsea cu

desăvârșire am scris deja. Și Canby a văzut în mine un mare regizor când eu nu mă vedeam deloc și m-a tratat ca atare în recenziile lui. Cu încurajările lui Rollins, cu sprijinul acordat de Canby în presă și cu sprijinul lui Arthur Krim ca șef de studio, am avut toate șansele să mă remarc prin filmele mele. Tot ce pot spune este că mi-am dat tot interesul, oameni buni. Dacă filmele nu sunt mai bune, e doar vina mea. Am avut libertate absolută să pun în practică orice proiect am vrut (în limitele unui buget, desigur) și control total asupra părții artistice. Bobby Greenhut, producătorul meu, spunea: „E ca și cum ai avea o bursă de studiu".

Zile frumoase într-un penthouse – nu asta voiam? Ba da, eu și Keaton ne trezeam, apăsam pe butonul de lângă pat și draperiile se dădeau la o parte dezvăluind Manhattanul. Lumina soarelui pătrundea nestingherită în dormitor, alteori vedeam cerul cenușiu, stropii de ploaie sau fulgii de zăpadă sau, toamna, parcul plin de frunze galbene și roșii care mor treptat. Luam ziarul din hol, micul dejun, apoi ne începeam ziua, fiecare cu programul lui. Ne întorceam la sfârșitul zilei, uneori mâncam acasă, dar mai des mergeam la un meci de baschet sau la un spectacol, urmat de o cină la Elaine's, dacă aceea se putea numi mâncare. Prețurile acolo erau scandaloase, dar localul era cel mai căutat din oraș și era plin de celebrități în fiecare seară, cât era noaptea de lungă. Pe parcursul anilor m-am împrietenit cu Elaine și, zece ani la rând, am luat acolo cina cu prietenii în fiecare seară. În orice seară, acolo îi puteai vedea pe Fellini, pe primar, pe un membru din familia Kennedy, pe Mailer, Tennessee Williams, Antonioni, Carol Channing, Michael Caine, Mary McCarthy, George Steinbrenner, Helen Frankenthaler, David Hockney, Robert Altman, Nora Ephron, ca să menționez doar câteva nume. Acolo i-am întâlnit pe Simone de Beauvoir, Gore Vidal și Roman Polanski. Înțelegeți ce vreau să spun.

Nu mâncarea conta, ci atmosfera. Un loc curat, plin de lumini. Mda, plin de lumini și umbre, dar prețurile erau ca teatrul de improvizație. Luni seara, o porție de spaghete cu stridii costa 25 de dolari. Marți, același fel de mâncare costa 30 sau 20. Dacă erai un newyorkez care lucra în domeniul artelor, al jurnalismului, în politică sau sport, și n-aveai unde să mergi la ora unu noaptea, puteai merge la Elaine's, la bar era înghesuială mare, și acolo vedeai multe fețe cunoscute, dar și unele noi, pe care erai bucuros că în sfârșit poți să le saluți. Eu, Keaton, împreună cu Jean Doumanian sau Tony Roberts și, de-a lungul timpului, cu Michael Murphy și prietenul lui Jean, plus mulți alții, cinam acolo în fiecare seară, apoi eu și Keaton mergeam pe jos acasă. În anii aceia New Yorkul era periculos noaptea, de asta era palpitant să vezi dacă, mergând pe jos, reușești să ajungi acasă. Ne băgam în pat și vedeam un film la TV.

Vremurile acelea sunt printre amintirile mele cele mai frumoase. Să văd un film cu Keaton sau să merg cu ea la un muzeu sau la o galerie de artă este o adevărată sărbătoare, fiindcă femeia asta este atât de plină de idei și de opinii personale. Îți deschide ochii asupra lucrurilor – cel puțin așa a fost în cazul meu. De asemenea, e foarte ușor să o faci să râdă, o face cu poftă, din toată inima, iar pentru cel care-și câștigă existența născocind tot felul de glume, e o adevărată sursă de inspirație. Cine să știe că era bulimică? Am aflat abia când i-am citit memoriile, după zeci de ani. Tot ce știam era că, dacă aveam noroc, prindeam meciul de baschet, pe urmă mâncam o friptură, la Frankie și Johnnie's, unde dădea gata un mușchi de vacă, negresă, prăjitură cu brânză și ceai. Apoi, după douăzeci de minute, de îndată ce intram pe ușa apartamentului, se îndopa cu gofre și cu ceea ce, pentru mine, reprezenta proviziile pentru o zi. Uimit, fără să știu nimic despre tulburările alimentare, priveam transfigurat ca la un număr de circ european, în care un artist prezintă un număr de mâncat-rezistență.

Între timp, Keaton se săturase de Manhattan și tânjea după razele de soare cauzatoare de cancer de pe coasta de vest. A primit un rol în Nașul, semn că făcea progrese. Ne-am despărțit prieteni și, cum am spus, am rămas apropiați toți anii aceștia. Încă-i mai cer părerea în privința distribuției unui film sau a unor probleme de ordin creativ pe care mă chinuiesc să le rezolv. Nu ne-am certat niciodată, dimpotrivă, am lucrat de multe ori împreună. La un moment dat, am ieșit cu frumoasa ei soră, Robin, cu care am avut o scurtă idilă. Pe urmă am ieșit cu cealaltă soră frumoasă, Dory, cu care am avut o mică aventură. Cele trei surori Keaton erau toate femei frumoase, minunate. Gene bune în familia lor. Protoplasmă demnă de un premiu. O mamă arătoasă. Principiul autoasemănării elaborat de Mandelbrot și confirmat pe deplin.

Tot ce-ați vrut să știți despre sex, dar v-a fost teamă să întrebați a fost primul meu mare succes comercial, dar, chiar dacă a avut ceva haz, n-a fost și cel mai bun film al meu – pentru Gene Wilder a fost totuși unul dintre cele mai bune. Ce talent! Într-o scenă, merge la culcare fără să-și scoată ceasul de la mână. L-am întrebat: „Întotdeauna dormi cu ceasul la mână?" Mi-a răspuns: „Da, nu așa face toată lumea?" Era el excentric, dar câți tipi pot juca atât de bine față-n față cu o oaie?

Aveam o secvență în care un om de știință nebun creează un sân uriaș care scapă de sub control și terorizează un sat întreg. Coincidența a făcut ca, odată cu premiera, Philip Roth să publice Sânul, o carte tot despre un sân uriaș. Roth era un tip mult mai profund și mai serios decât mine, pe lângă faptul că avea mult haz. Uneori apăream împreună într-un articol despre iudaism sau umorul evreiesc, el însă aborda

problemele dintr-o perspectivă complexă, incitantă. Pe mine mă interesau numai dacă-mi ofereau material comic de calitate. Roth era un gânditor, un intelectual sadea. Eu eram un comediant devenit cineast, deci lucram în domenii diferite. E o mare deosebire între a muri în paginile tipărite ale unei cărți și a muri pe scenă. În primul caz este o chestie personală. Moartea în fața unor spectatori este jenantă, comicul având parte de aceeași neplăcere ca atunci când ești crucificat. Și pentru că tot a venit vorba de moarte, permiteți-mi o trecere grațioasă la următorul meu film, Adormitul.

Încurajat de succesul filmelor Nașul și Lawrence al Arabiei, ambele de dimensiuni epice, ambele cu pauze, visam la un film de o lungime comparabilă, dar comic. Până atunci nu se făcuseră comedii la scară mare, multe dintre cele mai bune fiind foarte scurte. Unele dintre cele mai reușite filme ale fraților Marx nu țineau mai mult de o oră și cincisprezece minute. Adevărat, O lume nebună, nebună era mai lung, dar se dovedise a fi un mare fâs, păcat de distribuția alcătuită din atâția actori minunați. Așadar iată care era fantezia mea egotistă: o comedie în două părți, cu pauză între ele. Prima jumătate să fie despre aventurile (pe care urma să le născocesc) unui tip din New York, jucat de mine, care, la sfârșitul unei ore și jumătate de râs nestăvilit, cade într-o cuvă cu sos criogenic. Înghețat din greșeală. A doua jumătate să arate de ce și cum un tip din Manhattan dădea târcoale unei cuve criogenice, unde a căzut și a înghețat. Mi-am închipuit cum spectatorii, epuizați de atâta râs în prima parte, se reped să cumpere popcorn și băuturi răcoritoare, ca să prindă forțe noi în așteptarea celei de-a doua părți. Adunați în hol, citează replicile preferate și glumele din prima parte, apoi, la invitația de a-și reocupa locurile și ținând bine pungile cu popcorn și sticlele cu băuturi răcoritoare, revin în sală, ascultători, gata pentru încă o oră de veselie și trăsnăi.

Întrucât acțiunea din prima parte se petrece în New York, în anii 1970, vă imaginați surpriza și încântarea spectatorilor când în partea a doua ne aflăm la câteva sute de ani în viitor și același oraș arată ca în science-fiction. Zeci de monoraiuri și mașini zburătoare, femei frumoase în costume mulate, după moda anului 2500, când eram sigur că vor fi îmbrăcate sumar și cu un decolteu adânc. În această societate avansată sunt readus la viață și mă simt ca un pește pe uscat, în cel mai bun caz. Posibilitățile pentru o satiră inteligentă și replici scurte, dar pline de duh, erau nelimitate. Le-am prezentat proiectul celor de la United Artists, care l-au apreciat și l-au cumpărat potrivit mitului că eram un geniu comic care știa ce face. L-au acceptat imediat, am bătut palma, și am dat imediat fuga să plătesc avansul pentru mai multe vile și iahturi Oceanco, bazându-mă pe milioanele care se arătau la orizont. În această capodoperă voiam s-o distribui pe Diane Keaton. Până atunci nu mai

regizasem nimic cu ea. Jucaserăm împreună în Mai cântă-l o dată, Sam, dar Herb Ross regizase filmul.

Un lucru de care lumea nu-și dă seama e că, în momentul în care am început să lucrez cu Keaton la seria de filme pe care le-am scris pentru ea, nu mai era nimic între noi de câțiva ani. Mulți au crezut că am făcut Annie Hall, Manhattan și Dragoste și moarte când încă mai trăiam împreună ca iubiți, însă eram doar prieteni. Keaton era disponibilă și i-a plăcut mult ideea. Acum mai rămânea să pun totul pe hârtie.

După câteva încercări eșuate de a scrie partea întâi, adică aventurile mele prin Manhattan, mi-am dat seama că nu-mi venea în minte nici o aventură. L-am sunat pe amicul Marshall Brickman ca să colaboreze cu mine, ceea ce a și făcut, doar că nici lui nu-i venea în minte vreo aventură. Pe măsură ce zilele treceau, iar conversațiile noastre rătăceau spre valoarea socială relativă a modelelor și bucuria pe care ți-o dă salamul Schmulka Bernstein, visul unei opere majore începea să se piardă în ceață, singura speranță fiind ca, prin minune, să mă trezesc în viitor. Un alt regizor-scenarist ar fi acceptat provocarea și, într-un fel sau altul, ar fi dat viață acestei idei geniale, creând o poveste diferită, mai înălțătoare. Eu însă nu gestionez foarte bine momentele de cumpănă, prin urmare foarte curând am renunțat la acest proiect, mulțumindu-mă cu un film de lungime normală numai despre partea a doua. L-am numit Adormitul și nu-mi amintesc prea multe despre el, doar că era despre un tip care-și pierde nasul, iar eu și Keaton îl folosim în încercarea de a-l clona. Îmi amintesc că le-am dat scenariul lui Isaac Asimov și Ben Bova, doi mari autori de science-fiction pe care nu-i cunoșteam, și i-am rugat să-l citească. Au fost drăguți și l-au citit, le-a plăcut mult și au fost de acord că am folosit corect datele tehnice. În cele din urmă, Adormitul a câștigat câteva premii, un Hugo și un Nebula pentru cel mai bun film science-fiction și pentru cel mai bun scenariu SF. Îmi mai amintesc și că am filmat în Los Angeles șiColorado, timp în care a trebuit să mă caut de căpușe în fiecare seară, fiindcă mă aflam în Munții Stâncoși. Spre groaza mea, chiar am găsit una înfiptă în picior, fiind sigur că doctorii vor trebui să mi-l amputeze – ceea ce, la vremea aceea, nu m-ar fi deranjat prea mult.

După Adormitul a venit Dragoste și moarte, o comedie cu umor gros, cu un aer specific literaturii rusești. Este, după părerea mea, cel mai amuzant dintre primele mele filme. I-am propus lui Keaton să joace în el și amândoi am mers la Paris și la Budapesta pentru filmări. Îmi amintesc ce impresionat a fost Cavett când ne-a văzut cum înfulecăm o porție de chili la P.J. Clarke's, într-o seară, exclamând: „Aoleu! Mai bine o șterg. Trebuie să mă scol devreme. Plec la Budapesta".

Un oraș exotic. Plin de militari ruși la vremea aceea. Țara era ocupată. Am folosit o mulțime de soldați ai Armatei Roșii în filmul meu. Se pricepeau să mărșăluiască și să facă instrucție și nu voiau decât să scape de plictiseala de a fi armată de ocupație și de a face rost de cartușe de țigări. Filmarea scenelor care se petrec la Paris a fost paradiziacă, iar eu și Keaton am avut cazare luni întregi la Plaza Athénée. Îmi amintesc că stăteam cu ea la restaurantul hotelului și că am comandat icre negre după o zi întreagă de filmări. Chelnerul ne-a servit porțiile. Noi le-am înghițit într-o clipită. Chelnerul ne-a întrebat: „Mai doriți?“ Eu, idiot, mă minunam ce cantitate de icre negre se putea mânca la prețul inițial. Cum se descurcau cei de acolo fără să dea faliment? Cum nici Miss Orange County nu era o cosmopolită, am dat gata câteva kilograme de beluga. Când a venit nota de plată, era cam cât pentru un bombardier Stealth. Slavă Domnului că de atunci mă mulțumesc cu icrele obișnuite.

La Dragoste și moarte am filmat cu plăcere, doar vremea ne-a deranjat. Frig în Budapesta, frig în Paris. Când am terminat, de-abia am așteptat să ajungem acasă, ea la soare, eu la străzile udate de ploaie din Manhattan, unde mă simt cel mai bine. Filmul a ieșit bine, mai puțin muzica. Am folosit la început muzică de Stravinski, dar atonalitatea strica tot hazul. În clipa în care am trecut pe Prokofiev, filmul a prins viață. Recenziile au fost favorabile, deși atunci a fost ultima dată când am citit o recenzie sau ceva despre mine. United Artists mi-a trimis un pachet mare de recenzii naționale din care să aleg citate pentru o reclamă. Sute de recenzii din toată țara, atât de diferite, de multe ori contradictorii, și ce folos? Ca să citesc că sunt un geniu sau un incompetent și jumătate? Știu deja că sunt incompetent și că nu m-am născut geniu. Obsesia eului, cea care-ți mănâncă atât timp.

Plăcerea de a face un film rezidă în a face un film, în actul de creație. Aplaudacii nu înseamnă nimic. Chiar și cu cele mai mari elogii, tot te alegi cu artrită și zona zoster. Și e chiar atât de grav că unii nu sunt entuziasmați de opera ta? Că unora s-ar putea să nu le placă filmul tău? Universul se descompune cu viteza luminii, iar tu îți faci probleme că nu știu ce tip din Sheboygan îți reproșează lipsa de ritm? Sau că o tipă din Tuscaloosa scrie că ești un geniu, iar tu crezi că opinia ei te pune alături de Rembrandt sau Chopin? Fii serios.

Sfatul meu pentru cineaștii tineri, când mi-l cer, este întotdeauna: pune burta pe carte. Vezi-ți de treaba ta. Muncește, bucură-te de ceea ce faci. Dacă nu te bucuri, alege altă ocupație. Nu te lua după alții. Știi că ceea ce faci are haz, știi ce vrei să faci. Asta e tot ce trebuie să știi. Ai o viziune, încearcă s-o pui în practică. Simplu ca bună ziua. Gândește singur. Dă-ți seama dacă ai făcut filmul pe care ți l-ai propus de la bun început. Dacă

l-ai făcut, minunat, bucură-te de succesul tău, fii mândru de tine și mergi mai departe. Dacă ai dat greș, învață lecția, care rareori are o formă artistică, și muncește mai mult data viitoare. Sigur, Ce-i nou, pisicuțo? a fost un mare succes, dar asta nu m-a oprit să-mi fie rușine cu el. Pe de altă parte, un film ca Amintiri la Stardust Hotel, care n-a fost primit prea bine, m-a mulțumit în mare măsură. Cu alte cuvinte, satisfacția vine din munca propriu-zisă. Restul e vorbărie goală sau gargară – la alegere. Eu prefer gargara.

După experiența cu Dragoste și moarte, am acceptat un rol într-un film numit Paravanul. A fost primul film făcut cum trebuie despre cei trecuți pe lista neagră[71], după un scenariu de Walter Bernstein și regizat de Marty Ritt, doi oameni de artă puși la index în timpul perioadei fetide McCarthy. Walter era un scenarist inteligent, care știa totul despre ce înseamnă să fii șomer din cauza convingerilor politice. Marty Ritt era un grăsan plin de grație, cum îi spunea Walter. Acest specimen supraponderal, mătăhălos, cu o figură amenințătoare, fusese dansator, cât pe ce să ajungă pe Broadway cu spectacolul Amicul Joey, doar că în ultima secundă fusese înlocuit de o nouă descoperire, Gene Kelly. Marty fusese unul dintre protejații lui Kazan și, când nu l-a mai angajat nimeni, și-a întreținut familia jucând pocher sau pariind la curse de cai – așa a avut ce pune pe masă. Marty era un personaj pitoresc. Nu avea timp de galanterii. Purta doar salopete și, când te invita la cină, la reședința lui din Beverly Hills, la ora șase (mânca devreme), se posta pe peluza din fața casei la șase fără zece așteptând să sosești la fix.

Apoi treceam direct la masă, unde se purtau conversații interesante. „Kazan mă considera un regizor de viitor, dar cel mai mult îi plăcea că mă descurc cu pumnii“, o remarcă tipică pentru Ritt. După cină, alte conversații și, când îl apuca somnul, Marty nu stătea pe gânduri. Te invita politicos să pleci – era șarmant prin felul lui de a fi atât de direct și de a-și susține opiniile politice de stânga, radicale. La Paravanul am lucrat cu Zero Mostel; auzisem zvonuri înspăimântătoare despre el, că ar fi un adevărat coșmar, mie însă mi s-a părut un tip foarte cumsecade, foarte cultivat și interesant. Chiar m-am gândit să-l însoțesc într-o călătorie în Italia, unde voia să studieze mai multe tablouri, însă mi-am dat seama că nu știu nimic despre pictură, dar mi-a plăcut de Zero și l-am considerat un interlocutor de la care am avut ce învăța.

Când cei de la Columbia au văzut prima versiune, s-au arătat dezamăgiți, și pe bună dreptate. Și eu, șiWalter știam unde e buba, dar Marty era regizorul. Cei de la Columbia mi-au propus să montez din nou materialul. Doar cu aprobarea lui Marty, am răspuns eu și Walter. Marty, un tip foarte direct, fără povara egoului, a acceptat. Filmul a fost trimis la New York, iar eu și Walter l-am remontat. După puterile noastre. A

ieșit mai bun, dar nu cum ar fi trebuit. De ce? Cine știe de unde apar hibele? Bănuiala mea e că scenariul a avut unele fisuri de care nu ne-am dat seama. Marty a regizat filmul destul de bine, actorii au jucat cum trebuie, dar, ca să fac un calambur plecând de la un cunoscător de talia lui Blaise Pascal, „arta are raţiunile ei despre care raţiunea nu are habar".

Teoria mea, după atâţia ani de cinematografie, este că problema ține aproape întotdeauna de scenariu. E mult mai greu să scrii decât să regizezi, iar un regizor mediocru poate face un film bun dintr-un scenariu valoros, dar un mare regizor nu poate transforma un scenariu prost într-un film bun. „Niciodată" sau, mai bine zis, „practic niciodată". Poate că două-trei exemple mă contrazic, dar, dacă ar fi să investesc într-un film, mai întâi m-aș asigura că scenariul e foarte bun. Firește, nu vrei să-l regizeze un ageamiu sau să-l joace niște prostovani, dar pentru un scenariu bine scris ai nevoie doar de un bun meseriaș. Paravanul era bine scris, motiv pentru care nici unul dintre noi n-a văzut vreo hibă serioasă – eu nici acum nu văd, dar sunt sigur că există. La filmări l-am cunoscut pe Michael Murphy, cu care m-am împrietenit. Murphy era un tip nemaipomenit, mereu îl tachinam că este agent secret care lucrează pentru CIA. Fost pușcaș marin, crescut în patria lui Goldwater[72], venirile și plecările lui erau la fel de misterioase precum cele ale lui Lamont Cranston[73], dar era un actor desăvârșit, un caracter minunat, un tip deștept, cu mult bun gust, chiar dacă avea mereu la el o capsulă cu cianură de potasiu.

Așadar filmul e gata de lansare. Desigur, apare și o reclamă răsuflată, un afiș mare pe care scrie WOODY ALLEN ESTE – PARAVANUL. Rezultatul: recenzii mediocre, încasări mediocre. Și totuși filmul rezistă și este prezentat mereu în campusurile universitare, fiindcă orice material despre lista neagră te învaţă ceva. Când s-a lansat, eu eram deja în faza de preproducţie cu Annie Hall.

Aici trebuie să fac o pauză ca să vă spun ceva despre cum alcătuiesc eu distribuția. La primul meu film distribuția a fost făcută în California de către Marvin Paige, la al doilea, în New York, de Marion Dougherty. Asistenta lui Marion era Juliet Taylor și, când Marion a renunțat la biroul din New York ca să se alăture unui studio de filme important, cu aceleași atribuții, în locul ei a venit Juliet. Ea s-a ocupat de distribuție pentru filmele mele zeci de ani și, chiar dacă a încercat de câteva ori să se retragă, întotdeauna am convins-o să revină. În cele din urmă a renunțat la industria divertismentului pentru a călători și pentru a petrece mai mult timp liber, fosta ei asistentă, Patricia DiCerto, ocupându-se acum de distribuție. Juliet este mai mult decât o specialistă în a găsi actorul potrivit pentru un rol sau altul. Este o

prietenă de încredere care-mi citește scenariile, le critică, vine cu sugestii, vede prima versiune a filmului, vine cu alte sugestii și rezolvă multe crize de distribuție când un actor trebuie înlocuit pe neașteptate și nu găsesc pe nimeni care să corespundă rolului respectiv.

De multe ori, când totul pare lipsit de speranță, nu știu cum face că găsește exact persoana de care avem nevoie. Îmi citește scenariul și face o listă cu actorii potriviți pentru fiecare rol. Eu citesc lista, elimin câteva nume, apoi discutăm despre ceilalți. Întotdeauna sunt unii despre care n-am auzit și cu care mă familiarizează ea. Ea mi i-a prezentat pe Mary Beth Hurt și Chazz Palminteri, doi actori foarte buni care se mulau perfect pe rolurile scrise de mine, așa că i-am angajat din clipa în care au intrat pe ușă.

Nu-mi place acest ritual de casting. Iată cum decurge: eu stau în sală, iar un actor emoționat intră tremurând, dorind un rol în filmul meu. Sărmanul se lasă analizat, poate citește ceva, poate interpretează un text. Eu nu sunt un tip foarte sociabil, nu-mi place să cunosc oameni. Nu mă pot hotărî asupra unui actor dintr-o simplă privire. De obicei am văzut un film cu actorul din fața mea, deci știu dacă e bun. N-am ce să le spun. Adevărul e că, dacă nu se reped la mine cu un brici, sau ceva de genul ăsta, sunt tentat să-i angajez. Singurul lucru care mă încurcă este când următorul actor care intră e la fel de bun, la fel de talentat și nici el nu mă atacă. La sfârșit, constat că Juliet a adus zece actori, toți foarte buni; dacă nouă devin indisponibili, oricare dintre cei zece ar putea juca rolul, prin urmare trebuie să aleg, dar după ce criterii? O intuiție ce vine din experiență, o nuanță ici și colo. Într-un final aleg, fiindcă regizorul trebuie să ia o decizie, altfel proiectul nu demarează.

Din când în când apare și câte un actor cu reputație, unul chiar din Los Angeles, prilej cu care Juliet îmi spune: „Pe ăsta nu poți să-l expediezi în 30 de secunde. Trebuie să stai mai mult de vorbă cu el.“ Urmează trei minute stânjenitoare, timp în care actorul încearcă să fie fermecător și să mă impresioneze. Eu, pe de altă parte, mă chinuiesc să fac conversație, ca să nu-i dau senzația că mă dispensez de el prea repede. Îl întreb la ce lucrează acum, ce planuri are, de unde e – chestii care nu mă interesează câtuși de puțin. Eu vreau doar să verific dacă, de când l-am văzut în filmul în care a jucat excelent, nu s-a îngrășat, n-a avut vreo operație estetică nereușită sau dacă n-a devenit membru al unui grup terorist. Dacă ar fi după mine, nu m-aș întâlni cu nimeni, aș distribui doar actori cu care am mai lucrat, dar acesta este un mod prostesc și imposibil de realizat ca să te ridici la înălțimea cerințelor mele de regizor de film.

Dragoste și moarte a fost o comedie cu umor gros. Eisenstein și Tolstoi în desene animate. Acum ceva din mine îmi spunea că vreau să fac o comedie realistă, unde să pot vorbi cu sinceritate spectatorilor, să le arăt tot ce am pe suflet. Poate că vor fi și câteva hohote de râs, dar, sper eu, personajele vor fi convingătoare, cu vieți interesante, chiar dacă nu vor glumi tot timpul. Pentru asta l-am sunat din nou pe Marshall Brickman, ca să văd dacă vrea să lucreze cu mine. Marshall, dacă vă mai amintiți, a fost chitara bas din The Tarries, o trupă folk care a evoluat de mai multe ori la Bitter End. El este omul ideal în materie de comedie și un excelent colaborator. Ne-am înțeles de minune când am scris Annie Hall. La început am vrut să redăm fluxul conștiinței protagonistului, din nou un vis măreț al vieții mele care nu s-a împlinit. La Annie Hall l-am folosit pentru prima oară pe Gordon Willis, un operator fabulos; am învățat multe de la el ascultându-l și urmărindu-l cum lucrează. Am învățat cum se fac filme de la doi maeștri, după ce am bâjbâit destul, bazându-mă doar pe inspirație: montajul de la Ralph Rosenblum, un monteur talentat, și toate celelalte de la Gordon Willis. Gordon știa absolut tot. L-am auzit cum le spunea la telefon celor de la Kodak, în Rochester, cât nitrat de argint să pună în peliculă. Era un tip rigid, dur cu echipa lui, irascibil, eu însă nu m-am certat nici măcar o dată cu el în toți cei zece ani în care am lucrat împreună. Ca și în cazul lui Danny Simon, pe Gordon l-am cunoscut mult mai bine decât m-am cunoscut pe mine, cel mai bun mod de a-l cunoaște fiind să tac și să ascult. Avea un mare respect față de scenariu, motiv pentru care discutam fiecare scenă în parte înainte de a începe filmările.

Prima scenă pe care am filmat-o împreună, în prima zi la Annie Hall, a fost cea cu homarii. Keaton, ca de obicei, a fost strălucitoare. Între timp mă împrietenisem la cataramă cu Tony Roberts, toți trei găsind multe motive de distracție în timpul filmărilor. M-am încadrat în termen, cu atâta încredere în ce făcusem încât presimțeam că mă așteaptă zile negre. Am terminat montajul repede, dar, când a văzut filmul, Marshall, cu care scrisesem scenariul, l-a găsit incoerent. Fluxul conștiinței nu funcționase, singurul lucru care funcționa era relația mea de pe ecran cu Keaton. Am refăcut montajul. Am filmat din nou mai multe scene. Am refăcut montajul. Am filmat din nou mai multe scene. Aveam o jumătate de duzină de finaluri, alegându-l în cele din urmă pe cel cunoscut.

L-am intitulat Anhedonia – este un simptom psihologic prin care nu simți plăcerea de nici un fel. Celor de la United Artists le-a plăcut mult filmul, dar nu și titlul. Ne-am opus, dar, până la urmă, am cedat. Am ales Sweethearts, pe care nu l-am putut folosi fiindcă mai era un film cu titlul ăsta. Marshall a propus, sardonic, Doctor Shenanigans (Doctor în escrocherii). Eu am râs, cei de la UA au intrat în panică, luându-l în serios. Ne-am gândit la Alvy și Annie, dar am ales Annie Hall, numele

real al lui Keaton. Filmul a avut premiera și curând a devenit favoritul tuturor. Oamenii pur și simplu l-au îndrăgit. Fapt care m-a făcut, cinic înveterat cum sunt, să mă îndoiesc de calitatea lui.

Au fost mai multe nominalizări la Oscar. În seara ceremoniei cântam jazz în New York. Cântam „Jackass Blues", o melodie celebră datorită lui King Oliver. Am folosit angajamentul ca scuză, dar nu m-aș fi dus chiar dacă aș fi fost liber. Nu-mi place ideea de a acorda premii pentru lucrări artistice. Acestea nu sunt create pentru a se lua la întrecere între ele; sunt create ca să împlinească nevoia de a te exprima artistic și, în cel mai bun caz, să fie admirate. Nu mă interesează decizia unui grup privind cel mai bun film al anului sau cea mai bună carte sau cel mai valoros jucător. Nu vreau să mă bag în chestii din astea și să-mi uzez panglica mașinii de scris, fiindcă astfel va trebui să-l chem pe cel care o schimbă și să-i dau de mâncare. E suficient să spun că în seara decernării premiilor Oscar am cântat blues cât am putut de bine, am plecat acasă, m-am culcat și a doua zi dimineață, în josul primei pagini a ziarului Times, am observat că am câștigat patru Oscaruri, inclusiv Oscarul pentru cel mai bun film. Am reacționat la fel ca la știrea asasinării lui JFK. M-am gândit la asta preț de un minut, apoi mi-am terminat cerealele, m-am așezat la mașina de scris și m-am apucat de treabă.

În perioada aceea scriam Interior și la asta mă gândeam tot timpul. Nu la un film pe care-l făcusem cu un an în urmă. Nu privi înapoi, spunea Satchel Paige, ceva s-ar putea să te ajungă din urmă. Cu sfințenie urmez sfatul acelui om deosebit. Încerc să nu mă întorc în trecut. Nu-mi place să trăiesc în trecut. Nu păstrez suvenire, cadre din filmele mele, afișe, programe, nimic. Pentru mine ce s-a terminat e bun terminat. Nu face o petrecere din asta, mergi mai departe. Terminasem Annie Hall în trecutul îndepărtat și era ultimul lucru la care mă gândeam în momentul în care au venit Oscarurile.

Când i-am spus lui Arthur Krim că vreau să fac o dramă, acesta mi-a răspuns că-mi câștigasem dreptul de a scrie și de a regiza tot ce vreau. Deși era prima oară când încercam așa ceva, nu-mi făceam probleme că ar putea fi un eșec de răsunet. De-a lungul anilor am evitat capcana filmelor de succes și a eșecurilor. Eu nu vreau să fac filme de succes, eu vreau să fac filme cât mai bune. Eșecul face parte din meserie. Dacă te temi de eșec sau nu poți trece peste el când apare – iar dacă nu ești foarte precaut ca artist, sigur va apărea din când în când –, trebuie să-ți găsești un alt mod de a-ți câștiga existența.

Multe studiouri au refuzat să lucreze cu mine din cauza condițiilor pe care le pun, dar unii finanțatori văd în asta un risc foarte rezonabil.

Dacă ați pariat pe mine de la Ia banii și fugi până în ziua de azi, ați ieșit în câștig. Nu foarte mult, dar suficient ca să vă cumpărați undița pe care v-ați dorit-o atât de mult. M-am bucurat pentru Keaton, Marshall Brickman și producătorii mei, Rollins și Joffe, și, firește, pentru că UA a câștigat ceva bani, deși am auzit că Annie Hall fusese cel mai puțin rentabil dintre toate filmele laureate cu Premiul Oscar până la acea dată. Era frumos că am primit un Oscar pentru regie, dar ce însemna asta? Progresam în această meserie? Îmi asumam suficiente riscuri? Îmi întârzia apariția cheliei? Înțelegeți ce vreau să spun? Unul dintre câștigurile acestui film a fost că, în timp ce alegeam distribuția, am cunoscut-o pe Stacey Nelkin.

Aveam nevoie de o fată tânără în rolul verișoarei lui Alvy, care trebuia să fie drăguță și sexy ca glumele să funcționeze. Juliet Taylor a chemat mai multe tinere actrițe adorabile, printre ele și Stacey, deșteaptă, frumoasă, cu mult șarm, care ne-a făcut, pe mine și pe Marshall, să ne învârtim unul în jurul celuilalt, ca niște electroni. S-a făcut mult caz în presă cum că-mi plac tinerelele, dar nu e chiar așa. Prima mea soție era cu trei ani mai mică decât mine. La fel și cea de-a doua. Diane Keaton a avut „vârstă corespunzătoare“, ca și Mia Farrow, cu care am avut o relație de 13 ani. Dintre toate femeile, numeroase, cu care am avut legături de-a lungul deceniilor, aproape nici una n-a fost cu mult mai tânără decât mine. Cu una nici măcar n-am avut o legătură. Pur și simplu am invitat-o în călătoria pe care voiam s-o fac la Paris. Tipa m-a refuzat și asta a fost tot, dar ajung și acolo, fiindcă tipa era Mariel Hemingway și povestea e amuzantă. Pe o tinerică am cerut-o de nevastă, numele ei este Soon-Yi, și, slavă Domnului, a spus OK, dar povestea ei vine mai târziu, o poveste cu adevărat palpitantă. (Sper că nu acesta este motivul pentru care mi-ați cumpărat cartea.) Așadar iat-o pe Stacey, tânăra absolut minunată pe care am angajat-o pentru un rol mic din Annie Hall, rol pe care până la urmă l-am scos fiindcă, la montajul final, filmul era prea lung.

Va să zică eu și Marshall, la scurta noastră întâlnire, suntem impresionați de Stacey care este deșteaptă, echilibrată și arată superb. După ce pleacă, cugetăm amândoi doar la miracolul sexului homogametic. În toți anii dedicați filmului niciodată n-am amestecat munca în sine cu viața socială, cum niciodată nu i-am dat întâlnire unei actrițe, cum niciodată n-am profitat, sub nici o formă, în nici o manieră posibilă, de o actriță care voia un rol în filmele mele. Adevărul e că aproape niciodată n-am ieșit cu o actriță sau o dublură din filmele mele. Ori eram deja într-o relație cu cineva, ceea ce excludea orice aventură, ori pur și simplu nu mă interesa nici o femeie cu care lucram. Atenția mea era mereu îndreptată asupra filmelor, iar asta presupunea fiecare strop de neliniște produs de hipotalamusul meu. Prin urmare, după ce-

a plecat Stacey, asta a fost, deşi amândoi am fost de acord că era tocmai potrivită pentru rol. Am revăzut-o câteva clipe când s-a întors să dea proba de interpretare a textului şi a treia oară pe platou când am filmat scurta ei scenă. În afară de asta nici nu m-am mai gândit la ea, ros cum eram de grija problemelor create de producţia filmului.

De fapt, nici nu visam că această frumuseţe fermecătoare s-ar putea simţi atrasă de mine. La urma urmei, ea era tânără şi probabil iubea vedete rock, drogurile şi discotecile deschise până spre dimineaţă, în timp ce eu preferam o seară acasă, cu o cană de ceai şi o pungă de biscuiţi olandezi, citind cu nesaţ sonetele lui Henry Howard, conte deSurrey. În ziua în care trebuia să filmeze scena în care apărea, a venit însoţită de mama ei, şi ea o femeie cât se poate de fermecătoare. Am stat puţin de vorbă cu ele între duble, ştiau că eu şi Marshall cântam jazz la un local numit Michael's Pub şi au spus că poate vin într-o seară să ne asculte. Chiar am insistat să vină, mereu încântat când cineva manifesta interes faţă de ceea ce făceam, dar şi conştient că era una dintre probele de ipocrizie benignă, marca conversaţiilor din industria divertismentului. Apoi luni seara s-au înfiinţat la local. Am cântat solourile mele înfiorătoare şi, în pauze, m-am dus la masa lor. Stacey era isteaţă şi educată, drept care i-am recomandat o carte. Bineînţeles că o citise, doar era de Kafka, ceea ce demonstrează din nou că aveam haz chiar şi fără să vreau. Au golit paharele, au mai stat puţin de vorbă, şi-au luat rămas-bun şi au plecat, iar eu m-am întors la colegii mei ca să-i torturăm pe clienţi cu o nouă repriză muzicală. Subliniez, au fost doar 20 de minute în compania unor persoane drăguţe. După câteva zile sunt pe stradă şi filmez o scenă cu Keaton şi pe cine văd mergând spre casă? Pe Stacey, desigur. Scena ei fusese filmată cu săptămâni în urmă, motiv pentru care regizorul secund a recunoscut-o imediat. Şi a chemat-o la noi. Am oftat, impresionat ca de obicei de formele ei, iar ea m-a salutat cu căldură. În timp ce se pregătea următoarea scenă, am schimbat o vorbă şi am aflat că în weekendul următor avea să fie singură acasă, părinţii ei fiind plecaţi în alt oraş. I-am dat numărul de telefon şi i-am spus că, dacă se plictiseşte, să mă sune şi poate mergem la un film.

Tot nu-mi închipuiam că va da curs invitaţiei, părerea despre propria persoană, în cazul meu, situându-se cam sub nivelul mării. Dar, surpriză, Stacey chiar m-a sunat, a venit acasă la mine – locuiam destul de aproape – şi, la o cafea, am vorbit şi am râs. O după-amiază plăcută. Nimic mai mult. Câteva zile mai târziu, a plecat în sudul Franţei, iar eu, la Los Angeles, ca să filmez alte scene pentru Annie Hall. Vara a trecut şi am primit o vedere din Europa, de la ea. În toamnă, după ce am revenit amândoi în Manhattan, ne-am sunat şi am început să ieşim împreună. Din când în când, am văzut câteva filme, am ascultat muzică, am discutat despre cărţi şi, desigur, am ajuns în pat. Ne-am văzut sporadic,

bucurându-ne unul de compania celuilalt. Am ascultat muzică clasică împreună, i-am recomandat câteva filme străine, ne-am plimbat. Apoi într-una din zile m-a anunțat că se mută în California ca să se ocupe mai serios de cariera de actriță. Ne-am luat rămas-bun, ea a luat avionul spre vest și, în scurtă vreme, s-a măritat.

Am rămas prieteni și de-a lungul deceniilor drumurile noastre s-au intersectat, am vorbit la telefon sau ne-am văzut prin intermediul prietenilor noștri, al soților și soțiilor noastre. Am păstrat mereu legătura, ne-am întâlnit ca să mai bârfim și să aflăm noutățile despre fiecare, ne-am cunoscut soții și soțiile, copiii. I-am povestit lui Marshall Brickman multe întâmplări nostime despre flirtul meu cu Stacey, despre capcanele și bucuriile relației dintre un bărbat mai în vârstă și o femeie mai tânără, această experiență ajutându-ne în activitatea noastră de scenariști. Când am scris împreună Manhattan, am numit personajul jucat de Mariel Hemingway Tracy, în loc deStacey, într-un exces de inspirație creatoare. Știu că filmul n-a nedreptățit-o, fiindcă am rămas prieteni. Când m-am îndrăgostit de Soon-Yi, Manhattan tocmai revenise pe ecrane și brusc mi s-a dus faima de bărbat obsedat de femei tinere. Am fost obsedat de gangsteri, jucători de baseball, instrumentiști de jazz, de filmele cu Bob Hope, dar tinerele au reprezentat doar o mică fracție din femeile cu care m-am întâlnit de-a lungul anilor. Am folosit de câteva ori motivul mai-decembrie[74] în scheciurile mele sau ca temă romantică, la fel cum am folosit psihanaliza, crima sau glumele evreiești, dar numai ca material solid pentru subiecte sau situații comice. Un titlu mai apetisant decât „Bărbatul care are o legătură cu o femeie de vârstă corespunzătoare“.

Boxer, campion mondial la categoria grea (n.tr.)

Jucător de baseball (n.tr.)

Lyndon B. Johnson (n.tr.)

De către Comisia de cercetare a activităților antiamericane condusă de senatorul Joseph McCarthy (în anii 1950) (n.tr.)

Barry Morris Goldwater (1909–1998), politician american căruia i se datorează renașterea conservatorismului în SUA (n.tr.)

Detectiv particular, personaj creat de scriitorul Walter B. Gibson în 1931 (n.tr.)

Idila dintre două persoane mult diferite ca vârstă, motivul celei mai tinere fiind banii, statutul social etc. (n.tr.)

Dar să trec la Manhattan. Mai întâi, intrarea în lumea dramei. Nedorind s-o fac la nesfârșit pe bufonul, m-am hotărât să-mi încerc norocul cu o tragedie, dar, nereușind să îndeplinesc cerințele lui Aristotel despre mila și groaza pe care trebuie să le stârnească acțiunile personajelor, spectatorii chiar m-au compătimit, iar investitorii chiar au învățat ce înseamnă groaza adevărată. Ce voiam să fac eu nu era drama din filmele americane. Eu voiam o dramă autentică, o dramă în stil european, nu o melodramă. În fine, am dat greș, dar nu pentru că n-am încercat. Scopul meu a fost să fac un film despre o familie de fete cu o mamă distantă; tatăl fetelor se recăsătorește cu o femeie pasională, opusul soției glaciale, elegantă, specialistă în decorațiuni interioare, care nu-i dă o clipă de răgaz sărmanului soț, somându-l să nu schimbe locul obiectelor din casă, să le lase așa cum le-a aranjat ea. În cele din urmă mama cade în Atlantic, iar fiica ei moare în încercarea de a o salva, dar noua mamă îi face respirație gură la gură, sărutul vieții cum se spune, și fata renaște în urma intervenției acestei femei noi, mai calde, mai iubitoare. Sună interesant și, în mâinile unui dramaturg mai talentat și mai experimentat, chiar ar fi fost.

Prima mea greșeală a fost ceva ce nu mai făcusem și nici n-am mai făcut după aceea – repetiții. N-am răbdare să repet și, în cazul comediilor, cu cât aud materialul de mai multe ori, cu atât își pierde hazul. Exact motivul pentru care, după ce termin de scris un scenariu și trec peste el o singură dată ca să repar ce este de reparat, nu mă mai uit la el până în ziua în care încep filmările. Dacă-l recitesc, mi se pare chiar anost. Pe lângă asta, nu mă pot concentra ca lumea. N-am răbdare la repetiții să le tot explic actorilor cum să-și joace rolurile. De aceea, de-a lungul anilor, am preferat să filmez o scenă de la cap la coadă, fără prim-planuri separate sau filmări din alte unghiuri. N-am răbdare să fac 100 de duble. Îmi place să fac una și bună, pe urmă să merg acasă și să văd un meci de baschet. Actorilor le plac scenele lungi fiindcă le trăiesc cu cea mai mare intensitate. Sigur, ei nu au problema pe care o am eu, ulterior, încuiat în camera de montaj, cu scene care nu merg și regretând că nu le-am filmat și din alte unghiuri. Așadar le invit pe aceste două actrițe fabuloase, Maureen Stapleton și Geraldine Page, acasă la mine ca să repetăm, sau cel puțin să discutăm despre personajele pe care urmează să le interpreteze.

Doamne, ce greșeală! Niciodată nu merg prea departe cu aceste discuții despre personaje. Dacă actorul acceptă rolul, presupun că simte că-l poate juca. Firește, dacă sunt întrebări, sunt gata să răspund la ele. Dacă e vreo hibă în scenariu, dacă o replică sau un monolog sună ca naiba, sunt dispus să intervin pe text. Întotdeauna îi asigur pe actori că nu

sunt obligaţi să spună ceva dacă nu le place. Pot reda dialogul meu cu propriile cuvinte, nu trebuie să poarte haine sau părul într-un anumit fel dacă nu le place. Nu vreau să se simtă stingheri.

Deci iată-mă în apartamentul meu cu vedere spre Fifth Avenue, copleșit de prezența a două dintre cele mai mari actrițe ale Americii, prima mea aventură în afara comediei, în fața greșelii numărul doi. Întreb: „Vreţi să beţi ceva?“ Vă daţi seama ce urmează. Două ore mai târziu nici una nu poate sta în picioare. Maureen, una dintre cele mai drăguțe și mai amuzante femei pe care le-am întâlnit vreodată, încearcă să găsească ușa exact cum făcea Jack Norton în filmele vechi. Îl ştiţi din filmele anilor 1930 și 1940. Era mustăcios și se specializase în beţivi care nu se pot ţine pe picioare. Geraldine, excentrică atunci când e trează, e pusă pe ceartă și pleacă, după ce mi-a golit toate sticlele, ricoșând dintr-un perete într-altul. A doua zi Maureen a fost din nou aceeași femeie fantastică. Avea o personalitate puternică și mă dovedea oricât de mult o tachinam. Pe Geraldine am sunat-o, a fost foarte amabilă și chiar s-a scuzat. Astfel am învățat să nu amestec vizitele de curtoazie, pline de whisky, cu munca.

Pe parcursul filmărilor la Interior am petrecut mult timp alături de Gordon Willis în Hamptons, unde am filmat câteva scene. Luam cina cu el în fiecare seară și, cu acest prilej, ne-am hotărât să facem următorul film, o poveste de dragoste care se petrece la New York, în alb-negru și pe ecran lat. Văzuserăm cum ecranul lat era folosit pentru filmele de război și westernuri, unde dimensiunea putea fi exploatată vizual. Ideea noastră era să-l folosim ca să redăm mai bine intimitatea relațiilor amoroase. Ca și Geraldinei și lui Maureen, lui Gordon îi plăcea whisky-ul John Barleycorn și, dat fiind că în acele zile de iarnă în Hamptons se întuneca repede și nu aveam cu ce să ne omorâm timpul, pe la cinci, amicul meu adăuga și un pic de Courvoisier la băutura preferată. Suficient ca să nu mai vadă pe unde merge. A doua zi era dărâmat. Invoca o criză de sinuzită, iar eu, naiv cum eram, îi sugeram un antihistaminic, un medicament ce nu se elibera fără rețetă.

Gordy era un om care nu știa ce-i teama când venea vorba să-și chinuiască propriul corp. Eu preparam acasă milkshake cu malț, o bunătate, și îl aduceam la filmări într-un termos. Gordy se dădea în vânt după tot ce nu era sănătos, drept care îi lăsam și lui. La cină se îndopa cu sandvișuri cu lebăr, câțiva hotdogi, milkshake-ul de la mine, bea brandy ieftin și fuma ţigări Camel una după alta. Eu îl avertizam, timid și laș, că nu e regimul cel mai indicat. Odată, în timp ce vizitam un azil de bătrâni, i-a privit atent pe locatari și mi-a spus: dacă ajung ca ei, te rog să mă omori. N-a fost nevoie. S-a ocupat singur de treaba asta. Gordy arăta ca Beethoven. Amândoi genii în domeniile lor. Beethoven a

surzit, singurul lucru de care se teme un compozitor, Gordy, operator de film, începea să-şi piardă vederea. Interesant târg, existenţa umană. Plină de ironii încântătoare.

La premieră, Interior a avut parte de câteva recenzii foarte bune. Părerea mea e că şi criticii sunt ca toţi oamenii cu carte: doctori, poliţişti, avocaţi, regizori de film. Fiecare profesie are câţiva mari specialişti, câţiva ageamii, majoritatea plasându-se la mijloc; marionete care-şi câştigă existenţa mai bine decât alţii. Criticii pe care i-am cunoscut sunt oameni cumsecade. Unii sunt interesaţi de film ca formă de artă, alţii spun: „Eu sunt doar un însoţitor pentru cel care cumpără bilete“. Am fost prieten cu Judith Crist, care încă de la început nu a făcut altceva decât să mă încurajeze. La fel şi Gene Shalit. Amândoi au apreciat Ia banii şi fugi şi Bananas şi m-au sprijinit mereu. Entuziasmul lor mi-a dat aripi. Am fost prieten şi cu Richard Schickel, un tip simpatic şi un critic nemaipomenit, care a scris foarte bine despre epoca listei negre, despre Bogart şi una dintre cele mai bune cărţi despre o personalitate din industria divertismentului, biografia lui Kazan. Iar prieteniile nu depindeau de cât de bine sunau recenziile. Odată, la vizionarea unui film de un alt regizor, Schickel, care stătea în faţa mea, s-a întors şi mi-a spus: „Îmi pare rău, dar pur şi simplu nu mi-a plăcut Interior“.

Nu-i citisem recenzia, nu că m-ar fi deranjat. Tipul îmi era simpatic şi asta era tot ce conta. Deşi ne-am văzut rar, de John Simon mă leagă o lungă prietenie; odată, când l-am salutat cu căldură, mi-a spus: „Văd că ierţi tot!“ Adevărul e că întotdeauna mi-a fost simpatic şi, chiar dacă bănuiam că mă criticase aspru în recenziile lui, nu le-am citit şi, oricum, asta nu m-ar fi împiedicat să mă bucur de compania lui. Ani de-a rândul oamenii mi-au tot repetat: „Trebuie neapărat să citeşti ce-a scris Vincent Canby despre filmul tău. Acoperă tot, o să-ţi placă la nebunie recenzia lui.“ Dar n-am citit niciodată ce a scris despre filmele mele. Ştiam din alte surse că era un admirator al meu şi am purtat o corespondenţă interesantă cu el, dar nu despre filmele mele, ci despre Truffaut, Bergman, Buñuel şi alţi maeştri.

Am fost destul de apropiat şi de Kael, care era o femeie încântătoare, o jurnalistă excelentă şi o prietenă loială, dar care mă scotea din sărite. Din când în când, luam cina cu ea la Trader Vic, un restaurant exotic, cu lumină difuză. Debordând de energie, ca întotdeauna, scotea şpalturile recenziei ce urma să apară în New Yorker şi mă îndemna să le citesc. Literele erau prea mici ca să le pot ciţi la lumina lumânării, ea însă era atât de mândră şi de entuziasmată. Îmi mijeam ochii şi mă foiam pe scaun, dar tot nu reuşeam. Dacă aş fi văzut filmul, se prea poate să nu fi fost de acord cu recenzia ei. I-am spus că avea tot ce-i trebuie unui critic

adevărat: o cunoaștere enciclopedică a filmelor, pasiune, un stil deosebit, dar îi lipsea gustul.

Așa ne ciondăneam tot timpul, până ajungeam la capitolul ce ne place și ce nu ne place. Pentru ea, Altman era un regizor mai bun decât Bergman. Și mie îmi plăcea Altman, dar filmele lui Bergman mi se păreau mai bune. Făceam parte din tabere diferite, eu – din cea a fețelor-palide, ea – din pieile-roșii. Asta e, ne ciondăneam. Mă impresiona mult loialitatea ei față de prieteni, de exemplu, mă întreba: „Ai putea să angajezi firma de catering a lui cutare pentru următorul tău film? E foarte priceput și are nevoie de bani.“ Am cinat de multe ori în această atmosferă tensionată, mai ales că și ei îi plăcea să tragă la măsea. Adesea, când o conduceam la hotel, devenea foarte agresivă din cauza vorbelor mele cu două înțelesuri, făcându-mă să cred că e gata să mă pocnească dacă nu văd cât de bun e un film îngrozitor, uitat de mult, dar care pentru ea era o capodoperă. Era și foarte spirituală, cu niște replici care mă lăsau paf. Cum a scris după ce a văzut Hindenburg cu George C. Scott: „Două baloane umplute cu gaz care fâsâie unul mai tare decât celălalt“. Mi-e îmi plăcea Scott, ea însă era un adevărat rechin plin de duh, iar când o nimerea, era o mare plăcere s-o citești. Recenziile la Interior n-au contat, fiindcă la câteva zile după premieră ziariștii au intrat în grevă.

În cazul filmului Manhattan, următorul meu opus, cum îl numea Arthur Krim, o văzusem pe Mariel Hemingway în Crima din disperare și mi se păruse extraordinară. Eu și Marshall Brickman tocmai terminaserăm scenariul și căzuserăm de acord că Mariel ar fi alegerea perfectă. A venit să stea de vorbă cu mine și Juliet și, întrucât nu era desfigurată și nici nu avea cazier judiciar, am angajat-o. S-a dovedit a fi o actriță minunată și o persoană nemaipomenită. M-am împrietenit cu ea, am dus-o la filme și la muzee și am luat cina împreună de mai multe ori. Am jucat tenis cu sora ei, Muffet, o excelentă jucătoare, dar, caracteristic familiei Hemingway (nu și lui Ernest, doar celor două surori), a venit la teren într-un echipament care-i scotea în evidență toate formele, doar că, la un moment dat, s-a întors spre mine și a exclamat: „Aoleu! Mi-am uitat racheta!“ Dat fiind că acest detaliu ne împiedica să începem jocul, a trebuit să mergem până acasă la ea ca s-o luăm.

Mariel locuia în New York cu văduva bunicului ei și, când am vizitat-o prima oară, apartamentul era decorat cu covoare din piele de leopard, colți de fildeș, pești-spadă și pești-velier. Mi-am amintit de primii ani ai copilăriei când tata mă lua cu el la pescuit și nu prindeam nimic, după care ne opream la piață, de unde cumpăram calcan proaspăt, cu care ne lăudam la toată lumea. Dacă mă gândesc la Manhattan, aș zice că o mare parte din reușita lui a fost noroc chior. Dacă în el apar 80 de procente

din viață, celelalte 80 de procente, cum ar fi spus Yogi Berra, se datorează șansei. În timpul unei zile de filmare am aflat că New Yorkul urma să aibă parte de cele mai spectaculoase focuri de artificii chiar în noaptea aceea. Am lăsat totul baltă, am dat fuga la apartamentul unui prieten din Beresford și ne-am pregătit. Forțând norocul, am filmat acele momente uluitoare care ne-au asigurat primele cadre din Manhattan.

De asemenea, tot noroc a fost și că, în timp ce Filarmonica înregistra Gershwin – bărbați și femei înpulovere groase din lână, cu galoși în picioare, cântau în Sala Filarmonicii goală, sub bagheta lui Zubin Mehta –, în oraș se pornise un viscol în toată regula. Am trimis repede operatorul în apartament la mine (a izbutit să urce acolo fără ca portarul și liftierii să-i vadă aparatul de filmat) și, de pe terasă, a tras cele mai frumoase cadre cu Manhattanul acoperit de zăpadă. Noroc chior în ambele cazuri, dar întotdeauna am fost binecuvântat cu astfel de miracole.

Când am terminat filmul, eram deja prieten la cataramă cu Michael Murphy și cu Mariel. Mariel m-a invitat pentru câteva zile la casa ei din Ketchum, Idaho, aproape de locul în care bunicul ei își luase viața. Ernest Hemingway a fost unul dintre eroii mei din clipa în care m-am apucat să citesc literatură. Sunt unul dintre cei care susțin opinia lui Saul Bellow, și nu a lui John Updike, despre Hemingway. Dacă iau oricare dintre cărțile lui și o deschid la orice pagină și încep să citesc, magia prozei lui pur și simplu mă copleșește. În ziua în care s-a împușcat nu mai țin minte dacă eu am sunat-o pe Louise ori ea m-a sunat pe mine ca să-l plângem împreună. Era la scurtă vreme după ce deveniserăm amanți. Ne-am întâlnit la un pahar și am încercat să dăm sinuciderii un aer romantic. Ea prefera un glonț în cap, eu – să-mi bag capul în mașina de spălat vase și să apăs pe „ciclu complet".

Cum spuneam, una dintre regulile fundamentale după care mă ghidez în viață este să nu fiu niciodată oaspetele cuiva. Regret că n-am respectat această axiomă personală. Mariel însă era atât de fermecătoare și de drăguță, întregul mit Hemingway era atât de ademenitor încât într-o zi geroasă de noiembrie am urcat în avion cu destinația Ketchum ca să dau curs invitației. Mi-a plăcut foarte mult familia Hemingway. Mama Marielei era o dulceață de femeie, surorile Marielei, Margaux și Muffet, erau drăgălașe, frumoase și pline de energie, iar tatăl ei era foarte cumsecade. Petrecea mult timp în aer liber și, în ton cu tradiția familiei, camera lui gemea de unelte de pescuit la muscă. În copilărie am pescuit și eu la muscă, învățând cum să manevrez undița, și chiar mi-am cumpărat tot echipamentul ca să încerc să-mi fixez singur muște, dar, neîndemânatic cum sunt prin

definiție, mușchii mei erau prea mari, niște bile din pluș și pene la vederea cărora toți păstrăvii se prăpădeau de râs. Așadar iată-mă în Ketchum, Idaho, la cină cu această familie pentru care traiul în aer liber e mai prețios decât orice, la doar câteva ore de la sosire.

Afară, oriunde te uitai erai înconjurat de munți și zăpadă viscolită. Hmm… chiar îmi doresc să fiu aici? Eu am atacuri de panică dacă nu sunt la o distanță rezonabilă de Spitalul New York. Brusc, mă trezesc mâncând o prepeliță pe care tatăl Marielei a împușcat-o dimineață. La fiecare mușcătură, alicele îmi cad din gură, cu zgomot, pe farfuria din fața mea. După cină, familia mă scoate la o plimbare prin ger și troiene, fiindcă tatăl Marielei a avut un atac de cord cu ceva timp în urmă și doctorul i-a recomandat multă mișcare. A doua zi m-au pus să urc pe munte, în plin viscol, iar ghetele mele din piele de căprioară s-au udat leoarcă. Dar, una peste alta, m-am simțit bine în compania gazdelor mele și, dacă tot plecam la Paris peste câteva săptămâni, am întrebat-o pe Mariel dacă n-ar vrea să meargă și ea. Întrebarea a bulversat-o, dar fără să se exteriorizeze, și a scris despre ea în memoriile ei. A discutat cu mama ei, care s-a declarat de acord, perspectiva însă o speria pe Mariel.

Iată singurul amănunt cu care nu sunt de acord în descrierea, de altfel corectă, a vizitei mele. Mariel a scris că a refuzat invitația, iar eu am plecat în ziua următoare. Implicația fiind că am plecat din cauza refuzului ei, dar nu, mi-a plăcut mult familia și, cum am mai spus, am rămas în relații cordiale cu Mariel până în ziua de azi. Am plecat mai devreme decât îmi propusesem fiindcă, la sosire, am primit o veste devastatoare, cu care am încercat să mă împac, dar n-am putut. Gazdele m-au anunțat că voi sta singur în cameră, dar va trebui să împart baia cu tatăl Marielei. La auzul acestei vești, m-am albit la față și i-am telefonat repede asistentei mele, rugând-o să închirieze un mic avion care să mă ducă înapoi pe Broadway. Nu mai împărțisem baia cu un bărbat de când aveam 20 de ani și încercam să mă descurc singur în Hollywood, iar acum aveam 40 și cu o sănătate mentală de mult în pioneze. M-am străduit să fac față situației, dar după două zile am simțit că mă sufoc și, cu mult înainte ca Mariel să refuze să vadă Turnul Eiffel în compania mea, am hotărât să plec mai devreme. Aveam nevoie de un avion privat, fiindcă nu existau curse directe până la Ketchum, iar ca să ajung acolo presupunea să schimb două avioane, cu toate complicațiile de rigoare, iar pentru mine călătoriile în sine nu sunt o mare pasiune.

În fine, le-am mulțumit pentru cele două zile minunate petrecute acolo și până la ora 22:00 eram deja în fața unei farfurii cu tortellini la Elaine's. Fără alice. Și fără gust, dar important era că revenisem în Manhattan. Peste ani am distribuit-o din nou pe Mariel, de data aceasta

într-un rol mai mic, fiindcă m-a anunțat prea târziu că vrea ceva de lucru și n-am avut altceva. Ca de obicei, l-a interpretat impecabil.

Manhattan a avut un succes uriaș. Uriaș după standardele mele, dar n-a avut încasări mai mari decât ultimul film din seria Războiul stelelor. Studiourile s-au dat de ceasul morții să sporească încasările la filmele mele, sfârșind prin a plânge cu sughițuri. Au încercat cu premiere fastuoase, premiere nefastuoase, reclame sofisticate, reclame comerciale de mai mare râsul, trâmbițându-mi numele, făcându-l de rahat, lansând filmele de fiecare dată în alt anotimp, angajând mai multe vedete – degeaba. Magicienii marketingului apelează la toate trucurile, asigurându-mă că, în virtutea acestor reclame de ultimă oră, în toate aceste cinematografe, foarte curând, fiecare dintre noi va conduce un Maybach. Apoi filmul are premiera, moare subit la casele de bilete și urmează litania scuzelor: vremea, campionatul de baseball, bursa de valori, Purimul. Între timp, nu apare nimeni la casa de bilete.

Dar care sunt spectatorii mei? O întrebare care mi s-a pus de un milion de ori. Nu știu – imposibil de explicat. Am numeroși spectatori fideli în întreaga lume, am filme care au avut mai mult succes într-un oraș precum Parisul sau Barcelona decât în toată America. Manhattan a fost un succes la nivel mondial. După premieră m-am văzut pe coperta revistei New York Times și, a doua oară, pe cea a revistei Time.Filmul a fost foarte bine primit în toată Europa, America de Sud și Extremul Orient. Time m-a declarat geniu comic, ceea ce pentru un geniu adevărat, ca Mozart sau Da Vinci, e ca diferența dintre președintele Asociației de Părinți și Profesori și președintele Statelor Unite.

La montaj nu mi-a plăcut Manhattan. Le-am spus celor de la United Artists că le fac un film pe gratis dacă renunță la el și nu-l mai lansează. Au zis că sunt maniac. Când filmul a avut un succes atât de mare, bineînțeles că am rămas cu gura căscată. Desigur, în toată acea adulație au fost și reacții ostile. Tot ce are parte de asemenea laude e greu să se ridice la înălțimea așteptărilor, iar pentru mine Manhattan nu le merita nici pe departe, dar majoritatea oamenilor au gândit altfel, filmul câștigând premii în toată lumea, unde încă mai e difuzat. N-a fost nominalizat pentru cel mai bun film la Hollywood și nici pentru cel mai bun regizor. Unii au spus că așa s-a răzbunat Academia pentru că nu i-am onorat cu prezența când Annie Hall a primit atâtea Oscaruri, eu însă nu sunt paranoic, nu cred în teoria conspirației și nu văd nimic necurat în faptul că votanții n-au fost suficient de impresionați, dar știu că Academia s-a arătat un pic ofensată atunci, fiindcă n-am lăsat ca United Artists să preamărească decizia ei în reclamele din ziare. Cum spuneam, niciodată nu m-a atras acest circ al acordării premiilor, motiv pentru care reclamele mă puneau într-o situație neplăcută. Ce ziceți că, după

două săptămâni, cineva de la Academie a telefonat furios și a întrebat: „De ce nu scrieți în reclamele voastre că filmul a câștigat patru Oscaruri?“ Mie puțin îmi păsa și le-am spus celor de la UA că, dacă Academia pune atâta preț pe reclame, n-au decât să includă și premiile. N-am vrut să fie o judecată de valoare, dar așa a fost interpretată. N-am intrat în Academie, în pofida presiunilor, pentru simplul motiv că nu-mi place să mă înregimentez. Singura organizație în care m-am înscris vreodată, în toată viața mea, a fost Cub Scouts[75], când aveam zece ani, și îmi pare rău și acum. N-am fost în stare să învăț nici măcar chestii simple, pe care le știu toți cercetașii, cum ar fi orientarea după busolă și, chiar și acum, ca să-mi dau seama unde e nordul, trebuie să mă întorc cu fața spre Zabar's.[76]

După Manhattan am făcut Amintiri la Stardust Hotel, un film despre care cred că a fost un pic înțeles greșit. Firește, ca autor trebuie să-mi asum o parte din vină, dar, deși nu-mi place să mă plâng, aici chiar cred că oamenii au văzut ceva ce nu există în film. Intenția mea a fost să pătrund în mintea unui om care, în aparență, avea totul: bogăție, faimă, o viață tihnită, doar că suferea de anxietate și depresie, motiv pentru care bogăția și faima nu însemnau nimic pentru el. Din cauza stilului și a faptului că totul era privit prin ochii protagonistului, în ceea ce mă privește, oamenii au făcut aceeași greșeală cu aceea de care s-a plâns la un moment dat Marlon Brando. Într-un interviu TV, Marlon a spus: „Oamenii mă confundă cu rolurile pe care le joc“. Ca și în cazul meu. Au crezut că personajul principal nu este doar un personaj, creat de mine, și că disprețuiesc comedia, îmi subapreciez succesul, îi privesc de sus pe admiratori și câte și mai câte. Nimic din toate astea nu era adevărat. Eu eram umil, simțeam că admiratorii mă tratează cu toată considerația și-mi plăcea comedia la nebunie. Oamenii mă întrebau, din când în când, cum se face că, eu fiind un om de succes, protagonistul meu se plânge de orice. Le răspundeam: da, eu sunt un om foarte norocos. Personajul este norocos. Eu sunt primul care spun că am avut mai mult noroc și succes decât merit, dar mă plâng pentru cei care nu sunt la fel de norocoși și chiar pentru cei care ajung în vârf și apoi descoperă că, în ciuda faimei și a averii lor, cărările gloriei te duc știi tu unde. În prima scenă din Amintiri la Stardust Hotel învingătorii și învinșii ajung la aceeași groapă de gunoi.

Scriam și despre relația dragoste-ură pe care o are publicul cu eroii săi sau cu celebrițile. Acum îți vrea autograful, acum e gata să te împuște. La câteva luni după premiera filmului, un admirator înfocat l-a ucis pe John Lennon, moment în care mi-am dat seama că pusesem diagnosticul corect. Nu mai conta. Aș fi putut petrece tot anul trăncănind despre intenția mea și ce credeam că ar trebui să înțeleagă spectatorii din filmul meu. Realitatea e că au ajuns la altă concluzie și,

celor mai mulţi dintre ei, nu le-a plăcut. M-au mai remontat câteva scrisori încurajatoare. Îmi amintesc una, scurtă, din partea lui Lillian Ross, pe care n-o cunoşteam, dar o respectam, şi una din partea lui Norman Mailer, cu care făcusem cunoştinţă şi care, de asemenea, se bucura de respectul meu. Din toată cariera mea acest film a rămas preferatul meu şi al lui Mailer. Mulţi repetau papagaliceşte ce auziseră în film, spunându-mi că preferau comediile mele, dar nu poţi funcţiona ca artist dacă te temi de experimente, iar eu unul nu aveam deloc intenţia de a rămâne, în siguranţă, acolo unde ştiam că fac lucrurile cum trebuie. Intenţia mea era să încerc să evoluez ca cineast, să devin mai profund, să trec la dramă fără să renunţ la comedie, nu să încerc să fiu pe placul oamenilor. Aveam iluziile mele despre grandoare şi eram hotărât să pun în practică ideea care mă interesa, animat numai de dorinţa de a face un film bun.

Iar acum pregătiţi-vă pentru o mică digresiune, un scurt non sequitur. Acum probabil vă gândiţi: Dumnezeule, ce-o fi fumând ăsta? Nimic, vă asigur. În afara ecranului am trăit cea mai searbădă viaţă pe care o poate trăi un actor de film: n-am băut, n-am fumat, nu m-a interesat câtuşi de puţin percepţia distorsionată a realităţii. Întotdeauna m-am ferit de aşa ceva şi, din această cauză, n-am purtat nici măcar ochelari de soare. Nici până azi n-am tras dintr-o ţigară de marijuana. Chiar dacă Jack Benny, trecut bine de 70 de ani, mi-a spus că era nerăbdător să încerce; chiar a încercat şi i-a plăcut. Eu însă n-am fost deloc curios şi nu i-am urmat exemplul. Asta-i o altă caracteristică a presupusei mele inteligenţe: lipsa totală a curiozităţii. N-am nici o dorinţă să văd Taj Mahalul, Marele Zid Chinezesc, Marele Canion. Nu vreau să vizitez piramidele sau să mă plimb prin Oraşul Interzis. Şi mai mult ca sigur nu vreau să urc într-una din acele rachete lansate în spaţiul cosmic ca să privesc Pământul de la distanţă şi să experimentez starea de imponderabilitate. Adevărul e că nu-mi place deloc imponderabilitatea; sunt un mare admirator al gravitaţiei şi sper că e de durată. Nici măcar nu mă întreb ce-i cu aburul ăla care ţâşneşte din străzile Manhattanului.

Într-un moment de nebunie inexplicabilă m-am hotărât să mă opresc puţin din ascensiunea meteorică spre înălţimi nemeritate şi să devin un mare bucătar. Până în acel moment talentul meu culinar era egal cu cel al oricărui cetăţean care ştie să deschidă o conservă. Mă pricepeam să fac un sandviş cu ton, să fierb, cât de cât, ouă moi şi aş spune că orice absolvent Cordon Bleu m-ar fi invidiat pentru cât de rece era apa pe care o beam. Cât am fost celibatar, şi când Jean Doumanian sau o companie similară nu era disponibilă pentru o masă la Elaine's, de obicei comandam mâncare chinezească şi o înfulecam cu ochii lipiţi de ecranul televizorului. Cu alte cuvinte, într-una din zile m-am hotărât să învăţ să gătesc, dar nu doar să învăţ cum să încălzesc semipreparatele

în cuptorul cu microunde. Visul meu à la Coleridge era să devin un maestru bucătar. Să învăţ secretele măiestriei culinare, să mănânc prepeliţă şi limbă de păun preparate de mine, chiar şi singur, în timp ce mă uit la emisiunea lui Walter Cronkite.[77]

Şi să mă bucur de beneficiile adiacente. Odată ajuns la valoarea unui Escoffier sau Gordon Ramsay, drumul unui bărbat neînsurat spre seducţie era lipsit de obstacole. Voluptuoasa blondă, şi director executiv, invitată la cină, la început fermecată de umorul meu fin şi de noua mea coafură pompadour, inspirată de Valul lui Hokusai, venea la mine pregătită să suporte, politicos, un amestec de terci cu untură, pregătit de un celibatar care găseşte cu greu bucătăria; sau poate ceva decongelat ori o supă subţire ce le este servită musafirilor din Arhipelagul Gulag. Şi se oferea să-mi arate cum, într-o clipită, se poate pregăti un festin, dacă ştii ce şi cum. Dar ce-i asta? Cu ce am surprins-o? Scoici St. Jacques, poate cu un Chablis sau un Sauvignon. Sau poate cu un camembert la cuptor, lângă un Bordeaux roşu. Sau un blanquette de veau, iar la desert un clafoutis cu cireşe. Sau, dacă prefera, o tartă tatin. Impresionant? Ba bine că nu. După aceea o simplă formalitate: rapid în dormitor, ca să scap de calorii.

Convins că nu voi mai fi sclavul porţiilor de spaghete cu chiftele, un fel de mâncare la fel de consistent ca şi cleiul, prima mişcare a fost s-o pun pe asistenta mea să-i telefoneze Juliei Child şi să-i spună că domnul Woody Allen vrea o recomandare pentru un profesor bun de artă culinară. Pentru lecţii în particular, desigur. Madame Child, pe care n-o cunoşteam, a fost îndeajuns de înţelegătoare ca să nu mă dea pe mâna FBI-ului şi mi-a propus o doamnă minunată pe nume Lydie Marshall. Am stabilit o întâlnire şi iat-o pe doamna Marshall în apartamentul meu. Mi-a analizat oalele şi tigăile, aragazul, şorţul lung, alb şi boneta tot albă cu care mă împopoţonasem şi, simţind că are de-a face cu un fraier, i-a telefonat contabilului ca să-i spună că poate pune avansul în contul hainei de samur pe care şi-o dorea atât de mult.

Fiecare lecţie urma să ţină trei ore, iar ea aducea toate ingredientele. N-am avut timp să-mi las să crească o mustaţă subţire, în stil franţuzesc, înainte de prima lecţie în care urma să învăţ cum se prepară pastele de casă, carnea de vită cu sos béarnaise, sparanghelul, cartofii lyonnaise, profiterolul, cafeaua şi madlenele. Nu-mi amintesc prea multe, doar că erau nişte chestii pe care le văzusem în meniurile de la Lutèce sau Grenouille ori citisem despre ele în Proust. I-am adresat un zâmbet cu gura până la urechi şi, pronunţând greşit „bon appétit“, am trecut la treabă. Ca să nu mai lungesc vorba, am rezistat trei lecţii, la sfârşitul cărora eram atât de sleit de puteri, încât nu mă mai ţineam pe picioare. Eram prea slăbit chiar şi să mănânc ce gătisem; gâfâiam şi hârcâiam,

motiv pentru care Lydie m-a întrebat de două ori dacă să cheme ambulanța și dacă am vreo rudă apropiată.

Întotdeauna am fost un tip atletic și, la vremea aceea, jucam mult tenis de câmp, fiind în stare să rezist ușor la meciuri de simplu trei-patru ore fără să dau semne de oboseală, dar tensiunea și isteria gătitului pur și simplu mă dărâmau. Mă învârteam prin bucătărie, pastele atârnau pe spătarul scaunului, întinzându-se ca niște caramele, friptura de rață ardea în flăcări, eram plin de sudoare de la căldura aragazului, mâna îmi amorțise de la atâta bătut cu telul. Nu mai puteam să bat. Încheietura mâinii nu mai funcționa. Cum să mai servesc la tenis? Și de ce băteam cu telul? Nu-mi plăcea să bat frișcă. Între timp, dacă nu mai amestecam sosul béarnaise, adio sos. Nu știu de ce, dar crema caramel semăna leit cu un puc de hochei și, pentru că nu mai folosisem un extinctor, am reușit totuși să acopăr bibanul cu o spumă groasă, albă. În clipa aceea, undeva, Joël Robuchon și Daniel Boulud trebuie să fi răsuflat ușurați că reputația lor nu era amenințată de un băgăreț ochelarist al cărui somon blanșat făcuse implozie. Din păcate, am continuat să mănânc moo goo gai pan din cutii de carton și să reîncălzesc pizzele livrate acasă. Femeile pe care le invit la cină sunt sfătuite să oprească la Popeyes și să-și aducă mâncarea bogată în nutrienți. Sigur, e o trecere mai puțin lină spre așternut, unde încă mă mai străduiesc să câștig prima stea Michelin.

Organizație de cercetași (n.tr.)

Magazin universal de pe Broadway (n.tr.)

Prezentator TV (n.tr.)

Când mi-am recăpătat echilibrul mental, am făcut Zelig. Comedia în stil documentar mă interesa încă de la Ia banii şi fugi, acum însă aveam mai multă experienţă. Cu un operator ca Gordon Willis şi cu dorinţa mea de a filma alb-negru, care limita imediat încasările (unele ţări nu difuzau filme alb-negru şi, chiar şi acum, canalele de televiziune se codesc să le cumpere). Zelig era despre cât de mult ne dorim să fim acceptaţi, să ne integrăm, să nu supărăm, să creăm impresia că suntem altfel decât suntem în realitate ca să le facem pe plac celor din jur. În cazul celor care iubesc Moby Dick, de exemplu, protagonistul lui Zelig le cântă în strună, îi găseşte multe calităţi. Iar în cazul celor cărora nu le place cartea, acelaşi personaj se conformează şi afirmă sus şi tare că nu-i place nici lui. În cele din urmă, această obsesie de a te conforma duce la fascism.

Am scris scenariul şi, aşteptând să încep preproducţia, am scris Comedia erotică a unei nopţi de vară. Aceasta era doar o celebrare a decorului pastoral, a pădurilor cu aşa-zisa lor magie, şi o abordare în registru comic a dragostei şi a problemelor maritale ale unor persoane simpatice.

Le-am spus celor de la United Artists că le voi turna concomitent. Le-au plăcut ideile, mi-au cerut o cât mai mare rentabilitate, iar mie mi s-a părut că va fi floare la ureche. Mai ales dacă eşti un geniu al comediei – ceea ce s-a dovedit că nu sunt, deci n-a fost floare la ureche. Problema nu era de ordin fizic. Nu era mare lucru să filmez câteva scene din Comedia erotică a unei nopţi de vară şi, în acelaşi timp, sau într-o locaţie apropiată, să schimb costumele şi să filmez o scenă din Zelig. Problema era de ordin mental. Era foarte greu să mă montez emoţional într-o lume şi să mă transfer într-alta. Energia psihică era greu de transferat, concentrată pe o anumită poveste şi, brusc, redirecţionată spre alte personaje şi altă acţiune. M-am jurat să nu mai încerc asta niciodată.

Comedia erotică a unei nopţi de vară a ieşit foarte frumos, magic, dar nimănui nu i-a plăcut şi nimeni n-a venit să-l vadă. Zelig a avut o soartă mult mai bună, iar numele a intrat în vocabular, deşi prin el se înţelege o trăsătură secundară a creaţiei. Este adesea folosit cu referire la o persoană care apare peste tot, la evenimente publice, alături de cei bogaţi, de cei faimoşi, o nonentitate ubicuă, dar sensul primar al lui „Zelig“ ar trebui să fie cel care renunţă la poziţia lui ca s-o adopte pe cea la modă.

În ambele filme am avut o protagonistă nouă, Mia Farrow. Cum s-a întâmplat asta? Ca să ofer o explicație oarecum interesantă, trebuie să mă întorc în timp.

Cu câțiva ani înainte primisem o scrisoare de la Mia, o admiratoare, pe care n-o cunoșteam personal, dar despre care citisem. Mi se părea foarte, foarte frumoasă. Mia îmi amintea de Louise, un început promițător. În scrisoarea ei îmi lăuda ultimul film sau activitatea în general, nu mai țin minte, dar se încheia cu o propoziție pe care chiar mi-o amintesc: „Pur și simplu vă iubesc". O scrisoare foarte drăguță de la o femeie frumoasă și celebră. I-am mulțumit, tot în scris, și, câțiva ani, lucrurile au rămas neschimbate. În cele din urmă, am întâlnit-o la o mică petrecere la Hollywood unde m-a târât Sue Mengers, cu care eram în relații foarte bune. O cunoșteam pe Sue încă de când locuia în New York și, după ce s-a mutat în Los Angeles, împreună cu soțul ei, Jean-Claude, m-a găzduit cu toată plăcerea ori de câte ori am mers acolo. Când am fost cu toții la Paris, m-a dus la Maxine, iar în ajun de Crăciun, la Tour d'Argent, vizite ce au devenit ani la rând un mic ritual de vacanță pentru mine și prietenii mei. Ca invitat frecvent la dineurile date de ea la reședința din Beverly Hills, Sue încerca mereu să-mi facă lipeala cu câte o actriță de film ravisantă, dar nu știu din ce motiv eforturile ei dădeau greș. Era o tipă foarte spirituală, iar momentele hilare ce au avut-o drept protagonistă sunt legendare, cel mai tare fiind când s-a uitat lung la invitații de la una dintre petrecerile hollywoodiene și i-a numit lista B a lui Schindler.

La petrecerea din seara aceea fusese invitată și Mia. Sue ne-a făcut cunoștință, din politețe am schimbat câteva cuvinte, pământul nu s-a cutremurat și fiecare a mers pe drumul lui. Câțiva ani mai târziu am reîntâlnit-o, în trecere, la Elaine's. Era cu Michael Caine, a trecut pe lângă masa mea, ne-am salutat, ea s-a așezat undeva, eu m-am înfipt din nou în porția mea de tortellini. Tortellini era unul dintre puținele lucruri pe care le puteai mânca acolo, nu era rău la gust dacă te gândeai la altceva. I-am spus de multe ori lui Elaine că mâncarea ei ar fi fost refuzată de grupul blocat de nemți în pasul Donner[78].

Acestea au fost puținele ocazii în care m-am întâlnit din întâmplare cu Mia. Și acum urmează petrecerile de Revelion. Niciodată n-am fost un mare petrecăreț. În primul rând din cauza fobiei mele, știți care, când trebuie să intru undeva. După ce-am intrat, mă simt mai bine. Nu foarte bine, ci mai bine. Chiar trebuie să fiu cu cineva care să tragă de mine, o adevărată corvoadă pentru adulți și, oricât aș încerca, fobia rămâne bine mersi. Așadar, de Ziua Recunoștinței, prietenii mei Jean Doumanian și Joel Schumacher m-au îndemnat să dau o petrecere de Revelion la care, gazdă fiind, nu va trebui să intru. După multe

tergiversări, am acceptat, mai ales că Joel a promis să mă ajute. Și chiar m-a ajutat. Îi cunoștea pe cei mai mari specialiști în aranjamente florale, muzică, lumini, tot ce asigură succesul unei petreceri. Și chiar a fost o petrecere grozavă, am închiriat Harkness House, conacul deținut cândva de Rebecca Harkness, devenit școală de balet după moartea ei. Era spațios, maiestuos, cu o sală impresionantă, asemănătoare cu cele în care regele din filmele cu Robin Hood mănâncă un mistreț întreg, la proțap, și unde un obiect pitoresc, ce amintea de fosta proprietăreasă, îi întâmpina pe invitați. Mai precis, o urnă cu cenușa Rebeccăi Harkness, opera lui Salvador Dali, încadrată de fluturi mecanici care dau din aripi.

La un etaj am organizat o discotecă, la altul – un spațiu de socializare; se serveau icre negre și stridii la un bar pentru care a trebuit să găsesc vreo 12 specialiști să le desfacă. Vin, șampanie și lichior la discreție, aperitive, prăjituri sofisticate, de toate felurile; tone de flori, bărbați eleganți, femei cherchelite în ținute extravagante, mai lipseau trăsurile. Toată lumea a fost invitată, toată lumea a venit. Toți din industria divertismentului, din domeniul artelor, din politică, sport, jurnalism, din viața socială. Într-un grup îl puteai găsi pe primar discutând cu Walt Frazier, S.J. Perelman, Bob și Ray, Tom Wicker. În alt grup, aflat la câțiva pași mai încolo, erau Arthur Krim, Ted Sorenson, Bill Bradley, Liza Minnelli, Leo Castelli, Bob Fosse, Norman Mailer. Petrecerea a ținut toată noaptea și pe la trei dimineața, în subsolul imens, s-a servit micul dejun, mulți coborând să mănânce ouă cu șuncă, să bea cafea și din nou vin. Lumea m-a lăudat că a fost o seară à la Gatsby, dar laudele ar fi trebuit să le primească Joel Schumacher și asistenții lui, cei care duseseră tot greul.

Jurând să nu mai repet figura, am fost convins totuși peste câțiva ani să mai dau o petrecere, ce-i drept nu cu aceeași strălucire, dar pe aproape. Din nou, toute New Yorkul și-a făcut apariția și, în puzderia de stele și steluțe, am zărit-o pe Mia Farrow, însoțită de câțiva prieteni. Cred că Sondheim și Stephanie, drăgălașa soră a Miei. Din nou ne-am salutat amabil și a dispărut în mulțime. La vremea aceea ieșeam cu Jessica Harper, tipa talentată, deșteaptă și sexy din Amintiri la Stardust Hotel. La câteva zile după petrecere am primit un bilet și o carte, cadou de la Mia. Îmi mulțumea pentru cât de bine se simțise și-mi trimitea un exemplar din Meduza și melcul.[79] I-am scris și eu un bilet în care i-am mulțumit pentru carte și i-am făcut o propunere care, în cele din urmă, avea să schimbe viețile multor oameni. I-am propus ca într-o zi, când era liberă, să luăm prânzul împreună.

Cum spuneam, la data aceea eram celibatar convins și ieșeam cu protagonista filmului meu, o tipă grozavă care-mi plăcea mult, dar era o chestie pasageră; nu eram îndrăgostiți unul de celălalt și nici nu aveam

de gând. Jessica era adorabilă, dar îi plăceau scufundările și gândul că aș putea da nas în nas cu o pisică-de-mare nu mă lăsa să dorm noaptea. Nu că mi-aș fi făcut planuri în privința Miei. Nu știam mai nimic despre ea. Dacă era una dintre actrițele acelea obsedate de nutriție sau de astrologie? Dacă religia ei presupunea să ai de-a face cu șerpii, dacă nu-i plăcea Hoțul de biciclete? Tot ce știam era că Mia era o femeie frumoasă cu care mă intersectasem de mai multe ori de-a lungul anilor în modul cel mai firesc cu putință. Ne-am înțeles să ne întâlnim la Lutèce în săptămâna următoare, fiindcă trebuia să plec la Paris cât de curând. M-am înființat la restaurant și am așteptat-o, ea a întârziat puțin, dar și când a apărut! După prânz și vin am stabilit să luăm cina împreună în seara când mă întorceam de la Paris. Am achitat consumația, i-am chemat un taxi, am ajuns acasă și, două zile mai târziu, eram la Maxim's, în orașul luminilor, cu Jean Doumanian. Trebuia să mă întorc peste o săptămână ca să filmez din nou câteva scene pentru Amintiri la Stardust Hotel.

După o săptămână distractivă, m-am întors și am luat cina cu Mia; secretara mea a aranjat întâlnirea. „Woody se întoarce pe 9, vă poate lua cu mașina la ora opt?" Așa m-am întâlnit cu ea câteva luni la rând, fără să-i telefonez. Secretara mea o suna și-i spunea: „Woody filmează, e bine joi la ora 20:30?" Iar ea spunea da. Și ne întâlneam. Am descoperit că era deșteaptă, frumoasă, o actriță bună, desena bine, avea ureche muzicală și șapte copii. Da! Mi s-a părut amuzant, ca într-un serial de comedie, să încep o legătură cu o femeie care avea șapte copii, dar la momentul acela era doar un alt amănunt despre ea. Ar fi trebuit să dau mai multă atenție acestui fapt, că avea trei copii biologici și patru adoptați? Nu cred. Era ceva neobișnuit, dar departe de a fi sinistru. Poate pentru o persoană mai receptivă amănuntul ar fi semnalat ceva mai mult decât neobișnuit, dar cu chipul acela care mă privea la lumina lumânării nu-mi venea să caut vreun impediment. În plus, mie îmi plăceau copiii și mă înțelegeam cu ei. Niciodată n-am spus cu voce tare că aș vrea să am un copil. Dacă, atunci când am fost însurat cu Harlene sau cu Louise, vreuna dintre ele ar fi spus că nu vrea copii, nu m-ar fi deranjat cu nimic. Dacă vreuna ar fi spus că vrea cinci copii, tot nu m-ar fi deranjat.

Ca scriitor sau cineast nu eram cu gândul la copii, dar, dacă consoartele mele așa credeau de cuviință, nu aveam nimic împotrivă să fiu și tată. Preferam să am fete, dar îmi plăcea și compania băieților, cum poate dovedi chiar fiul meu, Moses. L-am învățat baseball, baschet, l-am dus la pescuit. Cred că sunt un tată clasic, zăpăcit în ochii celor două fiice ale mele, acum la vârsta studenției, dar iubitor și oricând dispus să le răsfăț. Așadar faptul că Mia avea șapte copii nu mă speria deloc. Abia ne cunoscuserăm, iar țelurile ei în viață erau diferite de ale mele și le

exprima într-un mod foarte inteligent și convingător. Flirtul meu cu protagonista din filmul Amintiri la Stardust Hotel s-a încheiat elegant, iar eu m-am trezit că încep o legătură cu o frumoasă vedetă de film care făcea tot posibilul să-mi intre în voie. Nu era pretențioasă, era mai bine informată decât mine, mai cultivată, atrăgătoare cât trebuie, fermecătoare pentru prietenii mei și, mai presus de toate, locuia dincolo de Central Park, deci taxiul nu mă costa foarte mult.

Privind retrospectiv, ar fi trebuit să simt vreun pericol? Cred că da, dar, dacă te-ai întâlni cu această femeie de vis, chiar dacă ai simți un pericol, sigur l-ai face uitat. Și țineți cont că nu eram cel mai perceptiv băiat din cartier, mai ales în chestiuni legate de iubire. Privind retrospectiv, semnalele de alarmă erau peste tot, natura însă ne înzestrează cu un mecanism de negare, altfel n-am mai supraviețui, cum ne învață Freud, cum ne învață Nietzsche, cum ne învață O'Neill, cum ne învață T.S. Eliot. Din păcate eu n-am fost niciodată un elev bun.

De exemplu: la scurt timp după ce-am început să ne întâlnim, Mia m-a anunțat că a cumpărat o casă la țară, în Connecticut. Avea nevoie de un loc în care copiii să-și petreacă vacanța de vară, lucru pe care l-am înțeles perfect. Știa că eu sunt băiat de oraș și, dacă aveam vreo nemulțumire în privința casei, o putea vinde fără nici o discuție. Știam că adoră viața la țară, eu însă, care eram insensibil la natură, o uram. În timpul zilei nu mă deranjează chiar atât de mult, dar, când se lasă noaptea și e liniște peste tot, mereu mă aștept să apară o mână fără piele din lac sau doi ochi roșii la geam. În fine, am simțit că gusturile noastre diametral opuse când venea vorba de unde să locuim și cum să ne petrecem timpul puteau deveni o problemă, dar am preferat să ignor gândul.

Un al doilea semnal de alarmă a apărut surprinzător de repede după ce am început să ne întâlnim, la câteva săptămâni ca să fiu mai precis. Mia s-a întors spre mine în timp ce ne uitam la un film, Cariera mea strălucită, și a spus: „Vreau să facem un copil împreună". Obișnuit doar cu abordări agresive de genul: „Mănânci bucata aia de hering sau mi-o dai mie?", am rămas descumpănit, dar am evitat să răspund, cu o fentă grațioasă, învățată pe terenul de baseball. Îmi amintesc că am schimbat subiectul, la mașinile de tuns iarba, considerând că dramatizează prea mult. Doar era actriță și-i plăcea să joace teatru.

Nu la mult timp după aceea – din nou e vorba de săptămâni –, la un restaurant chinezesc mi-a propus, ca din senin, să ne căsătorim. Propunerea a venit tocmai când îmi înfigeam dinții într-un rulou și m-a făcut să cred că nu avea lentilele de contact și astfel mă confunda cu altul. Când mi-am dat seama că vorbește serios, i-am spus că, în afară de

faptul că ne întâlneam de puțină vreme, căsătoria mi se părea un ritual inutil. Fusesem însurat de două ori, ca și ea, și învățasem de-a lungul anilor că, dacă o relație funcționează, bine, dacă nu, nu, în timp ce o bucată de hârtie care te leagă de cineva nu întărește dragostea și nici nu ameliorează o situație care a degenerat. Eram fericit că am o relație cu ea, dar, nimic personal, nu mă încânta deloc ideea de a o oficia. Pe urmă cred că am citat discursul Checkers[80] al lui Nixon și am cântat „Old Man River" din musicalul Showboat. Evident că eschiva mea a iritat-o. Și-a retras oferta, bosumflată, și a remarcat faptul că mă pricep ca nimeni altul să stric lucrurile, adică, mi-am închipuit eu, ne-am întâlnit, ne-am plăcut și brusc nu voiam să fac pasul următor. Pentru pasul următor trebuia să dăm fuga la starea civilă și să ne căsătorim, dar iuțeala cu care a venit propunerea ei, ca și iritarea pe care a manifestat-o când nu m-a văzut sărind în sus de bucurie ar fi trebuit să mă avertizeze că aveam de-a face cu o persoană mai complicată decât această supermamă, frumoasă și fragilă.

Adevărul e că m-a tulburat bine la momentul respectiv, dar nu cât să-mi fac repede bagajele și să intru în Programul de protecție a martorilor. Ar fi trebuit să mă simt flatat? N-am fost. Nu ne-am căsătorit. Nici măcar n-am stat împreună, iar în cei 13 ani în care ne-am întâlnit o dată n-am dormit în apartamentul ei din New York. Cu excepția câtorva nopți, în primul și al doilea an, când a dormit la mine, am locuit separat. În clipa în care s-a terminat școala, Mia a și plecat spre Connecticut cu progeniturile ei și, exceptând un weekend de 4 Iulie sau de Ziua Muncii, verile le-am petrecut singur în Manhattan. Ce ne-a ținut împreună a fost un aranjament foarte plăcut și convenabil, pe care-l voi descrie mai încolo, dar am avut grijă să-mi amintesc de semnalele de alarmă pe care le-am scăpat din vedere sau am preferat să le trec cu vederea chiar de la început.

Iată încă un semnal de alarmă. Veneam amândoi din medii diferite. Eu crescusem într-o familie mic-burgheză de evrei. Părinții, verii, mătușile și unchii mei aveau toți ciudățeniile și conflictele lor, dar între niște limite rezonabile. Fără violență, divorțuri, sinucideri, droguri sau alcool. Doar vaiete și bombăneli că nu au destui bani, că doctorul care i-a făcut operația la nas lui Ruthie nu i l-a scurtat destul și că tipul care filetează sturion la Russ and Daughters ar fi făcut o treabă mai bună. Familia Miei era marcată de un comportament deviant ce s-a agravat în anii în care am fost cu ea. Alcoolism și probleme mari cu drogurile în cazul fraților, caziere judiciare, sinucideri, spitale de nebuni și în cele din urmă un frate condamnat pentru pedofilie și trimis la închisoare. Fiecare Farrow cu câte un păcat, întreaga gamă de la scena ateniană la Weekendul pierdut – mai puțin Mia, poate. Eram uimit cum de crescuse mergând în vârful picioarelor pe acel teren minat al nebuniei ca să

ajungă fermecătoare, productivă, simpatică și neafectată. Însă nu era neafectată, iar eu ar fi trebuit să fiu mai atent.

Ca să mă apăr într-un fel, dat fiind că nu locuiam împreună, nu aveam de unde să știu ce se petrecea cu adevărat în casa ei. Nu știam cum se poartă cu copiii, cu cei adoptați în comparație cu cei biologici. Cum au descris Moses și Soon-Yi, Mia avea mare grijă să ascundă totul de mine cum ascundea și de restul lumii. Mai încolo voi intra în detalii care sigur vă vor surprinde. Un alt semnal de alarmă; apropierea nefirească de fiul ei, Fletcher. Prea apropiată. Asta am observat chiar și eu, dar, deși mi se păreau foarte ciudate și un pic sinistre, relațiile din familia ei nu erau treaba mea. Din moment ce nu voiam să mă căsătoresc cu ea și nici să locuim împreună, acest atașament dintre mamă și fiu o privea direct și personal. Dar în mod cert era bizar. Veneam cu mașina ca s-o scot la plimbare. Ieșea agale din clădire, se urca în Lincoln și lua imediat telefonul din mașină ca să-l sune pe Fletcher, de care tocmai se despărțise. OK, poate copilul nu suporta să stea departe de mama lui. Nimeni nu înțelege mai bine decât mine anxietatea provocată de despărțire. Dar, pe măsură ce treceau săptămânile, Mia venea tot mai des cu el la întâlnirile noastre. Copilul dormea sub masă, la Elaine's, în timp ce adulții mâncau, beau și discutau până la miezul nopții. Eu întrebam: mâine nu va fi prea obosit la școală? Dacă, dintr-un motiv sau altul, puștiul nu voia să meargă la școală, Mia îi făcea pe plac. Fletcher era cel mai răsfățat copil din lume și, în consecință, el făcea legea.

Am avut un mic conflict când am propus să petrecem numai noi doi o săptămână la Paris. Numai dacă vine și Fletcher cu noi, a venit răspunsul. Altfel nu merg. Desigur, am zis eu, mult mai dulce decât am scris aici, dar cum vor privi ceilalți copii acest favoritism evident? Numai el să meargă la Paris? A, nu-ți bate capul. Putem să-l luăm și pe el? Nu, am răspuns eu. Vacanța era menită doar pentru noi, singuri o săptămână sau câteva zile. O vacanță pentru adulți. Mia a rămas fermă pe poziții, fără puști n-a vrut să meargă. PS: N-am mai plecat împreună. Am plecat la Paris cu Jean Doumanian. Am stat la Ritz, ne-am plimbat pe Champs-Élysées, doi pierde-vară, mari amatori de vinuri Romanée-Conti. Tocmai prinsesem gustul vinului și-mi amintesc că eram puțin afumat; văzând cât de luminată era Place de la Concorde și cât de frumoasă, am amenințat Parisul cu pumnul, ca un personaj din Balzac și am spus meditativ: „Curvă bătrână!" Din nefericire, în fața mea era o turistă din Detroit care nu mi-a apreciat remarca.

Circulau tot felul de zvonuri pe seama Miei, pe care nu le-am luat în seamă fiindcă erau doar zvonuri. Unul era că se purtase foarte urât cu Dory Previn când Dory era măritată cu André Previn[81]; Mia se băgase în căsnicia lor, rămăsese însărcinată cu André și i-l furase lui Dory,

aducând-o în pragul unei căderi nervoase. Dory scrisese un cântec devenit celebru despre cum o trădase Mia – „Beware of Young Girls“, pe care eu nu-l auzisem. Adevărul e că nu-i cunoșteam, nici pe Dory, nici pe André, și n-aveam de gând să pun capăt unei relații pornind doar de la un zvon. De-abia peste mai mulți ani, când eram implicat într-un proces de custodie cu Mia, Dory, pe care n-o întâlnisem niciodată și cu care nu schimbasem nici măcar o vorbă la telefon, m-a contactat și mi-a spus că zvonurile erau adevărate despre cât de fățarnică este Mia și că trebuie să mă feresc de ea. Dory mi-a atras atenția și asupra unui cântec de-al ei, ale cărui versuri se refereau la o întâlnire dintre o fetișcană și tatăl ei în mansarda casei. Cântecul se numește „Daddy in the Attic“ („Cu tăticul meu în pod“) și versurile sună cam așa:

Iar el suflă-n

Clarinet

În timp ce eu disper

Cu tăticul meu

În pod

Dory mi-a spus că Mia îl cânta frecvent și că sigur așa i-a venit ideea unei acuzații, false, de molestare în mansarda casei, dar mai am până ajung la asta.

Un alt zvon pe care l-am auzit încă de la început era că frații Miei le agresaseră sexual pe frumoasele surori Farrow, copile fiind. Fratele care este acum în închisoare pentru pedofilie a declarat că tatăl lor îl molestase când era mic și, foarte posibil, și pe frații, și pe surorile lui. Moses spune că Mia i-a mărturisit că fusese victima unei tentative de molestare în familia ei. Tatăl Miei era cunoscut drept un soț infidel. Am aflat chiar de la Mia că îl surprinsese asupra faptului cu o celebră actriță de film. Mia avea trei surori frumoase și trei frați. Unul a murit în timp ce pilota un avion. Altul s-a împușcat. Cel de-al treilea a fost condamnat pentru molestare de minori și închis pentru mai mulți ani.

Acum știu la ce vă gândiți: mare fraier mai sunt! După această schiță biografică, de ce n-am luat-o la fugă, de ce nu mi-am înscenat moartea, de ce nu m-am legat de altcineva, cu un potențial mai mic de combustie emoțională? N-am nici un răspuns. Știu doar că o personalitate

fermecătoare şi nişte ochi mari, albaştri, au fost întotdeauna capabili să lanseze o mie de corăbii. Aşadar iată-mă orbit de o actriţă inteligentă, cu chip de zână, lăsându-mi micul meu organ alcătuit din patru cavităţi în mâinile ei şi spunându-mi ce minune că Mia a scăpat nevătămată din tot acest balamuc care era familia ei. Efortul de a se controla, de a ascunde unele lucruri, de a funcţiona, de a fi fermecătoare şi-l stăpânea cu talentul ei actoricesc extraordinar.

Copiii ei erau manieraţi, tot timpul politicoşi. Nici un cuvânt deplasat din partea lor. M-am înţeles bine cu toţi, deşi Soon-Yi mi s-a părut un pic ursuză. Mi-a plăcut mai ales Moses, un puşti micuţ, jumătate coreean, cu ochelari cu rame negre. Am aflat mult mai târziu, citind descrierea lui Moses despre cum crescuse el în casa Miei, şi pe cea a lui Soon-Yi, tristă, că Mia îi disciplina pe toţi, psihologic şi corporal, până i se supuneau fără crâcnire.

Iată ce scrie Moses, de exemplu: „Am văzut cum fraţi sau surori de-ale mele, unii orbi sau cu altfel de dizabilităţi, erau târâţi pe trepte şi aruncaţi într-un dormitor sau o debara, unde erau încuiaţi. Mia l-a încuiat chiar şi pe fratele meu Thaddeus, paraplegic de la poliomielită, într-un şopron, ca pedeapsă pentru o greşeală minoră.“ Mia, desigur, a negat totul, dar Judy Hollister şi Sandy Boluch, două femei care făceau menajul acolo, au confirmat mărturia lui Moses. (Eseul lui Moses este devastator şi, ca să vă convingeţi, citiţi-i blogul.)

Pe atunci, Moses era Mischa, dar, într-o zi, la un meci de baschet, admirându-l pe marele jucător Moses Malone, Mia s-a îndrăgostit de numele Moses şi i-a schimbat numele fiului ei.

Am fost de acord cu schimbarea, fiindcă-mi plăcea numele Moses, iar Mischa mă lăsa indiferent. Miei i-a plăcut întotdeauna să schimbe nume. I-a schimbat numele lui Dylan în Eliza, apoi în Malone, a încercat să-i schimbe numele şi lui Soon-Yi, în Gigi, dar Soon-Yi nici n-a vrut să audă. Ronan a fost Satchel, apoi Harmon, apoi Seamus, apoi Ronan. Pe de altă parte, eu preferam să le dau nume copiilor după eroii mei afro-americani. Când s-a născut Ronan, i-am spus Satchel, după Satchel Paige. Celor două fete pe care le-am adoptat împreună cu Soon-Yi le-am spus Bechet, după marele virtuoz de jazz Sidney Bechet; iar lui Manzie, după bateristul lui Bechet, Manzie Johnson. De-a lungul anilor am fost criticat că n-am folosit afro-americani în filmele mele. Chiar dacă discriminarea pozitivă poate fi o soluţie bine-venită în multe cazuri, nu funcţionează când vine vorba de distribuirea actorilor într-un rol sau altul. Eu întotdeauna distribui persoana care, după părerea mea, ar fi cea mai credibilă în rolul respectiv. În privinţa politicii rasiale, întotdeauna am fost un liberal tipic şi, uneori, chiar radical. Am

mărşăluit prin Washington împreună cu Martin Luther King, am făcut donaţii masive organizaţiei ACLU[82] când avea nevoie de mai multe fonduri ca să facă presiuni pentru promulgarea Legii dreptului de vot, le-am dat copiilor mei numele unor eroi afro-americani şi am declarat public, în anii 1960, că sunt de acord ca afro-americanii să-şi îndeplinească scopurile prin toate mijloacele necesare. Dar, când ajung la distribuţie, nu mă ghidez după politică, ci după ceea ce mi se pare mie corect.

Înapoi la viaţa personală. O vreme, aranjamentul dintre mine şi Mia ni s-a părut amândurora convenabil. Nu eram îndrăgostiţi, ci ne ţineam reciproc de urât. Iarna cinam des în oraş, mergeam la cinematograf, lucram împreună la filme. Vara îşi ducea copiii la ţară, iar eu rămâneam în Manhattan, celibatar de vară. O vizitam de 4 Iulie, scrâşneam din dinţi tot weekendul asaltat de ţânţari, albine şi furnici şi exasperat de umiditate. Copiii se jucau în costum de baie, înotau, se rostogoleau pe iarbă şi se fugăreau prin pădure. Eu eram îmbrăcat în pantaloni lungi şi cămaşă cu mâneci lungi, plus nelipsita pălărie şi, dacă nici unul dintre copii nu a fost muşcat de căpuşe, eu m-am pricopsit cu boala Lyme.

Pe lângă vizita cu ocazia zilei de 4 Iulie o mai vizitam şi de Ziua Muncii. Prin urmare, ani la rând, în fiecare vară, am văzut-o pe Mia şi am văzut clanul Farrow doar trei-patru zile. Când reveneau în oraş, ieşeam din nou împreună, dar, între timp, Mia petrecea tot mai puţine nopţi în apartamentul meu şi, întrucât eu nu dormeam niciodată la ea, n-aş spune că relaţia s-a deteriorat, ci s-a relaxat până s-a redus la întâlniri când şi când. Ocazional se lăsa şi cu momente intime, dar şi ele tot mai rare, fără să avem vreun loc preferat. Cert e că am făcut mai multe filme cu ea. Apoi, între două filme, Mia mi-a spus că mai vrea copii. De neînţeles pentru mine fiindcă şi aşa avea prea mulţi, ea însă mi-a explicat, în felul ei sincer, raţional, că, aşa cum mie îmi place să fac filme şi ei îi place să aibă copii. Când i-am atras atenţia că practic nu avea destul timp ca să-i crească aşa cum trebuie, Mia mi-a spus că n-am dreptate şi că habar n-am cum se cresc copiii, ştiind doar cum m-au crescut mama şi mătuşa. Deşi sceptic, am fost de acord că probabil se pricepe mai bine decât mine.

Odată a plecat în Texas, alături de Soon-Yi, ca să adopte un bebeluş mexican, dar, după câteva zile petrecute în apartamentul ei din New York, l-a trimis înapoi din motive numai de ea ştiute. Îmi amintesc că a adoptat şi un băieţel cu spina bifida, pe care l-a ţinut în apartament mai multe săptămâni până când Fletcher, fiul ei, i-a zis că-l calcă pe nervi şi Mia l-a trimis înapoi. N-am idee dacă au mai fost copii pe care i-a adoptat şi i-a trimis înapoi – cum v-am spus, eu locuiam de cealaltă parte a parcului. Cam tot pe atunci mi-a zis că, decât să adopte alt copil,

mai bine rămâne gravidă din nou. M-am uitat în spate ca să văd cu cine vorbește, dar mi se adresa mie. Eu nu voiam să facem un copil, știind care era situația. Doar cu Moses petrecusem ceva timp, nu că nu mi-ar fi plăcut ceilalți copii ai ei, deși marea ironie este că Soon-Yi nu mă suporta. Mia m-a asigurat că pot participa la creșterea unui copil doar în măsura în care voiam s-o fac. Dacă voiam să fiu un tată implicat, era perfect; dacă nu, îl creștea ea, iar eu rămâneam același spirit liber dintotdeauna. Și așa mi-a cam trecut vremea, mi-a zis ea cu tristețe. Știi cât de mult contează pentru mine să fiu mamă. Și te asigur că n-ai nici o obligație. La urma urmei, ce mai contează încă un copil în apartamentul meu când vii în vizită la noi? Avea dreptate – doar că nu în toate privințele.

Au urmat luni întregi în care am încercat s-o las însărcinată, un fenomen pe care pur și simplu nu-l puteam produce, chiar dacă încercam totul, mai puțin să mă împodobesc cu pene și să execut un dans al fertilității. În timp am continuat să colaborăm la mai multe filme, la care voi face referire puțin mai încolo. În cele din urmă, aruncând prosopul, Mia a renunțat și a adoptat o fetiță căreia i-a spus Dylan.

Eu am tratat totul cu indiferență, fiind prins cu filmele mele. Dar, mi-am spus în sinea mea, dacă asta o face fericită, de ce nu? Din păcate lucrurile au luat o turnură neașteptată. Curând fetița mi s-a părut adorabilă și m-am trezit că vreau s-o țin în brațe tot mai mult și să mă joc cu ea, îndrăgostindu-mă de ea, încântat să-i fiu tătic. După vreo doi ani, văzând cum o sorb din ochi, Mia a spus: „Acum chiar ești pregătit să fii tată". Între timp jucam șah cu Moses și-l inițiam într-o grămadă de sporturi. Moses mă rugase să-i fiu tată, iar eu, apreciindu-l mult, am acceptat. Nu l-am adoptat numaidecât, dar, după cum vă va spune, am fost tatăl lui în toate celelalte privințe. Și iată că acum mai apăruse o comoară. Săream din taxiul blocat în trafic ca să ajung mai repede acasă la Mia, înainte ca Mia s-o culce pe Dylan. Când a mai crescut, am dus-o și am adus-o de la grădiniță, fiindcă eu stăteam mai aproape de grădiniță decât Mia. Se adăugase o nouă dimensiune plăcută vieții mele, o fetiță dulce pe care o puteam îmbrățișa, căreia îi spuneam povești și pe care încercam, poate în zadar, s-o învăț cântece de Cole Porter. Am fost un tată foarte iubitor fără să fiu un tată cu acte. Nici nu-mi trecea prin minte că-mi trebuie un document pentru așa ceva. Mia nu părea deranjată de entuziasmul meu. Chiar mi-a scris, când, în sfârșit, am adoptat-o pe Dylan, ce tată minunat sunt și cât de mult mă iubește Dylan.

Apoi, într-o zi, Mia m-a anunțat că e gravidă. Firește, am presupus că rămăsese gravidă cu mine și că vrăjile își făcuseră efectul; și, chiar dacă

Mia m-a asigurat că Satchel era făcut cu Frank Sinatra[83], eu tot cred că-i al meu, deși nu voi ști cu adevărat niciodată. Poate că încă se mai culca cu Frank, după cum mi-a dat ea de înțeles, poate că mai avea și alte relații, nu știu. Cum vă spuneam, locuiam separat. Vestea nu m-a dat peste cap, la urma urmei eram atașat atât de mult de Dylan, încât perspectiva unui alt copil nu putea decât să mă bucure. Am scris un scenariu pentru Mia cu o femeie gravidă, ca s-o poată juca, sarcina fiind deja vizibilă. I-am spus Cealaltă femeie și la filmul acesta am avut marea plăcere de a colabora cu Gena Rowlands și, mult prea puțin, cu Gene Hackman. A fost primul meu film la care l-am folosit pe Sven Nykvist, operatorul lui Ingmar Bergman. Sven era un tip foarte talentat și simpatic, care avusese o legătură cu Mia și, în consecință, am lucrat bine împreună. Prestația Miei a fost foarte bună și va fi și mai bună în Septembrie, filmul meu cel mai puțin vizionat, despre care până și vechiul amic Joel Schumacher mi-a spus: „L-am văzut și m-am întrebat de ce-ai vrut să faci filmul ăsta".

Așa am vrut eu, fiindcă, în urmă cu mai mulți ani, văzusem Unchiul Vania, un film rusesc, și rămăsesem impresionat cât de bine se descurcase Andrei Koncialovski; voiam să fac și eu ceva asemănător. Problema e că niciodată nu iei în calcul intangibilul, prin urmare, deși am făcut tot ce-ar fi făcut Cehov, am omis un ingredient esențial ce nu poate fi cuantificat – geniul. Cehov insufla automat geniu operelor sale, ceva ce nu se poate învăța sau controla, așa că, dacă cineva ca mine face tot ce trebuie să facă un dramaturg, sosul nu se îngroașă. Dar, fiindcă cel mai bine mă simt când fac un film, a fost o mare plăcere să mă pun în pielea unui dramaturg rus.

Mia a fost minunată în ambele filme și mereu am regretat că n-a fost apreciată la justa ei valoare. Acum mulți ani, Pauline Kael m-a sunat și mi-a spus: știi cu cine ar trebui să lucrezi? Cu Mia Farrow. La momentul acela n-aveam nimic potrivit pentru Mia, dar am ținut minte și, în cele din urmă, s-a împlinit, cum ar spune autorul primei traduceri în limba engleză a Bibliei.

Relația mea cu Mia, cum am mai spus, se domolise pe parcurs, devenise mai puțin pasională, dar a rămas carnală când se aliniau planetele. Apoi, brusc, a degenerat.

Iată care e teoria mea – atenție, e doar interpretarea mea. Credeți ce doriți. Chiar la început, după cum am mai pomenit, Mia s-a întors spre mine, când eram la film, și mi-a zis: „Vreau să facem un copil împreună".

Însă abia după câțiva ani, în sfârșit i s-a împlinit dorința, rămânând însărcinată cu subsemnatul. Din clipa în care a marcat acest punct

decisiv, pur și simplu m-a repudiat, cum a făcut și Diane Keaton cu stridiile în New Orleans. Keaton, care adora stridiile, era cu mine într-un bar și desfăcea fericită o porție de scoici de pe Gulf Coast când brusc și-a dat seama ce vâra în gură. A lăsat stridia să cadă pe platoul cu bucăți de gheață și nu i-a mai trebuit așa ceva toată viața. Exact în aceeași manieră Mia s-a întors spre mine și a spus că nu va mai dormi la mine niciodată și să nu îndrăznesc să mă apropii prea tare de copilul care urma să se nască, fiindcă se îndoia că relația noastră ar putea să mai continue. Cheia de la apartamentul ei, pe care mi-o dăduse cu ani în urmă, o voia înapoi. Deși în ultimii ani înțelesesem că relația noastră era mai mult de formă, căci îi lipsea pasiunea, reacția ei tot a fost un șoc pentru mine – de la apariția lui Dylan, veneam mai des la apartamentul Miei, deci foloseam mai des cheia.

Mergeam mai des și la țară după ce o adoptase pe Dylan. Aș fi preferat să rămân în oraș, din moment ce viața bucolică mă afecta precum cloroformul, mai ales că nu mă obișnuiam cu zgomotul pe care-l făceau moliile când se apropiau de aparatul de omorât insecte. Era cam ce simțise Lepke[84] în contact cu scaunul. Adevărul e că făceam drumul aproape în fiecare weekend ca să mă joc cu Dylan și Moses, la care țineam foarte mult. Am încercat să reaprind dragostea față de pescuit din copilărie ca să alung din plictiseala de acolo, dar n-am reușit. Chiar și așa, l-am învățat pe Moses să pescuiască la muscă, mulțumit că nu-mi pierdusem îndemânarea de a-mi agăța musca prin copaci. Fiind orășean get-beget, am dat-o în bară cu broaștele, fiindcă Mia, când a cumpărat locul, eleșteul destul de mare dădea pe dinafară de broaște care vânau toți țânțarii. Crezând că-i fac un serviciu, am umplut eleșteul cu bibani. Cine știa că bibanii vor mânca broaștele și că astfel țânțarii vor zburda în voie?

Dar asta se întâmpla înainte ca Mia să rămână gravidă. Acum voia cheia înapoi, iar când mai veneam în weekenduri o găseam tot mai rece și mai indiferentă. Teoria mea, la care am ajuns după îndelungi cugetări, este că, lăsând-o însărcinată, mi-am îndeplinit misiunea și astfel am devenit irelevant. Cândva am scris un scheci în care eu și Louise ne jucam de-a păianjenii. Ea era văduva neagră, eu o lăsam însărcinată și, cum se întâmplă în natură, ea mă omora și mă mânca. Aoleu, am exclamat în sinea mea, reacționând la comportamentul Miei, nu cumva…? Acum, ori de câte ori mă duceam în vizită la țară, Mia, care de obicei mă întâmpina zâmbind, rareori se oprea din ce avea de făcut ca să mă salute.

Relația, mereu civilizată, a continuat să se deterioreze și în oraș. Iată cum decurgeau lucrurile: mă sculam pe la cinci și jumătate, traversam Central Park și, până la șase și jumătate, eram acasă la ea. Luam micul dejun cu Dylan și Moses, mă întorceam acasă și, pe drum, o lăsam pe

Dylan la școală. Eu am fost părintele responsabil al lui Dylan, cum a declarat la tribunal una dintre învățătoarele de la Brearly. Respectiva a jurat că eram singurul părinte care venea la ședințele cu părinții, Mia nefiind interesată să vină nici măcar o dată. Învățătoarea a explicat că numai eu participam la discuțiile despre notele lui Dylan și la rapoartele periodice despre cum se descurcă fata la școală. Deci o duceam pe Dylan la școală, mă întorceam acasă și mă apucam de lucru. Pe Mia o vedeam doar la filmări, adică în jur de opt săptămâni pe an.

În restul timpului scriam în apartamentul meu, apoi mergeam la apartamentul Miei, pe la șase, ca să stau cu Dylan și Moses cât luau cina. Mai rămâneam puțin, poate ca să joc șah cu Moses sau să născocesc povești ca s-o înveselesc pe Dylan. Apoi îi spuneam noapte bună Miei, care se retrăgea devreme în camera ei, și plecam să iau cina cu prietenii la Elaine's. Din când în când ieșeam cu Mia la cină, dar asta se întâmpla tot mai rar. Când s-a născut Satchel, lucrurile au luat o întorsătură și mai urâtă. Din ziua în care s-a născut, Mia pur și simplu l-a confiscat pe Satchel. L-a luat în dormitorul ei, în patul ei și a insistat să-l alăpteze. Îmi repeta la nesfârșit că voia să facă asta ani la rând și că studiile antropologice au consemnat rezultate pozitive la triburile unde alăptarea durează mai mult decât în Upper West Side. Peste ani, două femei serioase și cu spirit de observație care au fost angajate de Mia, Sandy Boluch și Judy Hollister, una ca bonă, cealaltă ca menajeră, au descris numeroase incidente. Sandy a declarat că a văzut-o de mai multe ori pe Mia cum dormea dezbrăcată cu Satchel (acum Ronan) până când acesta a împlinit 11 ani. Nu știu ce-ar spune antropologii despre asta, dar îmi închipui ce-ar spune tipii din sala de biliard.

Desigur, era cam târziu pentru alte semnale de alarmă. Aici însă nu mai era un semnal de alarmă, ci ditamai steagul de piraţi înălţat până în vârful catargului, iar eu ori eram prea prost, ori prea preocupat cu problemele profesionale ca să bag de seamă: Mia nu mi-a trecut numele pe certificatul de naștere al lui Satchel. De ce? De ce m-a exclus după toată mascarada aia că vrea să facem un copil împreună? Chiar nu era al meu? Era clar că fusesem scos din cărţi cu mult înainte de despărţirea noastră dramatică. Mia a încercat să mă aburească invocând faptul că nu eram căsătoriți și că, în aceste condiții, spitalul mă obliga să completez un formular separat, dar minte când spune că mi-a dat un formular pe care l-aș fi dat mai departe avocatului meu și nu l-am mai înapoiat. E pur și simplu absurd. Aș fi fost fericit să fiu trecut ca tată pe certificatul de naștere al lui Satchel. Așteptasem cu nerăbdare nașterea lui, am fost în sala de nașteri și am ținut-o de mână când copilul a apărut pe lume, i-am dat numele de Satchel, iar ulterior am făcut demersuri legale ca să devin tatăl lui Dylan și al lui Moses. Mia însă nu mi-a dat nici un formular ca să-l completez. Dacă voia să fiu tatăl lui

Satchel și mi-ar fi dat un formular, m-ar fi întrebat: Hei, unde-i formularul?

În fine, Mia parcă era nebună când venea vorba de Satchel. Îl ținea tot timpul cu ea și, chiar dacă aș fi forțat nota și aș fi ajuns la un fel de proces de custodie în care poziția mea ar fi fost vulnerabilă, tot n-aș fi realizat nimic, așa că mă mulțumeam cu momentele rare în care mă lăsa în preajma lui. O poziție vulnerabilă, fiindcă nu aveam nici un drept asupra lui Dylan și Moses și i-aș fi pierdut dacă aș fi insistat prea mult în privința lui Satchel. Sincer vorbind, nu mai știam cum să fac față obsesiei nefirești a Miei față de noul nostru fiu, mai gravă decât sminteala pe care o avea cu Fletcher. Între timp, Fletcher avea probleme cu școala, fără îndoială consecința hotărârii Miei de a-l lăsa la școală sau acasă după cum i se năzărea lui.

Pe măsură ce creștea și se dovedea foarte inteligent, încet-încet Satchel uzurpa poziția de favorit care îi aparținea Fletcher. Mia nu mai avea timp să se ocupe de Moses și Dylan sau de ceilalți copii care, la urma urmei, erau adoptați – atât Moses, cât și Soon-Yi au descris condiția de cetățean de mâna a doua a copiilor adoptați. Fletcher și Matthew erau copii biologici, în consecință, Mia îi adora. Sascha, fratele geamăn al lui Matthew, era ultimul preferat dintre copiii biologici, Mia referindu-se de multe ori la el în bătaie de joc. Odată, când a auzit-o din camera alăturată, băiatul a izbucnit în plâns. Cum sublinia Soon-Yi, Miei îi plăcea să adopte copii, toată agitația, ca atunci când îți cumperi o jucărie; savura reputația de sfântă, admirația celor din jur, publicitatea, dar nu-i plăcea să-i crească și nici nu avea grijă de ei. Mi s-a părut nu știu cum să ies în fața presei și să încerc să minimalizez situația jenantă în care se afla Mia când unii dintre copiii ei au fost arestați pentru furt. Nu-i de mirare că doi copii adoptați de ea s-au sinucis. Un al treilea a încercat același lucru, iar o fiică foarte frumoasă, infectată cu virusul HIV când avea peste 30 de ani, a fost lăsată să moară singură, de SIDA, într-un spital, chiar în dimineața de Crăciun.

Eu am fost, ca să-l citez pe psihologul meu, mai ales un sponsor al familiei ei. Am folosit-o pe Mia în zece filme, i-am angajat sora, fratele, mama, i-am dat un cadou de un milion de dolari, neimpozabili, ca să-i poată întreține pe toți acești copii sărmani, nu doar pe ai mei. În cele din urmă am hotărât, într-un moment de luciditate, că era inacceptabil să nu fiu tatăl legal al lui Dylan și al lui Moses. Ani întregi îmi asumasem responsabilitatea totală pentru ambii, ca un tată adevărat. Acum erau și copiii mei, iar dacă voiam să-mi exprim dezaprobarea față de modul ciudat în care Mia îl creștea pe Satchel, moment în care știam că Mia va face spume la gură, aveam nevoie de documentul care să ateste paternitatea asupra celorlalți doi. Interesant, pentru o femeie care m-a

tot pisat să-i fac un copil, Mia s-a dovedit foarte reticentă la intenţia mea de a-i adopta pe Dylan şi pe Moses. (La momentul acela habar nu aveam că nu fusesem trecut în certificatul de naştere al lui Satchel.) Dar Dylan şi Moses mă iubeau. Ca de obicei, într-o dimineaţă am mers la apartamentul Miei şi i-am luat pe Dylan şi pe Moses în timp ce Mia era cu Satchel în dormitor, cu uşa închisă, iar ceilalţi copii erau lăsaţi de capul lor. I-am dus pe Dylan şi pe Moses în sala de montaj, unde îmi pregătesc filmele. I-am lăsat să se joace acolo, în timp ce eu lucram împreună cu monteurii. Copiii au fost încântaţi de atenţia celor din jur, s-au jucat cu aparatele şi au comandat mâncarea preferată. Uneori îi duceam acasă la mine, unde ne jucam sau le arătam nişte scamatorii de-ale mele.

Cu timpul am încercat tot posibilul să-l includ şi pe Satchel în aceste escapade, dar din păcate îl vedeam foarte rar, mai ales seara, când treceam pe acolo după o zi de muncă. Satchel era drăgălaş şi foarte isteţ, ca şi Moses; până la ei, fetiţele mi se păruseră mai drăgălaşe decât băieţii. Probabil fiindcă am fost şi eu băiat şi am crescut printre băieţi şi mi-am dat seama că băieţii cresc şi ajung nişte îngâmfaţi care folosesc cuvinte precum „În opinia mea“ sau „În acest moment rarisim al vieţii“ sau îţi spun „Ai un portofoliu destul de bun“. Băieţii pe care-i ştiam eu săreau la bătaie, dădeau foc la garduri, chiuleau de la şcoală, luau note proaste, pe când fetele de la P.S. 99 erau toate curate, drăguţe, nu arătau degetul mijlociu nici unui profesor şi aveau un scris atât de îngrijit. Fiind crescut într-o familie de femei afectuoase, apropiat de verişoara mea mai mare şi înţelegându-mă bine cu sora mea mai mică, nu-i de mirare că m-am simţit în largul meu lucrând cu femei. Foarte multe dintre persoanele cu care lucrez sunt femei. Producători, editori, doctori, avocaţi, asistenţi de regie, dar faţă de Moses şi Satchel am avut o mare afecţiune, chiar dacă am fost prevenit să nu mă apropii prea mult de Satchel.

Aşa că am insistat pe lângă Mia să-i adopt legal pe Moses şi pe Dylan. Mia s-a arătat foarte prudentă şi i-a luat ceva timp până să fie de acord. Neaşteptat. Nu ştiu de unde această schimbare. Poate că a văzut un avantaj în faptul că deveneam responsabil din punct de vedere financiar pentru amândoi. Poate nu voia să întindă prea mult coarda ştiind că aş putea face filme şi fără ea sau poate că nu era la fel de posesivă şi faţă de cei doi, din moment ce nu erau copiii ei biologici. Uneori cred că, dacă ar fi întrebat-o cineva de ce acceptase, poate ar fi răspuns că din dragoste pentru mine, dar ar fi fost totul doar în mintea ei. Dacă mă iubea, avea un fel ciudat de a-şi arăta pasiunea; nici un moment de intimitate, când şi când câte o cină împreună, nici o călătorie, adio cheie, nici o urmă de entuziasm dacă o vizitam vara la casa ei de la ţară, dimpotrivă, era chiar iritată, fără să sară calul, dar distantă, gândindu-

se dacă mai am loc în viitorul ei – și pot continua. Dacă Dylan și Moses n-ar fi existat, înainte de nașterea lui Satchel nici n-aș mai fi trecut pe la apartamentul ei. N-aș fi avut nici un motiv.

Relația noastră era sufocantă. Ne înstrăinaserăm unul de altul. Apăream împreună la un dineu sau la un eveniment, dar după aceea fiecare se ducea la casa lui. La un moment dat, înainte de nașterea lui Satchel, m-am întrebat dacă nu cumva ar fi mai bine să mă mut la ea, dacă tot veneam de două ori pe zi ca să-i văd pe Dylan și Moses, dar nici unul dintre noi nu s-a arătat entuziasmat de idee, drept care am lăsat-o baltă. Credeam că va fi mai bine dacă stau cu Dylan și Moses, poate mai dispărea răceala dintre mine și Mia. Din păcate, nu învățasem nimic din eșecul meu cu Louise și, de fapt, nici unul dintre noi nu voia să locuim împreună. După câteva săptămâni de nesiguranță, în care am vizionat și câteva apartamente mai mari, am renunțat, slavă Domnului, la idee. Odată cu nașterea lui Satchel, Mia mi-a arătat clar cât de utopică era posibilitatea unei relații profunde cu ea. Într-un târziu, din motive știute numai de Cel de Sus, a fost de acord cu adopția și astfel am devenit tată cu acte în regulă pentru Dylan și Moses.

În munții Sierra Nevada din California, în 1846. Dintre cei 81 de membri ai grupului, doar 45 au supraviețuit, unii dintre ei recurgând chiar la canibalism. (n.tr.)

De Lewis Thomas (n.tr.)

Discurs în care s-a apărat de acuzația că ar fi folosit abuziv un fond menit să-i acopere cheltuielile cu campania electorală, în 1952, când candida la funcția de vicepreședinte al SUA. În acest discurs Nixon a declarat că va păstra un singur cadou primit în cursul campaniei, un cățel pe nume Checkers (Bălțatu'). (n.tr.)

Mia Farrow a fost măritată cu Previn în perioada 1970–1979. (n.tr.)

American Civil Liberties Union (Uniunea Drepturilor Cetățenești ale Americanilor) (n.tr.)

Mia Farrow a fost căsătorită cu Frank Sinatra în perioada 1966–1968. (n.tr.)

Louis Buchalter, zis și Louis Lepke sau Lepke Buchalter, șef mafiot executat pe scaunul electric (n.tr.)

Iar acum, înainte să revin la filmele mele, haideţi să vă spun cum am trecut, eu şi Soon-Yi, de la doi oameni care nu se plăceau în mod deosebit la un cuplu căsătorit de peste 20 de ani şi în care încă mai există iubire. Soon-Yi nu şi-a cunoscut tatăl din Coreea, iar mama ei ori n-a putut, ori n-a vrut să aibă grijă de ea. Soon-Yi îşi aminteşte cât de săraci erau. Viaţa la ţară a fost un coşmar pentru ea când era foarte mică, de aceea a şi fugit de acasă, la vârsta de 5 ani, şi a rătăcit pe străzile din Seul precum copiii din filmul Los Olvidados al lui Buñuel. A mâncat din gunoi şi, fiindu-i foarte foame, o dată chiar a luat o bucată de săpun şi a încercat s-o mănânce. A fost luată de pe străzi de nişte măicuţe şi aşa a ajuns la orfelinat.

Vorbea frumos despre orfelinat. Măicuţele se purtau bine cu copiii. Apoi, într-una din zile, a apărut Mia şi a adoptat-o. Asta s-a întâmplat cu mulţi ani înainte s-o cunosc pe Mia, Soon-Yi însă îşi aminteşte cum s-a întâmplat. Părerea ei n-a contat. Aţi crede că a fost un mare noroc pentru Soon-Yi, care avea 7 ani la vremea aceea, ea însă nu vede lucrurile aşa. Mia i-a fost antipatică din prima clipă, cum a apărut ca din senin, a smuls-o dintr-o viaţă şi de lângă prietene cu care se obişnuise şi n-a manifestat faţă de ea nici afecţiune, nici empatie. Mia a scos-o dintr-un mediu de care Soon-Yi se ataşase şi a luat-o cu ea într-un tur al orfelinatelor, unde Mia a căutat alţi orfani, de parcă ar fi căutat nişte cărţi la reducere prin librării. Pentru că nu a reuşit să găsească un copil care să-i placă, Mia şi-a văzut de viaţă. A dus-o pe Soon-Yi în camera ei de hotel, a vârât-o în cada de baie şi a lăsat-o acolo, singură. Soon-Yi nu mai făcuse până atunci baie în cadă, nu vorbea deloc engleză, nu ştia ce se întâmplă cu ea. Mia era severă, nu avea stare şi se enerva din orice. În timp, a încercat s-o înveţe engleza, un lucru deloc uşor pentru un copil orfan de doar 7 ani. Mia o trezea în miez de noapte ca să facă exerciţii cu ea şi o certa că nu învaţă mai repede. Soon-Yi nu se descurca, motiv ca Mia să se înfurie. Mai târziu a pedepsit-o fiindcă nu putea să spună pe silabe mai repede un cuvânt atârnând-o cu capul în jos, legându-o şi ameninţând-o că o trimite la spitalul de nebuni dacă nu învaţă mai repede. La vremea aceea Mia şi soţul ei, André, nu se înţelegeau deloc bine, certurile lor însoţite de ţipete şi urlete trezind-o şi îngrozind-o pe Soon-Yi.

Pentru Mia, Soon-Yi era proastă de-a binelea. Îmi amintesc cum mi-a vorbit disprețuitor despre ea, la începutul relației noastre, spunând că, la 4 ani, Fletcher avea mintea lui Soon-Yi la 9 ani. Fără să-i cunosc pe copii şi presupunând că Mia era o mamă extraordinară, cum o lăuda presa, am ascultat-o fără să-i dau prea mare atenție, dar mai târziu am descoperit că Soon-Yi nu era doar un diamant neşlefuit, ci un diamant

perfect, fără cusur. La fel cum am descoperit că Mia nu era nici pe departe o mamă extraordinară, nu era nici măcar o mamă ca toate mamele și nici nu se sinchisea să-și cunoască fiica adoptată.

Mia n-a încercat deloc s-o stimuleze. În primii doi ani au locuit lângă Londra, într-o casă foarte frumoasă (Soon-Yi mi-a arătat-o peste ani – era, într-adevăr, minunată), într-un orășel aflat la o oră distanță de Londra. Pe Mia n-a interesat-o niciodată Soon-Yi, fiindcă Soon-Yi a fost singurul dintre copiii ei care a avut curajul să-i reproșeze comportamentul autoritar, plin de cruzime. În ciuda distanței mici până la Londra, Mia n-a dus-o niciodată la un spectacol sau la un muzeu. Această indiferență față de evoluția ei a continuat la New York, unde s-au mutat și au locuit ani la rând. Cât au stat în Manhattan, nici măcar o singură dată mama ei n-a dus-o la un film, la un spectacol, la un muzeu, n-a scos-o la o plimbare prin Central Park. Fata n-a primit nici o educație de bază, Mia luând copiii după ea în funcție de locurile de filmare. Li s-a citit un pic, dar cam atât. După Londra, Egipt, Bora Bora, Colorado, Los Angeles, Martha's Vineyard, fără să meargă regulat la școală, s-au stabilit în Upper West Side, iar Soon-Yi și ceilalți copii au fost dați la o școală de doi bani, axată mai mult pe jocuri, pentru ca, pe neașteptate, să fie trimiși la o școală de elită, cu pretenții foarte mari, adeptă a culturii etice. Cum era de așteptat, Mia a trebuit să-i transfere pe toți, fiindcă nu făceau față. Mia și Soon-Yi nu s-au înțeles niciodată. Ca și celelalte fete adoptate, Soon-Yi trebuia să facă treburile prin casă, sarcini ce erau, de fapt, responsabilitatea mamei. Când a mers în vizită la Mia, din cauza comportamentul acesteia, sora mea a crezut că Lark, o altă fiică adoptată, era servitoare, rămânând surprinsă când a auzit că face parte din familie. Mia rămânea indiferentă la nevoile reale ale copiilor adoptați.

Iată o mărturie înfiorătoare a lui Moses: „Mai toată presa a susținut că sora mea Tam a murit în urma «unui atac de cord» la vârsta de 21 de ani. De fapt, Tam s-a luptat cu depresia mai toată viața, situație exacerbată de refuzul mamei mele de a o ajuta, insistând că Tam avea «toane». Într-o după-amiază, în 2000, după o ceartă cu Mia, la sfârșitul căreia mama a plecat din casă, Tam s-a sinucis luând o supradoză de pastile. Mama a spus că supradoza a fost luată din greșeală."

Câțiva ani mai târziu, când, la liceu, Soon-Yi și-a rupt glezna jucând fotbal, Mia nu s-a deranjat s-o ducă la doctor, i-a zis să se ducă singură și să nu facă radiografie, fiindcă e prea scumpă. Elevă la liceu, gemând de durere din cauza gleznei rupte, Soon-Yi s-a dus la doctor cu autobuzul și i-a fost teamă să-l lase pe acesta să-i facă radiografie. În cele din urmă, doctorul, uluit, i-a telefonat mamei ei și a insistat să-i facă radiografia. I-

a făcut-o, dar nerespectarea ordinelor Miei însemna pedeapsă, adesea corporală.

Soon-Yi a fost martora multor episoade de acest fel. Dacă Moses acuza o durere, Mia le punea pe Lark sau pe Soon-Yi să-l ducă la cabinetul medical sau la urgențe. Când încă nu era la liceu, Soon-Yi trebuia să-și ducă fratele și surorile mai mici la școală, uneori schimbând mai multe autobuze; trebuia să-i facă masaj lui Moses la piciorul paralizat, în fiecare seară. Mia se mândrea că adoptase un copil cu paralizie cerebrală, dar toată grija cădea în seama celorlalți copii. Când Soon-Yi a început să caute un colegiu, Mia nu s-a arătat deloc interesată, a lăsat-o să meargă singură. Îngrozită de această neglijență crasă, mama prietenei lui Soon-Yi a fost cea care a însoțit-o peste tot. Mia nu s-a deranjat nici măcar să asiste la ceremonia de absolvire a fiului ei adoptiv Thaddeus. Potrivit lui Moses și declarației lui Judy, menajera, și a lui Sandy, bona, Mia îl punea pe Thaddeus să poarte proteze metalice la picioare când apărea în public, și nu proteze de plastic care, fiind mai ușoare, se purtau pe sub pantaloni și astfel nu puteau fi văzute de fotoreporteri – Mia ținea cu tot dinadinsul ca lumea să știe că adopta copii cu dizabilități. Protezele metalice ieșeau în fotografii fiindcă erau purtate pe deasupra pantalonilor. Pe Thaddeus l-a încuiat în șopron noaptea. Mai este surprinzător faptul că băiatul s-a împușcat la doar zece minute distanță de casa mamei lui? Mia s-a arătat surprinsă de faptul că Thaddeus s-a sinucis, dar acesta încercase să-și ia viața cu șase-șapte ani înainte, cu o supradoză de medicamente, și fusese dus la spital pentru spălături stomacale.

Dau toate aceste amănunte fiindcă, atunci când Soon-Yi a plecat cu mine, n-a fost cazul clasic al orfanului ingrat care-și trădează binefăcătoarea blândă și iubitoare, care l-a scos din mizerie și i-a oferit câte-n lună și în stele. Soon-Yi este o fire sociabilă, nu e deloc retrasă. (Trebuie să fi avut mult curaj ca să fugă de acasă și să se descurce singură la doar 5 ani. Voi ați putea face asta? Eu nu. La 5 ani, mama încă îmi mai cânta ca să adorm.) Soon-Yi a fost singurul copil adoptat care a înfruntat-o pe Mia și a trebuit să suporte consecințele. Mia a bătut-o – cu o perie de păr, cu telefonul, o dată chiar a aruncat în ea cu un iepure din ceramică, aproape să-i spargă capul. Bibeloul s-a făcut bucăți. Copiii îmi spuneau cât de mult se bucurau când o scoteam pe Mia la cină, fiindcă așa mai scăpau de ea, puteau răsufla ușurați. De mai multe ori, surorile lui Soon-Yi mă întrebau pe furiș dacă le puteam scuti de mersul la țară în weekend fiindcă asta însemna că Lark trebuia să gătească, să mănânce etc. Pentru Soon-Yi însemna că trebuie să aibă grijă de cei mici, o treabă plictisitoare, când își putea petrece timpul cu prietenele ei, ca orice adolescent.

La început, între mine și Soon-Yi n-a fost nici măcar simpatie. Eu o vedeam ca pe un copil tăcut, plictisitor, pentru ea eu eram marioneta mamei ei. Nu-mi lipsea decât un belciug în nas. Când am discutat asta, peste ani, i-am explicat, ca să mă apăr, că, ori de câte ori veneam la apartament sau în vizită la casa de la țară, nu observam nici un semn de agitație sau de autoritarism. Soon-Yi mi-a spus că situația era cu totul alta când nu eram prin preajmă și că am fost naiv să cred că Mia m-a iubit vreodată, pasiunea ei fiind amicul și vecinul Mike Nichols. A fost dărâmată, deprimată rău când acesta s-a recăsătorit foarte repede după ce divorțase de Annabelle, soția lui. După părerea lui Soon-Yi, în ciuda deșteptăciunii mele, eu am fost fraierul de care Mia s-a folosit ca să-și continue cariera.

Oricum, ani buni nu m-am gândit nici o clipă la Soon-Yi. Eram prea ocupat cu filmele. Am jucat într-unul regizat de Paul Mazursky, numit Scene dintr-un mall. Am auzit că a fost un dezastru. Am ales să joc din două motive. Primul au fost banii, iar cel de-al doilea, mai important, a fost că-l respectam foarte mult pe Paul Mazursky și voiam să lucrez cu el. Am descoperit că era un tip foarte simpatic, un povestitor nemaipomenit, un regizor cu mult fler și un om cumsecade. În același film a jucat și Bette Midler, o femeie deosebită. Suntem amândoi născuți în aceeași zi, ca și Richard Pryor. (Nu înseamnă nimic dacă nu ești înnebunit după astrologie.) Bette era foarte drăguță și amuzantă și avea o fetiță care a ajuns o actriță foarte bună. Am distribuit-o pe Sophie în filmul În lipsa rațiunii și chiar i-am construit rolul mai lung, fiindcă mi s-a părut că are talent. Mazursky venea după un film nominalizat la Oscar, dar, cu mine și cu Bette, nu știu de ce Scene dintr-un mall a ajuns direct în budă. Eu nu cred că am jucat prost – dar cine știe? Nici n-am văzut filmul.

Pe urmă am fost ocupat cu Umbre și ceață, un film pe care l-am regizat știind că e sortit eșecului, dar, dacă lași una ca asta să te sperie, vei face doar filme mediocre. Acțiunea filmului avea loc în Germania, prin anii 1920–1930, motiv pentru care Carlo Di Palma a folosit peliculă alb-negru. Santo Loquasto a construit cel mai mare decor pe care l-au avut Studiourile Kaufman Astoria din Queens, iar filmul a fost turnat, în întregime, și exterioarele, și interioarele, înăuntru. Așa făceau nemții filme pe timpul UFA[85] și așa voiam să arate filmul meu. Era povestea unei crime existențiale – să fi văzut ce fețe aveau șefii de la Orion după prima vizionare, când s-au aprins luminile. Se așteptau la o poveste convențională, despre un ucigaș în serie, una comică. Și s-au pomenit cu felul în care văd eu viața și moartea, printr-o metaforă sumbră, dar, sperам eu, și amuzantă. A spune că filmul a avut succes de casă ar însemna să fiu extrem de optimist. Ideea n-a fost rea, dar trebuie să ai

starea de spirit necesară ca să-l apreciezi, iar studiile de marketing au demonstrat că nu este pentru homo sapiens.

Apoi am făcut unul dintre filmele mele cele mai bune – în opinia mea. După ce am scris scenariul la Soți și soții, am hotărât să-l filmez în principal cu o cameră mobilă și fără să respect vreo regulă. Să termin scena când cred eu de cuviință, fără să-mi bat capul dacă actorii se uită în direcția corectă, într-un cuvânt, să iasă ceva total opus unui film tradițional.

A ieșit un film bun – eu nu sunt indulgent când vine vorba de munca mea. Pe parcursul acestui proiect, poate când îl scriam, poate în preproducție, când îl turnam, relația dintre mine și Soon-Yi a început să se mai îmbunătățească. Mai întâi am dus-o la un meci de baschet, aveam abonament pentru tot campionatul. De câteva ori îi spusesem Miei că Soon-Yi este foarte retrasă și poate ar avea nevoie să discute cu un psiholog. „Ce-ar fi s-o scoți la o plimbare sau s-o duci la un meci de baschet?“, a sugerat ea. „Știu că nu-ți place să mergi singur.“

Era adevărat. Aveam patru abonamente la Madison Square Garden și uneori nu aveam cu cine să văd un meci. În cele din urmă, am întrebat-o pe Soon-Yi dacă-i place baschetul. Îi plăcea destul cât să spună da, gândindu-se probabil că s-ar alege cu popcorn gratis. Așa că am dus-o la un meci și, chiar dacă a fost un moment stânjenitor, am întrebat-o de unde acea răceală față de mine, nu cumva nu mă suporta? Soon-Yi m-a asigurat că motivul principal era că mama ei mă juca pe degete, iar eu treceam ca un somnambul printr-un balamuc vizibil chiar și din avion. Evident, fata nu s-a sfiit deloc să-mi spună adevărul în față, iar eu am rezistat tentației de a o pune la punct. Mama ei mă trata ca pe un păcălici, iar eu eram prea naiv ca să văd ce se întâmplă. Curând, am aflat că Soon-Yi nu se înțelegea cu Mia și că viața în familia lor era destul de diferită când nu eram în vizită la ei. Așa am început să-mi dau seama că Soon-Yi nu era deloc o fată fără minte, cum mi-o înfățișase Mia, ci o tânără inteligentă, sensibilă și profundă. A fost începutul unei prietenii care va evolua în timp și va atinge apogeul în momentul în care am înțeles amândoi cât de mult ținem unul la celălalt. Ne-au trebuit ani întregi ca să ajungem în acest punct, moment care ne-a luat pe amândoi prin surprindere.

Dar, în pofida momentelor neașteptat de plăcute pe care le-am petrecut împreună la acel prim meci de baschet, eram prea ocupat ca să mă gândesc și la altceva în afară de filme. Deși mama ei le spunea tuturor că Soon-Yi este „retardată“, fata a absolvit facultatea, și-a luat masteratul la Universitatea Columbia, a muncit, și-a întemeiat o familie – dar despre asta mai încolo. Între timp, eu și Mia ne complăceam în relația noastră

care funcţiona în virtutea inerţiei. Oricât de mult încercam s-o prind pe Mia asupra faptului, să-i văd latura mai întunecată a caracterului, în afară de obsesia ei faţă de Satchel n-am văzut-o bătând sau urechind pe careva. Ceea ce mă liniştea, fiindcă-mi plăcea să-i văd pe copii, chiar şi câteva ceasuri, să muncesc şi să cânt jazz. Mica mea trupă de jazz, pe care Soon-Yi o aseamănă cu Raccoon Lodge a lui Ralph Kramden, mă relaxa de minune.

Dacă aş fi întâlnit o femeie interesantă, cred că aş fi profitat imediat de ocazie, cert e că Soon-Yi, venită acasă de la facultate, urma să mă însoţească din nou la un meci de baschet. De-abia aşteptam s-o revăd, să stăm de vorbă, să ne confesăm şi să râdem. În timp ce comentam meciul, am descoperit că-mi plăcea compania ei mai mult decât s-ar fi cuvenit. Am întrebat-o dacă apreciază faptul că Mia o salvase şi dacă un apartament în Central Park West, o casă la ţară şi facultatea nu valorau mai mult decât dacă ar fi rămas la orfelinat? Nu, a răspuns ea. Mai bine era cu măicuţele.

Tot vorbind, n-am observat că echipa Knicks era condusă, prin urmare trebuia să-mi concentrez atenţia pe cealaltă echipă, s-o fac să piardă. Am dus-o pe Soon-Yi acasă, am lăsat-o în faţa clădirii şi am dispărut în noapte, gândindu-mă că de mult nu mai avusesem parte de o seară atât de plăcută – Soon-Yi era o tânără uimitoare, care trecuse prin multe. Cam tot ce-mi spusese despre mama ei îmi aducea aminte de primele semnale de alarmă, ca nişte steaguri ce fluturau de zor în rafalele de vânt ale privirii retrospective, dacă-mi scuzaţi această figură de stil demnă de Premiul pentru cea mai bună carte a anului în SUA.

Tot ce-mi amintesc e că am dus-o la un alt meci de baschet şi, în pofida acelei fotografii în care dăm impresia că ne ţinem de mână, nu-i nimic adevărat. În primul rând fiindcă, la momentul acela, nu eram atât de apropiaţi – şi, dacă am fi fost, nici într-un milion de ani n-aş fi făcut asta în public, mai ales în Madison Square Garden, o arenă plină ochi şi foarte luminată. Intenţia mea de a mă sinucide nu includea şi această posibilitate. Am vorbit vrute şi nevrute şi ne-am simţit foarte bine împreună. Când am ajuns la filme, am întrebat-o dacă văzuse filmele lui Ingmar Bergman (mereu în căutarea femeii perfecte în filmele suedeze). Nu le văzuse, drept care, ridicându-i opera în slăvi, am invitat-o în sala mea de proiecţii ca să vadă Al şaptelea sigiliu. Aşa încercam eu să fiu romantic – Al şaptelea sigiliu.

Am o sală de proiecţii în care îmi montez filmele. Editez filmul cu monteurul, îl proiectez în cealaltă sală, nu-mi place ce văd, revin la masa de montaj şi îl refac. Să mai spună cineva că n-am haz. O studentă atrăgătoare – ce putea fi mai frumos pentru ea decât să vadă un film

alb-negru, a cărui acțiune are loc în Scandinavia medievală, despre ciumă, moarte și deșertăciunea vieții? A fost de acord, chiar s-a arătat nerăbdătoare să-l vadă. Așa că am hotărât să i-l arăt într-o după-amiază, când era în oraș.

Mai târziu încep filmările la Soți și soții și, într-o sâmbătă când sunt liber, Soon-Yi vine de la facultate și-i arăt Al șaptelea sigiliu. Se termină filmul, suntem singuri în sala de proiecții, eu îi țin o prelegere în toată regula despre Kierkegaard și Cavalerul Rațiunii, ea ascultă serioasă, încercând să țină ochii deschiși, eu, cât se poate de firesc – după părerea mea, mă aplec și o sărut fără să răstorn nimic. Mă pregătesc pentru un pumn în nas, specialitatea lui Kid Gavilan, nemuritorul campion la categoria ușoară, dar pumnul nu vine. Dimpotrivă, Soon-Yi devine complice și, ca întotdeauna la fix, spune: „Chiar mă întrebam când ai să faci o mișcare".

Să fac o mișcare? Mă lași? Încă mai sunt într-un simulacru de relație cu mama ta. Adevărat, în ultimii ani am făcut-o din inerție, dar ai idee în ce ne băgăm? Inutil. Atracția dintre noi a fost atât de mare, încât s-a finalizat cu o căsnicie îndelungată și plină de satisfacții – iată detaliile îngrozitoare despre ce a urmat.

În timp ce filmam Soți și soții, am început o idilă cu Soon-Yi. O idilă care a debutat când a venit din nou de la facultate. Plină de pasiune încă din prima zi, ne-a fericit mulți ani și cu o familie minunată. Cine ar fi crezut? Eu știam doar că Soon-Yi nu era nonentitatea repudiată de mama ei. Cât de nedreaptă era Mia. Soon-Yi era o tânără extraordinară, stilată, cu o minte sclipitoare; foarte inteligentă, cu un potențial latent, gata să înflorească, numai dacă cineva i-ar fi acordat puțină atenție, susținere și, cel mai important, dragoste. Am petrecut mai multe după-amiezi plimbându-ne și discutând, savurând compania celuilalt, și, desigur, făcând dragoste.

Într-o după-amiază de weekend eram în apartamentul meu; tocmai primisem cadou un aparat de fotografiat Polaroid de la o persoană care nu știa că nu mă interesează aparatele de fotografiat. Mereu se găsea cineva care să-mi dăruiască un Polaroid, crezând că e ușor de folosit, chiar și eu mă puteam descurca. Am glumit despre nepriceperea mea privind orice fel de dispozitiv și, din vorbă în vorbă, am simțit cum se adună nori de furtună.

În primele etape ale relației noastre, când dorința sexuală prima și nu ne puteam abține să nu ne atingem, ne-a venit ideea să facem niște poze erotice, asta dacă reușeam să pun în funcțiune aparatul ăla. Până la urmă m-a lămurit Soon-Yi ce și cum – și pozele au ieșit într-adevăr

erotice, cât să facă sângele să-ţi fiarbă în vene. Oricum, cred că restul l-aţi citit în tabloide. Deşteptul de mine, am ascuns pozele într-un sertar, dar, din păcate, nu toate instantaneele provocatoare.

Pe câteva le-am lăsat pe polița de deasupra șemineului după ce le-am scos din aparat. Polița era la nivelul ochilor, poate un pic mai sus, motiv pentru care, când, peste câteva clipe, această celebră ședință foto s-a încheiat, cele de pe poliță au rămas acolo, uitate, în timp ce restul și-au găsit locul ferit, în sertar. Se spune că, dacă Napoleon ar fi fost mai înalt cu câțiva centimetri, istoria Europei ar fi arătat cu totul altfel. În aceeași notă, dacă aș fi fost mai înalt cu cinci centimetri, ca să văd ce e pe poliță, carnajul din Manhattan, de aceleași proporţii ca războaiele napoleoniene, n-ar mai fi avut loc. Da, câteva poze rămăseseră acolo, pentru deliciul celui care dădea peste ele, eu însă locuiam singur. Și nu sunt genul de om care să compromită o legătură amoroasă. Ar trebui să fiu prea prost ca să fac asta. Oare Clark Gable sau Cary Grant ar fi lăsat astfel de poze compromițătoare pe polița șemineului, în văzul lumii? Numai un neghiob, un încurcă-lume, un Jerry Lewis. Adevărat, aveam o menajeră care făcea curat, ea le-ar fi putut descoperi în timp ce căuta alte obiecte pe care să le spargă din greșeală, deși sunt sigur că, franțuzoaică fiind, s-ar fi uitat peste ele cu rafinamentul specific europenilor și doar mi-ar fi făcut din ochi à la Madame Claude[86]. Evenimentul fatal a avut loc a doua zi când Satchel a fost adus acasă la mine, cum se întâmpla în fiecare săptămână, ca să-l vadă un psiholog. Uneori, Satchel venea la aceste întâlniri însoțit de Mia.

Invariabil, Mia se apuca de citit în camera de zi în timp ce psihologul discuta cu copilul în altă parte a apartamentului meu destul de spațios. După o oră, psihologul îl aducea înapoi la mama lui. În această zi, discuția cu psihologul a durat mai mult cu vreo două minute decât de obicei, timp în care Mia, impacientată, a vrut să vadă de ce întârzie băiatul și a dat cu ochii de pozele de pe poliță, despre care avea să se audă în toată lumea.

Sigur, îi înțeleg șocul, consternarea, furia, totul. A fost reacţia corectă. Eu și Soon-Yi credeam că putem avea mica noastră aventură în secret, mai ales că Soon-Yi nu locuia acasă, iar eu stăteam singur, ca un celibatar convins. Eu o luam ca pe o experiență plăcută, până când Soon-Yi se împrietenea cu un coleg de facultate, cu care să înceapă o relație mai convențională. Nu-mi dădeam seama cât de atașați eram, deja. Totul a început încet, dar lucrurile au luat o întorsătură neașteptată și acum era dragoste în toată regula. Dacă pozele n-ar fi fost descoperite, cine știe cât ar mai fi durat relația noastră istovitoare, dar convenabilă, cu vizitele mele regulate ca să văd copiii Miei? Cu siguranță, mai curând sau mai târziu, unul dintre noi s-ar fi desprins, din moment ce numai

obișnuința ne mai ținea împreună. Soon-Yi mi-a spus că mamei ei îi părea rău că nu începuse o relație cu alt bărbat când avusese ocazia. Cum vă ziceam, Mike Nichols făcea parte din fantezia ei de bază. Dacă am lăsat pozele la vedere înadins, ca să pun capăt relației încordate cu Mia? Dacă acesta a fost modul meu violent, subconștient, de a o rupe cu ea? Nici una, nici alta. A fost pur și simplu o gafă monumentală, opera unui idiot. Uneori chiar și un compliment este gafa unui idiot.

Psihiatrii spun că în momentele de criză individul devine de nerecunoscut. În ziua în care a descoperit legătura dintre mine și Soon-Yi, Mia și-a adunat toți copiii și nu i-a menajat deloc. După ce le-a explicat că am violat-o pe Soon-Yi – lucru ce l-a făcut pe Satchel, care avea 4 ani, să spună că „tata i-o trage surorii mele" –, le-a telefonat tuturor cunoștințelor, ca să le anunțe că i-am violat fiica minoră și retardată. Apoi a încuiat-o pe Soon-Yi în dormitor, a lovit-o cu mâinile și picioarele și, împreună cu André, a hotărât să n-o mai țină la facultate. Apoi mi-a telefonat în toiul nopții, de mai multe ori, ca să-mi spună că Soon-Yi se simțea atât de vinovată, încât voia să se sinucidă. Mia e o actriță bună și, când o isterică te trezește la ora 3 ca să-ți spună că cineva e pe cale să se sinucidă, intri în panică. Firește, Soon-Yi nu avea voie să folosească telefonul – totul se petrecea înainte de apariția celularelor. La sfatul unui psiholog recunoscut, vecin cu ea, Mia a fost înduplecată s-o trimită pe Soon-Yi la un psihanalist celebru. De îndată ce a scăpat din casă, Soon-Yi m-a sunat și m-a asigurat că nici gând să se sinucidă și că nu regretă nici o secundă timpul petrecut împreună. Mia însă o încuiase în dormitor și o bătea regulat. Paranteză: o bătea cu telefonul.

Când Soon-Yi a descris ce i s-a întâmplat într-un interview acordat, peste câțiva ani, revistei New York, jurnalista a întrebat-o dacă au existat martori. Bineînțeles, eu m-am gândit imediat – prin apartamentul Miei se perindau tot felul de oameni, muncitori, un autocar cu turiști, Corul Templului Mormon, deci și dormitorul lui Soon-Yi trebuie să fi fost destul de aglomerat. Jurnalista, ca să evite complicațiile, a moderat un pic tonul din relatarea lui Soon-Yi, scriind că Mia doar a pălmuit-o, dar adevărul e că Mia a lovit-o cu telefonul. Paranteză la paranteză: Daphne Merkin, cea care a semnat interviul cu Soon-Yi în revista New York, declară că Ronan a telefonat înainte de apariția interviului și a făcut presiuni să nu fie publicat. Redactorul-șef n-a cedat, Ronan însă a insistat și, până la urmă, tonul interviului a fost îndulcit pe ici, pe colo, ca să nu supere prea mult familia Farrow. Exemplu: deși luam prânzul cu Daphne cam o dată pe an, din interviu reieșea că eram buni prieteni, cu alte cuvinte Daphne mi-ar fi ținut partea. Deja am menționat cosmetizarea părții în care a fost bătută cu telefonul. Redactorul-șef ar fi vrut să anunțe interviul pe copertă, dar a renunțat după intervenția

lui Ronan. Oare nu avem de-a face cu chintesența ipocriziei când Ronan scrie o carte în care critică NBC-ul că n-a vrut să-i difuzeze reportajul despre Harvey Weinstein? Scopul scuză mijloacele, nu?

OK – de ce nu i-am spus lui Soon-Yi: lasă totul baltă și vino să stai cu mine? Fiindcă vizitele și custodia copiilor mei erau o chestiune foarte delicată și, la sfatul avocatului, trebuia să fiu foarte precaut până la rezolvarea ei. Încercam să găsesc un echilibru între problemele lui Soon-Yi și problemele mele cu Dylan, Moses și Satchel, asupra cărora Mia avea control absolut, și ideea de a-i folosi ca pioni dacă și când era nevoie. Am sfătuit-o pe Soon-Yi să „reziste“, ceea ce, în traducere, înseamnă că încă nu știam cum să procedez, iar singurul lucru pe care puteam să i-l spun era să se ferească dacă Mia mai încerca să o lovească.

Toate acestea s-au întâmplat pe parcursul câtorva săptămâni. După ce Soon-Yi a avut o ședință introductivă cu celebrul psihanalist din New York, acesta a solicitat o întrevedere cu Mia. Doctorului nu i-a trebuit decât o ședință cu Mia ca să-și dea seama cât e de periculoasă și de sărită de pe fix și a intervenit imediat ca s-o protejeze pe Soon-Yi. Mai întâi a sugerat să depun o sumă de bani la bancă pentru ca Soon-Yi să-și poată continua studiile. Bineînțeles că m-am conformat. Soon-Yi se putea întoarce la Colegiul Drew chiar dacă mama ei nu-i mai plătea taxele de școlarizare. Doctorul mi-a spus că și Soon-Yi ar trebui să stea cât mai departe de mama ei. Din întâmplare, fratele lui Soon-Yi lucra la o tabără de vară, iar Mia insista ca și Soon-Yi să se angajeze ea acolo. O tabără din Maine, unde Mia credea că fata va fi în siguranță, departe de mine, iar doctorul credea că fata va fi în siguranță, departe de Mia. Dar, îndrăgostiți fiind, eu și Soon-Yi vorbeam des la telefon, iar directorul taberei a informat-o pe Mia despre asta. Curând, Mia a răbufnit mai ceva ca un vulcan; pe de altă parte, Soon-Yi nu suporta atmosfera din tabără și nopțile friguroase din Maine. Motiv pentru care s-a întors la New York, dar, pentru că n-a îndrăznit să meargă acasă, a apelat la o prietenă a cărei mamă se arătase întotdeauna mult mai grijulie cu ea decât apatica Mia.

Prietena a găzduit-o câteva săptămâni, timp în care ne-am văzut regulat. Nu voiam s-o aduc la mine, fiindcă eram prins în negocieri privind dreptul de a-mi vizita copiii sau de a obține custodia lor și, dacă am fi stat împreună, n-aș fi avut nici o șansă de câștig la tribunal. Mia știa că ne iubim și, pe fondul amenințărilor proferate de avocați, i-am văzut pe copii doar pe fugă. Chiar dacă legea îmi permitea să-i vizitez – faptul că stăteau cu Mia atârna mult mai greu. Aveam tot felul de fantezii – să-i răpesc, s-o iau cu mine pe Soon-Yi și să ne refugiem pe o insulă din Marea Sudului, unde să trăim doar cu nuci de cocos și mango, deși mult mai practic era să-i duc la chioșcul Papaya de pe Strada 86.

Cam pe atunci, Mia i-a telefonat surorii mele și i-a spus acele cuvinte înfiorătoare, scandaloase: „El mi-a luat fiica, eu o iau pe a lui“.

Cu alte cuvinte, știind cât de mult o iubeam pe Dylan, plănuia să facă în așa fel încât să n-o mai pot vedea. Sentimentele lui Dylan nu contau. Pierderea tatălui ei, pe care-l iubea, nu conta. Mia voia s-o folosească pe Dylan ca să se răzbune pe mine. Un plan care lua ceva timp ca să fie pus în aplicare. Dilema mea era dacă Mia chiar era în stare de așa ceva. Încă un telefon de amenințare, de data asta pe numărul meu, care se încheia cu: „Să știi că ți-am pus gând rău“. Am glumit spunându-i că plasarea unei bombe sub capota mașinii mele era prea de tot. Mi-a răspuns: „E ceva mult mai rău“. Era atât de furioasă și de incoerentă în acele telefoane pline de venin, pe care le dădea când i se năzărea, la orice oră din zi sau din noapte, încât mă mir că-și putea păstra îndeajuns controlul ca să pună la punct o strategie mai complexă decât să sune la ușa mea și s-o ia la goană.

Încercările de a domoli spiritele n-au avut nici un efect; sigur, ea era partea vătămată, nu eu, dar furia ei depășea raționalul, nu concepea iertarea, regretul sau remuşcarea. Dacă pentru mine era ostilitatea întruchipată, pentru sărmana Dylan tot ce se întâmpla era îngrozitor. Dylan, care de-abia împlinise 7 ani, era prea mică ca să înțeleagă ceva. Miei nu-i păsa nici de consecințele comportamentului său bizar asupra lui Satchel, fiul ei nepreţuit, care a fost învățat să-și urască tatăl violator de la vârsta de 4 ani. Moses era deja adolescent și mai greu de manipulat. Deși trecut de vârsta vulnerabilă a spălării pe creier, în acel moment loialitatea lui înclina spre Mia. În zadar am încercat să apelez la raţiune; relația noastră se năruise, nu ne mai culcam împreună de ani întregi, Soon-Yi nu era copil, era studentă, deloc retardată, deloc minoră, da, adevărat, era o treabă încurcată rău, dar nu puteam să rezolvăm problema creată, recunosc, de mine, cu calm, încercând s-o explicăm copiilor, cărora cu siguranţă le-ar fi fost mai bine dacă le-am fi vorbit cum trebuie, nu să-i aţâţăm împotriva noastră sau să le băgăm frica-n oase? A invoca violul nu e o dovadă de isterie? E corect să le spui oamenilor că Soon-Yi e minoră, când nu e? Și de ce să mă amenințI cămi „iei fiica“? Așa e bine? Să ne folosim de copii ca să ne răzbunăm unii pe alţii? Chiar vrei s-o lipsești pe Dylan de tatăl ei ca să mă pedepsești? Răzbunarea ta chiar nu are limite?

Și ce-i cu planul ăsta diabolic pe care l-ai pus la cale împotriva mea? Oare nu ne putem calma ca să găsim cea mai bună soluţie pentru copii? Despre dragostea pe care i-o purtam lui Soon-Yi, iată ce-a spus Moses: „Copiii vedeau în ea ceva ruşinos, dar relaţia în sine nu era nici pe departe la fel de nocivă pentru familia noastră pe cât era insistența

mamei de a face această trădare laitmotivul vieţii noastre din acel moment înainte“.

Am mers în vizită la casa de la ţară a Miei într-o sâmbătă, la începutul verii, ca să stau cu copiii la un grătar în aer liber. Era un drept temporar, obţinut în urma unor negocieri intense. Eu, desigur, n-am dormit în aceeaşi cameră cu Mia, ci la alt etaj, în altă aripă a casei, într-o cameră de oaspeţi. Pentru mine n-au contat petrecerea sau fripturile, ci puţinele momente în care am putut să mă bucur de prezenţa lui Dylan, Moses, şi pe cât posibil, a lui Satchel. Când am revenit în cameră, am găsit un bilet prins în uşă, de la Mia: „Pedofil la grătar. Mi-a abuzat sexual o fiică, acum umblă după alta.“ Ştiam că Miei îi place să le spună oamenilor că o agresasem sexual pe fiica ei minoră când, de fapt, Soon-Yi avea 22 de ani şi, desigur, dragostea dintre noi, care a dus la o căsnicie de peste 20 de ani, era departe de a fi agresiune sexuală. Acest bilet oribil, prins în uşă, a anticipat acuzaţia de agresiune sexuală. Oare Mia pregătea terenul pentru ceea ce urma să fie o înscenare grosolană? Din bilet mi-am dat seama că era sărită de pe fix, dar fără să mă gândesc că voia să lanseze o acuzaţie falsă la adresa mea. Ce minte poate coace aşa ceva? La câteva săptămâni după acest bilet, tot înainte de a-şi lansa acuzaţia, Mia i-a telefonat lui Susan Coates, medicul lui Dylan, şi i-a spus: „Trebuie oprit cu orice preţ“. Coates m-a avertizat ce urmează şi a depus mărturie în favoarea mea la proces. Privind retrospectiv (la asta mă pricep), e clar că falsa acuzaţie de agresiune sexuală stătea la baza planului ei mult mai rău decât a mă ucide.

Aşadar, pe 4 august 1992, iau avionul spre Connecticut ca să-mi văd copiii, după cum au negociat avocaţii noştri. E o după-amiază obişnuită. Mia iese la cumpărături, eu mă uit la televizor într-o cameră plină de oameni care au fost avertizaţi să nu mă scape din ochi. (Citiţi relatarea lui Moses. Era acolo.) Ies din casă, ceilalţi se uită în continuare la televizor, şi mă îndrept agale spre piscină, dau câteva telefoane ca să mai omor timpul. Curând apare şi Mia. S-a hotărât să dorm în camera de oaspeţi, iar eu şi Mia luăm cina mai târziu, ca să discutăm detaliile custodiei şi ale vizitelor. Soarele apune, noaptea se aşterne peste întreg ţinutul, iar eu verific dacă reflecţia Miei apare în oglindă. Ieşim în oraş pentru o cină frugală. Atmosfera e, hai să zicem, glacială. Tot ce lipseşte este ca eu să mă întorc cu spatele, iar ea să-mi picure în pahar otravă dintr-un inel. Nu prea vorbim, dar măcar folosim un ton civilizat. Nimic inteligent din partea mea, nici un moment à la Joan Crawford din partea ei. Ne întoarcem acasă. Eu, în camera mea izolată, dând din cap în timp ce înşfac vătraiul în caz că-şi face apariţia Dick sau Perry[87], sau chiar Mia, care îmi amintesc că-mi dăduse o felicitare ostilă de Sf. Valentin, cu o inimă străpunsă de un cuţit mare, de bucătărie. A doua zi dimineaţă mă trezesc, iau micul dejun, petrec o oră cu Dylan şi cu Satchel, cei doi

bifând într-un catalog toate jucăriile pe care voiau să le cumpăr pentru ei, la următoarea vizită. Era o dimineață deosebită și pentru ei și pentru mine. Cine să știe că era și ultima? În fine, mă întorc la New York, îmi reiau viața, departe de țânțari și, slavă Domnului, cu asfalt sub picioare. Fără iarbă udă, cel puțin pentru o vreme.

A doua zi aveam programare la Susan Coates, psihologul lui Dylan, cu care mă consultam periodic ca să găsesc o soluție la problema mea și să fac ce era mai bine pentru copii. Coates mi-a spus că sunt acuzat de agresiune sexuală și că trebuie să înștiințeze poliția. Așa spune legea.

Am rămas interzis, nu-mi venea a crede. Era pur și simplu absurd, dar i-am spus că nu e nici o problemă, voi înștiința eu poliția. Coates s-a angajat să depună mărturie că, spre deosebire de agresorii adevărați, eu nu încercasem s-o conving să nu ia legătura cu poliția. Asta fiindcă nu făcusem nimic rău și nici o persoană sănătoasă la cap nu putea lua în serios ideea că aș putea agresa sexual pe cineva.

Ce se întâmplase, de fapt: în timpul vizitei mele, cât Mia a fost plecată la cumpărături, după ce le-a explicat tuturor că trebuie să stea cu ochii pe mine, toți copiii și bonele lor erau în salon și se uitau la televizor, o cameră plină de oameni. Nemaigăsind un scaun, m-am așezat pe podea și cred că, la un moment dat, mi-am lăsat capul pe genunchii lui Dylan, care stătea pe canapea. Atât și nimic mai mult. Eram într-o cameră plină cu oameni care se uitau la televizor, după-amiaza. Alison, bona agitată a copiilor prietenei Miei – îndemnată de Mia să fie supervigilentă –, i-a spus lui Casey, mama copiilor, că la un moment dat mi-am lăsat capul pe genunchii lui Dylan. Chiar dacă ar fi fost așa, a fost un gest inofensiv, total firesc. Nimeni n-a spus că am agresat-o pe Dylan, dar când Casey i-a telefonat Miei a doua zi și i-a spus că bona ei a informat-o că, la un moment dat, am stat cu capul în poala lui Dylan, Mia a dat fuga la Dylan. Potrivit Monicăi, bona lui Dylan, Mia a exclamat: „L-am prins“. Faptul că am stat cu capul în poala lui Dylan se va transforma în timp în molestarea ei în mansarda casei, dar reconstituirea acțiunii din cântecul lui Dory Previn va veni mai târziu.

La momentul acela, gândul că aș avea nevoie de un avocat de drept penal nici nu-mi trecuse prin minte. Aveam un avocat de drept civil care se întâlnea des cu avocatul Miei, dar nici pentru o secundă nu mi-a trecut prin cap că o întâmplare absolut inexistentă, evident născocită de o femeie care ținea cu tot dinadinsul să se răzbune, se va transforma într-o cavalcadă internațională, o industrie de milioane și milioane de dolari și va afecta multe vieți.

Eu mai fusesem victima unei acuzaţii false, când nu aveam nici 30 de ani, şi dacă episodul cu Mia era o nebunie – fiţi atenţi aici: am 25 de ani. Sunt comic de meserie. Pe neaşteptate, managerul meu mă anunţă că o femeie mă dă în judecată. Pretinde că sunt Ferdinand Goglia. Cine mai e şi ăsta? Păi, Ferdinand Goglia, soţul ei dispărut. Curând primesc citaţia de la doamna Goglia. M-a văzut la TV, îmi spune managerul, şi susţine că sunt soţul ei care a părăsit-o. Glumeşti, răspund eu, dar simt cum se adună norii cumulonimbus deasupra capului. Nu, zice managerul, femeia pretinde că Ferdinand, mecanic auto, făcea aceleaşi glume pe care le faci şi tu la TV. Ferdinand a lăsat-o cu buza umflată, iar tu eşti el, cu ochelari la fel, şi-i datorezi pensie alimentară pentru toţi anii de când a întins-o bărbatul. (I-am spus că femeia e scrântită rău. Eu, Ferdinand Goglia?)

Între timp, pe măsură ce procesul ireal se dovedeşte foarte real, steagul de deasupra firmei de avocatură care-mi apără interesele coboară în bernă şi banii mei se împuţinează văzând cu ochii. Trebuie să merg la tribunal ca să mă apăr. Mă credeţi sau nu, trebuie să dovedesc că nu sunt Ferdinand Goglia şi că n-am fost niciodată însurat cu Annabel Goglia. Situaţia pare din altă lume. Simt că avocatul meu se întreabă dacă nu cumva femeia spune adevărul. Se poate să mă fi însurat sub alt nume şi apoi să o şterg?, îl întreabă avocatul pe Jack Rollins. Managerul meu îl liniştește pe avocat, asigurându-l că nu sunt eu soţul fugar, dar simt că şi el se cam îndoieşte. Din câte cunoaşte Jack Rollins despre trecutul meu, în ochii lui sigur trec drept o persoană care nu-şi plăteşte datoriile. Aşadar ce m-a salvat după luni întregi în care am cheltuit o grămadă de bani împărţiţi în stânga şi-n dreapta avocaţilor mei? S-a dovedit că femeia era dusă cu pluta şi, când am ajuns la tribunal (încercând să mă îmbrac cum mi-am închipuit eu că Ferdinand Goglia nu s-ar îmbrăca niciodată), am aflat că, fiind dusă cu pluta, nu s-a mai prezentat. Am venit cu toate dovezile pe care le-am putut aduna, pentru ca, în cele din urmă, judecătorul să decidă că nu eram fostul soţ al lui Annabel, care era mult mai în vârstă decât mine şi nu e de mirare că Ferdinand o părăsise. Femeii îi lipseau mai multe doage şi slavă Domnului că n-a mai apărut.

Aşadar, înapoi la ultima mea aventură suprarealistă. Încercaţi să vă imaginaţi în ce situaţie mă aflu. N-am atins-o pe Dylan nici măcar cu un deget, nu i-am făcut nimic care să fie considerat abuz; a fost o invenţie absolută, de la început şi până la sfârşit, fiecare particulă subatomică, la fel ca şi în cazul Goglia. Lipsa de logică era crasă. E pur şi simplu absurd ca un bărbat de 57 de ani, niciodată acuzat de comportament necorespunzător, în mijlocul unei controverse cunoscute de toată lumea, ce are ca obiect custodia unor copii, merge în mediul ostil al casei de la ţară ce aparţine femeii care-l urăşte de moarte şi, într-o casă

plină de oameni care sunt de partea ei, acest bărbat, care este încântat că tocmai și-a găsit dragostea vieții, o femeie cu care se va căsători și va întemeia o familie, să aleagă tocmai acel moment și loc ca să-și molesteze fiica de 7 ani pe care o iubește atât de mult. Pur și simplu nu avea sens. Mai ales că, de-a lungul anilor, fusesem singur cu Dylan în apartamentul meu de mai multe ori și, dacă aș fi fost cu adevărat un maniac, aș fi avut destule ocazii să dovedesc acest lucru. Pe de altă parte, e foarte logic ca femeia furioasă care anunțase că-mi va lua fiica și care avea un plan mai diabolic decât să mă omoare, să recurgă la clișeul cel mai obișnuit în lupta pentru custodia unui copil, acuzarea soțului de abuzarea copilului.

Și totuși, în pofida caracterului vădit al acestei situații, curând am înțeles că această întâmplare, care n-a avut loc nici în spațiu, nici în timp, și acum degenera într-o situație ciudată, nu va dispărea, ci va deveni, cum spuneam, o adevărată industrie. Chiar nimeni n-a intrat la bănuieli că tocmai Mia a fost cea care a lansat ideea molestării lui Dylan? Dylan n-a venit la mama ei ca să-i spună că am atins-o unde nu trebuie. Mia a venit la ea și a întrebat-o dacă am atins-o. Dylan a negat. Mia a vrut s-o convingă să spună așa cum voia ea. A dus-o la medic, căutând ceva de care să se agațe, dovada. Medicul a întrebat-o pe Dylan dacă a fost abuzată. Dylan a spus nu. Mia a scos-o „la o înghețată", pe urmă a revenit cu ea la cabinet, unde fetița de 7 ani a spus ce voia mama ei.

Vedem acest tipar repetat la nesfârșit, după cum descrie Moses cu atâta intensitate. Copiii sunt învățați, amenințați, chiar bătuți, să recite poveștile false, așa cum le dictează Mia. Relatarea tulburătoare a lui Moses nu are nevoie de comentarii: „Într-o vară, când se înlocuia tapetul, eram cât pe-aci s-adorm când mama a venit la patul meu și a găsit o ruletă. M-a fulgerat cu privirea… și a întrebat dacă eu am luat-o, de parcă toată ziua ar fi căutat-o. M-am dat jos din pat și am rămas în fața ei, înlemnit de spaimă. M-a întrebat de ce ruleta era pe patul meu. I-am răspuns că nu știu, poate că un muncitor o lăsase acolo. M-a întrebat din nou, iar și iar. Când a văzut că nu-i dau răspunsul pe care-l voia, m-a plesnit peste față, azvârlindu-mi ochelarii cât colo. M-a acuzat că mint și mi-a poruncit să le spun fraților și surorilor că eu am luat ruleta. Am ascultat-o, printre lacrimi, în timp ce-mi explica ce trebuie să fac: ea intra în cameră, iar eu îi spuneam că regret că am luat ruleta, am luat-o doar ca să mă joc cu ea și n-am să mai fac asta niciodată. Am repetat scena de cel puțin șase ori. Așa a început ea să ne instruiască, să exerseze cu noi, să pună cuvinte în gura noastră și să facă repetiții – cu alte cuvinte, să ne spele creierul."

Apoi, timp de câteva zile, Mia a filmat-o pe Dylan în pielea goală, în timp ce fetița se străduia să spună versiunea născocită de mama ei. Dar, nereușind să obțină o mărturie care să convingă pe toată lumea – de fapt, înregistrarea a avut efectul contrar, demonstrând tehnica instruirii prin forță –, în disperare de cauză, Mia a lăsat ca materialul filmat să ajungă, ca prin farmec, la canalul TV Fox News. Un exemplu cras de exploatare, în propriul interes, a unei fetițe de 7 ani, goală-pușcă, de către mama ei.

Moses își amintește în continuare: „Monica [bona] a fost cea care, ulterior, a declarat că a văzut cum Mia o filma pe Dylan în timp ce fata descria cum Woody chipurile a atins-o unde nu trebuie în mansarda casei și că Miei i-au trebuit două-trei zile ca să facă înregistrarea. Iată ce a declarat ea: «Îmi amintesc că, la un moment dat, doamna Farrow a întrebat-o pe Dylan ce a făcut tăticul ei… și ce-a făcut pe urmă. Dylan părea indiferentă, drept care doamna Farrow a întrerupt câteva minute înregistrarea și pe urmă a reluat-o.» Jur că așa s-a întâmplat, fiindcă o parte din ce s-a petrecut am văzut cu ochii mei. Când un alt medic terapeut al lui Dylan, Nancy Schultz, a criticat înregistrarea video și a pus sub semnul întrebării legitimitatea conținutului, Mia a concediat-o și pe ea, imediat.“ Din nou, logica: de ce și-ar supune o mamă fiica de 7 ani unei înregistrări în pielea goală în care să descrie o experiență, care, dacă ar fi fost adevărată, ar fi cu adevărat traumatizantă, dacă nu să creeze un spectacol în încercarea de a-i face rău tatălui? Deci nu e clar ce punea la cale? Mai era nevoie de o anchetă?

Și totuși n-a existat o anchetă, ci două. Una din partea Clinicii pentru abuzuri sexuale asupra copilului din cadrul Spitalului Yale-New Haven, folosită de poliție în astfel de cazuri, și una din partea Protecției copilului, New York. Spre deosebire de numeroase femei care au reclamat agresiuni sexuale și au constatat că reclamațiile lor, nefiind luate în serios, au fost vârâte sub preș, acuzația Miei a fost tratată cu toată seriozitatea. Imediat, poliția și-a intrat în atribuții, aducând mai multe grupuri de experți, inclusiv grupul cel mai renumit din țară, din cadrul clinicii mai sus menționate. Citez din concluzia acestuia:

„În opinia noastră avizată, Dylan nu a fost abuzată sexual de domnul Allen. În plus, credem că declarațiile înregistrate ale lui Dylan, ca și declarațiile ei în fața noastră, date în cursul evaluării, nu se referă la lucruri reale care s-ar fi întâmplat în ziua de 4 august 1992… La baza opiniei noastre stau trei ipoteze care pot explica declarațiile lui Dylan. Prima: declarațiile lui Dylan au fost adevărate și domnul Allen a abuzat-o sexual. A doua: declarațiile lui Dylan nu au fost adevărate, ci inventate de un copil vulnerabil din punct de vedere emoțional, victimă a unei

familii dezorganizate, ca reacţie la tensiunile din cadrul ei. A treia: Dylan a fost instruită sau influenţată de mama ei, doamna Farrow.

Deşi conchidem ferm că Dylan nu a fost abuzată sexual, nu putem fi absolut siguri dacă cea de-a doua sau cea de-a treia ipoteză este adevărată. Credem mai curând că o combinaţie a celor două ipoteze explică cel mai bine acuzaţiile lui Dylan de abuz sexual."

Nu credeţi că acum e momentul să arăt că motivul pentru care Dylan a fost dusă de Mia la un psiholog pentru copii cu mult înainte de această înscenare a fost că Dylan avea probleme serioase în a face diferenţa dintre realitate şi fantezie? O ocazie excelentă pentru ca mămica ei s-o convingă că a fost abuzată, nu? O fetiţă care tocmai a împlinit 7 ani, aflată sub tratament fiindcă, în condiţii normale, are probleme în a înţelege ce este real şi ce ţine de fantezie, este luată de lângă tatăl ei, pentru totdeauna, şi dată pe mâna unei femei care nu se mai poate controla; în timpul unei crize emoţionale, derutante, este convinsă, în ciuda împotrivirilor ei, că a fost abuzată, cedând insistenţelor singurului părinte cu care a fost în contact permanent şi care o învaţă, zi de zi, să creadă că a fost molestată. Nu eu am inventat povestea asta cu instrucţia la care-şi supunea Mia copiii. A fost concluzia grupului de experţi de la Yale.

Pe lângă această anchetă, acuzaţia de molestare a fost respinsă şi de experţii de la Protecţia copilului, care au analizat cazul cu meticulozitate timp de 14 luni şi au tras următoarea concluzie. Citez din scrisoarea primită pe 7 octombrie 1993: „Nu s-a găsit nici o dovadă credibilă care să ateste că aşa-zisa victimă a fost abuzată sau maltratată. Prin urmare, considerăm că acuzaţia este nefondată."

Dar înainte de finalizarea concluziilor am fost audiaţi la tribunal pentru custodia copiilor. Încă mai sunt oameni care cred că audierea a fost un fel de proces şi că am făcut ce-am făcut şi am scăpat de pedeapsă. Încă mai sunt nebuni care cred că m-am însurat cu fiica mea, care cred că Soon-Yi este copilul meu, care cred că Mia a fost soţia mea, care cred că am adoptat-o pe Soon-Yi, care cred că Obama n-a fost american. N-a existat nici un proces. N-am fost acuzat de nimic, întrucât anchetatorii au conchis că nu s-a întâmplat absolut nimic.

Universum Film Ag (Studiourile Germane de Film) (n.tr.)

Patroana unui bordel (n.tr.)

Dick Hickock şi Perry Smith, hoţi şi ucigaşi care acţionau împreună. (n.tr.)

Ce a urmat în următoarele luni a fost un adevărat delir și o risipă prostească de bani, mai ales din partea mea. Interviuri cu psihiatri, pediatri, detectivi particulari, angajați să afle toate dedesubturile, agenți de presă în culmea fericirii, tabloide care și-au vândut toate tirajele. Audierea pentru custodia copiilor a fost prezidată de judecătorul Eliot Wilk, care m-a urât din clipa în care m-a văzut – cine să-i găsească vină? Din punctul lui de vedere, o mamă frumoasă, minunată, care adopta copii cu dizabilități, avusese încredere într-un amant abject, capabil de orice, un țap bătrân care i-a sedus fiica, mai mică cu 35 de ani decât el, și a profitat de sărmana studentă făcându-i poze pornografice. Tot ce lipsea din imaginea pe care și-o făcuse despre mine era o celulă în subsolul meu unde țineam studente legate în lanțuri. Sigur, prima impresie a judecătorului Wilk era de înțeles, o impresie la care nu va renunța în pofida tuturor dovezilor contrare. Wilk era un liberal convins, cu fotografia lui Che Guevara pe perete. Ulterior am aflat că nu era chiar nobilul protector al femeilor care se dăduse ca să intre în grațiile Miei. De fapt, dacă a încerca să profiți sexual de o femeie în baza funcției pe care o deții se consideră hărțuire, pe Wilk ar trebui să-l treacă toate sudorile în fața unui complet de jurate adepte ale mișcării #MeToo. Antipatia a fost reciprocă și nici unul dintre noi n-a încercat s-o ascundă, un dezavantaj pentru mine într-o bătălie al cărei deznodământ era în mâinile lui. Nu i-am devenit simpatic nici când ziarele m-au citat: „Acest caz ar trebui judecat de un Solomon; din păcate ne-am pricopsit cu Roy Bean“.[88]

La scurt timp după audiere, Wilk a murit din cauza unei tumori pe creier, ironic dacă stau să mă gândesc, mai ales că fusesem întrebat mai înainte de o revistă dacă pierderea custodiei copiilor ar fi cel mai rău lucru care mi s-ar putea întâmpla. Am răspuns nu, cel mai rău lucru ar fi să am o tumoare inoperabilă. Acest răspuns onest nu le-a plăcut virtuoșilor care m-au acuzat că nu pun mare preț pe devotamentul meu ca părinte. Eu însă nu mințeam. Și ce s-a întâmplat? Sărmanul judecător s-a ales tocmai cu asta. O tumoare pe creier, fatală. Îl uram pe judecător, dar mi-a părut rău când am auzit diagnosticul atât de tragic. Cei mai aspri din jurul meu au fost mai puțin impresionați de soarta lui, declarând că a fost singura dată în cariera lui când s-a făcut dreptate. Eu unul n-am putut să văd în sfârșitul lui Wilk un răspuns pe măsură al sorții, cu toate necazurile pe care mi le-a pricinuit.

Lumea a sărit pe mine și când, întrebat fiind despre dragostea mea pentru Soon-Yi, am spus că inima singură vrea să-și aleagă. Cuvintele mele au părut egoiste, dar foarte puțini și-au dat seama că eu pur și simplu l-am citat pe Saul Bellow care a citat-o pe Emily Dickinson, nu

era vorba de propria mea filosofie. În fine, răutatea iresponsabilă a lui Wilk a depășit cu mult experiența pe care am avut-o cu el. Un psiholog pentru copii mi-a spus că cele mai grave cazuri au fost consecințele unor hotărâri greșite luate de Wilk. O mamă în lacrimi mi-a spus că Wilk nu i-a dat câștig de cauză fiindcă a trebuit să amâne data unei înfățișări ca să serbeze ziua de naștere a copilului ei, iar judecătorul nici n-a vrut să audă. Altă femeie mi-a spus că Wilk i-a dat câștig de cauză, dar a refuzat să pună în practică decizia – ca și cum femeia ar fi pierdut procesul. În sfârșit, Lynn Goldsmith, talentata operatoare de film, mi-a povestit această întâmplare: apăruse în fața judecătorului Wilk într-un caz în care avusese câștig de cauză. A doua zi, judecătorul a apărut la ușa apartamentului ei, neanunțat, și a încercat să se culce cu ea. Când Lynn i-a respins avansurile și i-a spus că e om însurat, judecătorul s-a făcut că nu aude. În cele din urmă, cu toate insistențele lui, Lynn a scăpat de el. Dacă tot vorbeam de exploatarea propriului statut social… Ăsta a fost omul la mila căruia am stat luni de-a rândul. Dar când ancheta grupului de experți de la Yale a conchis că, foarte posibil, Mia o convinsese pe Dylan să spună ce voia ea și că nu avusese loc nici o molestare, am sperat ca judecătorul să vadă situația cu alți ochi. Inevitabil, Wilk a fost profund dezamăgit de rezultatele anchetei și s-a chinuit să găsească un pretext ca să iasă cu fața curată, criticându-i pe experți că și-au distrus însemnările. După cum am aflat mai târziu, aceasta era procedura standard la Yale și FBI pentru a proteja confidențialitatea; vă imaginați ce s-ar fi întâmplat dacă experții ar fi ajuns la concluzia că am molestat-o pe Dylan: distrugerea însemnărilor n-ar mai fi fost o problemă, iar Wilk ar fi retipărit raportul final în ediții de lux.

Din partea poliției cazul a fost anchetat de Frank Maco, cel care i-a angajat pe experții de la Yale. Dr. Coates, psihologul lui Dylan, a considerat că poliția din Connecticut a avut o atitudine antisemită, o carte pe care nu mi-a plăcut niciodată să o joc. În timp ce era luată la întrebări de polițiștii de acolo, unul dintre ei i-a spus: „Domnișoara Farrow a făcut tot ce trebuia când fata a fost abuzată. A rebotezat toți copiii.“ Sărmanul Maco trebuie să fi fost distrus când experții au conchis că nu fusese vorba de nici o molestare. A ajunge la tribunal cu un caz atât de trâmbițat ar fi fost mană cerească pentru cariera lui, dar nu și dacă-l pierdea și, când a înțeles crunta realitate, spre nefericirea lui, a trebuit să înțeleagă că de speranțele pe care și le pusese în cazul Farrow, ca să-și împlinească visele de mărire, se alesese praful. A ținut cazul deschis luni în șir, cât au durat audierile, doar fiindcă așa le era de mare ajutor avocaților Miei, dar de ce? De ce ținea atât de mult să-mi facă rău? Pe când Sandy Boluch și Judy Hollister, amintite mai sus, erau angajate de Mia, conform declarației fiecăreia, Maco apărea din când în când, neanunțat, duhnind a apă de colonie ieftină (cuvintele lor), iar

Mia se gătea, se farda și lua prânzul cu el în oraș. Se pare că asta însemna pentru Maco o anchetă imparțială, fără idei preconcepute.

Fără îndoială, a fost și mai curios când, într-un târziu, Maco a închis cazul, declarând că a făcut-o doar ca să n-o afecteze și mai mult pe Dylan. Mai mulți avocați mi-au spus că atitudinea lui Maco n-a fost etică, opinie împărtășită și de un articol din New York Times, care a considerat că Maco mi-a încălcat drepturile cetățenești. Insistența lui de a-mi pune sub semnul întrebării nevinovăția (deși concluzia anchetei era clară, nu fusese vorba de nici o molestare) a fost, fără doar și poate, un cadou pentru Mia. Să fim serioși – chiar credeți că a închis cazul doar fiindcă n-a vrut s-o afecteze și mai mult pe Dylan? Această scuză invocată de un clovn care a supus-o pe biata fetiță de 7 ani unor adevărate interogatorii, care n-a pomenit nici măcar o dată că Mia a filmat-o în pielea goală și n-a scos nici un cuvânt când supermama a dus-o pe Dylan la un doctor ginecolog care i-a administrat un anestezic ca să o examineze în căutarea dovezilor incriminatoare nu are nici o acoperire. Bănuiesc că mulți oameni resping ideea că procurorul Maco ar fi închis cazul din prea mare grijă față de Dylan.

Adevărul e că Maco era un tip fără scrupule, care și-ar fi sacrificat și brațul drept, și ambele brațe ale lui Dylan, ca să mă trimită în judecată, dacă ar fi avut cea mai mică șansă de câștig. Desigur, când experții pe care i-ai angajat chiar tu conchid că nu s-a întâmplat nimic, că fetița a fost inconsecventă în declarațiile ei, spunând la un moment dat anchetatorilor că nu fusese molestată și că nu fusese în mansardă cu tatăl ei, că, după toate aparențele, fusese instruită să spună ce trebuie de mama ei, șansele unei condamnări se diminuează spectaculos. I-a făcut curte Miei, care-i putea fermeca pe cei mai sofisticați bărbați, darămite pe un bufon care se visa cavaler și salvator. În fine, dacă nu mă credeți, iată ce-a scris judecătorul Wilk privitor la motivele invocate de Maco pentru a mă trimite în judecată: „Probatoriul arată că e puțin probabil ca Allen să fie condamnat pentru abuz sexual".

În cursul cercetărilor am dovedit încă o dată cât de naiv sunt. Credeam că dacă minți în instanță înfunzi pușcăria, acest lucru însă n-a contat când alte persoane au fost prinse cu minciuna. Mia a declarat sub jurământ că mergeam regulat la psiholog fiindcă aveam relații inadecvate cu minore. Când am dovedit contrariul, Mia nu s-a ales cu nici o pedeapsă pentru sperjur. O persoană a declarat că a văzut cum Dylan mi-a luat degetul mare și a început să-l sugă. (Moses spune că în toți anii cât a fost în preajma noastră n-a văzut nici măcar o dată așa ceva. Bineînțeles, fiindcă nici nu s-a întâmplat.) Dar chiar și acea născocire este departe de minciuna lui Ronan care, peste ani, a scris că-i băgam eu degetul în gură lui Dylan. Ce să mai spun când mirmidonii

Miei au contactat-o pe Stacey Nelkin şi i-au propus să mintă că era minoră când ieşeam împreună. Bineînţeles că Stacey n-a acceptat.

Iată un episod amuzant: echipa de avocaţi a Miei mă acuză că recent am apelat la prostituate. Orice ca să arate că sunt un desfrânat. Eu neg totul; avocaţii susţin că au dovezi. Eu neg în continuare, dar văd cum avocaţii mei fac feţe-feţe, întrebându-se dacă am fost sincer cu ei. Avocaţii Miei prezintă dovezile. Fotocopii ale unui card de credit pe numele meu cu care am plătit mai multe dame de companie şi specialiste într-ale masajului. Eu neg în continuare şi toată lumea mă priveşte cu suspiciune. La o analiză mai atentă reiese că e vorba de un alt Woody Allen. Un amărât din Midwest a fost în New York şi s-a delectat cu vreo două prostituate. Cine să-şi închipuie că mai există un Woody Allen? Să nu uit data viitoare când primesc o solicitare de donaţie.

Unde-am rămas? OK, liberalii pe care-i admirasem din-totdeauna m-au dezamăgit. Murray Kempton fusese un idol pentru mine. Într-una din zile a venit să asiste la audiere şi a doua zi m-a făcut albie de porci în rubrica lui. M-a criticat că aveam o armată de avocaţi, în comparaţie cu Mia, dar eu aveam nevoie de avocaţi specializaţi în custodia copiilor, plus că eram acuzat de comiterea unei infracţiuni grave – molestare –, deci aveam nevoie şi de avocaţi de drept penal. În articolul lui apăream ca un tip influent, plin de bani, care se confrunta cu o biată mamă trădată. M-am întrebat de ce nu s-a oprit mai cu luare aminte la acuzaţiile false de molestare şi de ce m-a atacat cu atâta înverşunare doar fiindcă nu-mi aminteam numele magazinului de unde le-am cumpărat pantofi copiilor. Kempton chiar avea ceva împotriva mea, moment în care mi-am amintit că în urmă cu mai mulţi ani îi plăcuseră glumele scrise de mine în New Yorker şi se oferise să-mi ia un interviu. Am fost flatat şi am spus OK, dar nu voiam să dau interviu ziarului Post fiindcă, la vremea aceea, era un tabloid oribil. El a insistat, eu am scăldat-o. Contează cine scrie pentru ziar, a spus Kempton. De fapt, tipul scria ca un bun liberal pus pe fapte mari, eu însă pe atunci nu voiam să colaborez sub nici o formă cu Post, drept care am rămas ferm pe poziţii şi am refuzat interviul. Kempton a aşteptat mult timp să se răzbune şi când a avut ocazia a făcut-o cu prisosinţă. Gloria Steinem era altă jurnalistă pe care o admiram şi care a sărit cu gura pe mine. Nimeni nu părea interesat măcar să ia în considerare o posibilă eroare judiciară. Steinem pur şi simplu a luat acuzaţia de bună şi, chiar dacă de-a lungul anilor şi-a demonstrat perspicacitatea, aici a greşit.

Un alt moment amuzant care s-a petrecut în sala de tribunal a fost cel în care Alan Dershowitz a ţipat din boxa martorilor la un avocat: „Mincinosule! Mincinosule!“ Dershowitz declarase, potrivit avocaţilor

mei, că putea închide cazul contra sumei de șapte milioane de dolari. Patru avocați din sală au depus mărturie că Dershowitz făcuse această ofertă. Dershowitz a negat vehement, mama lui privind cu mândrie cum se dădea fiul ei în spectacol. Eu unul am înțeles și întotdeauna am spus deschis că n-am crezut versiunea avocaților mei cum că omul voia să mă scuture de bani, ci doar să ne ferească, pe mine și pe Mia, de un scandal monstru. Îmi amintesc când spunea că problema se poate rezolva fără a ajunge în instanță, discret, fără să ne împroșcăm unul pe altul cu noroi în public. Împreună cu Mia a calculat cât ar costa întreținerea și studiile celor trei copii, de la școli particulare la facultate. Suma finală a fost șapte milioane de verzișori. Eu însă n-am vrut să cad la înțelegere cu ei. Am spus că nu-mi pasă de publicitatea negativă. N-am abuzat-o pe Dylan și nu dau nici un ban.

Nu mă temeam de adevăr și nu voiam să cumpăr tăcerea nimănui, dar de reputația mea mă durea în cot. Eram gata să merg în instanță și să declar cu toată onestitatea că n-am abuzat pe nimeni în viața mea, eram gata să-mi apăr acea declarație în mod public. Să ancheteze cei de la Yale. Să ancheteze cei de la Protecția Copilului. Am salutat intervenția experților. Am fost supus la un test cu detectorul de minciuni realizat de Paul Minor, o persoană pentru care poliția din Connecticut avea un respect deosebit. Minor a fost principalul examinator la poligraf pentru FBI din 1978 până în 1987. Am trecut testul cu brio și, când i-am cerut Miei să-l facă și ea, a refuzat. Știam că adevărul e de partea mea, fapt care, mi-am dat seama între timp, nu-ți asigură nimic, iar butonii de cămașă pe care mătușa Molly mi i-a cumpărat cu ocazia confirmării, pe care apărea un bărbat străpuns de o lance și dedesubt scria „Oamenii sunt ai dracului“, au fost o premoniție mai ceva decât cea a Annei Frank.

Resemnat la gândul că aveam nevoie de cel mai bun avocat specializat în obținut custodia și un avocat de drept penal la fel de experimentat și în ciuda faptului că eram novice în ambele domenii, am găsit doi profesioniști extraordinari: Sheila Riesel și Elkan Abramowitz. Elkan este un democrat-liberal care a condus Divizia Penală din Procuratura Generală pentru Districtul de Sud, fusese viceprimar al orașului New York și consilier special pe lângă Comisia pentru infracțiuni din Camera Reprezentanților.

Elkan a fost de acord să mă primească, prilej cu care i-am spus toată povestea. Primul lui sfat a fost să renunț la strategia de a nu vorbi cu poliția din Connecticut. Versiunea mea era atât de clară și de solidă, încât s-a hotărât să meargă cu mine la poliție ca s-o prezint și acolo. Primii mei avocați mă împiedicaseră s-o fac și, trebuie să recunosc, pe bună dreptate. Căzurerăm de acord să răspund întrebărilor poliției doar în prezența unui stenograf care să consemneze toată discuția.

Maco nu voia să se consemneze nimic, atitudine ce nu inspira încredere printre avocaţii mei, motiv pentru care nu ne-am deplasat acolo. Lui Elkan însă, după ce mi-a ascultat toată povestea, i s-a părut atât de clar că sunt nevinovat încât a decis să mergem. Am mers, cei de acolo au pus întrebări, eu am răspuns. Au fost politicoşi, deloc ostili şi nici n-au apelat la trucul poliţistul bun, poliţistul rău.

Totuşi îmi amintesc un moment sinistru ce a avut loc săptămâna următoare. M-au întrebat dacă pot să le dau o mostră de păr. Nu aveam prea mult în plus, dar m-am gândit că pot renunţa la câteva şuviţe, propunându-le pe cele cărunte. Mi s-au luat amprentele – ca la delincvenţii care mă fascinau în copilărie. Apoi m-au aşezat pe un scaun ca să-mi ia câteva fire de păr. Dat fiind că eram o celebritate, m-au asigurat că le vor smulge cu grijă – „cu blândeţe“ ca să-i citez. Şi, cum stăteam acolo, pentru prima oară m-am gândit ce s-ar fi întâmplat dacă în locul meu ar fi fost un om necunoscut, un om sărac, unul de culoare. N-ar fi beneficiat de acest tratament special; firele lui de păr ar fi fost smulse fără milă, fără a mai ţine cont de durere. Intrasem în contact cu lumea reală şi, chiar dacă e reală pentru toţi, e mai reală pentru unii decât pentru alţii.

În cursul audierilor am fost informat despre existenţa unei surse secrete, extrem de eficiente. Un detectiv particular, cu legături în lumea interlopă, care putea obţine cele mai intime informaţii despre oricine, putea da în vileag orice plan diabolic îndreptat împotriva mea, anihilând toate atuurile adversarului. A venit acasă la mine, unde i-am povestit totul, în cel mai mic detaliu, o adevărată corvoadă de acum pentru mine. I-am dat numerele de telefon ale adversarei mele, i-am descris tabieturile, tot ce-i putea fi de folos. Tipul a plecat. Şi nu l-am mai văzut. Şi nici n-am primit veşti de la el. Oare era un escroc? Un agent dublu? I-am spus ceva ce nu îi priise? Nu mi-a făcut nici un rău, doar a dispărut.

În vâltoarea audierilor, două profesiuni s-au dovedit surprinzător de dezamăgitoare. Una a fost cea a detectivilor particulari. La urma urmei, cândva mă gândisem să intru în breasla lor. Fermecat de Sam Spade şi Mike Hammer, mă vedeam în propriul sediu, cu picioarele pe birou, cu pălăria dată pe spate, cu pistolul în tocul de umăr, cu o secretară frumoasă care moare după mine, în timp ce eu dezleg mistere înaintea poliţiei care se bâlbâie. Realitatea – faptul că aş fi putut fi omorât în bătaie sau găsit pe o stradă pustie cu două găuri de gloanţe în loc de ochi – nici nu-mi trecea prin cap.

Detectivii particulari pe care i-am întâlnit şi cu care am avut de-a face nu arătau nici pe departe ca Bogart sau William Powell. Majoritatea

erau foşti poliţişti, supraponderali, cu câţiva prieteni la vechiul loc de muncă, de la care primeau câteva informaţii pe care până şi un elev de clasa a IX-a mai priceput le putea obţine. Gândul că ar putea urmări pe cineva fără să cadă într-o gură de canal sau că ar putea dezlega un mister mai complex decât accidentul unuia care a traversat strada pe roşu mi se părea ridicol. Cât despre blondele trăsnet, o Veronica Lake căreia să-i sfârâie călcâiele după un burtos care nu putea, cu toate afrodiziacele din lume, s-o scoată la capăt cu o nimfomană pe o insulă pustie, mă făcea să râd singur. O grămadă de bani irosiţi, nimic în schimb.

O altă profesiune care m-a dezamăgit a fost cea a psihiatrilor pentru copii. Cât de intimidaţi s-au arătat în faţa Miei. Unii mi s-au jeluit că au fost nevoiţi să facă ce spunea ea, altfel ar fi fost concediaţi. Unul mi-a telefonat şi m-a implorat să nu-l citez ca martor, era atât de îngrozit încât nu dormea noaptea. Altul, de nici un ajutor, s-a plâns că nu-i putea despărţi pe Mia şi Satchel, primul lucru de care avea nevoie ca să înceapă tratamentul fiind ca Mia să plece în altă cameră. Altul m-a întrebat cu disperare în glas dacă l-aş putea distribui pe fiul său într-unul din filmele mele, fiindcă acesta nu avea nici o direcţie în viaţă. Toţi psihologii se purtau de parcă mergeau pe ouă când venea vorba de Mia, împiedicându-mă astfel să-mi văd copiii. Cel care se ocupa de Dylan în Connecticut nu ieşea din cuvântul Miei, fiindcă fiica lui fusese angajată de Mia ca un fel de asistentă. Judecătorului Wilk, care se ocupa de caz, nu i s-a părut nimic în neregulă când i-am semnalat acest aspect. Dar, la urma urmei, era acelaşi Wilk care, deşi citise raportul experţilor de la Yale, a stabilit, cu toate acestea, că nu exista nici o dovadă că Mia ar fi instruit-o pe Dylan ce să spună. În ciuda anchetei prelungite, meticuloase, şi cu toate că ancheta lui lipsea cu desăvârşire. Oare ce fuma acest Wilk? Şi de ce se dădea de ceasul morţii ca s-o ajute pe Mia?

În timpul audierilor, raportul Yale a fost finalizat şi anchetatorii ne-au convocat, pe mine şi pe Mia, în biroul lor ca să ne aducă la cunoştinţă rezultatele. Ne-am aşezat, iar ei au citit raportul, concluzia fiind: „Dylan nu a fost abuzată de domnul Allen“. Declaraţiile ei „păreau că sunt recitate“, foarte posibil „induse sau influenţate de mama ei“.

Moses scrie: „Aceste concluzii se potrivesc perfect cu experienţele mele din copilărie: instruire, influenţare şi repetare sunt trei cuvinte care rezumă întocmai felul în care mama a încercat să ne crească“.

Mia s-a ridicat roşie de furie. Are frecvent accese de furie, după cum au descris Moses şi Soon-Yi şi a confirmat raportul Yale. A ieşit valvârtej din încăpere. Eu mi-am luat rămas-bun, nerăbdător să mă întorc la New York. În timp ce ieşeam am schimbat câteva cuvinte cu unul dintre

experţi care mi-a spus că Dylan fusese foarte inconsecventă şi la un moment dat declarase că n-am molestat-o niciodată şi că n-a fost niciodată în mansarda casei cu mine. La scurt timp după ce Sandy Boluch a fost angajată de Mia, a văzut-o pe Dylan plângând şi a întrebat-o din ce motiv. Fetiţa a răspuns: „Mami vrea să mint“. Puţin mai târziu, Dylan a fost recompensată cu o păpuşă pe care anterior Mia refuzase să i-o cumpere.

În pofida reacţiei evident părtinitoare a lui Wilk la raportul Yale şi a comentariilor lui duplicitare, menite să-i salveze reputaţia, raportul a fost bine documentat, la obiect şi cu concluzii corecte. Ancheta a durat şase luni şi fiecare persoană cât de cât relevantă a fost audiată, Dylan de nouă ori, eu, Mia, copiii, bonele, menajerele. Apoi, brusc, visurile de mărire ale lui Maco şi Wilk s-au spulberat. Audierile s-au încheiat şi, la fel ca Maco, judecătorul Wilk s-a scremut să scrie un rezumat care să mă afecteze cât mai mult. În efortul lui de a torpila raportul, tot ce-a putut să-i debiteze mintea a fost: „Nu sunt atât de sigur… ca echipa Yale-New Haven că probele adunate dovedesc că n-a fost vorba de nici un abuz sexual“. Bineînţeles că Wilk şi-a bazat concluzia pe faptul că nu a făcut nici un fel de anchetă şi doar pe ce şi-ar fi dorit el să fie, în timp ce Yale-New Haven a anchetat cazul cu minuţiozitate luni întregi.

Dacă Wilk ar fi asistat la o audiere tipică a experţilor de la Yale, ar fi văzut o scenă asemănătoare cu aceea pe care o voi descrie imediat. Eu şi Mia stăm în faţa a trei experţi într-un birou din New Haven. Mia insistă că am molestat-o pe Dylan, pretinzând că sărmana copilă a fost atât de tulburată de abuz, încât a dat fuga în camera alăturată şi s-a refugiat în braţele surorii ei, Lark, care o consola de obicei. Mia a descris în detaliu cum Dylan a îmbrăţişat-o pe Lark, tremurând toată, şi i-a povestit ce s-a întâmplat surorii ei, care a liniştit-o. Eu, vulpoi bătrân, am ascultat cu atenţie cum dramatiza ea povestea în faţa experţilor, aşteptând să scot asul din mânecă. Am întrebat: „Adică vrei să spui că Dylan era atât de traumatizată încât a dat fuga plângând în braţele lui Lark?“ Mia s-a ţinut tare, marşând pe nevoia de susţinere a copilului din partea surorii mai mari. „De ce întrebaţi?“, s-au interesat experţii. „Fiindcă“, am răspuns eu, ridicându-mă precum Lincoln gata să-şi ţină pledoaria despre Lună, deloc plină în noaptea aceea[89]. „Fiindcă“, am repetat eu, „Lark nu era în Connecticut când pretinzi că s-a întâmplat asta. Era în New York, deci cum putea Dylan să dea fuga la ea şi s-o ia în braţe?“ Deodată s-a lăsat o tăcere stânjenitoare, iar Mia, chinuindu-se să găsească o replică, în picioare, a spus: „Ştiu că Lark nu era în New York la momentul acela, dar Dylan a îmbrăţişat-o spiritual“. Acesta era genul de gargară pe care nu-l suportam şi, chiar dacă i-ar fi aburit pe judecătorul Wilk şi pe susţinătorii Miei, nu i-a păcălit şi pe experţi.

În privința întrebării indecente care mi se pune mai mereu: între Maco și Mia sau între Wilk și Mia a fost până la urmă ceva? Îmi vine greu să cred, deși în astfel de chestiuni sunt destul de naiv. În Asigurare de moarte, când Fred MacMurry și Barbara Stanwyck se pupau cu foc în dormitorul apartamentului sordid, în timp ce imaginea dispărea, iar ecranul se făcea negru, m-am gândit că regizorul n-a vrut să vedem cum vopsesc ce doi ouăle de Paște. Pe Maco îl disprețuiam, pentru Wilk n-aveam nici un pic de respect, dar atât pot spune. Wilk a conceput un plan stupid privind vizitele, vindicativ, chiar imposibil pentru mine și copii. Voi explica imediat; vreau să văd ce credeți despre el.

În primul rând, nu aveam voie s-o vizitez pe Dylan. De ce considera Wilk că așa e bine sau corect? Și pentru cine? Pentru mine sau pentru fetiță? Chiar dacă experții ajunseseră la concluzia că nu fusese vorba de nici o molestare, tot nu puteam s-o văd. Din cauza lui Wilk, copila a fost complet ruptă de tatăl ei și total supusă mamei ei autoritare, care o filmase goală, iar mie mi s-a interzis să iau legătura cu ea. Astfel, după emiterea acestui ordin, n-am mai putut vorbi cu Dylan. Astfel, ordinul judecătoresc și manipularea au făcut imposibilă comunicarea, orală sau scrisă, între noi, de când Dylan avea 7 ani. O lovitură groaznică pentru mine, o pierdere cruntă pentru Dylan, dar și punctul culminant al amenințării puse cu succes în practică: tu mi-a luat fiica, acum ți-o iau și eu pe a ta.

Dylan le-a spus experților: mami a zis că tata a făcut ceva rău, dar eu tot îl iubesc. Între mine și Dylan se crease o legătură extrem de profundă, motiv pentru care planul Miei de a o îndepărta de mine m-a afectat mult, cum, fără îndoială, a afectat și un copil care tocmai împlinise 7 ani, obligată să-și piardă tatăl la care ținea atât de mult. O adoram pe Dylan și, de când fusese adoptată, am petrecut alături de ea cât timp m-a lăsat Mia. Mă jucam cu ea, îi cumpăram zeci de jucării, păpuși, jucării de pluș și figurine cu ponei. Pe vremea aceea magazinul de jucării F.A.O. Schwartz era ca un paradis pentru copii și cei de acolo mă lăsau să intru înainte de ora deschiderii ca să cumpăr cadouri pentru Dylan și Satchel. Când eram mic, tata avea un prieten milionar din Chicago care, din când în când, venea cu afaceri în New York și mereu voia ca tata să-i fie șofer. Tata lăsa totul baltă doar ca să-i facă pe plac domnului Lorenz. Odată a mers cu tata la F.A.O. Schwartz și i-a spus: cumpără-i fiului tău orice vrei, plătesc eu. Tata mi-a cumpărat un costum de cowboy adevărat, cu tot cu revolver. Aveam în jur de 7 ani și eram în culmea fericirii. Arătam nemaipomenit în costum, dar mi-am prins pintenii în cuvertură, am căzut și am spart o veioză. Odată, când tata a dat de bani, s-a dus la F.A.O. Schwartz și mi-a cumpărat o trusă uriașă, marca Lionel, fiindcă mă arătam interesat de chimie. Ca să nu fac vreo boacănă, i-a telefonat unui prieten farmacist și i-a citit lista cu toate substanțele chimice din

trusă, întrebându-l care erau cele periculoase. Le-a aruncat în toaletă pe cele periculoase, lăsându-mi doar jumătate din trusă, dar tot am reușit să creez o vopsea oranj cu care am vopsit haina din blană de castor a mamei, care era maro-închis. Nu știu de ce mama s-a supărat și a încercat să mă omoare cu o furculiță. Am introdus scena asta în Zilele radioului. Îmi amintesc cum mă fugărea prin casă, cu un pantof în mână. Credeam că vor fi nevoiți să pună furtunul pe ea, ca în Maimuța păroasă.

Pentru că veni vorba de pantofi, fiindcă Dylan nu-și mai lua gândul de la pantofii rubinii pe care Dorothy îi purta în Vrăjitorul din Oz, am rămas până la miezul nopții în atelierul de costume de la studioul de filme pentru ca cizmarul să-i facă o pereche identică pe care să i-o las pe pat ca s-o găsească dimineața când se trezește.

Am fost distrus când am văzut că planul Miei a avut câștig de cauză, iar judecătorul i-a făcut pe voie, interzicându-mi s-o mai văd pe Dylan. Timp de un an am visat cum se întoarce la mine, dar fiecare încercare de a o vedea, de a-i scrie, de a vorbi cu ea, a fost zădărnicită. Când a mai crescut puțin, și mi-am închipuit că-și va da seama cum o folosise mama ei împotriva mea, i-am scris, scrisori scurte, pline de afecțiune, în care o întrebam ce mai face. Fără succes. Scrisorile au fost interceptate de Ronan, de la care am primit răspunsuri tăioase, evazive, care începeau cu: „I-am spus lui Dylan despre scrisoarea de la tine – n-o interesează“. (În filmul Notorious regizat de Hitchcock apare o altă relație sinistră, între mamă și fiu. Claude Rains și mama lui o găzduiesc pe Ingrid Bergman, pe care o otrăvesc încetul cu încetul, la fel cum Mia îi otrăvea mintea sărmanei Dylan. Cei doi au deconectat telefonul pentru ca Bergman să nu poată lua legătura cu Cary Grant. În final, Cary Grant a salvat-o, dar așa e în filme. În viața reală, dacă aș încerca ce-a făcut Cary Grant, n-aș trece de portar.)

În cele din urmă i-am scris lui Satchel: „Întotdeauna deschizi scrisorile pe care le primește sora ta?“ Mi-a răspuns că, dacă vreau cu tot dinadinsul să-i ajut cu ceva, să le trimit bani. Deja îi sprijineam cu generozitate, conform hotărârii judecătorești, dar dacă Mia chiar îl făcuse pe Satchel cu Frank Sinatra, eram de tot râsul.

Unul dintre cele mai triste lucruri care mi s-au întâmplat în viață a fost că n-am avut ocazia s-o pot crește pe Dylan, visând doar să-i arăt Manhattanul, frumusețile Parisului și ale Romei. Și astăzi, alături de Soon-Yi, aș întâmpina-o cu brațele deschise dacă ar vrea să se împace cu noi, dar, până acum, visul a rămas doar vis. Credeți că hotărârea judecătorului a fost înțeleaptă, când avea și alte opțiuni? O hotărâre

menită să-mi facă rău, dar și cu urmări catastrofale pentru Dylan, cum veți vedea mai încolo.

În privința lui Satchel, mi s-a permis să-l văd, dar numai supravegheat. De ce? Nici o motivație logică. „Supravegheat" înseamnă că o persoană plătită, de cele mai multe ori alta în fiecare săptămână, trebuie să fie de față în timpul vizitelor. Pentru ce? Dacă n-a avut loc nici un fel de molestare, la ce bun? (Desigur, n-am fost acuzat că l-aș fi agresat pe Satchel, deși, la un moment dat, documentele arată că Mia era atât de pornită încât a încercat să convingă lumea că i-aș fi molestat pe amândoi, dar, când a văzut că n-are șanse cu Satchel, iar Dylan era mai vulnerabilă, s-a concentrat asupra ei.) Dar de ce să fiu supravegheat? Doar ca să-l convingă pe Satchel că trebuie să se teamă de tatăl lui, care e un pericol pentru el. Eu însă îl iubeam și voiam să-l văd. Așa că a trebuit să accept singura posibilitate de a fi cu el și, în fiecare săptămână, după ce auzea de la mama lui că sunt un violator și un monstru, sărmanul copil era împachetat și trimis cu mașina la New York, un drum de o oră și jumătate, ca să petreacă mai multe ore cu tatăl lui, celebra pasăre de pradă.

Psihologul care a studiat cazul a declarat că tocmai părintele care nu îndeamnă copiii să-și dușmănească celălalt părinte ar trebui să-i aibă în grijă. Țineți minte asta când citiți ce-a scris un judecător de la curtea de apel căruia i s-au părut prea restrictive regulile privind dreptul de a-l vedea pe Satchel. Opinia lui se bazează pe mărturiile a două supraveghetoare cu experiență, Frances Greenberg și Virginia Lehman, ambele asistente sociale independente, care au supravegheat vizitele lui Satchel la New York.

Cele două au întocmit un raport pe care i l-au prezentat lui J. Carro, unul dintre judecătorii de la Curtea de Apel, care a scris: „Observatori neutri au constatat fără drept de tăgadă că între domnul Allen și Satchel există o relație tată-fiu caldă, afectuoasă, relație care însă este pusă în pericol de condițiile prevăzute de legea vizitelor și a custodiei copilului, ce duc la înstrăinarea acestuia de domnul Allen. Frances Greenberg și Virginia Lehman, două asistente sociale independente, angajate să supravegheze vizitele lui Satchel, au descris cum «domnul Allen îl întâmpina pe Satchel îmbrățișându-l, spunându-i cât de mult îl iubește și cât de mult îi lipsește». Cele două supraveghetoare au menționat și un schimb de replici în care domnul Allen spunea: «Te iubesc cât vezi râul cu ochii», iar Satchel răspundea: «Te iubesc cât e orașul New York de mare…», apoi domnul Allen spunea: «Te iubesc câte stele sunt pe cer», iar Satchel răspundea: «Te iubesc cât e universul de mare». Din păcate, cele două martore au menționat și că Satchel i-a spus domnului Allen: «Țin la tine, dar n-am voie să te iubesc». I-a spus asta când domnul Allen l-a întrebat

dacă îi va trimite o vedere dintr-o excursie în California pe care urma să o facă împreună cu doamna Farrow. Și a adăugat: «Nu pot, nu mă lasă mami», iar când Satchel a dat de înțeles că ar vrea să stea mai mult cu domnul Allen decât cele două ore cât prevedea vizita, «Satchel a spus că nu poate fiindcă mama lui îl asigurase că două ore sunt de ajuns». Poate și mai dureros, Satchel «i-a spus domnului Allen că îl consultă un doctor care îl ajută să nu-l mai vadă pe domnul Allen și că, după ce îl consultă de opt sau zece ori, nu va mai fi nevoie să-l vadă pe domnul Allen». În contrast cu ceea ce-i spune doamna Farrow despre domnul Allen lui Satchel, «domnul o vorbește numai de bine pe doamna Farrow în fața lui Satchel și, prin băiat, le transmite lui Moses și Dylan cele mai calde salutări».“

Dumnezeule mare, de câte dovezi e nevoie ca să-ți dai seama ce se petrecea în casa Farrow după ce judecătorul Wilk îi lăsase pe ambii copii la Mia? Mărturiile celor două asistente sunt diferite de permanenta spălare pe creier acuzată de Moses? Așadar, după luni întregi în care Mia l-a înveninat pe micuțul de 5 ani, spălarea pe creier își făcea efectul. Supraveghetoarele profesioniste sunt greu de găsit și scumpe, iar monitorii cu jumătate de normă cum vin așa pleacă. Femei tinere, unele studente, altele mai mature, apar acasă la Mia în fiecare zi de vizită. Mia le pregătește pentru întâlnirea cu mine. Instruite să nu mă scape din ochi și puse la curent cu lucrurile oribile pe care judecătorul le-a spus despre mine, Mia le trimite cu fiul nostru, convins să mă disprețuiască, în această călătorie spre infernul din Manhattan. Ce-ar fi fost dacă le-aș fi arătat supraveghetoarelor raportul celor de la Yale înainte de a o cunoaște pe Mia? Sigur ar fi privit-o cu alți ochi.

Firește, de la o săptămână la alta copilul intră în apartamentul meu însoțit de supraveghetoare, cu rău de mașină, pornit împotriva mea, prins între ciocan și nicovală, învățat fiind că eu sunt Moloch[90] în pantaloni de catifea Ralph Lauren. Urmează vizita supravegheată, nefirească, formală, stingheră. Cu alte cuvinte, în loc ca tatăl și fiul să petreacă frumos cele două ore făcând ceva împreună, lângă ei este mereu o a treia persoană care are grijă să nu-l violez pe bietul copil. Mai mult de-atât, dacă-l scot în oraș ca să luăm prânzul sau la o înghețată, la masă cu noi mai stă mereu încă cineva. Nu pot să-l scot la o plimbare, nu pot să-l duc la un meci de baschet sau la un film fără să mai iau un bilet. Majoritatea tinerelor care ne-au supravegheat au fost amabile; câteva au fost înțelegătoare, și-au dat seama câtă nedreptate era în ceea ce se întâmpla și au încercat să ne lase singuri. Câteva au fost proaste de-a binelea și intimidate de instructajul plin de venin al Miei. S-au purtat urât în timpul vizitelor, mai ceva ca niște zbiri. După un an de chin am hotărât să pun punct, dat fiind că vizitele, în loc să-l apropie pe Satchel de mine, mai mult îl îndepărtau.

Așa rezolvă legea conflictele de natură matrimonială. Cu indivizi de teapa judecătorului Wilk. Niște oameni capricioși care au putere de decizie asupra familiilor. De câteva ori am fost oprit pe stradă de necunoscuți. Bărbați triști care mă rugau să-i ajut să-și vadă copiii luați de lângă ei prin hotărâri judecătorești. Unul chiar plângea. De parcă aș fi putut interveni. Fiind o celebritate, trebuia să am și influență pe măsură. Între timp eu eram supravegheat, iar Mia avea mână liberă să-i chinuiască pe copii. Și câte grozăvii se petreceau sub dictatura ei perversă. Moses a fost de față când a avut loc acest mic episod – demn, cum a spus Blanche, „numai de domnul Poe, domnul Edgar Allan Poe".

Ascultați-l pe Moses, care a fost acolo și a descris ce s-a întâmplat: „După ce Ronan a terminat Dreptul, Mia l-a convins să facă o operație de lungire a picioarelor ca să fie cu câțiva centimetri mai înalt. I-am spus că nu concep ca cineva să treacă printr-un supliciu ca ăsta doar ca să arate mai bine. Reacția mamei mele a fost simplă: «Trebuie să fii înalt ca să faci carieră în politică». Bineînțeles că a fost un proces de durată și foarte dureros pentru Ronan, căruia medicii i-au fracturat picioarele de câteva ori și apoi i le-au prelungit. Compania de asigurări nu a văzut necesitatea unei astfel de intervenții și a refuzat să acopere cheltuielile. Sigur, Mia și Ronan au versiunea lor, dar exact așa s-a întâmplat." Pretextul oficial privind problemele pe care Ronan le avea cu genunchii, cadrul ortopedic pe care-l folosea și lunile de refacere, se baza pe contractarea unei boli cât lucrase în străinătate. Așa a justificat Mia operația, însă Moses a văzut cu ochii lui mare parte din tot chinul prin care a trecut Ronan. Așadar Mia putea să-l supună pe Ronan unei intervenții chirurgicale barbare care, chipurile, să-i asigure viitorul, în timp ce eu trebuia să suport programul de vizite monitorizate hotărât de judecător.

Da, Wilk m-a pedepsit, dar a lăsat doi copii în custodia unei femei capabile de orice. Copiii devin niște simpli pioni și sunt privați de un părinte iubitor, învățați să se teamă de tatăl lor și să-l urască. Sărmana Dylan crește cu minciuna că a fost abuzată, minciună care i se repetă zi de zi. Aceeași metodă îi este aplicată și lui Satchel. Un copil de 7 ani și altul de 4, prăzi ușoare, total dependenți de mama lor autoritară.

N-aș spune că i-am urât pe avocații Miei. Tribunalul este un loc antagonic, unde te înfurii repede la auzul trucurilor și acuzațiilor grave la care recurg avocații, dar aceștia sunt plătiți să facă asta și cred că ar fi fost foarte ușor ca Mia să-i angajeze pe avocații mei, iar eu pe ai ei. Am avut doi avocați extraordinari, Sheila Risel și Elkan Abramowitz, care m-au asigurat că voi avea câștig de cauză. Dar, în timp ce acuzația absurdă de molestare a fost analizată de experți, când s-a ajuns la custodia copiilor, Sheila Riesel a găsit în Wilk un adversar redutabil.

Alan Dershowitz mi-a plăcut. Cred că a încercat să găsească o modalitate de a minimaliza prejudiciile aduse reputației noastre, dar n-o cunoștea îndeajuns pe Mia ca să-și dea seama că era o femeie labilă psihic și o actriță convingătoare, pe declarațiile căreia nu te puteai baza. Poate că ar fi trebuit să spun ceva când Mia s-a împrietenit cu grefierul lui Wilk, care a dus-o cu mașina acasă în multe seri. A fost corect? Cu siguranță o conduită incorectă pentru orice alt judecător. Oricum, mortul de la groapă nu se mai întoarce.

Cei care au urmărit relatările din ziare spuneau de obicei: toți cei din industria divertismentului duc o viață nebună. Woody e sărit de pe fix, iar Mia nu e mai prejos. Amândoi sunt nebuni. Mulți vedeau cazul astfel: „El spune una, ea spune alta", dând conflictului o falsă echivalență. Adevărul era că „Ea spune alta", și nu doar „El spune una", ci „El spune una și bună, fiindcă anchetele confirmă ce spune el". N-a fost pur și simplu o dispută între două poziții echilibrate, ci între o poziție deja confirmată ca fiind validă și una verificată îndeaproape și descoperită a fi falsă, dar asta nu conta pentru publicul larg, și de ce ar fi contat? În lume se petreceau lucruri mult mai presante decât aventurile unui cuplu care se zbuciumă în van[91], ce făceau deliciul tabloidelor cu pasiunile lor de două parale.

Acum să revin la mine și la Soon-Yi. Ne ascundeam amândoi în apartamentul meu. Stăteam cât mai mult înăuntru, ca să evităm paparazzii care asediau clădirea și ne făceam plimbările în aer liber în grădina imensă de pe acoperișul invadat de numeroase plante frumoase. Apartamentul meu era exact cel la care visasem în copilărie. Din după-amiezile petrecute în întunericul sălilor de cinema, unde priveam cum zeii și zeițele de pe pelicula de 35 mm pun cuburi de gheață în paharele cu whisky și deschid ușa spre terasă, dezvăluind frumusețile Manhattanului. De ani buni locuiam într-un apartament care ar fi putut servi drept decor pentru un film, sus, deasupra bulevardului. În loc de pereți aveam ferestre, priveliștea fiind copleșitoare. Am văzut apusuri nemaipomenite și, în timpul furtunilor, fulgere enorme care se întindeau de la podul George Washington până la Battery. Tunetul era precedat de un fulger maiestuos peste Central Park West, peste New Jersey, peste eternitate. Și chiar am văzut un fulger, spre apus, care a format un cerc perfect, un O uriaș.

Odată clădirea mea a fost lovită de trăsnet, mai precis balustrada terasei. Construcția s-a cutremurat din temelii și bucăți mari de piatră s-au desprins din ea și au căzut pe Fifth Avenue. Numai ploaia torențială i-a alungat pe trecători, altfel cine știe câte victime ar fi fost. Clădirea a fost izolată câteva luni, până s-au terminat reparațiile. Deși

trăsnetul a lovit etajul 20, mai mulţi muncitori care lucrau în subsol i-au simţit forţa.

De multe ori după aceea, în timp ce şedeam la maşina mea de scris portabilă, Olympia, toată din metal, mă temeam că un trăsnet va sparge peretele din sticlă şi va lovi maşina transformându-mă într-o frigăruie tocmai când scriam de zor o satiră răutăcioasă la adresa moravurilor contemporane. Furtunile de zăpadă şi viscolele erau altceva, dar la fel de spectaculoase. Să te trezeşti într-o dimineaţă de iarnă şi să vezi fiecare centimetru din Central Park acoperit de zăpadă; oraşul, tăcut şi pustiu. Şi poate o maşină de pompieri, roşie, ce străbate în mare viteză albul imaculat. Atâtea lucruri depind de o maşină de pompieri, roşie, în contrast cu zăpada din Central Park, pe lângă păsările albe. Aceeaşi senzaţie mă încerca şi în aprilie, când înmugureau copacii. La început timid, a doua zi cu mai mult curaj. Apoi, după câteva zile, bum!, verde peste tot, primăvara a sosit în Manhattan, iar în Central Park vezi flori şi petale care se desfac, iar în aer se simte un miros de nostalgie şi tu vrei să te sinucizi. De ce? Fiindcă e mult prea frumos; glanda pineală secretă acea melancolie îngrozitoare şi nu ştii ce să faci cu acele sentimente de panică şi Doamne fereşte ca viaţa ta sentimentală să meargă prost. Pune mâna pe revolver.

Toamna e cu totul altceva, deşi nu mai puţin impresionantă. Pentru mine este cel mai plăcut anotimp. Vara în New York este insuportabilă. Zăpuşeală, aer îmbâcsit, toată lumea e plecată şi, da, chiar dacă traficul e mai puţin intens şi te mişti mai în voie, e plictis mare cu toţi amicii departe, în plus tot pe ce pui mâna e umed şi se lipeşte, dar vine toamna şi oraşul începe să se anime. Newyorkezii se întorc din concediu şi vremea se răcoreşte. Când eram copil în Brooklyn, verile erau o mană cerească, fiindcă nu mai aveam ore la şcoală, băteam mingea toată ziua şi mergeam la cinema. Mă distram de minune, dar şi atunci toamna însemna că fetele drăguţe se întorceau din tabere şi, chiar dacă se întrevedea coşmarul manualelor şi al sălilor de clasă, cel puţin vedeam câte o siluetă sigmoidă care-mi punea sângele în mişcare. Eu n-am fost niciodată într-o tabără, nu-mi surâdea ideea, deşi am încercat o dată, o zi, să văd cum e. Prezentată drept o adevărată Shangri-La, m-am înscris ca ajutor de instructor, am luat trenul până acolo, am cântărit situaţia imediat şi l-am sunat pe tata să vină să mă ia. Mereu căutând-o cu lumânarea, tata l-a convins pe Artie, un amic de nădejde, pe cât de mare, pe atât de beţivan şi de bătăuş, şi amândoi, înarmaţi cu carabine, au venit ca să mă scape din această tabără de vară fără egal pentru micii evrei. Nu mai e nevoie să spun că n-a fost nici un schimb de focuri.

În fine, când priveam pe fereastră şi vedeam cum frunzele îşi schimbă culoarea, eram în extaz, dar mă şi întristam. În extaz fiindcă nuanţele de

roşu şi galben din natură întreceau toate tuburile cu vopseluri, indiferent cât de inspirat le combinau pictorii, şi triste̦te fiindcă frunzele mureau şi cădeau într-o manieră tipic cehoviană, aducându-ţi aminte că şi tu te vei usca şi vei cădea; acelaşi ritual brutal, stupid, îţi va lua toţi neutrinii tăi drăgălaşi şi te vei întreba ce naiba a fost asta? Pe de altă parte, depinde cum vezi lucrurile. Pentru un om, frunzele colorate ale toamnei sunt superbe. Pentru o frunză roşie sau galbenă, garantez că cele verzi sunt mult mai frumoase.

Aşadar iată-mă deținătorul unui apartament à la Cedric Gibbons[92], la etajul 20, în New York. Însă există un singur lucru pe care Metro-Goldwyn-Mayer nu ţi-l spune sau nu ţi-l arată în filme, şi anume că în astfel de apartamente se scurge ploaia. Nici unul din apartamentele cu terasă, atât de scumpe, unde panorama este extraordinară, iar Robert Montgomery scoate o ţigară, o bate uşor de tabacheră şi-i zâmbeşte lui Carole Lombard şi, nu ca mine, nu uită să deschidă tirajul când flăcările joacă vesel în şemineu, nu lasă ploaia să pătrundă în el. Am locuit în acel apartament, la cucurigu, 35 de ani şi, vă spun cu mâna pe inimă, ploaia s-a scurs în voie. Am chemat ingineri, am distrus grădina şi am refăcut acoperişul, l-am izolat, am instalat jgheaburi din cupru, cu toate acestea, ori de câte ori ploua, scoteam găleţile, fiindcă atunci când spun că apa se scurgea, nu înseamnă că erau doar câţiva stropi răzleţi – înseamnă că găleţile se umpleau rapid şi în fiecare an trebuia să revopsesc pereţii.

Dar era ca şi cum aş fi fost îndrăgostit de o femeie frumoasă care mă scotea din sărite. Ca Louise. Ajutoarele se grăbeau să plaseze găleţile în locurile nevralgice şi, dacă eu şi Soon-Yi n-am fi avut copii şi nevoie de mai mult spaţiu, probabil că acum tot acolo aş sta. Aşadar, după ce eu şi Soon-Yi am creat toată tevatura asta şi eram ţinta oricărui paparazzo, ne-am baricadat săptămâni întregi în apartamentul meu şi ne-am făcut plimbările în grădina spaţioasă de pe acoperiş, exact situaţia „tu şi eu împotriva lumii“ care, într-un film, îi face pe cei doi să se îndrăgostească şi mai mult, lucru care s-a întâmplat şi în cazul nostru. În privinţa căsătoriei, nici unul dintre noi nu simţea nevoia să oficializeze relaţia. Simţeam că nici un contract nu merită hârtia pe care e scris dacă cele două părţi nu sunt fericite. Ne iubeam şi nu aveam nevoie să apelăm la lege. Nu voiam să ne căsătorim şi cu asta basta, dar până la urmă ne-am căsătorit. De ce? Nu din raţiuni romantice, ci strict financiare. O adoram pe Soon-Yi şi ştiam că, fiind mult mai în vârstă decât ea, puteam muri oricând. Caz în care voiam să fie protejată din punct de vedere legal şi să primească automat toate bunurile mele, fără nici o problemă. Întrucât legea prevede ca la moartea soţului soţia să moştenească tot, am insistat să legalizăm relaţia.

Chiar dacă motivul căsătoriei noastre a fost practic, nunta a fost foarte romantică. Am hotărât să fie una discretă, în secret. Doar în prezența surorii mele și a câtorva prieteni. Ne-am hotărât să ne căsătorim în Veneția, un oraș pe care-l iubim amândoi. Primarul avea să ne declare soț și soție într-un birou din primărie. Fără să știe nimeni. Am făcut toate aranjamentele în secret. Într-o zi rece de decembrie, 1997, Soon-Yi, sora mea, și o prietenă apropiată, Adriana Di Palma, văduva operatorului Carlo Di Palma, au pornit pe străzile din Veneția, în timp ce eu, precum James Bond, am numărat până la 500 și, după ce am făcut luminile mici, am ieșit pe furiș din apartamentul nostru din Palatul Gritti și am luat o gondolă, plutind în tăcere pe canale și cănălușe până la aceeași clădire, dar din altă direcție. Am fost aduși separat într-o încăpere izolată unde primarul a oficiat căsătoria. Discret, am plecat amândoi separat, fără să ne observe nimeni și, mergând fiecare pe alt drum, ne-am întâlnit la hotel. Când am intrat în apartament, telefonul suna de zor. Erau cei de la pagina șase din Post. Jurnaliștii auziseră că suntem în Veneția și că tocmai ne căsătoriserăm. M-am uitat sub pat înainte de a ne culca. Peste două zile eram la Ritz, în Paris, pentru luna de miere; între timp, secretul nostru era pe prima pagină a ziarelor. Eu și Soon-Yi eram soț și soție. Evenimentul n-a avut prea mare efect asupra bursei, deși acțiunile xanax au crescut cu zece puncte.

Când privesc înapoi, la colaborarea mea profesională cu Mia, în afară de Soți și soții, când totul a sărit în aer, aș zice că a fost una interesantă, cu suișurile și coborâșurile creative de rigoare. Relația mea cu Mia a explodat în ultima săptămână de filmare la Soți și soții. Firește, atmosfera era încărcată, dar am terminat filmările scrâșnind din dinți și purtându-ne ca niște profesioniști adevărați. Miei nu-i mai surâdea ideea de a lucra cu mine după ce descoperise că am o legătură amoroasă cu Soon-Yi. Cum nici mie nu-mi convenea ca Mia să le telefoneze tuturor cunoștințelor ca să le anunțe că-i violasem fiica minoră și retardată. Soți și soții a fost ultimul film pe care l-am făcut împreună.

Judecător de pace din Texas (secolul al XIX-lea), un fel de „taie și spânzură“ (n.tr.)

Cu doi ani înainte de a fi ales președinte al SUA, Abraham Lincoln, în calitate de avocat, l-a apărat pe un soldat acuzat de crimă, un martor declarând că, deși se afla la o distanță de 30 de metri, văzuse totul la lumina lunii. Lincoln a arătat judecătorului și completului de juraţi un almanah care dovedea că în noaptea respectivă nu fusese lună plină, deci martorul nu putuse vedea clar ce se întâmplase. Argumentul lui Lincoln a fost convingător, juraţii achitându-l pe soldat. (n.tr.)

Zeitate care apare în Biblia ebraică, adeptă a sacrificării copiilor (n.tr.)

Aluzie la piesa Macbeth de William Shakespeare (n.tr.)

Designer american (n.tr.)

Începuserăm să colaborăm cu 13 ani în urmă, la Comedia erotică a unei nopți de vară. Voiam de mult să fac un film care să omagieze bucuriile și frumusețile peisajului rural. Nu mă întrebați de ce. Uram tot ce însemna viața la țară, dar ideea de magie și muzica lui Mendelssohn mi-au stimulat imaginația. Așa că am construit de la zero casa în care are loc povestea. Am filmat în pădurea de pe domeniul Rockefeller, în Sleepy Hollow. Speram să fac pentru mediul rural ceea ce am încercat să fac pentru Manhattan în filmele mele newyorkeze: să-l înfățișez cu dragoste. Nu conta că nu-mi plăcea deloc. La urma urmei, eram un artist, un creator, un țesător de vise, un novice care se credea genial. Mia a jucat excelent și a fost o încântare să lucrez cu José Ferrer, a cărui cultură vastă, de la Shakespeare la jazz, m-a impresionat profund. Câți actori se găsesc pentru un rol în care trebuie să cânte un lied de Schubert, care chiar îl știe pe de rost și îl poate cânta? Am văzut casa care se potrivea perfect cu povestea într-o carte despre arhitectură. Era undeva, în Midwest. Am copiat exteriorul victorian și l-am reconstruit pe domeniul Rockefeller, în Pocantico Hills.

După lansarea filmului am fost dați în judecată de proprietarul casei originale pe motiv că furaserăm designul. Cred că am câștigat procesul. La scurt timp după terminarea filmărilor, cineva a cumpărat casa și a dus-o în Long Island, a construit interiorul conform normelor în vigoare și locuiește acolo chiar și în ziua de azi, fericit, sper. Am făcut Zelig simultan – am descris deja presiunea pe care am simțit-o când cu o pălărie, când cu alta. Nimeni n-a venit să vadă Comedia erotică a unei nopți de vară, Zelig însă chiar a avut succes. Zelig s-a dovedit mai ușor de filmat fiindcă am vrut să arate ca un documentar, să aibă patina timpului. Pe de altă parte, acțiunea din Comedia erotică avea loc într-o singură zi, dar am filmat la ea peste trei luni, motiv pentru care păstrarea aceleiași lumini, pe măsură ce treceam dintr-un anotimp într-altul, ne-a pus la grea încercare. Am tot vopsit în verde frunzele cafenii.

Al doilea film cu Mia a fost Danny Rose. Talentul meu actoricesc este, să zicem, limitat. Pot juca un intelectual, cu care semăn fizic, rol în care mă descurc foarte bine. Arăt ca un șoarece de bibliotecă, deci pot fi așa ceva și pe ecran; sunt convingător ca profesor universitar, poate psiholog, avocat, un tip cu studii superioare. Dar, judecând după firea mea, pot juca și un golan. Un mic escroc, un agent de pariuri, un șmecher de cartier. Danny Rose era un tip crescut pe stradă, un pungaș fără școală, un șarlatan mărunt.

În perioada aceea o duceam pe Mia la Rao's, excelentul restaurant italian care nu are nevoie de prezentare. Doar un exemplu: un cuplu din

Texas a telefonat ca să facă o rezervare. Veniseră la New York și auziseră cât de bine se mănâncă acolo. Frankie, proprietarul restaurantului înainte de moartea lui prematură și regretată, le-a spus că are o masă liberă peste 14 luni. Discutam mereu cu Mia despre cum ar fi să joace un personaj ca Annie Rao. Annie și Vincent găteau și erau proprietarii restaurantului. Annie era o femeie extraordinară, cu părul ei blond prins în coc și țigara care-i atârna în colțul gurii, cu accentul ei newyorkez și ardeii prăjiți. A, și cu ochelarii de soare mereu pe nas. Deci așa arăta Mia în Danny Rose, foarte diferită de Mia Farrow cea obișnuită, un rol care i-a ieșit de minune. M-am distrat mult în timpul filmărilor, mai ales că am lucrat cu actori foarte buni. Alba, tipa cu o mulțime de papagali, i-a dat unul Miei – nu-l întrecea nimeni la vorbă.

Lui Nick Apollo Forte, cântărețul al cărui manager de ocazie era Danny, rolul i-a venit ca o mănușă. O mulțime de cântăreți au dat probă pentru acest rol, de la Jimmy Roselli la Robert Goulet, iar pe unii i-am și filmat. Neștiind pe care să-l aleg, am chemat-o pe Keaton, steaua nordului pentru mine, și i-am arătat probele. Keaton a spus: Nick Apollo e cel mai potrivit. Era tot ce voiam să aud fiindcă încrederea în gusturile ei nu mi-a fost înșelată niciodată. Keaton a avut dreptate. Nick a fost fabulos. Cânta într-un club din Massachusetts și se trăgea dintr-o familie de italieni – pescari din câte-mi amintesc. Îmi povestea cum pescuiau ca să-și câștige existența, puneau dinamită în apă și, după explozie, adunau toți peștii morți și-i vindeau la piață. Nick nu mai făcuse filme până atunci, iar eu credeam că, fiind copleșit de favorul pe care i-l făceam, îmi va fi pururi recunoscător, el însă mi-a spus: dacă vrei să joc în filmul tău, fă-i loc și bateristului meu… și încă ceva, am scris un cântec pe vreau să-l folosești în film. L-am angajat pe baterist, care s-a descurcat. Am folosit și cântecul „scris“ de Nick, „Agita“, despre un stomac nervos. PS: Am fost dați în judecată din cauza lui fiindcă un tip l-a acuzat pe Nick că i-ar fi furat cântecul. Nu mai știu cum s-a terminat.

Următorul meu film cu Mia a fost Trandafirul roșu din Cairo. Cred că este unul dintre cele mai bune pe care le-am realizat vreodată și, venind după Danny Rose, vă puteți face o idee despre multiplele fațete ale talentului actoricesc al Miei, care, de la un film la altul, devenea tot mai bună. Inițial l-am ales pe Michael Keaton, un actor minunat, pentru rolul lui Jeff Daniels, dar m-am confruntat cu două probleme. Michael avea un aer prea contemporan pe ecran încât nu putea întruchipa un personaj din anii 1930. În plus, tocmai devenise tată și copilul îl ținea treaz toată noaptea, motiv pentru care venea la filmări cu ochii lipiți de somn. E greu să-i spui unui actor că vrei să-l înlocuiești, fiindcă sentimentul firesc de nesiguranță îi spune că o faci pentru că nu-ți place cum joacă. L-am înlocuit pe Michael cu un actor recent descoperit de Juliet Taylor, pe care aceasta m-a tot îndemnat să-l văd, iar eu am

amânat din lene, din timiditate, din autodistrugere etc., dar în clipa în care Jeff Daniels a apărut și a început să citească, ne-am înviorat și eu, și Juliet. Știam că am tras lozul câștigător. Iată un detaliu banal: filmasem câteva scene cu Michael Keaton, inclusiv un cadru lung, de sus, noaptea, cu parcul de distracții din poveste. Silueta micuță, întunecată, care se furișează, nu este Jeff Daniels, ci Michael Keaton. Am considerat că nimeni nu-și va da seama și, la drept vorbind, la ce bun să stăm toată noaptea în frig și să cheltuim o grămadă de bani ca să filmăm din nou o scenă atât de obositoare? V-am spus că e ceva banal. Jeff ne-a confirmat toate speranțele pe care ni le-am pus în el și a făcut o carieră frumoasă atât pe scenă, cât și pe ecran.

Niciodată nu-mi testez filmele pe un număr de privitori înainte de a-l lansa. Nu colaborez cu spectatorii la realizarea filmelor mele. În momentul în care am terminat filmul, e bun terminat. Studioul îl poate testa, poate primi sugestii, dacă acestea îi ajută la strategia de marketing, dar eu nici nu vreau să aud de așa ceva, fiindcă nici nu mă interesează și nici n-aș schimba nimic. United Artists a testat Trandafirul roșu din Cairo în Boston, după care am primit un telefon amabil de la unul dintre directori care mi-a spus că a mers bine. I-am mulțumit pentru că m-a anunțat. Apoi a adăugat, cu băgare de seamă, că, dacă i-aș da un final mai optimist, ar putea aduce mai mulți bani. Cu alte cuvinte, dacă Mia și Jeff Daniels rămâneau împreună, de exemplu, ca sirena și Tom Hanks în Sirena îndrăgostită. I-am explicat, foarte politicos, că așa ceva n-are cum să se întâmple, iar el a renunțat la subiect. Eu aveam ultimul cuvânt, dar niciodată n-a trebuit să fac uz de el și mereu am avut relații cordiale cu studiourile și cu distribuitorii.

Odată, pe când Harvey Weinstein se ocupa de distribuția filmului Toți spun: Te iubesc!, un film pe care l-a cumpărat contra unei mari sume de bani, l-a văzut, i-a displăcut și mi-a cerut să scot cuvântul motherfucker din cântecul rap. I-am spus că nu fac asta. Mi-a spus că dacă scot cuvântul, filmul, un musical, putea rula în Radio City Music Hall. I-am spus că înțeleg, dar eu nu fac filme după preferințele cinematografelor. Fiindcă veni vorba, în pofida a tot ce s-a scris în ziare, Harvey nu mi-a produs și nici nu mi-a finanțat vreun film. Doar a distribuit câteva filme deja terminate și a făcut-o bine. Pe lângă capacitatea lui de a distribui filme, Harvey a știut ce să aleagă dintre cele mai puțin obișnuite, de artă, pe care le-a și prezentat. Cu toate acestea, n-aș fi acceptat niciodată ca Harvey să-mi finanțeze sau să-mi producă un film, fiindcă era un producător care se implica în munca regizorului, schimbând și remontând filmele. N-am fi putut colabora niciodată.

În ceea ce privește lansarea filmului la Radio City Music Hall, mi se mai întâmplase asta o dată și nu-mi plăcuse defel. Nu cu un film regizat de

mine, ci scris de mine, Mai cântă o dată, Sam. N-a mers bine și a fost scos după două săptămâni, apoi a fost mutat într-un mic cinematograf de artă unde a avut succes. În plus, nu aveam o părere prea bună despre proiecția filmelor din Radio City. Am fost la fel de dezamăgit cu proiecția din Ziegfield. Culorile erau prea șterse. În cele din urmă, refuzând să îndeplinesc cererea lui Harvey, Toți spun: Te iubesc! n-a fost primit la Radio City. A rulat în altă parte și a mers bine. Doar bine. Astfel, Trandafirul roșu din Cairo a fost lansat cu finalul trist și a fost primit la fel de bine.

Inițial, am vrut ca Mia să joace rolul unei cinefile care uită de viața ei tristă mergând la cinema (c'est moi) și, în cele din urmă, unul dintre personajele dintr-un film pe care-l vizionează, observând-o zi de zi printre spectatori, i se adresează, coboară de pe ecran și încep o idilă împreună. După ce-am scris primele 50 de pagini mi-am dat seama că nu știu încotro să merg cu povestea, așa că cele 50 de pagini au rămas în sertar luni întregi. Apoi mi-a venit o idee: actorul care joacă personajul din film, și care i se adresează Miei, vine în oraș și, cu doi bărbați identici, cel fictiv, care coboară de pe ecran, și actorul de la Hollywood care vine în oraș, pot dezvolta intriga în mai multe feluri. Brusc, scenariul a început să curgă și așa am făcut unul dintre filmele mele preferate.

După aceea am făcut cu Mia Hannah și surorile ei. Inițial scrisesem rolul principal masculin pentru un american. Am avut o șansă cu Jack Nicholson, care voia să-l facă, dar la vremea aceea ieșea cu Anjelica Huston al cărei tată, John Huston, încerca să găsească un producător pentru Onoarea familiei Prizzi și, dacă reușea, Jack trebuia să joace în acel film. S-a întâmplat ca Huston să-și facă filmul, iar eu, ratând șansa de a lucra cu Jack, am apelat la Michael Caine, chiar dacă nu voiam să folosesc un actor englez, dar preferam să am un actor mare, ca Michael, și să renunț la personajul american. Drept rezultat, Jack Nicholson a câștigat Oscarul pentru cel mai bun actor, iar Michael Caine s-a ales cu Oscarul pentru cel mai bun actor într-un rol secundar. Și Dianne Wiest a luat un Oscar pentru rolul din Hannah și surorile ei.

Wiest este o altă prietenă de-ale mele – a câștigat două Oscaruri în filmele mele. Este una dintre cel mai mari actrițe, și chiar și într-un film ca Septembrie, ce nu i-a impresionat pe spectatorii de aici – deși am auzit că în Zanzibar a avut succes –, Dianne a jucat excelent. Am turnat Hannah și surorile ei chiar în apartamentul Miei, echipa de filmare compensând-o prin renovarea lui, la sfârșitul filmărilor. Am avut plăcerea să lucrez cu Lloyd Nolan, o adevărată ocazie pentru mine, depășită doar de colaborarea cu Van Johnson, dat fiind că amândoi jucaseră în atâtea filme pe care le văzusem în cinematografele din

Brooklyn când eram copil. Lloyd avea cancer când a jucat în Hannah și surorile ei și, cu toate că trebuia să se odihnească între două scene, pe platou energia nu l-a trădat nicicum. La același film am avut ocazia să lucrez cu mama Miei, care s-a descurcat foarte bine, în plus era și o povestitoare înnăscută. În tinerețe, Maureen O'Sullivan fusese de o frumusețe rară. Și sexy. Tarzan a fost un norocos. Maureen mi-a spus că, pe când juca în O zi la curse, i se aprinseseră călcâiele după Groucho, dar fără să-i spună vreodată. În consecință, Groucho n-o abordase niciodată. Nu i-am spus asta chiar și după atâția ani, fiindcă, pentru el, a rata o bucățică precum Maureen i-ar fi putut provoca un atac de cord.

Una dintre numeroasele povești savuroase ale lui Maureen, de pe vremea când era o tânără actriță la început de drum, este despre cum Garbo se dăduse la ea. Maureen a evitat-o, așa spune ea, și a refuzat când asistenta lui Garbo i-a spus: „Domnișoara Garbo te invită în cabina ei".

Lee, sora atrăgătoare a lui Hannah, a fost jucată de Barbara Hershey, o actriță minunată. Voiam de mult să lucrez cu Barbara, care era fascinantă pe ecran, și îi oferisem un rol în Annie Hall, pe care până la urmă l-a jucat Janet Margolin. Am fost dezamăgit când l-a refuzat, fiind impresionat de jocul ei profund și simțind că ar putea aduce o mare contribuție la scenariul scris de mine și de Marshall Brickman, dar iată că, într-un final, am reușit să lucrez cu ea și, ca și cum talentul ei actoricesc nu ar fi fost îndeajuns, a fost o sărbătoare pentru ochii mei și a dat un nou sens cuvântului eros. Lui Michael Caine îi lăsa senzația că, dacă se apropia de ea și o atingea, Barbara avea imediat orgasm. Și uite-mă pe mine cum dădeam mâna cu Max von Sydow[93] în fiecare dimineață.

Uneori nu-mi puteam lua gândul de la faptul că lucram cu cavalerul din Al șaptelea sigiliu. În acel film memorabil, personajul lui Max vrea să facă ceva deosebit înainte să moară. Protejează o familie străbătând o pădure plină de capcane în timpul unei furtuni, iar moartea îl pândește la fiecare pas. Încercam să-mi aduc aminte dacă făcusem ceva deosebit în viață, dar, în afară de a opri un taxi pentru o doamnă în vârstă, pe Sixth Avenue, nu cred să mai fi fost altceva. Hannah și surorile ei a fost primit foarte bine, iar câteva persoane chiar au vrut să schimbe regulile acordării Premiului Pulitzer, ca să ia și filmul meu unul, însă scenariile nu se luau în calcul. Toată chestia asta cu premiile a scăpat de sub control. Decernarea lor este, desigur, un prilej de distracție pentru cei care privesc. Galele pot fi foarte profitabile pentru cei care le organizează, mai ales că vedetele premiate nu se aleg cu nici un ban. Mă refer la Globurile de Aur sau la Kennedy Center. Chiar și la Oscaruri. Cel puțin pentru un Nobel te alegi cu ceva gologani. Însă multe premii se

dau numai dacă norocosul câștigător este de acord să vină la gală ca să-l accepte în văzul tuturor. Dacă nu este de acord, premiul merge la cineva care vrea să vină. Evident, premiul nu are nici o legătură cu o creație autentică, ci cu exploatarea unui nume important care vrea să-și hrănească egoul. Mai e de mirare că, spre sfârșitul carierei lui Orson Welles, dacă voiai să-l onorezi cu un premiu, acesta te taxa?

În Zilele radioului Mia a făcut ceva ieșit din comun: comedie cu umor gros, în plus, a și cântat. Și Fletcher, fiul ei, a apărut în film, un băiat foarte chipeș. Zilele radioului s-a bazat, vag, pe copilăria mea. Foarte vag. Angajează actori mari și lasă-i să joace cum vor. Acesta a fost întotdeauna secretul meu ca regizor. Acesta și încheierea zilei de filmare la ora cinci. Dianne Wiest, Julie Kavner, nemaipomenite. Și acel moment Cole Porter realizat de Keaton. Ce mi-a plăcut să fac filmul ăsta! Jacqui Safra a fost atât de simpatic în film ca student la cursul de oratorie. Tot el l-a jucat și pe tipul foarte haios de pe bicicletă din Amintiri la Stardust Hotel. Și rolul Răzbunătorului Mascat, un erou de la radio interpretat de Wally Shawn. L-am cunoscut pe Wally Shawn prin intermediul lui Juliet Taylor, pentru un rol în Manhattan. L-a jucat pe fostul soț al lui Keaton, pe care Keaton îl descria mereu în termeni prea autoritari și agresivi din punct de vedere sexual, dar personajul lui Wally nu e deloc așa. E liniștit, manierat, cu simțul umorului. Când am filmat scena în Manhattan, echipa râdea în hohote. E un actor mare și un dramaturg minunat, a scris scenariul pentru filmul La cină cu Andre, cu doar doi actori, iar regizorul, Louis Malle, mi-a propus să-l joc pe cel care-i dă replica lui Andre Gregory, eu însă n-aveam răbdare să memorez niște texte atât de lungi. Până la urmă, Wally a primit rolul și s-a descurcat mult mai bine decât aș fi făcut-o eu.

Mia putea interpreta orice rol. Vânzătoarea de țigări, mocăită, din Zilele radioului, jurnalista afectată, care ținea o rubrică de bârfe, din același film, apoi performanța din Septembrie, următorul film, o dramă ce pune întrebarea: pot oare mai multe suflete chinuite să-și accepte viața tristă când sunt îndrumate de un tip care ar trebui să scrie în continuare glume cu soacre pentru editorialiștii de pe Broadway?

Aici, cum am mai spus, am vrut să fac ceva în stil cehovian; o casă la țară, personaje cu emoții conflictuale, derutante. Am structurat filmul în așa fel încât toată acțiunea să se desfășoare în interior, într-o casă construită de Santo, cu actori extraordinari, pradă unor emoții clocotitoare. Un sfârșit de vară, o atmosferă melancolică, menită să facă din mine un poet tragic aclamat și poate cei de la Carnegie Deli[94] să inventeze un sandviș cu numele meu. Pentru unul din rolurile masculine l-am angajat pe Chris Walken, cu care mai lucrasem la Annie Hall. L-a jucat pe fratele nebun. Chris este unul dintre actorii noștri cei

mai buni, dar, când lucrurile nu mergeau cum voiam eu, căutam motivul unde nu trebuie. I-am studiat jocul ca să-mi dau seama unde e problema; de fapt, ar fi trebuit să citesc din nou scenariul. Când ceva nu merge, caută buba mai întâi în scenariu. Lui Chris părea că nu-i convine ceva la personajul pe care-l interpreta. Într-un final, în cel mai elegant mod cu putință, a renunțat, asigurându-mă că, după părerea lui, sunt un regizor genial, cu un viitor măreț, dacă voi renunța să mă autodivinizez. Ne-am despărțit în termeni buni, de prietenie, dar întotdeauna am regretat că am dezamăgit un actor atât de mare. L-am înlocuit cu Sam Shepard, care-mi plăcea foarte mult. Sam a găsit mereu nod în papură replicilor scrise de mine și, fiind un bun scriitor, a preferat să le schimbe mai mereu. Nu m-a deranjat și nici în ziua de azi nu mă deranjează când un actor preferă să spună ceva cu propriile cuvinte, atât timp cât sensul rămâne același.

M-am înțeles bine cu Sam, am vorbit mult despre jazz, tatăl lui fiind baterist. Sam a avut o părere foarte proastă despre mine ca regizor și chiar a declarat public că eu și Robert Altman habar nu avem să îndrumăm actorii. La scurt timp, ne-am întâlnit întâmplător și am discutat despre asta, prietenește, cu onestitate, fără să ne certăm. La moartea tatălui său, care a lăsat în urmă cutii întregi cu discuri de jazz, Sam mi le-a trimis în dar pe toate. A fost un tip extraordinar, dar și un actor pe care l-am dezamăgit. M-am întrebat dacă nu cumva drama nu mi se potrivește, poate că mă simt mai în largul meu cu personaje burlești, cu nasul mare, din gumă, și care se bat cu bășici de porc.

În Septembrie, printre alții, a jucat și mama Miei. V-am spus deja ce talentată, plină de vervă era, motiv pentru care am presupus că umorul și energia ei se vor transmite și pe ecran, în personajul narcisist, flamboaiant pe care-l interpreta; o fostă actriță egoistă, într-o casă cu muritori mai puțin interesanți. Din păcate, nu s-a întâmplat așa. Când am terminat filmările, am făcut montajul și am văzut ce-a ieșit, mi-am dat seama că era exact Cehov – Moe Cehov, instalatorul.

Nici un montaj, oricât de creativ ar fi fost, n-ar fi salvat filmul, prin urmare am hotărât, într-un moment de demență grandioasă, să-l refac cu totul. Nu că aș fi dispus de un buget ca Erich von Stroheim, dar filmările aveau loc în studio și în șase săptămâni probabil că aș fi turnat o nouă versiune fără să depășesc bugetul inițial. Le-am făcut cunoscută decizia mea celor de la Orion Pictures, care au spus că, atât timp cât nu cheltuiesc mai mult decât se stabilise, nu aveau nimic împotrivă. Întrucât actorii aveau alte angajamente, a trebuit să alcătuiesc o nouă distribuție. Mama Miei fusese o mare dezamăgire și, oricât de fermecătoare și de extrovertită era în viața reală, nu găsise energia să interpreteze rolul complex al unei femei obsedate de propria persoană.

Din moment ce ieșeam cu fiica ei, mă gândeam cu strângere de inimă la momentul în care urma să-i spun că nu mai aveam nevoie de ea, dar un compromis era exclus. Pur și simplu nu se potrivea cu rolul.

Dumnezeu m-a ajutat, iar Maureen s-a îmbolnăvit, nu grav, dar suficient cât să devină indisponibilă, și astfel am înlocuit-o cu Elaine Stritch. Brusc, personajul a prins aripi. Stritch a fost senzațională. Strălucitoare, puternică, amuzantă, maleabilă și, fiindcă se măritase cu un mogul englez al brioșelor, ani la rând după aceea am primit de Crăciun nenumărate cutii cu brioșe englezești. Ca și în cazul lui Maureen Stapleton, era o plăcere s-o tachinez și s-o insult pe Stritch, fiecare dovedindu-mă și reducându-mă la tăcere cu replicile lor bine țintite. Îmi plăcea că, de fiecare dată când o invitai pe Stritch la un restaurant cu ștaif din Manhattan, își umplea poșeta cu chifle, ca să le mănânce noaptea. Dar, oricât de bine și-a interpretat rolul, n-a putut salva scenariul și, în pofida performanțelor actoricești din partea tuturor, Septembrie a fost un eșec. Îl înlocuisem pe Sam Shepard cu unul dintre actorii mei preferați, Sam Waterson; pe de altă parte, Dianne Wiest a fost și ea la înălțime. Mia, de asemenea, a făcut unul dintre cele mai bune roluri din carieră, în zadar.

Și astfel, după ce am dovedit că nu sunt Cehov, m-am hotărât să dovedesc că nu sunt nici Ingmar Bergman. Am făcut Cealaltă femeie și chiar l-am folosit pe operatorul lui Ingmar, Sven Nykvist. La fel ca Sisif, am împins stânca dramei profunde la deal, satisfacția venind din faptul că am încercat. Din nefericire, stânca s-a tot rostogolit la vale și m-a strivit nu numai pe mine, ci i-a strivit și pe investitorii mei care, necunoscându-l prea bine pe Camus, preferau să-l citeze pe regretatul și marele Jack Rollins – „Comedia face bani“.

Am avut această idee cu mult timp în urmă, și anume cum cineva aude, fără să vrea, o conversație printr-o gură de aerisire din apartamentul său. Prima oară m-am gândit la cabinetul unui terapeut, unde aud gândurile și nevoile cele mai intime ale unei tinere grozave și, ca magician amator, fac ce fac și o întâlnesc, încep o relație cu ea și-i îndeplinesc toate visurile, pe care le știu deja. O idee pe care am folosit-o într-un film romantic, comic, peste ani, cu Julia Roberts în Toți spun: Te iubesc! Dar cu mult înainte, când eram cu Mia, care era însărcinată, încercam să rezolv trei probleme: să scriu o poveste bazată pe această idee, să creez un rol pe care Mia să-l poată juca însărcinată fiind și să mă impun, în sfârșit, ca un mare maestru al dramei în stil european.

Am găsit ceva care să corespundă primelor două criterii, premisa nefiind de lepădat, chiar dacă un pic prețioasă și folosită prost. Voiam ca această femeie (interpretată superb, desigur, de marea Gena

Rowlands) să ducă o viață anostă, lipsită de bucurii. Voiam să se detașeze de tot ce este neplăcut și înspăimântător, prea dureros ca să-i poată face față, pentru ca, în cele din urmă, adevărul să se audă prin perete, printr-o gură de aerisire. O idee incitantă care, exploatată de unul mai priceput decât mine, ar fi dus la rezultate mai bune. Eu m-am străduit cât am putut, am angajat-o pe Gena și, pentru un rol mic, l-am folosit pe Gene Hackman. Am reușit să lucrez cu Sven, unul dintre numeroșii bărbați iluștri cu care Mia avusese o idilă. Îmi amintesc că, la prima întâlnire cu ea, am avut senzația că nu ne potriveam deloc. Ea era frumoasă și crescuse printre marile vedete ale Hollywoodului. Îi cunoștea pe toți, de la Bette Davis la Katharine Hepburn și Charles Boyer; am luat cina cu ea la Rao's după ce am văzut împreună un film de Bergman și mi-a spus despre idila ei cu nemaipomenitul lui operator, Sven Nykvist. La radioul din mașină, în drum spre restaurant, simfonia lui Mozart era dirijată de fostul ei soț, André Previn, un copil-minune al muzicii, plus că-i cunoștea pe toți marii artiști clasici: Daniel Barenboim, Vladimir Ashkenazy, Itzhak Perlman, Pinchas Zukerman. La restaurant m-am tot chinuit să găsesc ceva cu care s-o impresionez pe această blondă atât de frumoasă. Apoi la tonomat a început să cânte Sinatra – pentru mine un zeu, pentru ea, un alt iubit, un fost soț; un milion de întâmplări, de povestiri despre Frank, despre familia lui, Palm Springs, Vegas.

Eu pe cine cunoșteam? Pe Mickey Rose, cu care am scris scenariile la Ia banii și fugi și Bananas, care juca la a treia bază când eu jucam la doua și care lăsa conserve de ton prin tot orașul. Îl cunoșteam pe Marshall Brickman, un tip haios, cu care mă plimbam adesea, derutat de faptul că femeile cu o siluetă de invidiat se uită instinctiv în altă parte când treci cu mașina pe lângă ele și încerci să le vezi fața. Și pe David Panich. Care avea câte un pistol încărcat în fiecare cameră din apartamentul său, fiindcă presimțea că se coace o revoltă nazistă iminentă. Ea îi cunoștea pe Comden și Green și pe Steve Sondheim. Eu o cunoșteam pe Keaton, le cunoșteam pe surorile ei, tot familionul, îl cunoșteam pe George, eternul chiriaș care refuza să dea cu zarul în Vegas convins că norocul fiecăruia e limitat, iar el nu voia să-l folosească deloc la masa de joc. Dar divaghez. Am terminat filmul și partea cea mai importantă pentru mine a fost că, la scurt timp, Mia l-a născut pe Satchel și, la următorul film, l-a adus pe platou.

După Cealaltă femeie, am participat la turnarea unui film numit Povești din New York, de fapt trei filme scurte, fiecare cu regizorul lui. Francis Coppola a făcut unul, Scorsese a făcut altul, iar eu l-am făcut pe al treilea. Iată-mă, neașteptat, alături de acești doi mari cineaști. E și o fotografie cu noi, în fața hotelului Plaza, sub care ar trebui să scrie: „Ce-i în neregulă cu poza asta?“ Doi dintre cineaștii mei preferați, din toate

epocile, şi comedioara mea printre operele lor. De-a lungul vieţii mele am întâlnit mai mulţi regizori mari şi, chiar dacă nu pot spune că am fost apropiat cu vreunul, am apreciat puţinele momente petrecute în compania lor.

Am cinat cu Bergman şi am purtat conversaţii îndelungate la telefon vorbind vrute şi nevrute. Avea aceleaşi temeri pe care le avem cu toţii, că într-o zi va veni la filmări şi va fi brusc cuprins de panică nemaiştiind unde să plaseze camera. A fost, cred eu, cel mai bun cineast pe care l-am cunoscut vreodată, dar se temea de acelaşi lucru ca şi mine. Dacă el nu ştia unde să aşeze camera ca să prindă cel mai bun cadru, eu de unde să ştiu? Dar, în pofida anxietăţilor, reuşim de fiecare dată să găsim unghiul potrivit – sau cel puţin el reuşea. Bergman m-a invitat de câteva ori pe insula lui, dar m-am eschivat de fiecare dată. L-am venerat ca artist, dar cine îşi doreşte să zboare cu un avion minuscul ca să ajungă pe o insulă deţinută de ruşi, unde sunt doar oi, iar la prânz eşti servit cu iaurt? Chiar atât de împătimit nu sunt.

L-am cunoscut pe Truffaut. Acasă la Sue Mengers. Luam amândoi lecţii de la acelaşi tip, el de engleză, eu de franceză. În consecinţă fiecare ştia doar câteva cuvinte în limba celuilalt. Eram ca nişte corăbii care trec una pe lângă alta, în noapte. Marea barieră lingvistică, dar lui Truffaut îi plăceau filmele mele, iar mie, dacă mai e nevoie să o spun, îmi plăceau filmele lui la nebunie. Am lucrat puţin cu Godard, l-am cunoscut şi am cinat cu Resnais, am petrecut mult timp în compania lui Antonioni, care era bun prieten cu Carlo Di Palma şi un artist extraordinar, foarte calculat. Lipsit de umor, dar genial. Mi-a spus că avea o idee pentru o comedie şi vorbise cu Jack Nicholson despre ea, fiindcă îl voia pe el în rolul principal, iar Nicholson se prăpădise de râs. Antonioni l-a întrebat: „Chiar crezi că e atât de amuzantă?“, iar Nicholson i-a răspuns: „Nu, râd fiindcă tu crezi că asta-i o comedie“.

L-am întâlnit pe Tati, care m-a sfătuit să pun bani deoparte ca să nu sfârşesc într-un azil de actori bătrâni, unde tocmai îşi vizitase un prieten. Pe Fellini nu l-am întâlnit niciodată, dar am avut o lungă şi plăcută conversaţie la telefon. Vă rog să vizualizaţi scena: sunt la un hotel, în Roma, unde îmi promovez o lucrare fără pretenţii. Interviuri, presă, agitaţie mare. Sună telefonul. Asistenta mea răspunde şi mă anunţă: e Fellini. Dacă tot nu-l întâlnisem niciodată şi nici nu schimbasem o vorbă cu el, am crezut că era o farsă. I-am spus asistentei să închidă. Asistenta s-a conformat. Câteva clipe mai târziu, telefonul a sunat din nou. E Fellini, m-a anunţat asistenta. Ia-i numărul, îl sun eu, i-am zis, intenţionând să verific dacă, într-adevăr, era numărul de telefon al lui Fellini. Sună de la un telefon public, a spus asistenta. Mi-am dat seama că era o farsă, prin urmare i-am zis să închidă. După cinci minute

a sunat din nou, moment în care am vrut să-i zic vreo două, dar Fellini i-a dat asistentei numărul de telefon de acasă și a spus că mă va suna a doua zi dimineață. Imediat am intrat în panică. Oare l-am repezit pe unul dintre idolii mei? Unul dintre cei mai mari cineaști? Oare chiar Fellini fusese, iar eu mă purtasem ca un bădăran? Dar de ce să-i telefonezi unui amărâștean ca mine, pe care nu l-a întâlnit niciodată, și de la un telefon public?

În fine, l-am sunat pe Carlo Di Palma, care m-a convins că era Fellini și, întrucât plecam din Roma dis-de-dimineață, i-am telefonat eu, bineînțeles, trezindu-l din somn. Iată-mă vorbind la telefon cu un geniu al filmului foarte somnoros. Bineînțeles că m-am scuzat de nenumărate ori, cu un nod respectabil în gât. Am vorbit mult. Îi plăceau filmele mele (sau se prefăcea foarte bine, pentru un om care tocmai se trezise) și era de părere că istoriile noastre aveau multe în comun. Înainte să închid i-am promis că-l sun și că ne vom vedea cu prima ocazie când revin la Roma, dar între timp a murit, poate și simțind că vorbisem serios.

S-au dus cu toții. Truffaut, Resnais, Antonioni, De Sica, Kazan. Cel puțin Godard încă mai trăiește, dar el întotdeauna a fost un nonconformist. Întreaga scenă s-a schimbat și toți cei pe care voiam să-i impresionez în tinerețe au dispărut în acel abis care pare să fie undeva, acolo. Văd că mă afund în butoiul cu melancolie, dar, ca să nu-l panichez pe cititor, revin la Scorsese și Coppola și la cele trei filmulețe pe care le-am pus la un loc.

În filmulețul meu, Mia avea rolul principal feminin, iar eu, pe cel masculin. Operator a fost Sven. O experiență interesantă, în care n-am vrut să mă las mai prejos, cu o poveste despre o mamă autoritară care dispare în timpul unui număr de magie, spre ușurarea fiului ei, dar reapare deasupra Manhattanului, pe cer, și-l ia la trei păzește de față cu toată lumea. Mia a jucat-o pe creștina care mă părăsește, iar eu ajung alături de semita Julie Kavner, mult mai înțelegătoare, cu o grijă aproape părintească față de mine. Ne-am distrat de minune cu toții. Mai puțin cei care au pus banii la bătaie pentru film. Cred că cei de la Disney, care s-au convins încă o dată că un film-antologie reprezintă un pariu pierdut la casa de bilete.

Și acum despre Delicte și fărădelegi. Sau cum îi spunea Moses, când era mic și drăgălaș, Delicte și fără s-o legi. Din nou probleme cu scenariul. Filmul are două jumătăți, una dramatică și una mai comică, mai satirică. Jumătatea cu crimele, și cu Marty Landau, a ieșit excelent, am turnat-o cu mare plăcere. Inițial, Marty a dat probă pentru fratele personajului pe care, până la urmă, avea să-l interpreteze. A citit scenariul și a zis că vrea să fie ucigașul. Noi am întrebat (noi fiind eu și Juliet Taylor): „Crezi

că poți?“ Ca toți actorii, Marty a spus da. Putea și chiar a făcut-o. Dintre toți actorii cu care am lucrat vreodată, Marty a citit dialogul exact cum îl auzeam în mintea mea, fiecare nuanță și inflexiune. Ulterior am aflat că-și petrecuse copilăria la câteva străzi de mine, deci vorbeam la fel.

Am regretat că am avut două povești care s-au întrepătruns. Ar fi trebuit să extind povestea lui Marty și să renunț la povestea mea, mai ales că am pășit cu stângul chiar de la început. În film sunt un autor de documentare care face un documentar „de artă“ despre azilurile de bătrâni, spre deosebire de cumnatul meu, care face emisiuni TV comerciale, care îi aduc foarte mulți bani și respectul celorlalți. Chiar după primele zile de filmare mi-am dat seama că jumătatea mea din intriga complicată pe care o scrisesem era ca înțepătura unei muște țețe. Te adormea. Rolul cumnatului meu era jucat de Alan Alda, cu care mai lucrasem. Dacă ai nevoie de cineva care să facă un personaj interesant și să dea ritm unei scene, apelezi la Alan, care nu numai că joacă excelent, dar și adaugă ceva din personalitatea lui, care înnobilează filmul. Este foarte credibil, indiferent dacă apare într-un rol de ticălos, de îndrăgostit sau unul comic. Un actor extrem de înzestrat.

După ce am stricat tone de peliculă cu mine și Mia la un azil de bătrâni, am renunțat la idee și am hotărât ca documentarul pe care-l fac să fie despre personajul egoist jucat de Alan. De îndată ce am modificat intriga, filmul a prins aripi, deși, dacă ar fi să-l fac din nou, aș mai adăuga ceva la jumătatea cu Landau. Mia a jucat foarte bine rolul frumoasei asistente TV care e fermecată de faima și succesul, ambele relative, ale lui Alan Alda. Am avut șansa să lucrez cu Anjelica Huston, un privilegiu de care m-am bucurat și mai târziu. A fost foarte convingătoare în rolul amantei instabile emoțional a lui Marty. O văzusem în alte filme și aveam mari așteptări de la ea, pe care nu mi le-a înșelat. Era mult mai înaltă decât mine și, când am sărutat-o în al doilea film pe care l-am făcut împreună, am avut grijă să stea jos. Putea juca la fel de bine scene comice și romantice, iar în rolul victimei paranoice de care se debarasează Marty este pur și simplu magnifică.

Filmul a avut o importanță deosebită pentru mine, fiindcă jumătate era dramă, confirmându-mi că mă pot descurca și cu un material serios. Asta ca să știe și acea revistă bine-intenționată care mă catalogase cândva drept „un mic și anonim negustor de chicote“. Când am terminat Crime și fărădelegi, mi-a mai venit o idee: Jean Doumanian credea mult în medicina alternativă, spre deosebire de mine. Mergea regulat la un acupuncturist chinez care-i dădea tot felul de ierburi și băuturi scârboase – contra unei sume considerabile. Pentru mine era o șarlatanie clasică, o escrocherie comparabilă cu alba-neagra. Își spăla

legumele cu oțet și bea o licoare din care ieșeau aburi, ca în prima scenă din Macbeth. Mai că nu bolborosea.

Ei bine, la un moment dat am început să sufăr de un blestem, mai degrabă inofensiv, dar sâcâitor. Șalazioane, mici protuberanțe pe pleoape care te scot din minți și pe care trebuie să le dai cu o soluție tot timpul sau să le spargi cu un ac. N-am să vă plictisesc cu toate detaliile, dar după luni întregi în care am încercat să scap de această pacoste prin mijloace convenționale, Jean m-a îndemnat să apelez la doctorul ei, măcar o dată. Face minuni, l-a lăudat ea. Sigur mă va scăpa de necaz. Nu suportam gândul că voi ceda balivernelor lui Jean, dar, cu trecerea timpului și accentuarea suferinței, i-am spus că încerc. Mai ales când m-a asigurat că doctorul va veni acasă la mine și astfel nu va trebui să urc treptele șubrede până la cabinetul lui din Chinatown și să trec pe lângă rațele moarte care atârnau la ferestrele de la parter. Și astfel, într-o zi de sâmbătă, în apartamentul meu șic de pe Fifth Avenue și-au făcut apariția Jean și un domn asiatic, cu părul sur de-atâta înțelepciune și parcă trimis de Compania Centrală de Casting. I-am spus povestea mea lacrimogenă, iar el s-a uitat la ochiul meu.

– E blocată glanda, a constatat el, iar eu am fost de acord.

– E nevoie de mustăți de pisică.

– Poftim?

– Mustăți de pisică, a repetat el și, deschizând o casetă de argint în care ținea mai multe mustăți de pisică, a extras una.

De-abia m-am abținut să nu chem poliția în timp ce se apropia de mine. A introdus cu dexteritate mustața în canalul lacrimal și a foit-o de colo colo, în timp ce eu așteptam calm, încercând să nu mă pierd cu firea și să apăs pe butonul de panică.

– Am terminat, m-a anunțat el, scoțând mustața. Acum e mai bine.

I-am plătit onorariul și a plecat. Singurul lucru care lipsea era sunetul unui gong. Se înțelege de la sine că n-am simțit nici o ameliorare și, când i-am spus oftalmologului toată povestea, acesta m-a atenționat: nu mai lăsați pe nimeni să vă introducă ceva, cu atât mai puțin o mustață de pisică, în canalul lacrimal. Așa am ajuns să scriu Alice.

Așa am ajuns să-i fiu regizor lui Keye Luke, pe care-l urmăream, vrăjit, în copilărie, cum îl juca pe fiul cel mare al lui Charlie Chan. Alice a fost un film la care te uiți cu plăcere; un triumf pentru Santo Loquasto. Bietul Santo, acest geniu al designului, pe care-l pun mereu să rezolve

probleme insurmontabile, și fără bani, iar el acceptă și le rezolvă, iar ce iese din mâna lui este pur și simplu uluitor. De exemplu, fac un film a cărui acțiune are loc în New York, în Jersey, în Los Angeles, în orășele din America, pe platourile din studiourile hollywoodiene, pe dealuri, în ferme – în anii 1930, cu atmosfera de atunci, mașini, clădiri, magazine, și-i dau lui Santo un buget minuscul… A, și nu vreau să părăsesc Manhattanul nici măcar o zi. Nu pot și pace, dar, dacă n-ați văzut Acorduri și dezacorduri, cu Sean Penn, grăbiți-vă să-l vedeți. Santo a făcut tot ce i-am cerut, iar pe Alice a făcut-o să arate minunat. Și cu pălăriuța aceea roșie pe care am luat-o de pe o tejghea de la Bloomingdale's.

Jeff Kurland, creatorul de costume, a avut aceeași problemă ca și Santo. Fără bani prea mulți, dar te rog să-i îm-braci frumos pe actori, cu costume din anii 1920, 1930 sau 1940. Rochiile de zi, de seară, 100 de figuranți pe post de soldați și marinari, alți 100 în scena care se petrece la clubul de noapte, cu gangsterii și dansatoarele. Apropo, bugetul s-a mai micșorat fiindcă am cheltuit mai mult pe prăjiturile din pauze, dar Jeff s-a descurcat. Când am început să filmăm, toți actorii și figuranții erau îmbrăcați în haine din anii 1920, femeile cu pălării cloș și fuste plisate, bărbații în haine din blană de raton. Jeff avea un deosebit simț al umorului, un tip amuzant, unul dintre puținii oameni pe care-mi plăcea să-i am aproape când alegeam actorii și când vedeam filmarea de peste zi, fiindcă opiniile lui erau foarte utile. Nu se supăra dacă-l contraziceam, iar buna lui dispoziție mă scotea din starea de deprimare pe care din păcate o transmiteam și echipei mele atât de loiale. La Alice am lucrat pentru prima dată cu Alec Baldwin, care-mi spunea, respectuos, domnule Allen. L-am remarcat pe Alec în filmul Cu mafia pe urme și am întrebat imediat cine e tipul? E uimitor. Și uimitor a rămas. Alec este un adevărat fenomen. Joacă superb ambele capete ale spectrului. Poate fi la fel de impresionant atât în roluri dramatice, cât și în cele romantice sau de un comic gros ori subțire, strălucit în orice situație. Alice mi s-a părut un film peste medie, chiar dacă sub Cetățeanul Kane. Dacă vă place de mine, ca ființă omenească, s-ar putea să vă placă și filmul. Dacă, dimpotrivă, credeți că mi-am greșit meseria, Alice vă va confirma opinia.

În acest moment al vieții mele am făcut o pauză, scurtă, ca să joc în filmul altuia. Jeff Katzenberg m-a întrebat dacă aș vrea să apar, alături de Bette Midler, într-un film pe care voia să-l facă Paul Mazursky, intitulat Scenes from a Mall. Contra unei remunerații importante, dar, tentația principală, cum am mai spus, era Mazursky, care tocmai câștigase un premiu cu Inamici din dragoste. Plus că-mi plăcea stilul lui. Ne-am întâlnit ca să discutăm ce și cum. Întâlnirea cu mine îl emoționa, mi-a mărturisit el. De ce? N-am să știu niciodată. Era un regizor

recunoscut, un bun actor, un povestitor nemaipomenit, inteligent și cultivat. Eu eram un cineast la locul lui, molcom, politicos, departe de a fi un Kurosawa, un actor fără o reputație reală, deci nu aveam cum să dau emoții cuiva, mai ales unuia ca Mazursky. Cred că unii oameni se simt stingheri în prezența mea fiindcă și eu mă simt stingher în prezența lor așa că, fără să vreau, le transmit senzația mea. Eram dispus să mă las pe mâna lui Mazursky și să mă supun indicațiilor regizorului. Asta însemna să mă deplasez până în California, dar Jeff Katzenberg, știind că nu-mi place să plec din Manhattan, mai ales la peste 12 000 de metri înălțime, mi-a spus că-mi va face rost de un avion al studiourilor Disney. Nu mai zburasem cu un avion particular, drept care am întrebat dacă, după filmări, mă voi întoarce acasă cu același mijloc de locomoție. Katzenberg a râs, bineînțeles. Întotdeauna mi-a plăcut de Jeff Katzenberg, m-am înțeles bine cu el, a fost un director executiv de cuvânt, ceea ce, de obicei, este un paradox la Hollywood.

Așa că am zburat spre California cu o aeronavă Disney Gulfstream, un G-2 dacă nu mă înșel, toate instrucțiunile legate de siguranța zborului – centurile de siguranță, vestele de salvare – fiind transmise la difuzor de însuși Mickey Mouse. Fapt care m-a pus pe gânduri – aveai impresia că e un rozător la manete! Mazursky era exact opusul meu. Repeta cu actorii în jurul unei mese, apoi pe o podea cu semne, apoi în locațiile adevărate. Planifica fiecare filmare și știa exact ce va filma în ziua următoare. Eu, prin contrast, nu repetam cu actorii niciodată, nu planificam nimic, adesea aflam ce urma să filmez doar când ajungeam pe platou și asistenta îmi dădea bucata de scenariu pentru ziua respectivă. De cele mai multe ori nici nu aveam nevoie de scenariu.

Aici mă deosebeam și de Gordon Willis, fapt care nu ne împiedica să ne simpatizăm, căci amândoi compromiteam felul nostru instinctiv de a lucra, eu mai mult decât el. Cu Carlo Di Palma era altă poveste. Carlo era un operator extraordinar, dar total lipsit de disciplină, ca și mine; îi plăcea să vină pe platou, să vadă luminile, să se plimbe agale până când instinctul îi spunea unde să meargă și ce lumini să folosească. Așadar soseam amândoi, eu și Carlo, el sorbind dintr-un pahar cu bere la șapte dimineața, eu mergând agale, el mergând agale, iar eu întrebam: „Ce scenă filmăm azi?“ Iar producătorul ne reamintea că fiecare zi de filmare costa 150 000 de dolari și, ca prin farmec, știam ce vreau să fac. Carlo înțelegea, poate sugera o mică modificare – nu ca Gordy, care izbucnea: „Nu fac scena asta, nu e naturală deloc!“ Dar, nu știu cum, până la urmă reușeam să facem filme împreună.

În timpul repetițiilor, Mazursky ne aducea în pragul apoplexiei cu repertoriul lui de întâmplări amuzante, toate povestite foarte frumos. Pentru rolul meu voia să port părul în coadă de cal, cum era moda

printre californieni. Eu nu voiam, dar, fiindcă el era regizorul, deci el tăia și spânzura, am purtat coada de cal.

Bette mi-a fost simpatică de la început și, cu cât am cunoscut-o mai mult, cu atât mi-a devenit mai simpatică. Bette vorbea mereu despre personaje și motivația lor cu Mazursky, căruia părea că-i place analiza constantă, pe care eu o găseam o pierdere de timp. Mazursky însă rezista eroic. Eu stăteam pe scaun, cu gândul în altă parte și un ziar în mână, deschis la pagina sportivă. Însă, când era vorba să joace, Bette era magnifică. Era magnifică nu pentru că pălăvrăgea la nesfârșit despre subtext, poveștile din spatele poveștilor și motivație. Era magnifică fiindcă așa e ea. Și când se trezește din somn e magnifică. N-are nevoie de toată flecăreala aia. Ne-am distrat de minune jucând împreună, iar eu am făcut tot ce mi-a cerut Mazursky să fac, chiar și ce mi-a cerut Bette. N-am întârziat la filmări, mi-am interpretat rolul și m-am supus ordinelor.

N-am văzut filmul. Am auzit că n-a ieșit grozav. După părerea mea, eu și Bette am jucat bine, Mazursky l-a regizat cum trebuie, dar filmul a fost un rateu din cauza slăbiciunilor din scenariu, pe care nimeni nu le-a sesizat. Poate greșesc. Poate cu soții Lunt[95] ar fi avut mai mult succes, dar eu sunt mulțumit că am avut plăcerea să lucrez cu Mazursky și Bette, plus un onorariu gras, plus extraordinara experiență de a zbura cu un avion particular pilotat de Mickey Mouse, o personalitate a marilor ecrane după care mi-am alcătuit garderoba personală. Când am aterizat în New York, m-am jurat să nu mai merg cu avionul, particular sau neparticular, și n-am mai făcut-o. Faptul că un nimeni ca mine a putut face un jurământ atât de privativ și l-a și respectat e o poveste demnă de muzeul temerarilor.

Apoi, încercând să-mi bat recordul negativ la încasări și să-mi îndepărtez cât mai mulți admiratori cu putință, m-am hotărât să ecranizez o piesă de-a mea, într-un singur act, numită Kleinman's Function (Funcția lui Kleinman), și să-i dau titlul Umbre și ceață. O povestioară existențială filmată alb-negru, a cărei acțiune are loc într-o singură noapte în Germania anilor 1920. Totul urma să fie filmat în platou, chiar și numeroasele scene din exterior. Trebuie doar să studiezi elementele de bază ale Legii falimentului ca să-ți dai seama de succesul de casă al unui asemenea film. Așadar Santo Loquasto s-a apucat să construiască orașul european care a fost, din câte știu eu, și încă mai este, cel mai mare platou construit vreodată la Studiourile Kaufman Astoria. Lunile de lucru într-un studio mi s-au părut claustrofobe, motiv pentru care de-abia așteptam să filmez afară, pe străzi. Și mie, și lui Brian Hamill, operatorul și un bun prieten cu care am făcut multe filme, ne plăcea la nebunie să filmăm pe străzile din New York. Și să ne uităm

după trecători, mai ales după femeile care arătau bine. Multe dintre ele se opreau fiindcă îl cunoșteau pe Brian. Le fotografiase sau ieșise cu ele. Eu mă alegeam mai mult cu cerșetorii.

Fratele lui Brian, Pete Hamill, a fost primul care m-a susținut în presă când am fost acuzat pe nedrept. Celălalt frate, Dennis, tot jurnalist, m-a apărat de nenumărate ori împotriva acuzațiilor la adresa mea. Cei doi frați erau irlandezi din Brooklyn, dintr-o bucată, care recunoșteau când cineva mințea. Și-au dat seama imediat ce se întâmplă, iar Dennis și-a scris cu patimă articolele din Daily News. Dar să revin la film; dezavantajele filmărilor pe stradă sunt vremea imprevizibilă, zgomotul mașinilor și trecătorii care sunt greu de controlat. Motiv pentru care, ori de câte ori filmam pe stradă, mă gândeam ce bine e în studio, unde lumina și sunetul nu sunt o problemă. În studio însă mă simțeam ca într-o capcană. De-a lungul anilor, oameni dragi mie au spus că sufăr de nemulțumire cronică și e adevărat că aș prefera să nu fiu în anumite locuri la un moment dat. De exemplu, e o duminică frumoasă de toamnă și mă plimb prin Upper East Side sau prin Central Park cu Soon-Yi și mă simt minunat, dar brusc mă gândesc: Doamne, n-ar fi nemaipomenit să fiu acum la Paris sau la Veneția? Această fantezie că aș fi mai fericit în altă parte cuprinde și noțiuni romantice de genul ce bine-ar fi să am o casă pe plajă, să mă plimb pe nisip, să mă uit cum se sparg valurile de țărm și să privesc în zare, plin de speranțe într-un cosmos un pic mai prietenos.

În realitate, cu mulți ani în urmă chiar am cumpărat această casă de vis, pe o plajă, la Oceanul Atlantic, în Southampton. Am pierdut doi ani și o avere renovând-o înainte să stau în ea. Am plantat copaci, am ales cu grijă fiecare covor, fiecare piesă de mobilier, fiecare cornișă, fiecare ornament și fiecare ușă cu plasă de țânțari. Am ales tapetul și țiglele. Am făcut din ea cea mai frumoasă casă pe care ți-o poți imagina. În cele din urmă a fost gata. Am mers acolo cu Mia și copiii ei într-o frumoasă dimineață de sâmbătă, toamna. Copiii au fost în extaz. M-am plimbat pe plajă până au apărut stelele. Am adormit în clipocitul valurilor. A doua zi m-am întors în Manhattan, am vândut casa și nu am revenit niciodată. Cine vrea să audă valurile clipocind când încearcă să adoarmă? Doi ani de pregătiri, o noapte, și mi-am dat seama că plimbările pe nisip și contemplarea oceanului și a orizontului nu erau pentru mine. La drept vorbind, nici nu mi-a plăcut orizontul, deși niciodată nu m-am apropiat prea mult de el ca să văd cum e cu adevărat.

Îmi amintesc o chestie asemănătoare când, la începutul relației noastre, Mia a tras de mine să mergem la casa ei din Martha's Vineyard, într-o zi minunată de toamnă. Singur și izolat, m-am uitat pe fereastră la lacul Tashmoo, în timp ce ea a făcut greșeala fatală de a pune a doua parte a

concertului pentru vioară de Sibelius. Când ascultam, în frumusețea autumnală tăcută a podgoriei, tonalitățile insuportabile ale lui Sibelius, sufletul îmi era purtat spre Finlanda, Suedia, Norvegia, spre fiorduri, vastele banchize, iernile lungi, întunecate, pentru ca, la un moment dat să mi se facă poftă de un sandviș cu ficat de pui, pe care-l găseam numai aproape de Strada 54.

Filmările la Umbre și ceață au mers ceas, doar că produsul final a creat derută. Directorii executivi s-au adunat în sala de proiecții ca să-l vadă pentru prima oară, un ritual de obicei urmat fie de o euforie exagerată, fie de o prefăcătorie politicoasă care îmi ridica în slăvi geniul de cineast. Când s-au aprins luminile, cei patru-cinci oficiali au rămas nemișcați, de parcă fuseseră paralizați cu o doză de curara. Imaginându-și cum investiția lor se preface treptat în scrum, au început să se miște, reușind să îngaime câte ceva. Cel mai lucid dintre ei și-a exprimat părerea, de parcă își înghițea cuvintele: „Dar știu că ne surprindeți cu fiecare film!“ M-am temut că unul dintre ei va scoate contractul meu din buzunar și-l va face bucățele. Dar, fiind toți oameni educați, bănuiam că va urma un amestec de observații filosofice, continuat cu o discuție despre motivele existențiale evidente ale filmului. În schimb, am deslușit ceva ce aducea a imprecații în ebraică, iar unii dintre ei au fost nevoiți să-i oprească pe ceilalți să sară la mine. Mi s-a părut că-l aud pe Eric Pleskow, șef la Orion, cum spune că locuiește aproape și are o macetă. Deși reacția criticilor a fost rezervată, n-a fost nici un pic de adevăr în zvonul că proiecționistul de la cinematograf a dat fuga până la țărmul mării și a aruncat filmul în apă. Dacă-mi amintesc bine, chiar a apărut o recenzie destul de favorabilă în Poultryman's Journal. Nedorind să mai arunce alți bani pe fereastră, Orion a optat pentru o campanie de publicitate limitată, constând din câteva afișe discrete.

Soți și soții a fost ultimul meu film cu Mia și, după cum știți deja, înainte de încheierea filmărilor, mai multe fotografii Polaroid descoperite în apartamentul meu aveau să schimbe cursul civilizației occidentale sau, dacă exagerez, cursul previzibil al vieții mele. Filmul a fost unul dintre preferatele mele fiindcă în el n-am dat deloc atenție artei cinematografice. Nici nu mi-a păsat de regulile tranziției abrupte de la o scenă la alta, direcția de deplasare a actorilor în funcție de poziția aparatului de filmat sau tot ce dă cursivitate unui film. De cele mai multe ori am folosit camera mobilă și am improvizat cât cuprinde. Rezultatul a fost un film cu multă energie și cu interpretări extraordinare din partea tuturor actorilor. Întrucât nu-mi revăd filmele după ce le termin, nici pe ăsta nu l-am revăzut. Nu știu dacă aș fi la fel de entuziasmat ca atunci și nici nu vreau să aflu.

Personajele interpretate de Barbara Hershey și Max von Sydow au o legătură amoroasă. (n.tr.)

Magazin de delicatese din New York (n.tr.)

Alfred, regizor și actor, Lyn Fontanne, actriță (n.tr.)

V-am prezentat amănuntele tărăboiului iscat de Mia, pornită să se răzbune pe mine precum Ahab[96] pe balenă. Cum am ieșit din acest calvar? – fiindcă a fost un calvar. Acuzat pe nedrept, presă potrivnică, cheltuieli de judecată foarte mari. Am cheltuit milioane de dolari încercând să-mi văd fiica, pe Dylan, să am parte de un judecător mai puțin părtinitor, dar n-am reușit. Între timp, Mia a intentat o altă acțiune, încercând să-mi anuleze adopția lui Dylan și a lui Moses, dar judecătoarea a înțeles imediat cu cine are de-a face. După câteva săptămâni pe la tribunal, Mia a priceput crudul adevăr, de data aceasta nu era o judecătoare pe care o putea păcăli, motiv pentru care și-a luat jucăriile și a plecat. Cât despre mine, în afara faptului că am ieșit în public cu un nas fals și cu ochelari, mi-am văzut de treburile mele. Am muncit în timp ce eram urmărit pas cu pas, defăimat și împroșcat cu noroi. Dar, fiind nevinovat, mi-am spus că nu e problema mea. S-o las pe Mia să se agite. De ce să-mi sacrific timpul atât de prețios suferind din cauza invectivelor cu care mă gratulau hoardele de dușmani? Jucând baza a doua când eram adolescent, reușisem să supraviețuiesc unor critici venite din partea arbitrilor. Acum era la fel. Deci trebuia să le fac față. Secretul era să nu le pun la inimă și să merg mai departe.

Am cântat jazz în fiecare săptămână, nelipsind de la nici o întâlnire cu trupa. Am scris și am pus în scenă o piesă la un teatru mic, într-un spectacol din piese într-un act alături de David Mamet și Elaine May. Am făcut un film, am colindat Europa cu trupa de jazz și am băgat capul în nisip ca un struț când era vorba să citesc sau să ascult prostiile despre viața mea particulară. Și când spun struț mă refer că în anul sau anul și jumătate cât a durat măcelul, n-am citit și n-am văzut absolut nimic din ce s-a vehiculat despre mine. Știind că eram defăimat, selectam știrile pe care le citeam, limitându-mă practic la câteva ziare. Pe toate canalele TV erau numai deștepți, experți într-un domeniu sau altul, care făceau schimb de teorii și de informații false despre un eveniment care nu avusese loc niciodată. Foarte convinși, își demonstrau perspicacitatea analizând evenimentul ca și cum acesta chiar ar fi avut loc. Am renunțat repede să mai urmăresc știrile și talk-show-urile, preferând să mă uit la sport și la filme și, ca de obicei, să muncesc. Să scriu.

Caracterul evident al acuzației false, eram sigur, devenea clar oricărei persoane care avea răbdare să studieze problema în detaliu. Mai erau oameni care nu înțelegeau și, în ciuda logicii, păreau, dintr-un motiv sau altul, că nu vor să înțeleagă. Nimic nu le clintea convingerea că violasem copila minoră, retardată, a Miei sau că mă căsătorisem cu fiica mea sau că o molestasem pe Dylan. Eu speram însă că, în timp, simțul realității,

rațiunea și dovezile îl vor convinge până și pe cel mai flegmatic dintre ei; dar am crezut și că Hillary[97] va câștiga alegerile.

Între timp, eu și Soon-Yi am adoptat două fetițe nou-născute, una coreeană și una americană. Apropo, înainte să dea în grijă doi copii, mai ales fete, unui bărbat care a fost acuzat de molestarea unui minor, doi judecători te verifică la sânge, separat, ca să fie siguri că nu dau doi copilași pe mâna unui pedofil. Dat fiindcă că cei doi judecători au constatat că acuzațiile erau nefondate, n-am avut nici o problemă cu adopția. Raportez cu mândrie că ambele fete au crescut mari, fără ca tatăl lor, așa-zis demonic, să le fi făcut vreun rău, ambele sunt studente, iar decizia judecătorilor de a aproba adopția s-a dovedit înțeleaptă. După ce juraserăm să locuim în penthouse pentru totdeauna, ne-am mutat de acolo deoarece, cu primul nostru copil și bona, nu mai aveam destul spațiu. Ne-am mutat într-o vilă impunătoare de pe Strada 92, o vilă de peste 6 000 de metri pătrați, care nu era nici prea mică, nici prea mare. Camera de zi (cel puțin așa am considerat-o noi) era un salon imens, pe care l-am decorat cu mobilă, canapele, măsuțe și fotolii, un pian; vila mai avea o sală de biliard, dormitoare, bucătării, două lifturi – Dumnezeule, era enormă.

Ulterior, o doamnă care crescuse acolo și acum locuia pe Fifth Avenue, doamna Douglas Dillon, văduva fostului secretar al Trezoreriei, ne-a rugat s-o lăsăm să se plimbe prin vilă, ca să-și aducă aminte cum era pe vremuri și, desigur, am fost de acord. De-abia atunci am aflat că familia ei nu ținea nimic în camera de zi, era goală, cu ușile închise, și o foloseau doar pentru petreceri, când aduceau mese și scaune. Noi invitam prieteni și-i plimbam prin camera cu pricina, ne așezam la câte o măsuță și discutam, apoi ne continuam plimbarea ca să folosim, cât de cât, acel spațiu imens. Am stat acolo câțiva ani, apoi ne-am mutat. Am stat doi ani într-un apartament subînchiriat, mizerabil, ce fusese inițial loc de întâlnire pentru doi amanți, până când el l-a omorât pe soțul ei lovindu-l în cap în timp ce acesta dormea. Presa de scandal trebuie să fi fost prezentă. Câte canale TV, atâtea versiuni. Cred că ați auzit despre cazul ăsta.

Într-un târziu, am găsit casa perfectă pentru noi; având mai multă experiență acum, după ce părăsiserăm penthouse-ul, știam de ce avem nevoie și de ce nu. O casă se deosebește mult de un apartament. Într-un apartament din New York ai mai multe facilități, dar într-o casă ești autonom. Poți aduce câte îmbunătățiri vrei și când vrei, pentru care n-ai nevoie de aprobarea comitetului de bloc. Nu te trezești dimineața și, când te uiți pe geam, vezi cum se înalță o schelă chiar sub nasul tău, care îți va bloca vederea trei luni. Sau apa e oprită toată ziua și ești sfătuit să umpli mai multe oale.

Mai mult de-atât, dacă faci parte dintr-o asociaţie, şeful şi acoliţii lui trebuie să accepte persoana dispusă să-ţi cumpere apartamentul, pe care ai găsit-o după îndelungi căutări. Aceste umilinţe sunt excluse când ai o casă. Acolo eşti singur, la bine şi la rău, şi, chiar dacă nu e nici un portar care să-ţi cheme un taxi în ianuarie, la -5 °C, sau să cureţe zăpada din faţă, ca să nu fii dat în judecată dacă cineva îşi fracturează pelvisul în dreptul casei tale şi să motivezi că ai fost prea obosit ca să te ocupi de aşa ceva, nu mai trebuie să urci sau să cobori cu liftul alături de cineva care a făcut baie în parfumul Replique şi să te prefaci că pechinezul ei nu te bagă-n sperieţi. Avem cea mai frumoasă casă pe care v-o puteţi imagina, construită cu peste 125 de ani în urmă, cu multe ornamente vechi, multe şemineuri şi o grădină de vis. În fiecare dimineaţă cobor scările târâindu-mi picioarele, mahmur, nu ştiu de ce, fiindcă nu beau, ridic storurile la parter şi iată oraşul New York, cu toată vitalitatea lui runyonescă.[98] Dacă am noroc de vreme, e ceaţă, totul e cenuşiu în jur, iar în minte îmi răsună acordurile melodiei „Street Scene“ de Alfred Newman şi-mi spun că, de fapt, sunt şi eu proprietarul unei bucăţele din această insulă legendară.[99] Pe urmă mă gândesc la impozitul pe proprietate şi mă apucă o criză de artrită. În Annie Hall a trebuit să mă hotărăsc pe ce stradă să locuiască Annie şi Alvy şi am ales una fotogenică, cu copaci frumos aliniaţi, cea mai frumoasă din Upper East Side, şi acum locuiesc acolo, chiar vizavi de Annie Hall.

Aşadar eu şi Soon-Yi ne-am continuat viaţa, ea mamă acum, îngrijorată la fiecare incident, oricât de neînsemnat, din rutina de zi cu zi a fiicelor noastre, şi hotărâtă să le cultive gustul pentru pictură, limba franceză şi muzică, în timp ce eu le învăţ secretele pariurilor câştigătoare. Am continuat să fac filme, crezând că verdictul anchetelor, acelaşi şi definitiv, va pune capăt calvarului acuzaţiilor false, dar nu ştiam că, după ce-ai fost defăimat, rămâi vulnerabil. Iniţial am vrut să fac Misterul crimei din Manhattan cu Mia, dar, întrucât relaţiile dintre noi se împuţiseră precum brânza de Roquefort, era clar că nu aveam să mai lucrăm împreună niciodată. Mia a surprins pe toată lumea dorind să facă filmul şi m-a ameninţat că mă dă în judecată dacă nu-i dau rolul cuvenit. Şi asta după ce jurase că le-am molestat, violat, pe Soon-Yi şi Dylan. Ce să-i fac, avea actoria în sânge.

Până la urmă am angajat-o pe Keaton, care a luat avionul spre New York şi am petrecut din nou ca pe vremuri. Pentru mine a fost un film pe care l-am făcut după pofta inimii. Am crescut cu romane poliţiste, unde protagoniştii aveau replici scurte şi tăioase, personajul comic era laş, iar femeia fatală se ţinea numai de aventuri şi-i băga pe toţi în bucluc. Îmi plăceau mult actriţele care nu numai că reuşeau să le ţină piept partenerilor prin replici la fel de caustice, ci îi şi dominau, lucru care îi reuşea de minune lui Keaton când jucam împreună. E unul dintre cele

mai bune filme pe care le-am făcut, e amuzant, povestea e solidă, cu glume inspirate, simple, şi mi-a îndeplinit dorinţa de a apărea într-un film de genul celor cu care crescusem. Eu și Keaton am jucat un cuplu sofisticat din Manhattan care se afundă tot mai mult în mister. Fără teme existenţiale, fără puncte culminante tragice sau mesaje profunde, la care să meditezi zile și nopți. A fost pur și simplu ca o carte pe care o citești în avion. Între timp cred că v-ați dat seama că nu sunt unul dintre acei regizori geniali care se simt cel mai bine când scenele mustesc de pasiune, de crize şi răbufniri temperamentale. Asta poate pentru că sunt o fire liniștită și pentru că, fiind și scenarist, și regizor, controlez tot filmul și nu angajez actori care să-mi facă probleme, oricât de buni ar fi ei.

În fine, dacă ar fi să aleg o perioadă din viaţa mea în care am fost cu adevărat fericit, aș alege anii aceia. O adoram pe Soon-Yi și, în pofida criticilor pe care le-am primit fiindcă m-am însurat cu ea, fiecare secundă din căsnicia noastră a meritat tot acel zbucium. Uneori, când atacurile se înmulțeau și eram ponegrit fără încetare, lumea mă tot întreba dacă anticipasem reacția, dacă acum regretam că începusem această legătură cu Soon-Yi. Răspundeam mereu că aș face-o din nou, fără să mă gândesc o clipă, și că cea mai mare realizare din viața mea nu sunt filmele, ci faptul că am putut s-o scap pe Soon-Yi dintr-o situație teribilă și să-i ofer șansa de a înflori, de a-și pune în valoare potențialul, de a nu mai fi nevoită să mănânce săpun, de a nu-și mai dori cu ardoare să fie îmbrățișată de cineva, de a nu mai fi bătută din nou cu telefonul.

Din moment ce eu și Mia nu fuseserăm amanții pe care și-i imagina publicul, eram cât se poate de pregătit pentru o relație mai profundă. Putea fi o altă actriță, o secretară, asistenta unui stomatolog căreia îi plăceau filmele suedeze. Dar, cu înclinația mea pentru seppuku, am ales-o pe Soon-Yi. Recunosc, faptul că m-am îndrăgostit de ea nu respecta Regulile lui Robert[100], dar amândoi ne-am bucurat de fiecare secundă a celor 25 de ani de când suntem împreună. Îmi aduc aminte când era foarte mică și am vorbit prima dată cu ea, am întrebat-o ce vrea să se facă, iar ea mi-a spus: șef. Ce fel de șef?, am insistat eu. Nu contează, șef să fiu, a răspuns ea. Nu vreau să spun cine are ultimul cuvânt în casa noastră, e suficient dacă recunosc că, din când în când, mi se face câte o favoare. Ea se ocupă de treburile casei, ea crește copiii, ea ne organizează viața socială. Călătorim mult, am petrecut multe luni în străinătate, la Paris, în Italia, Spania, pe Riviera franceză, vara la Londra și Newport. Sună bine, nu?

Și totuși, diferența de vârstă, parcă vă aud. Despre ce discutați? Despre orice. De exemplu, o întreb: ca minoră care a fost violată, și retardată, care sunt opiniile tale despre economie? Iar dacă e prea tânără ca să

știe la cine mă refer când pomenesc de Weegee[101] sau Leo Durocher[102], o lămuresc. Dacă ne certăm? Soon-Yi va fi prima care vă va spune că, în cei peste 20 de ani de căsnicie, în toate discuțiile noastre în contradictoriu eu niciodată n-am avut dreptate. Când am început să ies cu ea, mi-a spus un lucru foarte trist: „În toată viața mea n-am fost niciodată prioritatea cuiva". Eu, care fusesem prioritatea unei familii numeroase, răsfățatul tuturor, am încercat să mă pun în locul lui Soon-Yi și am hotărât să fac din ea prioritatea mea. Am hotărât s-o ador, s-o slujesc, s-o răsfăț, s-o ridic în slăvi, să-i fac toate poftele, să încerc din răsputeri să compensez primii 22 de ani din viața ei, atât de cumpliți. Pe Soon-Yi n-o deranjează deloc această hotărâre, dimpotrivă îmi acordă privilegiul de a-i îndeplini orice capriciu, la orice oră din zi sau din noapte. Pentru că a fost nevoită să supraviețuiască pe stradă la vârsta de 5 ani, știe foarte multe lucruri, în timp ce eu nu sunt în stare să mă descurc cu un bețigaș de mixat băuturile, dar mă respectă ca pe un om care poate fi amuzant, printre altele, și mă consideră un fel de savant – am uitat tot termenul.

Cum ne distrăm? Cum ne petrecem timpul liber? Marea plăcere pentru Soon-Yi, când nu e ocupată până peste cap cu cele două fete, a căror proveniență ne este necunoscută, dar e clar că amândouă sunt niște năzdrăvane, este să citească, să meargă la teatru, la muzeu, la film, să colinde magazinele în căutare de chilipiruri, de reduceri; e în al nouălea cer când cumpără cu 100 de dolari un obiect care valorează 500 și nu m-ar mira ca într-o zi să vină acasă cu un tractor, de care, bineînțeles, n-avem nevoie, dar era la reduceri. În ceea ce mă privește, mie îmi place să merg la medic, să mi se ia tensiunea, să fac radiografii, să aud că stau bine cu sănătatea și că pata de pe cămașa mea albă e de la pix, nu de la un melanom.

Iată cum se desfășoară o zi obișnuită. Cândva duceam copiii la școală, dar acum, că sunt la facultate, rolurile s-au inversat, mă ajută cu televizorul când dispare imaginea.

Și eu, și Soon-Yi ne trezim devreme, pe la șase și jumătate. Luăm micul dejun și facem câteva exerciții fizice. Ea e mare amatoare de exerciții – după o săptămână de alergat pe bandă, yoga, gyrotonics[103] și Pilates, e la fel de bine pregătită precum trupele de comando. Alerg și eu pe bandă și întind câte o gumă ca să-mi păstrez mușchii la nivelul unei sculpturi de Giacometti. Așadar facem exerciții fizice, pe urmă Soon-Yi se ocupă de familie, de copii, de școala lor, organizează vacanța de vară, mai face curat prin casă, verifică toate facturile, răspunde la telefon, rezervă masa pentru când luăm cina în oraș. Citește aproape tot New York Times. Și eu, și ea decupăm mereu articole despre care credem că sunt interesante sau amuzante. Eu scriu, apoi luăm prânzul împreună și

încercăm să găsim un nou subiect pe care să ne certăm. După prânz scriu, iar Soon-Yi fie mai rezolvă câte o problemă prin casă, fie, dacă nu există așa ceva, se duce la un muzeu sau poate la un film cu o prietenă ori poate ieșim la o plimbare. Apoi Soon-Yi își pune dopurile în urechi, din acelea folosite de angajații unui aeroport pentru ca zgomotul avioanelor să nu le spargă timpanele, și eu încep să cânt la clarinet. Din când în când luăm masa la restaurant cu mai mulți prieteni sau, dacă rămânem acasă, ea citește, iar eu văd un meci la TV sau Un tramvai numit dorință, dacă e pe canalul Turner Classic Movies.

În opinia mea, Un tramvai numit dorință este cea mai bună operă de artă pe care am văzut-o în viața mea, de aceea nu ratez filmul ori de câte ori este la TV. Problema e că filmul este atât de bun încât, prin comparație, orice altă producție e o copie palidă. Aceeași problemă e și cu filmul Născut ieri. Versiunea perfectă a fost făcută cu Judy Holliday și Broderick Crawford. Pentru mine, Judy a fost cea mai mare actriță de comedie care a apărut vreodată pe ecran. Poate Elaine May ar fi depășit-o dacă ar fi făcut mai multe filme. Diane Keaton este, desigur, și ea printre cele mai bune; spre deosebire de gustul celorlalți, trebuie să recunosc că mi-a plăcut Carole Lombard, dar nu m-am înnebunit după ea. Din nou, nu că n-aș aprecia ce a făcut, dar pur și simplu n-am râs. Eve Arden mi s-a părut amuzantă, la fel și Alison Skipworth și Marie Dressler. Nu știu de ce, dar alte actrițe de comedie, mult lăudate, nu m-au făcut să râd. Sigur, Jean Harlow a fost mare. Iar am deviat de la subiect. Așadar, după ce eu și Soon-Yi ne-am așezat la casa noastră și norul radioactiv s-a îndepărtat, m-am bucurat pentru prima oară în viață de ceea ce înseamnă o adevărată căsnicie, o relație de iubire adevărată, și am continuat să fac filme despre care am să pomenesc mai încolo, asta până când acest paradis a fost din nou dat peste cap de o nouă nebunie.

Am scris Împușcături pe Broadway, pe care-l consider unul dintre filmele mele cele mai bune. L-am scris împreună cu Doug McGrath. Dacă n-ar fi fost el, nu l-aș fi scris. Nu-mi place să colaborez, dar cu oameni precum Mickey Rose sau Marshall Brickman, prieteni buni și înzestrați cu simțul umorului, colaborarea e o plăcere. Marshall e foarte deștept, pretențios, plin de idei amuzante și de replici memorabile, prin urmare, colaborările noastre au avut succes. Așadar m-am hotărât să scriu un scenariu împreună cu Doug McGrath, alt prieten simpatic, mereu pus pe glume. Când mai scrii cu cineva mai scapi de singurătate. Doug s-a însurat cu fosta mea asistentă, Jane Martin, care a lucrat cu mine mai mult de un deceniu. Suntem buni prieteni cu ei, eu și Soon-Yi. Amândoi sunt foarte spirituali, ca și Soon-Yi; cu gustul meu pentru comedia cu umor gros, mesele împreună sunt mai mult decât animate. I-am propus câteva idei lui Doug. Prima mea opțiune era o satiră

politică, Împușcături pe Broadway fiind în coada listei. Îmi surâdea mai mult satira politică și, pentru că eram mai în vârstă decât el și mai experimentat, am încercat să mă folosesc de aceste atuuri ca să-l conving că e cea mai bună alegere. N-am izbutit. A făcut ochii mari la Împușcături pe Broadway și a rămas așa. În film, gangsterul finanțează piesa, dar dramaturgul trebuie să-i dea un rol prietenei gangsterului. Mie mi se părea puțin răsuflat, dar am cedat insistenței lui Doug și, după cum au mers lucrurile, îmi pare bine că l-am ascultat.

Ca de obicei, Juliet m-a ajutat să alcătuiesc o distribuție fenomenală: John Cusack, un alt actor care nu poate fi fals niciodată, Jack Warden, Jennifer Tilly, Chazz Palminteri, fabuloasa Dianne Wiest, Harvey Fierstein, Mary-Louise Parker, Jim Broadbent, Tracey Ullman, Rob Reiner. Dumnezeule, cu o distribuție ca asta cum să dai greș!? Fiecare dintre cei menționați s-a întrecut pe sine. Dianne Wiest a câștigat al doilea ei Oscar, la fel și Carlo, pentru imagine și decoruri, și Jeff Kurland pentru frumoasele lui costume. Am fost mândru de filmul ăsta. Am avut și șansa de a lucra cu Alan Arkin, un mare actor, dar, din păcate, a trebuit să renunț la scena în care apare, fiindcă era prea lungă. Nu-mi vine să cred că am avut ocazia să lucrez cu un artist atât de bun și să fiu nevoit să tai scena!

Același lucru mi s-a întâmplat și cu Vanessa Redgrave, la un alt film. S-ar putea să fiu singurul regizor care a scos o scenă cu Vanessa Redgrave dintr-un film. Evident, nu din cauza prestației, ci din cauza scenariului meu. Același motiv pentru care l-am înlocuit pe JohnGielgud, dacă vă puteți închipui așa ceva! Unul dintre cei mai mari actori din lume. Inițial el a fost povestitorul pentru Zelig, dar vocea lui suna prea pompos, prea maiestuos. După câte eforturi făcusem ca să obțin colaborarea cu el, acum mă vedeam nevoit să-l înlocuiesc. Aflasem că și luiGielgud, și lui Ralph Richardson le plăcuse Interior, fapt care mi-a potențat megalomania. Dacă tot am ajuns la înlocuirea actorilor: cred că dețin recordul pentru cea mai neobișnuită înlocuire când m-am debarasat de Ruth Gordon, cu care a fost aproape imposibil să lucrez, deși ulterior am devenit buni prieteni și am luat de multe ori cina împreună, dar, țineți-vă bine – am înlocuit-o cu Geoffrey Holder, dansatorul de culoare, înalt, specialist în calypso, care, trebuie să recunoașteți, nu arată nici pe de parte ca Ruth.

Adevărul e că nu conta cum arăta magicianul dintr-o scenă din Tot ceea ce vreți să știți despre sex, dar v-a fost teamă să întrebați atât timp cât personajul era exotic. Ruth era exotică, jocul ei era incitant și flamboaiant. Dar când am văzut că nu cădem de acord asupra costumului ei, am căutat altă persoană exotică, flamboaiantă, și l-am găsit pe Geoffrey. M-am despărțit prietenește de Ruth, îmbrățișându-ne

fără pic de sinceritate. Peste ani, Mia i-a invitat pe Ruth, cu care a jucat în Copilul lui Rosemary, și pe soțul ei, Garson Kanin, să luăm cina la Russian Tea Room. Amândoi au fost niște interlocutori ireproșabili, de la care am auzit povestiri extraordinare despre tot felul de personalități, cu glume pe măsură, drept care Garson m-a sfătuit, la fel cum îl sfătuise și pe el Somerset Maugham, să pun pe hârtie tot ce mi se întâmplă, ca să nu uit. Un sfat înțelept pe care nu l-am urmat întocmai și sunt sigur că am uitat multe dintre lucrurile cele mai importante care mi s-au întâmplat – asta dacă mi s-au întâmplat. Îmi notez totuși ideile de filme, dar numai în câteva cuvinte.

În fine, peste ani, Împușcături pe Broadway a fost transformat într-un musical. Susan Stroman l-a pus în scenă și a făcut o treabă fantastică. La început nu prea am vrut să-i las să-l adapteze pentru scenă, dar, când am văzut ce a reușit să facă Susan din el, am rămas impresionat și m-am simțit foarte mândru. Soției mele i-a plăcut chiar mai mult decât filmul. Specialiștii nu mi-au împărtășit entuziasmul și astfel spectacolul a ținut afișul doar o jumătate de an. Sartre spunea: „Iadul sunt ceilalți“. Eu i-aș schimba puțin cuvintele: „Iadul sunt gusturile celorlalți“.

Dacă tot am ajuns la Broadway, mi s-a propus să joc într-o versiune TV a comediei The Sunshine Boys a lui Neil Simon. Cu George Burns și Walter Matthau, a fost cel mai bun film realizat de Herb Ross și, bineînțeles, cei doi protagoniști au făcut niște roluri extraordinare. Eu și Peter Falk urma să apărem în versiunea TV, Peter fiind un actor foarte talentat și foarte simpatic, dar care-l scotea din sărite pe regizor cu pretențiile și capriciile lui, în timp ce eu, ca de obicei, eram un înger. Fără să-i întorc vorba, fără întrebări, știam bine replicile, spune-mi unde să stau, spune-mi ce dorești și-mi voi da tot interesul. Sarah Jessica Parker, aflată la început, dar nu mai puțin talentată, a interpretat excelent rolul protagonistei feminine. Am filmat mult, fiecare scenă a fost reluată de mai multe ori, din toate unghiurile posibile, de aproape sau de departe.

Între timp, probabil ați ghicit că regizorul din mine este orice numai un perfecționist nu. N-am răbdare să filmez o scenă de nu știu câte ori ca s-o surprind din mai multe unghiuri, oricât de mult m-ar ajuta asta la montaj. Mie îmi place să filmez o scenă, să trec la următoarea, să termin și să plec naibii acasă. S-o dezmierd pe Soon-Yi, să-i răsfăț pe copii, să mănânc și să mă uit la un meci. Nu-mi place să mă complic cu o filmare din profil, cu un prim-plan, cu o dublă cerută de vedete în speranța că se vor descurca mai bine. Îmi place să fac filme, dar îmi lipsește dăruirea unui Spielberg sau Scorsese, ca să pomenesc doar una dintre calitățile lor. Pur și simplu filmul nu mă interesează chiar atât de mult

încât să muncesc la el de dimineaţă până seara şi astfel să ratez lovitura de începere a unui meci sau să nu-mi culc fetele.

Când se toarnă un film, majoritatea filmelor fiind făcute de adulţi responsabili, regizorul trage mai multe duble pentru ca, mai târziu, în sala de montaj, sărmanul monteur să nu se zvârcolească pe podea, disperat că nu poate face povestea să fie coerentă. Unii regizori lasă materialul filmat în seama monteurului, care pune totul cap la cap, şi de-abia atunci intervin. Unii regizori preferă ca monteurul să prelucreze materialul filmat pe măsură ce ajunge pe masa lui, astfel încât, dacă lipseşte ceva sau regizorului îi vine o altă idee, echipa de filmare să fie la îndemână, nu răspândită pe tot globul. Mie îmi place ca montajul să înceapă după terminarea filmărilor. Atunci mă aşez alături de monteur în faţa AVID (maşina de montat cu ecran de televizor) şi amândoi începem cu începutul, tăiem ce-i de tăiat şi lipim ce-i de lipit.

Întotdeauna am lucrat cu monteuri deştepţi şi talentaţi. După Ralph Rosenblum am lucrat ani în şir cu Sandy Morse, care mi-a rezolvat o sumedenie de probleme de montaj aparent nerezolvabile. După Sandy a venit Alisa Lepselter, cu care lucrez de 20 de ani. Cu mult curaj, colaborează cu mine la asamblarea materialului filmat, uneori este de acord, alteori îmi salvează viaţa contrazicându-mă până cedez, dar amândoi avem acelaşi scop, să realizăm ce ne-am propus şi să scoatem din material cel mai bun film posibil. De multe ori alegem muzica din discurile colecţiei noastre, destul de mărişoară. Întrucât aşa lucrez eu, neglijent şi iresponsabil, ne confruntăm cu tot felul de probleme; pe de altă parte, faptul că trebuie să găsesc soluţii cât mai repede cu putinţă îmi stimulează inspiraţia. N-aş fi folosit niciodată acele inserturi în Hannah şi surorile ei, doar că aveam nevoie de unul singur ca să ies dintr-o încurcătură creată la montaj. Şi pentru că unul singur în tot filmul ar fi dat senzaţia de improvizaţie, am introdus şase, dând astfel filmului un aer sofisticat.

N-am văzut The Sunshine Boys, dar am primit câteva rânduri laudative de la Neil Simon, pe care l-am respectat şi simpatizat mereu şi a cărui operă am admirat-o foarte mult. De fapt, cred că, în ciuda succesului de care s-a bucurat, este subapreciat, fiindcă glumele păreau să-i vină atât de firesc. Replicile amuzante curg de la sine şi sunt al naibii de inspirate. Cu toate acestea, m-am îndoit de laudele lui, imaginându-mi că, după ce îi văzuse pe George Burns şi pe Walter Matthau jucând în piesa lui, la prestaţia mea şi al lui Peter Falk a simţit doar un junghi în coaste; dar m-am prefăcut că sunt impresionat de cuvintele lui amabile şi i-am trimis o scurtă scrisoare de mulţumire.

Îmi amintesc de prima dată când l-am văzut pe Peter Falk, în uluitoarea producţie a lui Jose Quintero, The Iceman Cometh. Am văzut spectacolul împreună cu Harlene, logodnica mea de atunci. Am rămas uluit de măreţia piesei şi a punerii în scenă – şi de unde apăruse Jason Robards? Era absolut genial. Peter Falk a jucat rolul barmanului şi, chiar dacă rolul a fost mic, mi s-a părut un actor foarte talentat. L-am lăudat actorului Bob Dishy, prieten cu Peter, adăugând: „Falk are un mic defect de vorbire“. „Doar asta ai observat la el? Se sinucide dacă aude ce-ai spus!“, a replicat Dishy. Am observat şi că era un actor minunat, deci nu i-am găsit doar cusururi. Peste ani, când am lucrat cu Emma Stone, una dintre cele mai bune, mai frumoase şi mai fermecătoare actriţe pe care le-am întâlnit în viaţa mea, am observat că avea şi ea un defect de vorbire. Nu la fel ca Peter Falk, ci mai degrabă ca Sylvester Pussycat, dar l-am detectat din clipa în care a deschis gura; la ea suna şi mai simpatic.

Aşadar am terminat cu The Sunshine Boys, am plecat acasă cu un cec gras care mi-a permis să dorm din nou în patul meu şi, la scurt timp, m-am apucat să fac primul meu film obscen, Chemarea Afroditei. În primul rând mă interesa un decor în stil antic, grecesc, cu un cor şi deus ex machina. Am jucat alături de foarte talentata şi deşteapta Mira Sorvino. Mi-a plăcut mult să lucrez cu ea. Dacă e să-i reproşez ceva e că nu-şi dădea seama cât era de talentată şi de atrăgătoare. Cred că a şi câştigat un Oscar pentru rolul din filmul meu. Râdeam de ea fiindcă, de fiecare dată când ne pregăteam să facem o scenă împreună şi aşteptam ca regizorul secund să urle „Motor!“, nerăbdătoare să intre imediat în pielea personajului, Mira apela la mici improvizaţii imaginare. Ceea ce nu era rău. Doar că voia să-i urmez exemplul, iar mie mi se părea că nu-i sănătoasă la cap dacă vorbeşte de una singură.

Desigur, după „Motor!“ era minunată. Am filmat în New York şi în Sicilia. În fundal era muntele Etna. Mi s-a spus să-mi fac griji numai dacă vulcanul scotea fum. Scotea. Mi-am făcut griji. De-abia aşteptam să ajung acasă. Autoarea delicatei coregrafii a fost Graciela Daniele. Am lucrat şi cu Helena Bonham Carter, o actriţă frumoasă, minunată, care era şi deşteaptă, şi fermecătoare. Am vizitat-o acasă, la Londra, unde locuia cu părinţii; mama ei era un psiholog foarte inteligent. A fost o experienţă deosebită. Privind retrospectiv, Chemarea Afroditei este prea obscen pentru gustul meu. Mi-ar plăcea să-l refac, să-l curăţ puţin. De fapt, toate filmele mele ar avea de câştigat dacă le-aş reface. Mi-ar plăcea şi o a doua şansă cu unele dintre femeile cu care am ieşit de-a lungul vieţii, dar, din păcate, corabia s-a scufundat şi nu cred că sirenele îmi vor cânta din nou.

Şi, fiindcă veni vorba de cântat (şi de a doua şansă), întotdeauna am visat să fac un musical; un musical pentru cei care nu cântă mai bine

decât noi, sub duș. Când am alcătuit distribuția pentru Toți spun: Te iubesc!, nu i-am întrebat pe actori dacă știu să cânte. Am presupus că se vor descurca. Nu voiam să fac un musical nemaipomenit sau să vin cu ceva nou. Voiam doar ca un grup de newyorkezi să treacă prin cele patru anotimpuri în Upper East Side și să cânte mai multe șlagăre vechi, sentimentale, când simțeau nevoia. Când am rugat-o pe Goldie Hawn, care este foarte, foarte talentată – de două ori talentată –, să nu mai cânte atât de frumos, Goldie s-a arătat descumpănită. Edward Norton, un actor impecabil, habar nu avea că îl angajasem ca să cânte. Actori și actrițe care nu știau să cânte au cântat, căci pe mine mă interesa doar ce simțeau ei în momentul acela.

Numai Drew Barrymore a refuzat cu încăpățânare și, întrucât o consideram foarte talentată, am cedat, preferând să n-o văd nefericită sau tensionată. Am angajat-o pe Olivia Hayman, fostă colegă de școală cu Soon-Yi, s-o dubleze și a ieșit bine. Ce pot spune despre un film pe care l-am făcut la Veneția, la Paris, în Manhattan și în care am sărutat-o pe Julia Roberts? A fost un festin de la început și până la sfârșit. John Lahr a scris foarte frumos despre el în New Yorker, alții însă nu s-au arătat la fel de entuziasmați, criticând faptul că mulți actori nu știau să cânte. Asta a și fost ideea, se pare că am dat greș. Nu foarte multă lume s-a lăsat fermecată de ea. Filmul fost primit așa și așa în America, dar în Europa a avut mare succes, mai ales în Franța.

Una peste alta, am avut plăcerea de a lucra în orașe pe care le iubeam și de a înfățișa Manhattanul în toate cele patru anotimpuri, fiecare oferind priveliști de neuitat. Tocmai de aceea susțin că, pentru mine, munca la un film este cea care-mi dă aripi. Munca în sine, trezitul dis-de-dimineață, filmările, colaborarea cu bărbați și femei talentate, rezolvarea unor probleme care nu sunt fatale dacă nu reușești să le rezolvi, alegerea unor costume frumoase și a unei muzici minunate. Când totul se încheie și filmul este gata, mă întreb: cât de mult m-am apropiat de realizarea, de îndeplinirea acelui vis pe care l-am avut stând în pat și creând furios personaje și situații? Măcar 50%? A ieșit ceva extraordinar? După un film întotdeauna trec mai departe. Nu mă mai gândesc la el, nu-l revăd, nu păstrez suvenire, fotografii, nici măcar copii video. Când cei de la Turner Classic Movies au invitat un grup de critici să vizioneze și să discute Annie Hall și m-au invitat să particip – țineți cont că-mi place mult TCM –, am refuzat, fiindcă nu mă interesa să stau acolo și să mă întorc în trecut.

Oamenii mă întreabă dacă mă tem că mă voi trezi într-o dimineață și voi constata că mi-a dispărut simțul umorului. Răspunsul este nu, fiindcă a avea haz nu e ca o cămașă pe care vrei s-o îmbraci, dar nu știi unde-ai pus-o. Ori ai haz, ori nu ai. Dacă ai, ai, nu e un lucru pe care-l

pierzi sau o amnezie de moment. Dacă m-aș trezi și n-aș mai avea haz, n-aș mai fi eu. Asta nu înseamnă că nu te poți trezi cu toane, când urăști lumea, ești furios pe prostia oamenilor, universul ți se pare fără sens, reacție pe care mărturisesc că o am regulat, în fiecare dimineață, dar care îmi stimulează simțul umorului, nu-l anihilează. Ca și Bertrand Russell, simt o mare tristețe în ceea ce privește specia umană. Spre deosebire de Bertrand Russell, nu mă pricep la diviziunea lungă. Poate nu reușesc să transform suferința mea în artă sau filosofie autentică, dar scriu replici bune, care îți distrag atenția, cel puțin pe moment, și te fac să uiți, cel puțin pe moment, consecințele iresponsabile ale Big Bangului.

Niciodată n-am considerat că a avea copii biologici înseamnă să le faci o favoare. Sofocle spunea că să nu te naști este, poate, cea mai mare binefacere dintre toate. Nu sunt sigur că ar fi spus asta dacă l-ar fi ascultat vreodată pe Bud Powell cântând „Polka Dots and Moonbeams". Eu și Soon-Yi am preferat să adoptăm doi orfani, deja abandonați în acest spital de psihiatrie care se învârte în jurul soarelui, ca să le oferim o viață mai bună. Și am reușit. Sunt un tată foarte iubitor, căruia îi plac copiii. Mereu mi se pare că Soon-Yi e prea severă cu fetele și mă crede prea îngăduitor, ea însă cunoaște mai bine decât mine mecanismul supraviețuirii. Este mai practică. De exemplu, n-aș rezista nici o săptămână într-un lagăr de concentrare fără Buf-Puf.[104] În cazul lui Soon-Yi, după două zile Gestapoul i-ar aduce micul dejun la pat.

Și astfel toate lucrurile importante: educația copiilor, tabăra de vară, slujbele pe timp de vară, excursiile, doctorii, meditatorii, lecțiile și nopțile petrecute la prietene, Soon-Yi le rezolvă cu o eficiență prusacă. Mai lipsesc cicatricile în urma unui duel. Eu le îmbrățișez, le dau bani, nu le refuz nimic și doar îmi fac griji că va sosi un moment în care ne vor omorî, pe mine și pe Soon-Yi, în somn, din cauza unei psihoze genetice. Soon-Yi nu lipsește de la nici o ședință cu părinții sau la vreun eveniment organizat de școală, pe care eu le găsesc extrem de plictisitoare. Eu particip ca să demonstrez că-mi fac datoria de părinte, dar, în timp ce profesoara vorbește în legea ei, încerc să inventez tot felul de scuze ca să nu fiu cooptat într-un complet de jurați. Să spunem că subiectul abordat este ce va studia Manzie sau Bechet în semestrul următor. De parcă m-ar interesa dacă vor trebui să citească Silas Marner sau să disece o broască. Eu stau cuminte și mă lupt degeaba cu plictiseala mea cronică în timp ce profesoarele se exprimă numai în termeni academici și, când se termină ședința, iar eu de-abia aștept să ajung în Chinatown și să golesc o farfurie cu „Furnici în copac"[105], întotdeauna se găsesc părinți pe care-ți vine să-i strângi de gât, care pun întrebări și mă împiedică să ajung la masa mult visată. „La orele de științe ale naturii se va preda doar o versiune a reproducerii sau și cea

cu barza?“ „Ca să termine școala, copiii vor trebui să știe să citească și să scrie?“ „Fiica mea vrea să se facă terorist, trebuie să învețe să cânte la vreun instrument?“ Bineînțeles că simți că trăiești de-abia când îți vezi copilul pe scenă la un concert cu clopoței. Dar merită tot efortul, fiindcă sunt atât de drăgălași.

Așadar, ca răspuns la întrebarea pe care nu mi-ați pus-o, niciodată nu m-am trezit speriat că-mi voi pierde simțul umorului și nici n-am fost în pană de inspirație. Harry Block, protagonistul filmului Viața lui Harry, era în pană de idei. Mi-a plăcut filmul și, dacă vedeți distribuția, e ca o echipă cu vedete, alcătuită din actori și actrițe talentate, cu care mai lucrasem sau cu care am avut privilegiul de a lucra prima dată. Îmi amintesc că, înainte de a începe filmările, m-a vizitat Mariel Hemingway, care mi-a spus că vrea să joace din nou; divorțase și ajunsese la concluzia că marea realizare a vieții ei era rolul din Manhattan. La momentul acela n-aveam nimic pe măsura valorii ei, doar un rol pe care încă nu-l dădusem nimănui, dacă n-o deranja că e prea mic. N-a deranjat-o și, ca de obicei, a jucat excelent. Am revăzut-o cu plăcere, iar peste ani am luat cina la Cipriani.

Mariel era preocupată de un stil de viață sănătos, atât pentru ea, cât și pentru alții. Mi-am adus aminte de momentele când am fost la ea în Ketchum, Idaho, de munți și de zăpadă, cum mă uitam pe geam la ea în timp ce sărea pe o trambulină în gerul din curte, o femeie de 1,83, frumoasă, sănătoasă, talentată, atletică, o adevărată zeiță blondă, și regretam că Leni Riefenstahl[106] nu era acolo ca s-o vadă. Apoi m-am gândit la bunicul ei, care, la doar câțiva pași mai încolo, s-a trezit într-o dimineață, a luat pușca de vânătoare, a lipit-o de tâmplă și a apăsat pe trăgaci, și cum, pornind de la asta, m-am întâlnit cu Louise și m-am îndrăgostit nebunește de ea, cum Louise era fosta mea soție acum, iar eu eram în vizită la Mariel și împărțeam o baie cu fiul lui Ernest și eu nu voiam să împart baia cu un tip, indiferent câți tauri curajoși văzuse taică-său murind și nu mai știam unde voiam să ajung cu gândurile astea, doar că viața e prea ironică să o poți înțelege.

La Viața lui Harry am lucrat din nou cu Judy Davis. Mai lucrasem cu ea la Soți și soții, o colaborare care mă cam speriase. De ce? Fiind o actriță atât de mare, Judy pur și simplu mă intimida. N-am vrut să-i mărturisesc nimic, să-i spun adevărul gol-goluț: că sunt un tip absolut neinteresant, superficial și că-i dezamăgesc pe toți cei care ajung să mă cunoască mai bine. În consecință, n-am vorbit niciodată cu ea și nici ea, simțind instinctiv că n-am ce să-i spun, n-a vorbit cu mine. Așa că am făcut câteva filme împreună, unde o salutam dând din cap, la probele de costume, cu un surâs firav pe buze, pe urmă o vedeam doar când apărea pe platou. Strigam „Motor!“, ea își juca rolul, mereu la superlativ,

impresionantă, sexy, imprevizibilă. „Stop!“, „Excelent, trecem la scena următoare“. Ea pleca și o vedeam mai târziu, în aceeași zi sau în următoarea sau peste o săptămână, cu aceeași tăcere între noi. Mottoul meu este: Angajează-i pe cei mai buni și dă-le mână liberă.

S-a scris că sunt un tip renascentist. Bineînțeles, cei care au scris asta nu se refereau la Renașterea italiană, ci la Renașterea din Govind Ghat[107], unde turmele de iaci se întorc pe povârnișurile înghețate. Dar, în ton cu această imagine culturală, m-am hotărât să merg cu trupa de jazz într-un turneu prin Europa. Ca amator devotat, mi-am modelat (citiți am furat) stilul de la mari clarinetiști din New Orleans precum George Lewis, Johnny Dodds, Albert Burbank, Sidney Bechet. Problema mea nu era doar că-mi lipseau patosul, urechea muzicală și ritmul, ci că nu știam ce-i modestia și cântam neînfricat de parcă aș fi avut ceva de spus. Și totuși aveam spectatori, iar când Eddie Davis, liderul nostru și un maestru al banjoului, a propus să mergem într-un turneu prin Europa, eu, ca unul care nu-și dă seama cât de prost e, am acceptat fără să ezit măcar o clipă, cu încrederea celui care habar n-are pe ce lume trăiește. Am exersat și am exersat, schimbând mușțiucurile și registrele, fără să-mi dau seama că nu instrumentul era de vină că sunam ca un cocoș pe amfetamine. S-a hotărât, cred că la inițiativa lui Jean Doumanian, să filmăm acest turneu. Jean a angajat-o pe Barbara Kopple, una dintre cele mai bune documentariste, ca să ne însoțească și să ne filmeze pe scenă și în afara scenei pentru o capsulă a timpului, în caz că Institutul Smithsonian ne cerea așa ceva.

Rezultatul a fost Wild Man Blues, și, cum era de așteptat, în ciuda prestației mele muzicale, Kopple a realizat un documentar foarte bun. L-am văzut și mi s-a părut profund, amuzant și corect. Cred că sunt puțin subiectiv, fiindcă, personal, n-am părut chiar atât de ridicol. Am fost, ca în viața de toate zilele, inofensiv și ușor amuzant; cât despre felul în care am cântat, Barbara a separat cu grijă grâul de neghină, folosind pumnul de grâu în câteva cadre.

După cum știe oricine l-a studiat pe Heisenberg, când o cameră de luat vederi te urmărește peste tot, în fiecare secundă, om fiind, te porți altfel, dar, la un moment dat, este imposibil să nu-ți pierzi controlul și să nu te porți ca un bufon. Din fericire, prin miracolul montajului, grobianismul meu apare doar în treacăt. Soon-Yi face o figură frumoasă și, într-un articol despre film în New York Times, autorul respinge ideea că eu, fiind mai în vârstă și mai cunoscut, sunt cel care dă tonul relației noastre – dimpotrivă, Soon-Yi este cea care, ca să-l citez pe autor, pare că face legea. E adevărat că Soon-Yi are o personalitate foarte puternică și ia toate deciziile în probleme care au impact asupra vieții noastre, cum ar fi unde locuim, câți copii avem, cu ce prieteni ne întâlnim, cum

ne cheltuim banii, dar eu sunt șeful când e vorba de cum și când vom călători în spațiul cosmic.

Turneul de jazz a avut un succes răsunător. Am cântat cu casa închisă, iar locurile în care am dat spectacolele au fost frumoase și impresionante: săli de operă, săli de concerte. În fața hotelului s-au adunat o mulțime de oameni și, după ce m-am asigurat că nu erau înarmați cu pene și smoală, i-am salutat personal. La fiecare concert am avut o grămadă de bisuri. Odată, la Milano, când a căzut curentul și am cântat pe întuneric, am fost aplaudați frenetic. În seara următoare am primit o plachetă de la unitatea de pompieri din localitate, poate pentru vitejia de care am dat dovadă. Bineînțeles că am făcut-o pe eroul exact ca Bob Hope și l-am întrebat pe comandant în timp ce-mi înmâna placa: „Oare lașii ce fac în seara asta?“ N-a râs, dar cred că nu vorbea prea bine engleza.

De fiecare dată când revăd linia orizontului în New York mă încearcă o emoție deosebită, în plus, de data asta, la întoarcere, am nimerit tocmai când Juliet se ocupa de distribuție. Am intitulat filmul Celebritate și l-am făcut alb-negru. Pe șefi îi apucă bâțâiala când le spui că vrei să faci un film alb-negru, dar le trece când amintești de Taurul furios, Lista lui Schindler, Manhattan, ca să dau doar câteva exemple. Spectatorii au impresia că alb-negru înseamnă un produs inferior când, de fapt, este o decizie de ordin artistic. Și costă la fel de mult. Filmările la Celebritate au decurs fără incidente; îmi amintesc că în ultima zi, sau pe aproape, Melanie Griffith, o actriță talentată, trebuia să stea într-un cinematograf cu cel care juca rolul soțului ei. Soțul trebuia să stea lângă ea doar câteva secunde, nu avea nici o replică și apărea doar în scena aceea. Am umplut sala și am ales un figurant potrivit care să stea lângă Melanie în rolul soțului. Dar, când să filmăm, Melanie mi-a spus că nu-i place figurantul pe care-l alesesem și că nu s-ar mărita niciodată cu unul ca el (am avut grijă să nu-i spun tipului). I-am explicat că nu trebuie să se mărite cu el și să trăiască împreună tot restul vieții, ea însă a ținut-o pe-a ei. Reacția m-a impresionat, demonstrând cât de mult intră actorii în pielea personajelor. Așa că am ales alt figurant cu care să se mărite și au trăit fericiți până la adânci bătrâneți. Am avut privilegiul să lucrez cu Kenneth Branagh și, în sfârșit, cu Joe Mantegna, pe care-l văzusem și-l admirasem în piesa lui Mamet, Glengarry Glen Ross. Judy Davis a fost, desigur, minunată și, fiindcă între timp făcuserăm mai multe filme împreună, eram hotărât s-o salut, dar m-am pierdut cu firea când nu și-a amintit cine sunt.

OK, de ani buni Sean Penn îmi tot trimitea mesaje în care-mi spunea cât de mult și-ar dori să lucreze cu mine, dar, de câte ori îl anunțam că am un rol pentru el, mă refuza. Apoi, într-una din zile, i-am trimis un

scenariu despre un chitarist de jazz, un virtuoz cu o personalitate complicată, și, în sfârșit, i-a plăcut. Samantha Morton joacă rolul tinerei mute de care se îndrăgostește Sean, și astfel Sean este nominalizat prima dată la premiul Oscar, după o lungă așteptare. La Acorduri și dezacorduri, Santo a trebuit să dea impresia că filmasem prin toată țara, doar că eu n-am pus piciorul în afara Manhattanului. Nu că m-ar deranja să dorm departe de casă, la hotel, desigur numai dacă cearșafurile sunt din bumbacul cel mai fin, ca pânza de păianjen, iar înainte de culcare soția mea își lipește de mine întreaga garnitură de celule într-o poziție pe care Saul Bellow a descris-o atât de inspirat – ca două linguri. Din prima zi în care Soon-Yi s-a mutat la mine am devenit un cuplu inseparabil – în 25 de ani n-am dormit nici măcar o singură noapte separat. Și nici prea multe mese n-am luat separat. Luăm micul dejun, prânzul și cina împreună aproape în fiecare zi. Aţi zice că am epuizat de mult subiectele de discuție, dar, întrucât vremea se schimbă mereu, avem despre ce vorbi.

Cina o luăm aproape întotdeauna cu copiii sau cu prietenii la un restaurant, unde Soon-Yi comandă ignorând sfaturile medicilor. Eu, pe de altă parte, din rațiuni de sănătate, am grijă să nu mănânc nimic din ce-mi place. Apoi revenim acasă, spun o rugăciune la marginea patului în care-l implor pe Dumnezeu să-mi dea un semn că e acolo sus, poate doi-trei cai învingători la curse. Soon-Yi este, bineînțeles, în baia ei, în care urmează ritualul abluțiunilor, ce include și un borcan mare cu ochi de triton. În sfârșit, luminile se sting, o îmbrățișez și adorm cu zâmbetul pe buze, gândindu-mă cât de diferit ar fi stat lucrurile dacă m-aș fi născut cu 6 000 de ani mai devreme, în Arctica, și mi-ar fi plăcut carnea de balenă.

La viața mea, am scris gaguri pentru comedianți care apăreau în cluburi de noapte, am scris pentru radio, un scheci pentru mine, pe care l-am prezentat într-un club de noapte, pentru televiziune, am apărut în cluburi și concerte, la TV, am scris și regizat filme, am scris piese de teatru și le-am regizat, am fost vedetă pe Broadway și am regizat o operă. Am făcut orice, de la un meci de box cu un cangur, la TV, la regia unei opere de Puccini. Toate astea mi-au oferit prilejul de a cina la Casa Albă, de a juca baseball cu jucători din liga mare pe Dodger Stadium, de a cânta jazz la parade și la Preservation Hall din New Orleans, de a călători prin toată America și prin Europa, de a întâlni șefi de stat și tot felul de bărbați și femei talentate, bărbați spirituali și actrițe fermecătoare. Cărțile mele au fost publicate. Dacă aș muri acum, nu m-aș plânge – cum nu s-ar plânge o mulțime de alți oameni.

Protagonistul romanului Moby Dick de Herman Melville (n.tr.)

Hillary Clinton, contracandidata lui Donald Trump la alegerile prezidenţiale din SUA, în 2016 (n.tr.)

Aluzie la Alfred Damon Runyon (1880–1946), jurnalist şi autor de proză scurtă, care a descris în termeni pitoreşti lumea Broadwayului. (n.tr.)

Insula Manhattan (n.tr.)

Manual de proceduri parlamentare scris de Henry Martyn Robert, cel mai folosit în SUA (n.tr.)

Pseudonimul lui Arthur Fellig, fotograf şi fotoreporter (n.tr.)

Jucător şi antrenor de baseball (n.tr.)

Sistem unic de exerciţii care include principii de mişcare din yoga, dans, gimnastică şi tai chi (n.red.)

Bureţi de faţă (n.tr.)

Specialitate chinezească din tăiţei, carne de porc tocată, sos de soia, orez şi pastă de fasole (n.tr.)

Regizoare germană, cu un rol determinant în propaganda nazistă (n.tr.)

Oraş din India, aproape de un loc de pelerinaj pentru hinduşi (n.tr.)

Singura ocupație, în afară de cele menționate mai sus, care m-a interesat vreodată a fost o viață de infractor, de cartofor, de escroc, de șarlatan, și chiar am avut ocazia să interpretez un infractor mărunt în comedia mea Escroci de mâna a doua.

În Escroci de mâna a doua am avut norocul să joc cuTracey Ullman, un comediant extraordinar, pe care sunt sigur că o știți fără s-o mai laud eu, și cu un grup de inși, unii de-a dreptul hilari. Iată cine-mi spuneau replicile: Michael Rapaport, unul dintre actorii mei preferați, plus Jon Lovitz și, desigur, Elaine May. Pe Elaine o știu de când a venit la New York împreună cu Mike Nichols. Am avut același manager, Jack Rollins. Am vrut să scriu pentru ei înainte să devin comediant, dar n-au avut nevoie de mine. Când am făcut primul film, Ia banii și fugi, i-am propus lui Elaine să joace în el, ea însă m-a refuzat scurt, spunând: „Nu pot, mi-am scrântit gâtul“. De-a lungul anilor, drumurile noastre s-au intersectat de multe ori, am lucrat amândoi în teatru, contribuind cu piese într-un act pentru un spectacol alături de David Mamet și, mai târziu, de Ethan Coen. Oricum, Elaine a acceptat să joace în Escroci de mâna a doua și de atunci am mai colaborat la o emisiune TV pe care am regizat-o eu. Ideea e că Elaine se numără printre puținii oameni care chiar au haz.

Sigur, sunt mulți care câștigă o pâine din comedie. Mulți sunt amuzanți. Despre unii se spune că sunt genii, deși nici pomeneală de așa ceva. Unele dintre așa-zisele genii nici măcar n-au vână de comediant. Există însă și grupul restrâns al celor care au umor cu carul. O chestie de gust, bineînțeles, fiecare cu părerea lui. Eu n-am nici un interes să-i împart pe cei din branșă în talentați și netalentați. Și nici nu mă interesează părerea altora. Cel mai bine e să rămână fiecare cu preferații lui și să nu ne certăm degeaba. Dar, pentru posteritate, consemnez în acest document personal că, pentru mine, Groucho Marx, W.C. Fields și Elaine May sunt indiscutabil cei mai amuzanți, iar S.J. Perelman este cel mai mare comediant de când mă știu pe acest pământ. A, să nu-l uit pe Pogo. Benzile desenate ale lui Walt Kelly sunt geniale. Mai sunt și alții, dar haideți să trecem mai departe.

Personajul negativ din Escroci de mâna a doua a fost superb interpretat de Hugh Grant. A fost atât de elegant, servil, calculat, nonșalant, într-un cuvânt un personaj negativ fermecător. Filmul a avut încasări consistente. Se pare că poveștile mele despre infractori au dat bine la public.

Undeva, în ceea ce Tennessee Williams a numit „acest marș întunecat“, am primit un telefon de la Jeff Katzenberg care m-a întrebat dacă aș

vrea să fiu vocea furnicii principale dintr-un film de desene animate intitulat Furnicile. Cu ani în urmă jucasem rolul unui spermatozoid și, în discuțiile despre cine ar fi potrivit în rolul unei insecte, cineva m-a propus pe mine. Jeffrey mi-a spus că va fi cel mai ușor rol pe care l-am jucat vreodată, plus că mă voi distra de minune. Tot ce trebuia să fac era să citesc într-un studio în timp ce tehnicienii mă înregistrau. Jeffrey mi-a fost mereu simpatic, motiv pentru care am acceptat. Până la urmă am constatat că nu era deloc ușor și nici amuzant. A fost o treabă dificilă, obositoare, care m-a plictisit la culme și, la final, m-am jurat să nu mai fac așa ceva niciodată și nici n-am mai făcut. Oricât de simpatic îmi era Jeffrey, am zis pas când a venit cu altă ofertă – vocea altei insecte de grădină. În plus, mă temeam să fiu distribuit în același gen de roluri.

Le-am făcut pe plac unora, având apariții scurte sau roluri mici când am simțit că pot fi de ajutor. Am avut apariții scurte, una pentru Stanley Tucci, una pentru prietenul meu Douglas McGrath și una pentru o tipă total necunoscută. O franțuzoaică din Paris voia să mă joc pe mine într-un film franțuzesc pe care-l regiza și, fiindcă era primul ei film, iar filmarea nu dura decât o oră, și dacă tot eram la Paris, am dat o fugă până la ea și am făcut tot ce mi-a cerut. Nu-mi place să mă văd în filme, așadar n-am văzut nici unul dintre ele, cum n-am văzut nici Picking Up the Pieces, un alt film în care am jucat, și despre care eram sigur că va câștiga un Oscar pentru Cea mai incredibilă risipă de celuloid din anul 2000.

Interesant, în filmul acela am jucat alături de Sharon Stone. Sharon a avut un rol minuscul în Amintiri la Stardust Hotel, apoi a apărut și în filmul lui John Turturro, Un gigolo ofilit, unde eu am avut un rol consistent. Am jucat în trei filme cu Sharon Stone, și ea este prima care v-ar spune că nu s-a înfiripat nimic romantic între noi. Întotdeauna mi s-a părut o actriță foarte bună și foarte frumoasă, dar m-am întrebat de ce, în momentul în care afla că vom face parte din aceeași distribuție, venea pe platou cu ditamai parul. Mi-a plăcut să lucrez cu John Turturro fiindcă e un regizor minunat, știe să îndrume actorii, așadar am simțit că sunt pe mâini bune. Am văzut filmul. Am fost nevoit. Turturro a insistat și s-a așezat lângă mine în sala de proiecții. Când s-au aprins luminile, i-am spus binemeritatele cuvinte de încurajare.

A fost foarte greu să alcătuiesc distribuția la Blestemul scorpionului de jad fiindcă toți actorii cărora le-am oferit rolul principal m-au refuzat. Așa că a trebuit să-l joc eu; în consecință, eu sunt veriga slabă din film. Distribuția a fost magnifică. Cum era de așteptat, Dan Aykroyd și Helen Hunt s-au întrecut pe ei, iar Charlize Theron este o forță a naturii, extrem de versatilă. Și hop și eu. Un rol pe măsura lui Jack Nicholson sau Tom Hanks, în nici un caz pentru mine, oricât de mult am încercat.

Filmul a avut un succes modest, în pofida prezenței mele echivalente cu nuca în perete, dar interesant e că reacția publicului adesea diferă de la țară la țară, motiv pentru care în Spania filmul a avut un succes de invidiat. E fascinant cum o cultură sau alta reacționează la același material. Un film umple sălile în Argentina, dar nu și în Anglia. Altul entuziasmează spectatorii în Germania, dar îi lasă reci pe cei din Australia. Unul face bani în Japonia, dar în Brazilia e pe patul de moarte. Tocmai acest gen de constatări a redus la minimum invitațiile la dineuri, dar, una peste alta, Blestemul scorpionului de jad, nu știu de ce, le-a vorbit spaniolilor pe limba lor.

Pe mine cel mai mult m-a dezamăgit Final ca la Hollywood. Mie mi s-a părut amuzant, dar nu s-a descurcat prea grozav la casele de bilete. Ideea a fost amuzantă, eu am exploatat-o cum trebuie, protagonista, Téa Leoni, a fost minunată, ceilalți actori nu s-au lăsat mai prejos, a fost un scenariu ofertant. Regizorul de film orbește psihosomatic și, nevrând să rateze șansa de a face un film prin care să-și răscumpere păcatele, înaintează pe bâjbâite, prefăcându-se că vede. În mâna lui Chaplin sau a lui Buster Keaton, probabil filmul ar fi fost o capodoperă. Chiar și în a mea, a avut haz – cel puțin asta le spun celor din jur.

La filmul acela l-am concediat pe Haskell Wexler. Pentru mine era un operator genial, dar la fața locului am descoperit că e infantil, mă călca pe nervi ca un copil răzgâiat, și încă de la început mi-am dat seama că, dacă era să avem un dezacord de ordin talmudic înainte și după fiecare scenă, nu mai terminam filmul niciodată. Mi-a părut rău, fiindcă așteptasem cu nerăbdare să lucrez cu un om atât de talentat, dar este clar că nu eram pe aceeași lungime de undă.

Și astfel, dragii mei, după atâția ani, iată că încă mai scriam despre Louise. Sfaturi în dragoste a fost titlul filmului, cu Christina Ricci în rolul unei tinere pe cât de apetisantă, pe atât de lipsită de prejudecăți; și chiar era apetisantă. Jason Biggs a jucat cu mult șarm o versiune de-a mea mult mai tânără, iar eu am jucat o versiune exagerată a lui David Panich, scriitorul în compania căruia am petrecut mai multe veri în Tamiment. Panich a avut o influență extraordinară asupra mea în acele zile în care am discutat pe îndelete despre viață, dragoste, artă, moarte; doi poeți sensibili, prea fragili pentru acest Sturm und Drang prea răspândit pe tristul nostru glob, două suflete pierdute care căutau răspunsuri sau o filosofie viabilă și care găseau o oarecare alinare mulțumită muzei Thalia, momente, din păcate, prea scurte, ca să poată stăvili perpetua noastră hemoragie psihologică. (Încep s-o iau pe arătură ca tânărul Werther.) Dar iată-ne, doi nesuferiți debusolați, încercând cu disperare să găsească un punct de sprijin, unul deja după

o perioadă petrecută în cămașă de forță, celălalt îndreptându-se, logic, spre una, dar salvat de gene mai grosolane.

Viața mi se părea tragică sau comică după nivelul glicemiei, dar mereu fără sens. Mă simțeam ca un tragedian prins în corpul unui comic. Un Milton mut, fără glorie. Mă refer la Milton Berle, desigur.

Între timp, Sfaturi în dragoste n-a adus mare profit, iar eu am trecut la un nou film, Melinda și Melinda, sperând să văd o poveste și câteva personaje din două perspective, una comică și una tragică. Filmul a fost OK, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Din nefericire, îmi cam pierdeam finanțatorii din cauză că filmele mele nu aduceau bani, dar eu rămâneam pe poziții în privința controlului absolut, de parcă aș fi fost Toscanini. Studiourile, chiar și cele care voiau să lucreze cu mine, erau derutate. Noi nu suntem bănci, vrem și informații. Care e povestea? Care ar fi distribuția? Măcar ascultă-ne și pe noi, dar nu, nici să n-aud. Mai degrabă mă lăsam de filme. Șefii studiourilor, cei cu finanțele, habar n-au despre procesul de creație. Ceea ce nu e un păcat. Cei care fac filme nu știu nici ei aproape nimic. Nu e o știință exactă și fiecare film e o nouă experiență cu probleme unice. Îți folosești creierul, îți folosești experiența ca să faci ceva coerent și, de cele mai multe ori, îți folosești instinctul.

Dar cel puțin artiștii sunt dominați de senzația de nesiguranță, conștienți că nu știu nimic. Majoritatea celor cu finanțele nu știu nimic, n-au nici un pic de instinct, deși adesea cred că știu chiar mai mult decât artistul. Îți dau peste mână, schimbă pe ici, pe colo, chipurile ca să-ți facă un bine, iar produsul final e adesea de zece ori mai prost decât dacă l-ar lăsa pe artist de capul lui. Lasă-l să se înece sau să ajungă la mal, cum i-o fi norocul. Odată-n paște, din pură întâmplare, ulterior prezentată drept o dovadă de înțelepciune, face și directorul executiv o alegere mai bună decât artistul și proiectul iese în câștig. Lucru rar, de cele mai multe ori proiectele fiind date peste cap de intervenția „șefilor“.

Mă refer aici la filmele comerciale. Dacă cineastul este un adevărat artist, un Bergman sau un Fellini, de exemplu, ideile venite din orice sursă, mai puțin din sufletul artistului, sunt de neconceput; chiar și șefii simt asta și fac un pas înapoi. Deși nu eram deloc îndreptățit, întotdeauna m-am purtat de parcă aș fi stat alături de artiști ai cinematografiei și, în ciuda comparației false, pretențiile mele de care țineam cu dinții mi-au adus respectul cuvenit mai degrabă adevăraților maeștri. Dacă vreți să investiți în filmele mele, insistam eu, puneți banii într-o pungă de hârtie maro și vedeți-vă de treabă, iar când apar cu filmul terminat aveți dreptul să-l distribuiți după cum credeți de

cuviință. Dar Hollywoodul se schimba, iar palmaresul meu, deși solid, nu era în ton cu mentalitatea, care câștiga teren, a filmelor cu recorduri de încasări. Iată-mă așadar cu scenariul la Match Point, cu acțiunea în New York, Hamptons și Palm Beach, și nici un doritor cu bani și o pungă de hârtie maro.

Apoi am primit un telefon de la Londra. Niște indivizi mi-au spus că vin cu banii pentru următorul meu opus dacă îl torn acolo. Spre deosebire de mogulii americani, au recunoscut că habar n-au cum se face un film și că nu le e rușine de statutul lor de bancheri. Într-o clipită m-am apucat de scris și foarte curând New Yorkul a devenit Londra, Hamptons a devenit Cotswolds, oamenii nu mai comandau Big Mac, ci Spotted Dick și nici urmă de americanisme în scenariul meu.

Am distribuit-o pe Kate Winslet în rolul principal feminin, iar în cel masculin, pe Jonathan Rhys Meyers. Cu o săptămână înainte de începerea filmărilor, Kate m-a sunat ca să-mi spună că nu poate juca. Prea mult timp departe de copii, era obosită și avea nevoie să stea mai mult cu familia. I-am înțeles prioritățile și am sperat că vom colabora cu altă ocazie, care s-a și ivit. Brusc ne chinuiam să găsim o înlocuitoare, moment în care cineva a pomenit de o tânără pe nume Scarlett Johansson, care era disponibilă. O văzusem în excelentul film al lui Terry Zwigoff, O lume de fantome, unde făcuse o figură frumoasă. I-am trimis scenariul și, în 24 de ore, a acceptat rolul. Avea doar 19 ani când a făcut Match Point, dar calitățile ei erau deja evidente: o actriță incitantă, o adevărată vedetă de cinema, o inteligență ieșită din comun, ageră și amuzantă; când o întâlnești, ești nevoit să dai o luptă aprigă cu feromonii. Nu numai că era talentată și frumoasă; din punct de vedere sexual era radioactivă. Aveai senzația că în orice secundă te va lua de mână, îți va zâmbi și va spune: dacă vrei cu adevărat să încercăm chestia aia, nu e nici o problemă. Am colaborat în câteva filme, unde a fost extraordinară, și sper să mai lucrez cu ea înainte de a muri sau înainte ca senilitatea să mă facă să salivez, dar nu la vederea ei.

Să faci filme în Londra e ca și cum ai realiza filme studențești, în sensul bun. Toată lumea se oferă să ajute. Dacă tipul care aduce mâncarea mută un scaun mai încolo, nimeni nu intră în grevă. Dacă mai ai nevoie de câteva minute de filmare, nu e un capăt de țară, nimeni cu cere să fie plătit în plus; doamna de la machiaj poate servi drept figurantă fără să fie membra unui sindicat. Iar vremea… cerul acela cenușiu este perfect pentru cadre! Nici dac-aș fi vrut n-aș fi putut strica un film ca Match Point. Am avut nevoie urgentă de o înlocuitoare pentru Kate Winslet – pe cine am găsit? Pe Scarlett. Am avut nevoie de vreme ploioasă, am obținut-o. Când am avut nevoie de o zi însorită, hop și soarele. De parcă

zeii cinematografiei încercau să se revanşeze pentru zilele de filmare, nenumărate, în care-şi bătuseră joc de mine.

Nu voi uita niciodată ziua dinaintea filmărilor, când am intrat într-un studio ca să înregistrez introducerea făcută de Jonathan Rhys Meyers din spatele camerelor, la începutul filmului. L-am ascultat citind, împreună cu asistenta mea, Sarah Allentuch, şi la un moment dat am întrebat-o: „Eu am scris cuvintele astea?“ Accentul lui irlandez era atât de frumos încât introducerea mea părea că fusese concepută de un scriitor, şi nu de unul oarecare. De un Dylan Thomas sau James Joyce. La hotel am încercat să citesc rândurile mele cu aceeaşi cadenţă sonoră, dar şi eu, şi Soon-Yi păream că-i facem concurenţă lui Elmer Fudd[108]. De asemenea, am lucrat şi cu Emily Mortimer, al cărei rol, în interpretarea altcuiva, ar fi fost unul şters, ea însă a ştiut cum să-ţi meargă la inimă. Uluitor cum în Match Point toţi actorii şi actriţele, indiferent de mărimea rolului, au dat tot ce au avut mai bun. Filmul acesta a fost o adevărată bucurie pentru mine. Unul dintre puţinele filme care mi-au depăşit ambiţiile.

Tocmai de aceea am revenit la Londra peste trei veri ca să fac Bomba zilei cu Scarlett şi Visul Cassandrei cu Ewan McGregor şi Colin Farrell, şi tot acolo am descoperit-o pe Sally Hawkins. Spun am descoperit-o, fiindcă apărea într-o probă video alături de o altă actriţă pe care o aveam în vedere şi imediat m-a făcut să mă întreb: cine e cealaltă? E nemaipomenită. A fost o mare plăcere să lucrez cu Hugh Jackman şi Scarlett la Bomba zilei, unde, împreună cu ea, am hotărât să pară prostuţă şi fără şarm. Când eşti frumoasă cum e ea, nu te deranjează să apari ca o toantă cu ochelari. Eu am jucat rolul eroului, deşi adevăratul erou a fost jurnalistul interpretat de Ian McShane. Întotdeauna am avut o slăbiciune pentru jurnalişti. Pe lângă cowboy, jazzman, agent FBI, detectiv particular, cartofor şi magician, mi-ar fi plăcut să fiu şi ziarist, un reporter dur, la secţia investigaţii, ale cărui anchete dezvăluie corupţia din primărie sau salvează un tip nevinovat de la spânzurătoare. Asta sau ziarist sportiv, ipostază din care puteam scoate în evidenţă poezia sportului, aproape la fel ca idolul meu, Jimmy Cannon.

Dar soarta a avut alte planuri cu mine, deşi una dintre cele mai frumoase amintiri este noaptea în care am colindat Broadway-ul în compania jurnalistului Leonard Lyons. Acesta avea rubrica lui şi nu se baza pe informaţiile primite de la agenţii de presă, ci testa el însuşi viaţa de noapte a New Yorkului, adunând sute de poveşti, una mai tare ca alta, despre celebrităţile oraşului. El şi soţia lui m-au invitat odată la cină în apartamentul lor din Beresford, când începusem să am succes cu scheciurile mele prin cluburi. Ziua lui de lucru începea la ora 22:00. Şi-a

sărutat soția și, împreună, am pornit pe străzile Manhattanului. M-a dus la Sardi's, la Oak Room din Plaza, la Toots Shor's, apoi la Waldorf și Lindy's, unde a stat de vorbă cu scriitori, actori, actrițe și producători. Am petrecut o noapte la care nu puteam decât să visez când copilăream pe Avenue J în Brooklyn. Uneori, când stau noaptea în pat și nu pot să dorm și nu-mi imaginez cum voi muri, strivit de o mașină sau înghițit de un piton, mă gândesc cu nostalgie la noaptea aceea în oraș cu Leonard Lyons.

O epocă dispărută, când pe Broadway se ridica încet cortina, la 20:40. Primii spectatori, eleganți, cu cravată neagră, amatori pătimași de teatru, umpleau Music Box, Broadhurst, Longacre și Booth. Spectacolele începeau la o oră civilizată, ca să poți cina mai întâi și, după gongul final de la ora 23:00, să poți merge la club. Acesta a fost orașul înainte ca newyorkezii din clasa de mijloc să-l părăsească și să lase Times Square în seama turiștilor. Când taxiurile galbene, mari, aveau scaune rabatabile, înainte de apariția nefericitelor zone pietonale, înainte de pandemia de biciclete. (Dacă citiți povestea Exodului cu atenție, în partea despre cele zece plăgi, chiar după lăcuste, broaște și bube, se menționează bicicletele.) New Yorkul este un oraș în care trebuie să mergi pe jos, iar pe vremea aceea cu 200 de dolari îți cumpărai un costum și un bilet de teatru în primele rânduri. Apropo, Leonard Lyons a fost primul și singurul jurnalist care a avut curajul să includă în rubrica sa gluma despre cartea lui Philip Roth, Complexul lui Portnoy, când un studio a cumpărat drepturile de ecranizare și cineva a întrebat, sceptic: „Cum poți să faci din cartea asta un film?" Iar un tip cu simțul umorului a răspuns: „Cu o cameră mobilă". O epocă puritană, dar Leonard Lyons n-a rezistat și nu pot să-l condamn.

După Visul Cassandrei am părăsit Londra, dar am revenit ca să filmez Vei întâlni străinul din visele tale, unde am avut șansa să lucrez cu Josh Brolin, care mă impresionase în mai multe filme, și cu Gemma Jones și Naomi Watts. Naomi este o actriță de-a dreptul minunată. Înainte de filmul ăsta n-o mai întâlnisem și nici nu mai vorbisem cu ea. A apărut în dimineața în care trebuia să turnăm o scenă cu ea, pe la mijlocul filmărilor. Scena cea mai grea, de fapt, cu mare încărcătură emoțională. A venit, fără emoții, fără teamă, întruchiparea justificată a încrederii de sine. Ne-am salutat, am dat mâna, apoi Naomi a jucat scena aceea atât de dificilă rapid și perfect, trecând printr-o întreagă gamă de emoții intense. Am spus „Stop!", ea a zâmbit și a plecat să ia prânzul. Trebuie să recunosc că Naomi nu este doar o vedetă de cinema extraordinară, de o frumusețe unică, ci are și cei mai sexy incisivi din showbiz.

Filmul cu Naomi a fost al patrulea pe care l-am făcut în Londra, dar înainte de el am făcut încă două. (Știu că sar de la una la alta, dar

încercați să mă urmăriți.) Am petrecut o vară în Spania, unde am turnat Vicky Cristina Barcelona, cu Scarlett, Penelope Cruz, Rebecca Hall, Patricia Clarkson, Chris Messina și Kevin Dunn. Ca să nu mai vorbesc de Javier Bardem, unul dintre cei mai buni actori de film. Ce distribuție! În ciuda unei depresii în care auzeam voci ce mă îndemnau să-i învinge pe englezi la Orleans, știam că va ieși un film bun. Pe lângă talentul actoricesc, pe cât de mare, pe atât de complex, Penelope este și una dintre cele mai sexy ființe de pe planetă, iar cuplând-o cu Scarlett valențele erotice ale celor două femei s-au ridicat la puterea a treia. Deplin meritat, Penelope a câștigat un Oscar pentru rolul ei. Am vrut o categorie de vizionare R[109] pentru filmul nostru, dar am primit doar un PG[110], comisia considerând că am tratat cu mult bun-gust scenele de sex dintre cele două femei. Prima dată în viață când acuzația de bun-gust ne-a afectat încasările.

Am petrecut alături de familia mea o vară de vis în Barcelona, unde am avut plăcerea de a lua masa la Ca L'Isidre ori de câte ori am avut timp, o experiență culinară de neuitat. Am filmat câteva scene în Oviedo, un orășel cu vreme londoneză și o atmosferă fermecătoare. Am vizitat prima oară Oviedo când am fost anunțat că voi primi Premiul Prințului de Asturias. Am sărit peste el în primul rând fiindcă nu mă interesează premiile și în al doilea rând fiindcă, deși nu-mi place să-i ofensez pe cei care sunt îndeajuns de drăguți ca să-mi acorde un premiu, nu accept nici unul unde prezența mea este necesară la decernare.

Câțiva ani mai târziu, cei de la Globurile de Aur au vrut să-mi dea și mie unul pentru întreaga activitate, ceea ce însemna că trebuia să-l primesc personal. Am sărit și peste el. Peste două zile mi-au zis că mi-l dau și fără să fiu prezent. Am fost de acord. Nu mă uit niciodată la acest gen de ceremonii și, dacă nu trebuie să particip la ele sau să le urmăresc, iar organizatorii chiar vor să-mi dea un premiu, nu sunt chiar atât de necioplit încât să fac nazuri. Diane Keaton l-a primit în numele meu. Emma Stone a prezentat-o frumos. N-am văzut ceremonia, dar, întrucât amândouă sunt ireproșabile în viața de zi cu zi, sunt sigur că și prestația lor a fost la fel. Așadar, într-o primă fază am sărit peste Premiul Prințului de Asturias. Era prima oară când auzeam de Oviedo și nu voiam să merg, cu alte cuvinte lăsați-mă-n pace, e un meci la televizor. Pe neașteptate am primit un telefon de la distribuitorul nostru de filme din Spania, panicat. Nu-l poți refuza. E cel mai important premiu din Spania, râvnit în toată Europa. Îl decernează prințul și regina. E Nobelul lor. Imediat am bănuit că era vorba de o greșeală de transcriere. Un amărât de conțopist, cu mânecile pătate de cerneală, avea s-o ia pe cocoașă fiindcă îmi trecuse numele pe lista laureaților.

Dar nu; după mai multe cercetări am ajuns la concluzia că nu era o greșeală. Salt în viitor: sunt îmbrăcat în smoching, alături de persoane care au inventat internetul sau au conceput teorii economice, s-au remarcat în domeniul artelor, precum Daniel Barenboim, acest simbol al muzicii clasice, și Arthur Miller. Da, voi primi aceleași onoruri ca autorul piesei Moartea unui comis-voiajor. Din nou, cred că e o mare greșeală. Ceva nu-i în ordine cu filmul ăsta. Familia mea dă mâna cu regina și cu prințul Spaniei, care ulterior vor lua cina cu noi, acasă, în New York. Ce caut eu cu oamenii ăștia? Sunt complet derutat. În fața casei noastre, pe Strada 92, sunt mai multe mașini, serviciile secrete verifică subsolul, acoperișul și grădina noastră. La urma urmei, prințul, viitorul rege al Spaniei, vine să ia cina cu noi, dar asta se va întâmpla mai târziu.

Acum eram în Oviedo și Arthur Miller a propus să luăm prânzul împreună, doar noi doi, ca să discutăm pe îndelete. Iată-mă luând prânzul cu scriitorul care împărțea cu Tennessee Williams sanctuarul din apartamentul meu din Brooklyn. Și, oameni buni, de parcă viața n-ar fi fost îndeajuns de nedreaptă cu mine, iată că am primit același premiu pentru întreaga activitate ca și el. Un prânz în compania lui Arthur Miller nu mi-l puteam imagina decât în copilărie, în tinerețe, sau chiar cu o săptămână în urmă. Am pus un milion de întrebări și-mi amintesc cu multă claritate că Miller a confirmat că, într-adevăr, viața nu are nici un sens. I-am spus ce cred despre moarte. E ca atunci când ești obișnuit să te trezești regulat la o anumită oră în fiecare dimineață, să zicem la opt, dar într-una din zile trebuie să te întâlnești cu cineva la șapte, ceea ce înseamnă că trebuie să te trezești la șase ca să ajungi la timp. Așa că noaptea nu dormi deloc bine știind că trebuie să te trezești devreme și că ceasul va suna la ora șase. În cazul meu, îmi strică tot somnul, asta dacă apuc să închid un ochi. Prin urmare, viața mea e distrusă știind că într-una din zile ceasul îmi va suna și eu va trebui să plec, îmi iau adio de la liniștea sufletească, în timp ce mă întorc când pe-o parte, când pe alta în restul zilelor existenței mele, așteptând să vină ora. I-am explicat asta marelui dramaturg, care era de mult concentrat asupra profiterolului, stimulat probabil de metafora mea. Îmi amintesc că acum câțiva ani m-a întrebat dacă aș vrea să-i regizez piesa TV, Playing for Time, cu Vanessa Redgrave. Din păcate contractul meu exclusiv cu UA nu-mi permitea. Dar important e că lui Miller îi plăcea munca mea. Am avut mare noroc, aproape toți idolii mei mi-au dat impresia că le-a plăcut ce făceam: Groucho, Perelman, Ingmar, Tennessee Williams, Miller, Kazan, Truffaut, Fellini, García Márquez, Wisława Szymborska, ca să numesc doar câțiva. Dacă nu cumva e o glumă, toți sunt la unison. Hmm. Ca atunci când cei din Oviedo mi-au ridicat o statuie în piața orașului. Nu m-au întrebat, nu mi-au spus nimic, pur și simplu au ridicat o statuie în onoarea mea. Aveam senzația

că sunt în Cocoșatul de la Notre Dame, unde se organizează un fel de nuntă a prostului și lumea își bate joc de o ființă tristă – în anul acela ghiciți cine a fost ființa.

Dacă par cinic, pesimist și mizantrop, să știți că am lucrat cu un maestru al cinismului, Larry David. Pe platourile de filmare la Ce-o fi o fi am discutat puțin despre cei care fac stand-up comedy. Când mă gândesc la anii în care am lucrat prin cluburi de noapte, trebuie să spun că bărbații și femeile care se ocupă cu așa ceva mă depășesc cu mult. Singurele reproșuri pe care le am sunt, unu, mulți apelează, inutil, la glume obscene. Atenție, am spus inutil. Nu mă deranjează o glumă obscenă dacă se încadrează în scheci, dar, începând cu anii 1960, când limbajul a devenit mai slobod, e jenant să auzi cum comicii își presară materialul cu așa-zisele cuvinte deocheate. Poate cred că așa par mai dezinvolți, mai la modă, mai liberi în exprimare, când, de fapt, și-ar putea prezenta materialul fără să folosească acest limbaj deplasat, anapoda, care sună forțat, ca nuca-n perete. Mai e și acest nou clișeu al prezentării. În tinerețea mea, comedianții apăreau pe scenă și clișeul lor era: „Bună seara, doamnelor și domnilor". Majoritatea comicilor erau bărbați și de obicei purtau smoching. Erau isteți, improvizau când nu spuneau glume cumpărate de la unii ca mine și uneori încheiau cu un cântec. „De asta spun: When you're smiling…"

În ziua de azi, comedianții apar pe scenă, iau microfonul și măsoară scena în lung și-n lat țipându-și textele și din când în când, Doamne-ajută!, se apropie de un scaun sau o masă plasată chiar în mijloc, cu o sticlă de apă, din care beau. Oare de unde au apărut toți comicii ăștia cu setea-n gât? În viața mea n-am văzut un prestator de monolog care să leșine din cauza deshidratării. Actorii joacă ore întregi Shakespeare, fără ca Hamlet sau Lear să se furișeze după o draperie ca să-și potolească setea, dar la televizor apare câte un tip chipurile amuzant care se plimbă de colo colo și întreabă: „Știți ce mă enervează pe mine? Ați fost vreodată într-una din croazierele acelea din insulele Caraibe? Sunt cele mai groaznice!" După care individul are nevoie de hidratare, altfel rămășițele lui tot mai uscate vor rămâne pe scenă ca un schelet în deșert. Până să-și înmoaie amigdalele scorojite, trec pe un canal TV mai de Doamne-ajută, cum ar fi Invicta Watch.

Recent a trebuit să fac puțin stand-up comedy, fiind cooptat de Institutul American de Film pentru un omagiu adus Dianei Keaton. „Sper că vii", a zis ea. „Îți trimit felicitările înregistrate", am insistat eu. „Nu, amice, vii. Mai mult de-atât, tu îmi vei înmâna premiul." „Dar…", am bolborosit eu. „N-am ce-ți face. Scoate-ți hainele de gală de la naftalină." Până la urmă m-am dus, am spus câteva glume, lumea a râs și mi-am dat seama că, dacă mai fac stand-up comedy, nu mai repet greșelile din

trecut, când spuneam și glume mai răsuflate, gesticulând la greu. Mare caraghios eram. Dar, întrucât nu mai fac stand-up comedy, de ce mai bat apa-n piuă?

După ce mai multe filme de-ale mele au avut succes în străinătate, am primit invitații din mai multe țări ca să fac filme acolo, cu finanțarea lor, fără să pună vreo condiție. Mie mi-a convenit de minune aranjamentul, iar soției i-a surâs ideea de a locui cu copiii peste hotare și de a cunoaște și alte culturi. Deci am acceptat, cu condiția ca orașul-gazdă să fie suportabil pentru mine în cele trei-patru luni de filmare. Londra a fost o sărbătoare, Barcelona – un vis. Dacă aș fi primit o ofertă de la, să zicem, Thiruvananthapuram, sigur aș fi refuzat-o. Când s-a ivit ocazia să filmez la Paris, cu promisiunea ca filmările să meargă ca unse, vă imaginați cât de repede am scos un contract din buzunar și l-am semnat.

Rezultatul a fost Miezul nopții în Paris, care a însemnat patru luni într-un apartament mare la hotelul Bristol și doar croasanți, trufe, plus străzile și celebrele terase la înălțime. Am scris rolul principal pentru un intelectual din Est, dar când am avut ocazia să-l cooptez pe Owen Wilson, l-am rescris pentru el. Am avut șansa să lucrez cu o altă mare actriță, Marion Cotillard. Nu cred că i-a priit experiența, mie, da. A fost foarte drăgălașă, evident fără să-și conștientizeze adevărata valoare. A fost singura actriță cu care am lucrat care a plâns pe platou, iar eu n-am înțeles de ce. Tot ce-a făcut a fost superb. Poate n-am vorbit destul cu ea, dar asta pentru că n-am prea avut ce să-i spun; a făcut totul ca la carte. Se vedea însă că nu e mulțumită de ea. Cât despre mine, m-am purtat foarte frumos pe platou, pâinea lui Dumnezeu, fermecat de talentul ei, de acord cu întreaga ei prestație. Oricum, colaborarea cu ea a fost un privilegiu, nici nu puteam să-mi doresc mai mult.

Și cu Owen a fost o plăcere să lucrez. Bea tot timpul dintr-o sticlă cu o băutură sălcie, verde la culoare, menită, cred eu, să-i prelungească viața. Dar, dacă trebuie să bei continuu din sângele verzui al zeilor, cine vrea să trăiască mai mult, nu? Am reușit să-l conving pe Adrien Brody să-l joace pe Salvador Dalí în tinerețe, una dintre marele reușite ale filmului, și pe Corey Stoll să-l întruchipeze pe Ernest Hemingway. A mai fost și Rachel McAdams, o actriță care face ca fiecare replică să sune firesc și care, din orice unghi ai privi-o, arată de milioane, în rolul logodnicei țâfnoase a lui Owen. Dar cireașa de pe tort a fost Léa Seydoux. Nu auzisem de ea și, pe la mijlocul filmului, ne-am dat seama că aveam nevoie urgent de o actriță pentru un rol mic, dar vital. Am primit o înregistrare cu o mulțime de actrițe dintre care să aleg, moment în care am avut unul din momentele acelea în care exclami: „Cine e actrița?“ Léa era magnetică. Evident o actriță de prima mână care și-a dovedit

valoarea de-a lungul anilor jucând o varietate de roluri care i-au adus celebritatea. Am angajat-o imediat și, când ne-am întâlnit prima dată, nu-mi mai puteam lua ochii de la ea. Nu doar că era frumoasă, adică de zece plus, frumusețea ei pur și simplu te lăsa cu gura căscată. Personalitatea ei, atât de fermecătoare, îi lumina fața, ca într-un tablou pictat de Renoir și de Rafael la un loc. La o filmare pe timp de noapte, după ore întregi petrecute într-un frig de crăpau pietrele, deși îi curgea nasul, era tot una dintre cele mai frumoase femei pe care le văzusem vreodată. De-a lungul anilor i-am urmărit cariera și a fost cât pe-aci s-o distribui în alt film, dar accentul ei franțuzesc era prea pronunțat pentru personajul american pe care trebuia să-l interpreteze. Poate am noroc și voi găsi un rol perfect pentru ea, cum ar fi cea de gospodină singură, hămesită după dragoste, iar eu să joc rolul preparatorului fizic.

Mi-a plăcut mult să filmez orașe. Gălăgia și agitația vieții urbane. Pe timp de ploaie, par capricioase. Am început filmul cu un montaj al unor priveliști din Paris, pe muzica lui Sidney Bechet, care a surprins spiritul francez atât de bine. Aș fi mai mult decât mulțumit să fac doar astfel de montaje pe fundaluri sonore alese de mine. Să lucrez în Paris. Să locuiesc în Paris. Oare de ce n-am rămas după ce-am terminat Ce-i nou, pisicuțo? Cât de diferită ar fi fost viața mea. N-aș mai fi făcut stand-up comedy. N-aș mai fi întâlnit-o pe Soon-Yi. Am plătit cu vârf și îndesat fiindcă m-am îndrăgostit de Soon-Yi, dar a meritat. Frumoasă, sexy, deșteaptă, cu simțul umorului, o soție perfectă. Sper să nu uite că vreau să fiu incinerat. În timp ce făceam preproducția la Miezul nopții în Paris, am fost invitați de președintele Nicolas Sarközy și de soția lui, Carla Bruni, să luăm prânzul cu ei la Palatul Élysée. Am fost atât de emoționat încât am uitat să-mi iau joy buzzerul[111]. Am stat de vorbă o vreme, apoi, întrucât Carla Bruni era încântătoare și fascinantă, iar eu știam că își încercase norocul în showbiz – fusese cântăreață – am avut neobrăzarea s-o întreb dacă n-ar vrea să apară în filmul meu. Carla Bruni s-a uitat către soțul ei să-i vadă reacția la această propunere neașteptată de a colabora cu un om de rând; soțul a spus că nu vede nimic rău în asta, iar soția a acceptat. Presa a vuit de parcă tocmai ar fi aterizat o navă extraterestră. Știrea a apărut pe prima pagină a ziarelor în toată Europa. La filmare, Carla Bruni s-a purtat ca o profesionistă. N-a întârziat, și-a jucat rolul bine, reușind să ne impresioneze pe toți. A știut perfect replicile, le-a spus cu talent și s-a adaptat imediat la momentele imprevizibile de pe platou, adăugând câte ceva la text sau reformulându-l acolo unde credea că s-ar impune. Ce bine-ar fi dacă toți ar fi la fel de buni, cum ar fi spus mama.

Firește, soțul ei, președintele Sarközy, a venit să asiste la o filmare, seara, și vă imaginați cât de emoționați au fost cei din echipa franceză, străduindu-se să se ridice la înălțimea evenimentului și să nu scape

ceva pe jos și astfel să fie trimiși la ghilotină. Filmul a avut mare succes. Ideea filmului o aveam de mulți ani – de fiecare dată când mă întâlneam cu Swifty Lazar[112], acesta îmi spunea că amicul lui, Cary Grant, de-abia aștepta să lucreze cu mine, n-aveam o idee și pentru el? În mintea mea, o mașină se oprește la miezul nopții în New Yorkul contemporan și Cary Grant îmi spune să urc. Eu urc și mergem la o petrecere care are loc în New Yorkul anilor 1920, cu gangsteri, dansatoare, vedete din lumea teatrului. Când s-a ivit ocazia cu Parisul, mi-a fost ușor să fac trecerea la mașina de scris de la Sutton Place la Place Vendôme.

Owen Wilson și Cary Grant ar fi făcut o pereche grozavă împreună. La un moment dat chiar i-am propus lui Cary Grant rolul, numai că Swifty Lazar mă minți se că acesta voia să lucreze cu mine; când l-am întrebat dacă să-i trimit scenariul, Cary a răspuns: „Glumești? Am ieșit la pensie!“ Ulterior, Garson Kanin mi-a spus: „Când Swifty îți spune ceva, sigur e o minciună“.

Trebuie să spun totuși că aveam motive să cred că l-aș fi putut convinge pe Cary Grant să joace într-un film de-al meu doar și pentru că-i plăcea mult ce fac. Nu vreau să mă laud, dar nu pot continua povestea fără să menționez acest lucru. Grant trebuie să fie un mare admirator al meu, altfel povestea nu are haz. Așadar, înainte de chestia cu scenariul, Cary Grant, însuși Cary Grant, a venit să mă vadă cum cânt jazz la Michael's Pub, în New York. A venit singur. S-a așezat la o masă, singur, destul de aproape. Avea la el toate cărțile mele. M-a rugat să-i dau câte un autograf pe fiecare. Am vorbit cu el timp de o oră, între două reprezentații. Cary a insistat să rămână și la următoarea. Firește că am discutat despre filme. Cary le văzuse pe ale mele, dar ce m-a uimit e că stătea acolo de câteva ore, pubul era arhiplin și nimeni n-a venit să-l salute, să-l întrebe: sunteți cumva Cary Grant? Sau să-i ceară un autograf. La sfârșit ne-am luat rămas bun și m-a îmbrățișat. Câțiva ani mai târziu, când Swifty Lazar mi-a spus că Grant de-abia așteaptă să lucreze cu mine bineînțeles că l-am crezut, dar Cary Grant se retrăsese din branșă și, pe lângă faptul că era foarte amabil și darnic cu laudele, era și foarte cumpătat, de aceea m-am gândit că mă pusese să semnez toate cărțile mele pentru ca mai apoi să le vândă pe eBay.

Din dragoste pentru Roma este un titlu prost. Titlul inițial era Nero Fiddled (Nero pungașul), dar tipii din Roma care au venit cu banii au fost cât pe-aci să facă apoplexie. M-au rugat să-l schimb măcar de dragul Romei. La urma urmei, Berlusconi ar fi putut intra la idei. La început am păstrat titlul în America, dar mi-am dat seama că nu era o bătălie pentru care merita să lupt. Aș fi putut să insist, să trag niște sfori, însă investitorii italieni erau oameni cumsecade și, dacă-i puteam ține departe

de lista cu potențiale victime ale lui Berlusconi cu o mică schimbare, de ce să le fac viața amară?

Așadar iată-mă lucrând din nou cu Penelope Cruz și cu Judy Davis, în Roma. Cu Judy tot nu vorbesc, dar aici se vorbește italiană. Lucrez și cu Alec Baldwin, mereu un privilegiu, cu Ellen Page și Greta Gerwig, care ulterior a regizat un film minunat. Mai târziu, și Ellen, și Greta mă vor ataca și vor spune că regretă că au lucrat vreodată cu mine – ajung și acolo, pe moment vă spun doar că mi-a făcut o mare plăcere să colaborez cu ele și cred că au făcut o treabă extraordinară. Jumătate din film a fost în italiană, motiv pentru care am avut o dublă satisfacție. Prima a fost că am regizat un film italian. Eu, care am crescut cu De Sica, Fellini, Antonioni, lucram cu actori italieni în italiană, cu subtitrare. Știam că acest lucru va afecta încasările, fiindcă multor americani nu le plac filmele cu subtitrare, dar numai jumătate din filmul meu era subtitrată. A doua a fost că am avut onoarea să lucrez cu marele Roberto Benigni, despre care nu am destule cuvinte de laudă. El nu vorbea engleză, eu nu vorbeam italiană, deci n-aveam cum să-i stric interpretarea cu indicațiile mele. Dacă vedeți filmul îmi veți înțelege entuziasmul. Am fost extrem de impresionat. Fiindcă veni vorba, nu trebuie să știi limba respectivă ca să deosebești o interpretare bună de una proastă. Se vede din limbajul corporal, din expresiile faciale, din tonul vocii. La despărțire, i-am făcut cadou lui Benigni o carte rară, știam că-i plac. Cred că era Satyricon. Nu sunt sigur. Era în italiană.

OK, acum vă voi dezvălui un secret. Un secret evident. Întotdeauna mi-am dorit să fiu Tennessee Williams. Celălalt idol al meu din tinerețe, dramaturgul american Arthur Miller, a fost mereu preocupat de social, de politic, de etic, de opțiunea morală, deși Moartea unui comis-voiajor e mai mult decât atât, iar piesa Toți fiii mei are și multă poezie, care mi-a plăcut. Vedere de pe pod a fost cu adevărat deosebită doar când Liev Schreiber a jucat rolul principal, iar Scarlett a fost cea care declanșa conflictul, vă spun în cunoștință de cauză, pentru că am văzut patru puneri în scenă, inclusiv pe prima. Și filmul a fost destul de solid, mai ales că a avut-o în distribuție pe Maureen Stapleton, iar regia a fost semnată de un regizor care-mi place mult – Sidney Lumet.

Totuși cu Tennessee Williams e altceva. Să ne oprim o clipă, am nevoie de câteva secunde ca să-mi exprim euforia. Am crescut idolatrizându-l pe Tennessee Williams. Când aveam 18 ani, Abe Burrows m-a întrebat cu cine aș vrea să discut despre interesul meu față de scris. Am răspuns: Tennessee Williams. Abe mi-a spus că Tennessee nu este foarte abordabil. I-am citit toate piesele, toate cărțile. Două dintre cărțile cu care mă mândream cel mai mult la vârsta aceea erau frumos cartonate: One Arm și Hard Candy. I-am văzut piesele de nenumărate ori. Am

piesele și producţiile mele preferate. Cum am menţionat mai devreme, filmul după Un tramvai numit dorinţă este, pentru mine, perfecţiunea artistică. Cu excepţia sfârșitului, ratat, o concesie făcută „cenzorului cretin“, ca să-l citez pe D.H. Lawrence. Filmul este confluenţa perfectă a scenariului, a jocului actoricesc și a regiei. Sunt de acord cu Richard Schickel care crede că piesa e perfectă. Personajele sunt atât de bine scrise, fiecare nuanţă, fiecare instinct, fiecare replică reprezintă alegerea ideală dintre toate cele care există în universul știut de noi. Toate interpretările sunt senzaţionale. Vivien Leigh este incomparabilă, mai reală și mai convingătoare decât mulți oameni pe care-i cunosc, iar Marlon Brando este poezie în mișcare. A fost un actor care a pășit pe scenă și a schimbat istoria actoriei. Magia, locul, New Orleans, Cartierul Francez, după-amiezile ploioase, noaptea de pocher. Geniu artistic, fără limite.

OK, acum revenim la mine, un fabricant de chicote, de glume despre spațiul de parcare, un tip de mâna a doua ridicat inexplicabil la rangul de cineast, produsul unei munci susţinute, al unui noroc chior, aflat întotdeauna în locul potrivit și la momentul potrivit. Așadar mă bucur de un succes destul de consistent. Ce înseamnă să vrei cu tot dinadinsul să creezi la fel ca Eschil, O’Neill, Strindberg, Tennessee Williams. Prima mea încercare de a scrie și de a regiza o dramă este influenţată de Bergman. Bergman este idolul meu, cineastul ideal. Vreau cu tot dinadinsul să fac Al șaptelea sigiliu și Fragii sălbatici, dar nu fac decât să încropesc Adormitul, Dragoste și moarte, Annie Hall. Amuzante, poate, dar nu unde vreau să ajung eu. Interior. OK, o încercare merituoasă. Nu un film care rulează cu casa închisă, care demonstrează din nou că încă nu-i pot face pe cinefili să rupă ușile. Această încercare inutilă de a crea împotriva flerului meu natural se repetă, iar și iar. Septembrie, Cealaltă femeie. Și de fiecare dată când dau pe Turner Classic Movies ca să văd Un tramvai numit dorinţă îmi zic: hei, asta pot să fac și eu. Și încerc, dar nu pot, și așa ajung la Blue Jasmine. O încercare merituoasă, dar nu cine știe ce. Binecuvântat cu o actriță foarte mare, Cate Blanchett, îmi dau toată silinţa să creez o situaţie pentru ea care să aibă forţă dramatică. Ideea i-a venit soţiei mele și mi s-a părut bună, dar se bazează prea mult pe Tennessee Williams. O voi relua în Roata minunilor, cel mai bun film al meu până în prezent, dar trebuie neapărat să mă desprind de influenţa marelui Williams.

În fine, Blue Jasmine a fost un succes, iar Cate a primit Oscarul pentru cea mai bună actriță. A, și Kate Winslet a fost la fel de convingătoare în Roata minunilor, dar s-a nimerit în calea celui de-al doilea val de acuzaţii de molestare, false, ridicole, la care ajungem numaidecât. Până atunci vă spun doar că nu sunt Tennessee Williams și că nu voi putea

nici măcar să mă apropii de valoarea lui; vreau să fiu primul care recunoaște asta, deși, între timp, cred că v-ați dat seama și singuri.

Paranteză: este seară, mă aflu la Elaine's, achit nota de plată și, în drum spre ieșire, cine credeți că mă oprește? Da – Tennessee Williams. Ia cina cu câțiva prieteni. Se vede că a băut mai mult decât trebuie, fiindcă mă oprește ca să-mi spună că sunt un artist. Mă uit în jur ca să văd dacă nu cumva chiar e un artist în spatele meu, dar, nu, se referă la mine. Mă întreb cu cine mă confundă. Cu Pinter? Cu Christo? Mă înroșesc la față, bolborosesc câteva cuvinte fără noimă și mă retrag spre ușă, făcând plecăciuni spre el ca un eunuc chinez. Am pus complimentul său pe seama prea multor lichioruri de mentă, a confuziei sau a lipsei de sinceritate specifice industriei divertismentului. Acum sar peste câțiva ani, când cineva a scris o carte despre el și a stat în preajma lui câteva luni, luând notițe detaliate în timpul conversațiilor. După moartea lui Williams, autorul cărții a fost nemaipomenit de amabil și mi-a trimis însemnările în care Tennessee Williams se referea la mine. Sunt prea modest ca să citez din ele, pe de altă parte n-aș băga mâna-n foc că autorul cărții n-a vrut să-mi joace o farsă, dar, la fel ca certitudinea că soția îți este credincioasă, prefer să nu analizez prea mult. Am însemnările acasă. Le-am citit cu aceeași atenție cum a citit și Moss Hart recenziile la O dată-n viață, le-am băgat într-un sertar și nu le-am revăzut niciodată.

La capitolul merite, cu toate influențele din partea lui Bergman și a lui Williams, am scris multe roluri pentru femei, unele chiar foarte picante. De fapt, pentru un individ care și-a luat partea de papară de la membrele fanatice ale mișcării #MeToo, palmaresul meu cu sexul opus nu-i rău deloc.

Leslee Dart, care se ocupă de publicitate, mi-a spus cândva că, în 50 de ani de când tot fac filme, lucrând cu sute de actrițe, am scris 106 roluri feminine principale care au adus 62 de nominalizări pentru actrițe și niciodată un reproș, oricât de voalat, că m-aș fi purtat incorect față de vreuna dintre ele. Sau față de vreo figurantă. Sau față de vreo dublură. În plus, fiind independent de studiouri, am angajat 230 de femei în echipele din spatele camerelor, unele cu funcții de conducere, ca să nu mai pomenesc de monteuze, producătoare, fiecare fiind plătită la fel ca bărbații.

Apropo, Leslee Dart, unul dintre cei mai buni agenți de presă, s-a ocupat de publicitate decenii la rând. Habar n-avea la ce se înhamă când s-a angajat la mine, crezând că nu va face decât să aranjeze interviuri și să-mi promoveze filmele. Nu s-a gândit că mă voi îndrăgosti de o femeie cu 35 de ani mai tânără decât mine, care era și fiica amantei mele. Nu și-

a mai găsit liniștea de când vestea a făcut înconjurul lumii și, recent, s-a confesat unor prieteni despre cât de privilegiată a fost că s-a ocupat de relația cu presa și a adăugat că speră la o moarte timpurie.

În fine, Blue Jasmine a trecut și am avut din nou ocazia să lucrez cu Alec Baldwin, Sally Hawkins și prima dintre cele două mari Cate sau Kate. Viața mea merge înainte, Soon-Yi rămâne aceeași mare bucurie, copiii cresc și, în timp ce încerc să-i ajut să-și facă temele, le amintesc că am obținut 98 de puncte la algebră numai dacă adun punctajele de la trei teste. Vara duc familia Allen în sudul Franței unde, pentru prima dată, văd cât de fermecătoare este Emma Stone.

Simplu spus, Emma le are pe toate. Nu e doar frumoasă, are o frumusețe deosebită, care-i dă un aer ghiduș și care face din ea o vedetă de cinema autentică. Și, pe lângă faptul că e o actriță foarte bună, poate interpreta orice. Are un haz natural, dar și disponibilitate pentru rolurile dramatice. Emma este una dintre puținele persoane cu care am petrecut mult timp discutând pe platou. Și asta fiindcă e mai mult decât fermecătoare și am râs mult împreună. M-a învățat să trimit mesaje pe telefon și, după ce-am terminat filmul, am tot făcut schimb de mesaje. O tachinam mereu, dar îmi răspundea cu aceeași monedă, dovedindu-mă de fiecare dată. Când lumea îmi pune întrebări despre ce este mai important în cinematografie, încerc să-i lămuresc că nu banii, laudele, recenziile sau premiile; toate relative. Repet mereu că procesul în sine, crearea unui film sunt lucruri care contează. Creezi, dai viață unei idei, apoi mă trezesc dis-de-dimineață în sudul Franței unde mă întâmpină și lucrează cu mine toată ziua Emma Stone. Face minuni pentru metabolism. Iar Colin Firth s-a dovedit atât de bine educat și de talentat, ca și Eileen Atkins, Simon McBurney și nostimul Jacki Weaver.

A fost încă un film de-al meu în care magia a fost prezentă.[113] Cu ani în urmă, un critic perspicace a scris o carte despre tema recurentă a magiei în filmele mele. Timpul a confirmat asta. Eu cred că singura speranță pentru omenire stă în magie. Întotdeauna am urât realitatea, deși e singurul loc în care ai parte de aripioare de pui gustoase. Întrucât sudul Franței era atât de însorit, iar asta afecta imaginea, filmam în zori, restul zilei stăteam degeaba și reluam lucrul pe la șase seara. Filmările au durat mai mult decât preconizasem și au costat mai mult, investitorii însă nu se supără atât timp cât eu mă simt împlinit din punct de vedere artistic – dacă mă credeți, am un pod de vânzare.

Următorul meu film a fost despre filosofie. În lipsa rațiunii, pe care l-am făcut în Rhode Island, n-a adus prea mulți bani. Nu știu de ce. Părea o poveste comercială, despre o crimă, Emma Stone fiind aceeași actriță fermecătoare, de data aceasta dându-i replica fenomenalului Joaquin

Phoenix. Joaquin este un tip încântător, cu o personalitate excentrică. E un profesionist remarcabil, foarte simpatic, și nu trebuie decât să verificați ce filme a făcut de-a lungul anilor ca să vă dați seama că este un actor minunat. Spre cinstea Emmei, în scenele cele mai dramatice, reușește să țină pasul cu el. Am rămas surprins de numărul mic de spectatori. Unul dintre lucrurile bune când vine vorba de un film este că acesta e alcătuit din câteva role de celuloid, care există și au șansa de a fi văzute de cei care l-au ratat. Într-o bună zi poate fi aclamat ca o capodoperă neglijată sau neînțeleasă. Evident, așa ceva nu s-a întâmplat cu filmele mele. Filmele mele despre care am avut senzația că au fost neînțelese sau neglijate au rămas așa, deși vreo două succese se prea poate să fi fost reevaluate și considerate mult prea lăudate. O altă satisfacție pe care am avut-o în timp ce filmam În lipsa rațiunii a fost vara petrecută la Newport, un loc absolut încântător. Familia mea a stat într-o casă imensă, închiriată, unde Soon-Yi a pregătit mai multe cine pentru cei care lucrau la film, folosind din plin bucătăria mare și ingredientele de calitate disponibile. Am exagerat când am spus că talentul ei culinar e de-a dreptul criminal, fiindcă unele feluri de mâncare chiar îi reușesc. Să fiu mai explicit: dacă vă plac spaghetele cu o cutie de suc de roșii turnată deasupra, de trei ori pe zi, Soon-Yi e bucătarul ideal. Vremea a fost excelentă, având în vedere că era vară și mi-am seama de ce toți nababii născuți la cumpăna dintre secole alegeau Newport ca să-și parcheze iahturile.

Dacă mă gândesc la cele două filme făcute cu Emma și la cum schimbul nostru frecvent de mesaje a ajuns treptat la zero, poate că motivul răcelii ei față de mine a fost chestia cu ouăle moi. Într-o zi, din vorbă-n vorbă am ajuns și la ouăle moi. I-am spus cum le mănânc eu: umplu pe jumătate o ceașcă de cafea obișnuită cu Rice Krispies. Fierb două ouă trei minute și jumătate, le scot din ibric, le desfac de coajă și le pun în ceașcă. Adaug sare și amestec până se formează o pastă nu foarte groasă. Apoi aștept să se răcească puțin și mănânc totul cu o linguriță. Nu-i venea să creadă și i se părea absurd că eu consider această amestecătură comestibilă. După această discuție, relațiile dintre noi s-au deteriorat rapid și, chiar dacă, din politețe, fără tragere de inimă, a acceptat să încerce și ea, sunt aproape sigur că n-a făcut-o.

În cele din urmă am încetat să ne mai trimitem mesaje pe telefon. Peste ani, când m-am întâlnit cu o prietenă comună și am întrebat-o dacă are vreo veste de la Emma, persoana respectivă a izbucnit în râs și a spus: „Bietul de tine, nici până acum nu ți-ai dat seama că rețeta cu ouăle moi a stricat totul? E o chestie la care e foarte sensibilă.“ Păcat. Am doar amintiri plăcute cu ea.

Într-un weekend, când încă mai eram în sudul Franței, eu și Soon-Yi am luat prânzul cu prietenul nostru Larry Gagosian. Soon-Yi lucrase la galeria lui Larry imediat după facultate. La un moment dat, Larry a spus că vorbise de curând cu Roman Polanski, care voia să facă un film anul următor, în Praga. Larry și Roman sunt prieteni foarte buni. L-ai cunoscut?, m-a întrebat Larry. Da, l-am cunoscut, dar nu ne-am mai întâlnit de vreo 40 de ani. Ultima dată când am stat mai mult de vorbă cu el a fost când, împreună cu Sharon Tate, Charlie Joffe și Vic Lownes, am mers la o gală de box în Londra ca să-l vedem pe Muhammad Ali cum îl pune la podea pe Henry Cooper, care era deja un boxer terminat. Larry: azi plecăm din Franța, dar revenim peste câteva săptămâni. Ce-ai zice să luăm cina cu Roman Polanski? Cu plăcere, am zis eu, convins că, la fel ca toate întâlnirile cu care sunt de acord, nici aceasta nu va avea loc – oricât de mult aș agrea compania persoanelor implicate, la momentul adevărului pur și simplu vreau să stau acasă. Am terminat desertul, ne-am luat rămas-bun. Trei săptămâni mai târziu Gagosian a revenit în oraș și m-a sunat: veniți la o mică cină acasă la Roman? Soon-Yi, nerăbdătoare ca întotdeauna să participe la un eveniment social, deja își scotea rochiile de seară. OK, mi-am spus eu, nu l-am văzut pe Roman de zeci de ani, e un cineast remarcabil, putem vorbi despre filme, putem rememora zilele petrecute în Londra anilor 1960, ce putea fi rău în asta? Numai că în ziua întâlnirii am avut brusc senzația că nu mă simt în largul meu din punct de vedere social, stare pe care însă am reușit s-o controlez. Firește, ca regizor, mă consideram inferior lui Roman, ceea ce îmi afecta și mai mult starea de spirit. Am ajuns la casa lui din Cap d'Antibes care, trebuie să recunosc, m-a lăsat cu gura căscată. Spațioasă, frumoasă, maiestuoasă, înconjurată de vegetație luxuriantă, cu vedere la Marea Mediterană. În timp ce servitorii se strângeau în jurul mașinii noastre, Soon-Yi m-a întrebat: „Chiar așa mari au fost încasările la Copilul lui Rosemary?" O casă ca asta nu putea fi cumpărată doar cu banii de pe film, am asigurat-o eu, probabil că a știut cum să-i investească. Soon-Yi m-a făcut să sar peste fobia legată de intrarea în casele oamenilor. Ne-a întâmpinat o femeie foarte frumoasă.

„Bine ați venit", a spus ea, „sunt soția lui Roman." Am văzut filmul la care au lucrat împreună și mi-am amintit cât de frumoasă era și acolo. „Roman coboară imediat. Șampanie?" Luptându-mă cu timiditatea mea deja obișnuită, am căutat să compensez, devenind ultraagresiv, reușind să îngaim: „Îl cunosc de mult pe Roman". (Ce bun ar fi fost un trabuc acum!) „Zău?", a făcut soția sexy. „Da, avem niște amintiri comune din Londra, pe care însă nu le-aș dezvălui pentru nimic în lume", am mormăit eu, conștient că am făcut o gafă. Apoi s-au apropiat și alți invitați și, nu știu dacă din pricina aparatului meu auditiv, a ganglionilor mei nervoși sau a prostiei mele genetice, dar mi s-a părut că cineva a spus „Roman". Soon-Yi, care nu-l întâlnise niciodată și nu știa cum arată,

a întins mâna și a zis: „Încântată de cunoștință“. Conversația a trecut la alt subiect, parcă la iahturi sau avioane particulare, iar jumătatea mea mi-a dat un ghiont și mi-a șoptit: „Ăsta e Roman Polanski, te faci că nu-ți cunoști prietenul?“ „Ba nu e Roman Polanski“, am replicat eu din colțul gurii, ca un agent agasant de pariuri. „Ba da“, a insistat ea, pișcându-mă de mână, gestul obișnuit al unui cuplu sudat. „Mie-mi spui? Îl cunosc pe Roman de 50 de ani.“ „Dar soția lui tocmai l-a prezentat. N-ai auzit fiindcă ești la fel de surd ca Beethoven.“ „Ăsta nu e Roman Polanski“, am asigurat-o eu. „Mă enervezi“, a conchis ea.

Adevărul e că toți îi spuneau Roman. Numai că era Roman Abramovici, oligarhul rus, miliardar, ceea ce explica opulența din jur. Dumnezeule, numai întreținerea grădinii costa mai mult decât toate încasările de la Copilul lui Rosemary. Când ni s-a alăturat și i-am povestit despre disputa dintre noi, Gagosian pur și simplu nu-și dădea seama cum de înțelesesem greșit. I-am amintit că discutaserăm despre Roman Polanski, ne înțeleseserăm să luăm cina împreună cu el după ce Larry revenea în Franța. A revenit, a sunat și a întrebat: „Mergem să luăm cina la Roman?“ De unde să știu că se referea la Roman Abramovici? Habar nu aveam cum arată. Ce-ați fi crezut în locul meu, dragi cititori? Bag mâna-n foc că ați fi gândit la fel ca mine. Poate că v-ați fi prins chiar mai repede, fiindcă stați bine cu auzul, nu ca mine, dar a fost o greșeală firească. În fine, povestea s-a răspândit precum holera, iar eu am devenit calul de bătaie al protipendadei de pe Coasta de Azur și bătaia de joc a tuturor dușmanilor mei din industria divertismentului, cărora le-am pierdut șirul. Cert este că nici eu, nici Soon-Yi nu ne-am consumat din cauza acestei întâmplări. A fost cel mai rău lucru care mi s-a întâmplat vreodată? Bineînțeles că nu. Cel mai rău lucru a fost gastroenterita sau un spectacol cu Olandezul zburător la care am asistat fără să-mi iau Adderallul.[114] În fine – să mergem mai departe.

Personaj din desene animate (n.tr.)

Acces restricționat. Minorii au voie să-l vizioneze numai însoțiți de părinți sau de tutori. (n.tr.)

Numai cu acordul părinților (n.tr.)

Un arc ascuns într-un disc pe care-l porți în palmă. Când dai mâna cu cineva, un buton face ca arcul să sară din disc și să creeze o vibrație asemănătoare unui șoc electric. (n.tr.)

Irving Paul „Swifty“ Lazar, impresar artistic și agent literar (n.tr.)

Woody Allen se referă la Magie în lumina lunii (2014). (n.tr.)

Medicament utilizat pentru tratarea narcolepsiei (n.red.)

Întotdeauna am vrut să fac un film a cărui acţiune se petrece în New York la sfârşitul anilor 1930 şi mi s-a ivit ocazia cu Café Society. La el am lucrat cu Kristin Stewart, Jesse Eisenberg şi Steve Carell în rolurile principale. Santo a reprodus Manhattanul şi Hollywoodul din 1939, iar operator a fost genialul Vittorio Storaro, cu care voiam să colaborez de mult. Sunt atât de norocos. Filmele mele au arătat bine datorită lui Davy Walsh, cu care am început, apoi mulţumită lui Gordon Willis, Sven Nykvist, Zhao Fei, Vilmos Zsigmond, Harris Savides, Carlo Di Palma, Javier Aguirresarobe, Remi Adefarasin şi Vittorio Storaro. Dacă ştiţi câte ceva despre cinematografie, e ca şi cum aş fi înşirat numele jucătorilor echipei Yankees din 1927. Mi-a plăcut Café Society. Am încercat să fac un film sub forma unui roman. Titlul iniţial a fost Dorfman: Romanul. Din anumite motive, nu l-am putut folosi.

Am schimbat şi titlul următorului film. Nu s-a numit Roata minunilor de la început. Atunci au reînceput necazurile. Cu Roata minunilor am revenit pe teritoriul lui Tennessee Williams şi, mulţumită distribuţiei, lui Vittorio şi lui Santo, a ieşit mai bine. Copilărind nu departe de Coney Island, am pus destul din mine în filmul ăsta, alături de gangsteri şi de un puşti neadaptat, care ura şcoala. Am hotărât să folosim culorile într-un stil poetic, iar Vittorio să schimbe lumina în mijlocul scenelor ca să accentueze emoţiile şi să stilizeze drama. Dar, în ciuda elementelor creative originale, eram aproape în totalitate în Cartierul Francez.[115] Filmul, mai ales Kate şi Vittorio (şi poate toată distribuţia), a avut parte de un tratament prea aspru, asta din cauza unor împrejurări nefericite de care mă voi ocupa în continuare, dar mai întâi trebuie să ştiţi că titlul iniţial a fost Peştii albi din Coney Island. Pentru cei nefamiliarizaţi cu argoul din partea locului, titlul se referă la ubicuitatea practicării sexului sub promenada din lemn de pe plaja din Coney Island. După folosire, prezervativele erau aruncate în Atlantic, dar reveneau pe plajă odată cu sosirea fluxului, de aceea localnicii le spuneau peştii albi din Coney Island. Scena în care se explica acest detaliu ihtiologic a fost tăiată din film, dar Alisa, monteuza, ne-a salvat cu titlul Roata minunilor.

Acum, din păcate, sunt nevoit să revin la ternul subiect al acuzaţiilor false. Nu din vina mea, oameni buni. Cine să ştie că Mia era atât de răzbunătoare? De data aceasta victimele principale au fost actorii extrem de talentaţi din distribuţia filmului şi operatorul extraordinar al producţiei. Nu mă includ şi pe mine, fiindcă am avut marea plăcere de a face filmul, am fost plătit regeşte, eram obişnuit cu tabloidele şi cu acuzaţiile ridicole şi resemnat la gândul că nici un milion de dovezi, nici mintea cea de pe urmă nu puteau mişca acul în direcţia realităţii. Situaţia luase o turnură neaşteptată fiindcă Dylan nu mai avea 7 ani, ci

era o femeie în toată firea, trecută de 30. Atenție, n-am avut voie s-o văd, să-i vorbesc sau să corespondez cu ea timp de 23 de ani. Tot ce auzise despre mine de când abia împlinise 7 ani fusese din gura Miei.

Între timp, după cum descrie Moses cu amărăciune, Mia a făcut din furia pe care o simțea față de mine și față de Soon-Yi rațiunea de a fi a copiilor ei, cultivând-o, subliniind mereu ideea că o abuzasem pe Dylan. Speram ca Dylan, la maturitate, să-și dea seama cum se folosise mama ei de ea, exploatându-i vârsta și vulnerabilitatea ca s-o lipsească de tată, conștientă că aceasta era cea mai sigură răzbunare împotriva mea. Speram că Dylan îmi va întinde o mână, cum făcuse Moses, fratele ei. Credeam că-și va aminti cât de mult o iubeam, cum îi împlineam toate dorințele, cât de mult m-am zbătut ca s-o pot vedea sau doar să-i pot vorbi, că astfel va dori să mă vadă. Măcar să discutăm despre tot ce se întâmplase și să vadă situația în toată complexitatea ei. Speram ca, mai curând sau mai târziu, să înțeleagă faptul că povestea abuzului nu era așa cum o știa de la mama ei și să dorească cel puțin s-o analizeze. Speram că poate cu ajutorul sau doar din curiozitatea soțului ei să dorească să audă și versiunea mea, să vadă dacă avea vreo logică. Ce era dacă aveam o discuție cu Dylan, în prezența soțului ei sau a psihologului, dacă avea așa ceva? Orice, doar ca să punem față în față versiunea mamei ei cu dovezile și concluziile fiecărei anchete. Dacă stau acum și mă gândesc, agențiile de pariuri din Vegas ar fi considerat că întâlnirea noastră are șanse de reușită de unu la un milion. La care ar adăuga: Dylan e liberă să facă ce vrea. E o femeie matură. Nu vrea să-și vadă tatăl, pentru că ar fi prea dureros pentru ea.

Mia ar putea declara că a încurajat-o pe Dylan să mă vadă, dar vă închipuiți cum ar suna încurajarea ei, ce libertate de a alege i-ar da lui Dylan. Când Moses, la vârsta de 30 de ani, i-a spus mamei lui că vrea să ia legătura cu mine, Mia a făcut un scandal monstru și l-a alungat din casă. „Fratele meu e mort pentru mine“, a spus Dylan și asta îmi amintește că Mia se învârtea înnebunită prin casă și decupa capul lui Soon-Yi din toate fotografiile de familie atârnate pe pereți, făcându-le să arate ca într-un film de groază. Din fericire, Moses nu i-a luat în seamă amenințările și insistența de a-și evita tatăl, fiindcă ținea prea mult la mine. Mia i-a pus în vedere că orice contact însemna trădare. Intransigența ei l-a făcut pe Moses să se gândească la sinucidere, încă un copil adoptat împins să comită acest gen disperat; în cele din urmă, la sfatul terapeutului, Moses mi-a telefonat și a propus să reluăm legătura. Cum era de așteptat, în ochii mamei lui a devenit persona non grata, lista neagră fiind sperietoarea la care apela Mia ori de câte ori vreunul dintre copiii ei nu i se supunea. De aici și „Fratele meu e mort pentru mine“. Ca să înțelegeți genul de obediență fanatică pe care o impunea Mia în familie! În fine, imaginați-vă tristețea mea când Dylan

nu numai că n-a vrut să mă vadă, ci a și scris o „scrisoare deschisă“ în care declara că am molestat-o. Faptul că scrisoarea era „deschisă“ avea mare importanță, fiindcă intenția ei nu era de a rezolva ceva, ci de a mă defăima, scopul mamei ei. Odată cu apariția mișcării #MeToo, scrisoarea putea fi pusă alături de celelalte „declarații publice“ curajoase, o ocazie pentru Mia de a se folosi de o mișcare legitimă. Ce mai conta că o acuzație falsă exploata o realitate tristă, cea a femeilor hărțuite și abuzate.

Multă vreme Soon-Yi a fost îndemnată să vorbească și să-și spună povestea, dar a fost prea ocupată cu creșterea copiilor și, în plus, a considerat că e sub demnitatea ei să-i răspundă unei mame care a făcut-o retardată, a împrăștiat minciuni că ar fi fost violată de soțul pe care-l iubea și a inventat o poveste cum că mama ei biologică ar fi fost prostituată. Până la urmă Soon-Yi a vorbit, cum vom vedea mai încolo. Paranteză: în pofida furiei mimate, provocate de așa-zisul viol al unei minore, Mia a zburat la Londra ca să depună mărturie în favoarea lui Roman Polanski care recunoscuse și fusese condamnat la închisoare pentru sex cu o minoră. (O victimă reală, fata, femeie în toată firea acum, l-a iertat pe Roman, dar pe Mia o vede așa cum este. Când Mia i-a trimis un mesaj în care se scuza că depusese mărturie în favoarea lui Polanski, femeia a scris: „N-aveam nevoie de scuzele ei. M-am simțit folosită de o persoană care își continua vendeta împotriva lui Woody Allen.“) Ronan Farrow le-a îndemnat mereu, public, pe femei vorbească, dar, când Soon-Yi și-a spus povestea, nu i-a plăcut ce-a auzit. N-are nimic împotrivă ca femeile să spună adevărul atât timp cât e adevărul impus de maică-sa.

În fine, o apariție la TV a lui Dylan în lacrimi a avut un impact major asupra presei și a publicului. Vă rog să vă amintiți ce-a scris Moses, cum a dezvăluit felul în care Mia făcea repetiții cu el ca să mintă cât mai convingător. Vă rog să vă amintiți și momentul în care Judy Hollister, femeia angajată ca menajeră în casa de la țară, a întrebat-o pe Dylan de ce plânge, iar Dylan i-a răspuns: „Fiindcă mami vrea să mint“. De asemenea, mi s-a părut cel puțin interesant că nimeni n-a adus în discuție anchetele detaliate care, la vremea respectivă, au concluzionat clar că Dylan nu fusese molestată. Nu știu de ce, dar faptul acesta a rămas mereu un adevăr incomod. Mi se pare interesant că atâția oameni au preferat să ignore faptele și să accepte acuzația de molestare, practic cu nerăbdare. De ce era atât de important ca eu să fiu prezentat drept agresor sexual de minore? De ce lumea, luând în calcul viața mea nepătată și absurditatea acuzației, n-a tratat toată această poveste cu mai mult scepticism?

Acum se adăuga un element nou, ingenios, ceva ce n-a apărut nici măcar o dată, în toate lunile acelea de investigații, în numeroasele interviuri date de Dylan: declarația ei cum că fusese molestată în timp ce se uita la trenulețul electric din mansardă. Se presupune că eu aș fi pus-o să se uite la trenulețul care se învârtea, ca un fel de hipnoză. Moses scrie: „Exista un trenuleț electric la mansardă, dar împachetat, iar copiii nu puteau să se joace acolo chiar dacă ar fi vrut. Spațiul era îngust și neamenajat, sub un acoperiș înclinat, sprijinit pe frontoane, plin de scânduri nefinisate, cuie, vălătuci de fibră de sticlă, capcane pentru șoareci, găinați, miros greu de molii, cufere cu haine pe care nu le mai purta nimeni și garderoba veche a mamei. Ideea că acel spațiu putea fi folosit pentru un trenuleț electric în funcțiune, care să circule prin mansardă, este absurdă.“ Evident, acest element a fost adăugat mai târziu, ca să îmbrace cumva acuzația în speranța că o va face mai credibilă.

Întrucât de-abia împlinise 7 ani, e foarte posibil ca Dylan să fi fost mituită cu o păpușă nouă sau cu un film de desene animate ca să participe la campania de denigrare. Dar, dacă povestea născocită de Mia nu e cea mai gogonată dintre toate, să nu-mi spuneți mie Woody Allen: cică i-aș fi oferit lui Dylan o excursie la Paris și un rol într-un film de-al meu! Dumnezeule mare! Cu doar câteva săptămâni în urmă avea doar 6 ani! Ce știa ea despre Paris? Sigur, pentru Mia Parisul și un rol sunau foarte tentant, dar această sărmană fetiță, exploatată de mama ei, cu siguranță nu tânjea după Europa sau după o carieră în cinematografie.

Dar să nu vă imaginați nici măcar o secundă că, atunci când Dylan recită povestea despre tatăl care a abuzat-o în timp ce se uita la trenulețul electric, o acuz de minciună deliberată. Ca mulți doctori cu care am discutat despre această poveste îngrozitoare, sunt convins că Dylan chiar crede ce i-a repetat Mia ani și ani la rând. Dylan și fratele ei Satchel erau niște copii nevinovați, Dylan chiar mai vulnerabilă. Cum declara unul dintre procurori, adevărata infracțiune este ceea ce i-a făcut Mia lui Dylan. Când le-am spus mai multor psihiatri că Dylan este căsătorită și are un copil, deci era posibil ca inocularea la care o supusese mama ei să nu fi avut nici un efect, cu toții m-au asigurat că mai devreme sau mai târziu o va afecta.

Între timp, nu numai presa era tot mai convinsă de prestația lui Dylan la TV, ci și actorii și actrițele care, fără să aibă habar dacă o abuzasem sau nu, s-au declarat de partea ei și m-au acuzat, declarând că regretă că au jucat în filmele mele și că nu o vor mai face niciodată. Unii chiar și-au donat onorariul unor cauze nobile, ca să nu fie acuzați că au primit bani pătați. Un gest nu atât de eroic pe cât pare, fiindcă noi ne permitem să plătim doar minimum prevăzut de sindicat și cred că, dacă am mări

onorariul la nivelul practicat de alte studiouri, actorii pe drept cuvânt ar declara că nu mai lucrează cu mine, dar ar sări peste partea cu donarea salariului. Faptul că acești actori și aceste actrițe nu s-au oprit nici măcar o clipă să analizeze detaliile cazului (altfel nu ar fi tras concluzii cu atâta siguranță de sine) nu i-a împiedicat să mă acuze în public cu atâta convingere. Unii au mers până la a spune că, de-acum încolo, politica lor va fi să creadă femeia. Sper doar ca oamenii care gândesc să respingă o atitudine atât de simplistă. Ce-ar zice băieții din Scottsboro?[116]

Cetățeni bine intenționați, indignați la culme, erau mai mult decât fericiți să-și exprime opinia într-o chestiune despre care nu aveau nici cea mai vagă idee. În opinia acestor cruciați eu eram fie o victimă comparabilă cu Alfred Dreyfus, fie un criminal în serie. Fără să facă diferența. (Până și avocata Miei a declarat public că nu știe dacă molestarea chiar a avut loc sau Dylan doar și-a imaginat-o.) Ceea ce nu i-a oprit pe actori să se întreacă unul pe altul în acte de curaj. Ce Dumnezeu, erau împotriva molestării copiilor și nu se temeau să spună acest lucru sus și tare, mai ales că noile descoperiri științifice din domeniul fizicii dovedeau că femeia are întotdeauna dreptate.

Interesant e că, în toiul acestui scandal, contingentul Farrow nu făcea nimic ca să ajute victimele abuzurilor sexuale comise de fratele aflat la închisoare și nu mai prididea cu telefoanele, presându-i pe actori și pe actrițe să mă treacă pe lista neagră, sub amenințarea că-i va supune oprobriului public. Recunosc, am rămas uimit câți din breaslă au căzut ca piesele de domino. Poate că o făceau din convingere, poate de frică sau poate în speranța că se vor remarca susținând un punct de vedere sigur, neriscant, despre o chestiune ce ținea de corectitudinea politică. Apărusem într-un film, Paravanul, despre epoca McCarthy, și eram conștient de ceea ce Lillian Hellman numise „vremea ticăloșilor“, când atâția oameni înspăimântați sau oportuniști făceau tot felul de compromisuri. Menționez asta doar pentru că mulți actori și persoane din industria divertismentului, dar și mulți prieteni îmi spuneau în particular cât de șocați erau de publicitatea evident nedreaptă, dezgustătoare, la care eram supus și că erau sută la sută de partea mea, dar când îi întrebam de ce nu-mi luau apărarea, recunoșteau că se temeau de repercusiuni de ordin profesional. Mi s-a părut o ironie faptul că acesta era exact motivul invocat de femei pentru lipsa lor de curaj în a-i acuza public pe cei care le hărțuiau: carierele lor aveau de suferit. Pentru unii, detaliile întregii povești erau vagi și nu foarte interesante, știind că aceia care lucrează în industria divertismentului au viața și problemele lor, dar auzeau că era mai înțelept să nu lucreze cu mine – ca și cum brusc toată lumea s-ar declara moartă după varza kale.

Între timp, presa mă punea la un loc cu o grămadă de bărbați acuzați, condamnați sau care își recunoscuseră agresiunile sexuale sau hărțuirea unui număr mare de femei în nenumărate rânduri, în ciuda faptului că acuzația împotriva mea fusese în mod repetat dovedită nefondată. Acum nu numai actorii mă boicotau, chiar și Amazon a rupt contractul cu mine și n-a mai vrut să colaborăm. Universitățile au interzis cursurile despre filmele mele. Am fost scos dintr-un documentar despre hotelul Carlyle. Am fost scos dintr-un serial despre poezie difuzat de PBS. Filmul meu terminat, O zi ploioasă în New York, a rămas nedistribuit în America, deși, slavă Domnului, restul țărilor nu s-au dovedit la fel de tranșante. Când am făcut un pas înapoi, mi s-a părut extrem de amuzant să văd atâția oameni cum dau năvală să ajute o femeie țicnită să-și ducă la îndeplinire răzbunarea. Era atât de fascinant – o idee deloc rea pentru o satiră.

Spre deosebire de multe suflete sărmane care au fost distruse de includerea pe lista neagră în epoca McCarthy, eu am fost mai puțin fragil. În primul rând n-aveam cum să mor de foame, ca scenarist îmi elaboram propriile proiecte. În toată această tevatură, trebuie să recunosc, având în vedere că de obicei joc rolul unui visător romantic, acum eram protagonistul, în viața reală, al unei drame despre o persoană inocentă, acuzată pe nedrept. Situația delicată în care mă aflam îmi stimula fanteziile cinefile cu eroi neînfricați, unde mă vedeam ca un suflet oropsit, dar menit să triumfe în ultima rolă a filmului. Bineînțeles, spre deosebire de Hollywood, nici un Jimmy Stewart sau Henry Fonda n-a apărut pe neașteptate ca să-mi preia cazul și să repare toate nedreptățile, dar în viața reală mai apăreau câte unii, îndeajuns de curajoși, ca să apere niște principii.

Alec Baldwin s-a numărat printre puținii care au avut curajul să-mi ia apărarea în presă. Javier Bardem a fost de asemenea foarte tranșant și furios pe ceea ce a numit linșaj public. Blake Lively m-a apărat și ea, riscând să fie atacată pe rețelele sociale. Scarlett Johansson m-a apărat în termeni neechivoci, ea fiind întotdeauna lipsită de prejudecăți în privința nedreptăților de orice fel. La TV, Joy Behar a susținut-o pe Scarlett, sărind în apărarea mea. Wally Shawn și-a dat seama încă de la început cum stau lucrurile și a scris cu multă pasiune și curaj într-un moment în care defăimarea mea era cuvântul de ordine. În ciuda temerilor că rețelele sociale ar putea reacționa cu multă agresivitate, cei care mi-au luat partea au scăpat cu fața curată. Femeile din viața mea au fost alături de mine. Prima mea soție, Harlene, Keaton, desigur, Louise, Stacey. Cunoscându-mă îndeaproape și chiar trăind cu mine mai mulți ani, probabil și-ar fi dat seama dacă eram capabil sau interesat de abuzarea unui copil. Trebuie să spun aici că am fost dezamăgit de reacția ziarului New York Times. Poate fiindcă l-am apreciat încă din

adolescență, așteptând să-l citesc la micul dejun în fiecare dimineață, mândru de curajul și judecata plină de omenie ale celor de acolo.

În fine, New York Times s-a declarat împotriva mea, acceptând ideea că îmi abuzasem fiica. Una era ca actori și actrițe să trâmbițeze prostește cum regretau ei că lucraseră cu mine și alta era ca New York Times, cu un colectiv de redacție alcătuit din oameni serioși, care aveau, în mare măsură, aceleași opinii ca și mine în privința unor probleme spinoase, să adopte o astfel de atitudine. Și totuși în ziar au apărut nenumărate articole care dădeau de înțeles, sau presupuneau, că făcusem un lucru rău, menționând de fiecare dată că fusesem acuzat de molestarea propriei fiice și, uneori, adăugând că respingeam acuzația și că nu fusesem găsit vinovat. Ceea ce nu menționau, deși autorii articolelor știau prea bine, era că acest caz fusese investigat cu minuțiozitate și că ambele anchete mă dezvinovățiseră. Astfel acuzația rămânea doar în articole, ca și cum nevinovăția mea n-ar fi fost nicicând probată. Cum adică nu recunoaște? Nici Al Capone n-a recunoscut. Nici acuzații de la Nürnberg. Dacă aș fi făcut-o, n-aș fi recunoscut nici eu. Dar, cum spuneam, se știa prea bine că anchetele conduse de experți constataseră că nu avusese loc nici un fel de molestare. Cu ani în urmă, New York Times acceptase să-mi dea șansa de a mă disculpa, dar de atunci mă atacase de nenumărate ori și, cu excepția unui articol mai recent, în favoarea mea, semnat de Bret Stephens, conducătorii ziarului n-au avut nici un interes în a accepta ceva care să vină în sprijinul meu. Dar înapoi la întrebare: de ce atâția oameni din presă și din industria cinematografică erau atât de dispuși, de hotărâți să-mi facă rău? Mă gândeam că, de-a lungul anilor, trebuie să fi deranjat multe persoane, care acum își dădeau frâu liber furiei sau iritării. Altfel de ce nu mi se acorda măcar prezumția de nevinovăție față de o acuzație mai mult decât discutabilă, ce sfidează orice judecată sănătoasă? Nu înțelegeam cum de-am pricinuit atâtea resentimente, dar, la urma urmei, nici câinele nu-și poate vedea coada.

Înainte de a părăsi subiectul declarației de principiu, vreau să fac o mențiune specială despre Bob Weide. În timp ce Alec Baldwin și Javier Bardem arată ca niște eroi și chiar îi joacă în filme, Weide seamănă cu un patriot ceh miop dintr-un film vechi, de război, care este prins de naziști și împușcat în timp ce îngaimă câteva cuvinte despre triumful final al democrației. De fapt, este producătorul și regizorul filmului Curb Your Enthusiasm și l-am întâlnit prima dată când mi-a luat un scurt interviu pentru un documentar pe care-l făcea despre Groucho. Ne-am reîntâlnit și am vorbit cu el după ani și ani, când făcea un documentar intitulat Maeștri americani pentru PBS, în care mă includea și pe mine. Weide a sesizat încă de la început reaua-credință și hidoșenia campaniei pornite împotriva mea și a vorbit curajos, chiar

dacă nu avea nimic de câștigat din asta, documentarul lui bucurându-se oricum de succes. Pe lângă reacțiile pozitive la felul în care a abordat cazul meu, Weide a primit înjurături și chiar amenințări cu moartea de la fel de fel de ciudați, dar, ce să-i faci, lumea e plină de oameni ca ei. Înainte de a face documentarul, Weide mi-a studiat viața și cariera cinematografică și a citit tot ce-a găsit despre caz, inclusiv stenogramele, și a rămas șocat de nedreptatea care mi se făcuse.

A scris despre acest aspect, demascând cu argumente irefutabile spectacolul de prost-gust din jurul numelui meu. Dar, fiindcă nu era un Zola[117], puțini l-au ascultat, mai mult de-atât, multe ziare și canale TV i-au refuzat dreptul la replică în cazul unor articole abjecte și denigratoare. Limitându-se la propriul blog, Weide nu s-a dat bătut, convins, nu de banii cuiva, ci de propria conștiință, că luptă pentru o cauză dreaptă. Întrucât nu eram prieteni apropiați și nici nu participam la aceleași sindrofii, gestul lui nu putea fi interpretat ca o mână de ajutor dată unui amic. Weide era pur și simplu obsedat de ideea de a îndrepta o greșeală. O dovadă de conștiință cetățenească, de bun-simț în fața atacurilor unei gloate, dispusă și parcă nerăbdătoare să creadă o minciună. Dacă până la urmă adevărul va fi acceptat – atenție, nu spun că va fi cunoscut, fiindcă e cunoscut de ani întregi –, Weide va avea cel puțin satisfacția că a fost de partea lui într-un scandal monstru, spre deosebire de foarte mulți oameni pe care în zadar a încercat să-i convingă, oameni prinși în jocul a zeci de false raționamente. Dacă până la urmă se adevărește că există Rai, cred că Weide va sta la o masă pentru personalități – în secțiunea de nefumători.

Scriind despre această problemă, am încercat să vin cu dovezi solide, pentru ca faptele prezentate să nu fie doar versiunea mea, ci așa cum apar ele în rapoartele anchetatorilor, scenele la care a fost martor Moses, la fel și experiențele trăite de Soon-Yi, ce vin în sprijinul celor scrise de fratele ei. Am citat din anchetele celor două comisii, Yale și New York, cuvânt cu cuvânt, plus declarațiile observatorilor numiți de tribunal, exact cum au fost ele date în fața judecătorului de la Curtea de apel. Au avut loc incidente îngrozitoare, relatate de două femei angajate acasă la Mia, care au fost și martore la mai multe altercații. Declarațiile lor le confirmă pe cele ale lui Moses, dar, chiar și fără aceste dovezi, am făcut apel la rațiune. Din păcate, nu-mi fac iluzii că eforturile mele vor schimba părerea oamenilor. Dacă Dylan și Mia ar retracta totul azi și ar spune că a fost vorba doar de o farsă enormă, sunt de părere că mulți s-ar agăța în continuare de ideea că am abuzat-o pe Dylan. Oamenii cred ce este important pentru ei și fiecare persoană are propria rațiune despre care, uneori, nici nu are habar. Prin urmare, când scriu despre acest caz, care reprezintă ceea ce Alan Dershowitz numește în cartea sa „vină prin acuzare“, o fac doar fiindcă a jucat un rol atât de dramatic în

viața mea. Sper că aceste cuvinte le vor insufla, cât de cât, încredere oamenilor oneşti care s-au situat de partea adevărului. Au făcut alegerea corectă.

Cum am reacţionat la toate astea? Şi de ce, când am fost atacat, am ripostat rareori sau nu m-am arătat foarte afectat? Păi, dacă ţinem cont de haosul ostil creat de un univers fără noimă, cât contează o mică acuzaţie falsă în schema lucrurilor? În al doilea rând, faptul că sunt mizantrop are avantajul lui – oamenii nu te pot dezamăgi niciodată.

În sfârşit, perspectiva e foarte diferită când eşti în postura unui om nevinovat, şi nu în cea a unui om vinovat până la Dumnezeu. Chiar îţi fac plăcere privirile indiscrete şi anchetele, departe gândul de a te teme de ele, fiindcă n-ai nimic de ascuns. Eşti nerăbdător să te supui detectorului de minciuni, şi nu să-l eviţi cu orice preţ. E ca şi cum ai juca pocher şi ai avea o chintă roială. De-abia aştepţi ca ceilalţi să pluseze cât mai mult şi, la sfârşit, să-i laşi cu buza umflată, dar dacă nu voi avea niciodată şansa de a juca mâna până la capăt? Dacă dispar înainte să iau potul? Mda, pentru cineva care nu a fost interesat niciodată de vreo moştenire, ce pot spune? Am 84 de ani; viaţa mea e aproape pe jumătate terminată. La vârsta mea joc pocher cu moartea. Dacă tot nu cred în viaţa de apoi, nu văd ce-aş avea de câştigat dacă lumea mă va pomeni ca regizor de film sau ca pedofil. Tot ce vreau e ca cenuşa mea să fie împrăştiată aproape de o farmacie.

O întrebare trăsnită: există vreo urmă de umor în a fi acuzat pe nedrept de un delict? Unul de natură sexuală? O paranteză amuzantă: tevatura iscată de Louis C.K. Sigur, Louis este un tip foarte cumsecade, cu care am lucrat puţin la Blue Jasmine. Întotdeauna mi-am dorit să fac o comedie în care să jucăm amândoi. Cu un scenariu potrivit, mă gândeam că ar fi ieşit ceva bun din colaborarea noastră. Louis a fost de acord. Amândoi ne-am stors creierii ca să venim cu o idee. Eu am pierdut o grămadă de timp, degeaba. A încercat şi el, dar n-a ieşit nimic care să merite atenţie. După câţiva ani m-am trezit cu un telefon, scrisese un scenariu în care era un rol şi pentru mine; unul epocal. Am citit scenariul şi m-am îngrozit. Nu fiindcă era prost – era bun –, dar rolul meu era cel al unui regizor de film, celebru, care molestase un copil sau fusese acuzat de aşa ceva şi care avea o relaţie prea apropiată cu fiica lui.

„Louis, nu pot juca aşa ceva“, i-am spus eu. „De ce?“ „Fiindcă şi acum mă lupt cu această falsă acuzaţie, ziariştii scriu tot felul de lucruri despre mine, lumea comentează… ar însemna să le fac jocul idioţilor.“ „Eu cred că te-ar ajuta“, a insistat el. Ce-o fi fost în capul lui? „Ţi-ar reabilita imaginea.“ Chiar dacă Louis îmi este simpatic şi ştiu că e bine

intenționat, mă întreb ce-a fumat înainte să-mi dea telefon. I-am urat noroc și am zis pas. N-am vrut să-i spun să renunțe la proiect pentru că îmi făcea mai mult rău decât bine, fiindcă omul lucrase luni în șir la scenariu și avea șansa să regizeze filmul – și, la urma urmei, ce drept am eu să distrug proiectul altcuiva doar ca să-mi fie mie bine? Firește, după ce presa a văzut filmul înainte de premieră, situația mea cu Dylan a ținut capul de afiș, o nouă ocazie pentru dușmani de a mă ataca din toate părțile. Apoi soarta a făcut ca sărmanul Louis să fie el însuși acuzat de hărțuire sexuală, iar lansarea filmului să fie anulată. Au urmat o serie de atacuri și de critici la adresa lui. Te întrebi ce-ar fi scos O. Henry dintr-o întorsătură ca asta și, dacă nu O. Henry, cu siguranță Monty Python.

În pofida denigrărilor și a oprobriului public, condiția de paria are și câteva avantaje. În primul rând nu ți se cere mereu să iei loc într-un prezidiu, să scrii două vorbe pe coperta unei cărți, să salvezi balene sau să rostești un discurs în cadrul unei ceremonii de absolvire – mai ales că un tip care știe doar Amendamentul 21[118] din Constituție nu e cel mai indicat ca model pentru studenți. Hillary Clinton nici n-a vrut să audă de donația mea și a lui Soon-Yi pentru campania ei prezidențială, motiv pentru care ne-am întrebat dacă nu cumva 5 400 de dolari ar fi ajutat-o să câștige în Pennsylvania, Michigan sau Ohio.

În captivanta sa autobiografie, Actul I, marele Moss Hart scrie despre diferența dintre problemele pe care un dramaturg le are cu actul I și cele pe care le are cu ultimul act. Primele sunt mult mai ușor de rezolvat. Ultimele, rezolvarea conflictului, finalul, punctele culminante sunt cele care îi separă pe bărbați de preadolescenți. Așa și este; după ce-am trecut în revistă banalitățile din care mi-a fost alcătuită viața, iată-mă față-n față cu problemele ultimului act. Anii mei de glorie. Gândacul în iarnă.[119]

Ca de obicei, îmi văd de muncă. Am făcut un film intitulat O zi ploioasă în New York. Întotdeauna mi-am dorit să filmez Manhattanul pe ploaie, să spun o poveste care se desfășoară pe parcursul unei zile ploioase. Nu știu care e legătura mea cu ploaia. Când mă trezesc dimineața, ridic storurile și văd că plouă sau cerul e cenușiu ori că picură sau e înnorat, am o senzație de bine. Când e o zi însorită, mă simt deprimat, dar orașul e atât de frumos când plouă, sub cerul acoperit de nori. Nu știu de ce. Mi s-a spus că ar ține de starea mea interioară. Sufletul meu este mohorât.

Așa că i-am angajat pe Elle Fanning, Selena Gomez, Timothée Chalamet, Liev Schreiber, Diego Luna, Jude Law și pe fabuloasa Cherry Jones, și am transpus pe ecran această poveste romantică puțin probabilă. Despre

doi studenţi din ultimul an, din New York, într-un weekend, şi idila dintre ei.

Bineînţeles, din moment ce filmul se numeşte O zi ploioasă în New York, soarele a fost prezent pe cer în fiecare zi când aveam nevoie de nori şi de ploaie, prin urmare, toată ploaia din film a fost furnizată de turnurile noastre de apă şi de cisterne. Această sarcină i-a revenit lui Helen Robin, care s-a ocupat de tot, de la asigurarea bugetului până la angajarea echipei de filmare, de la negocierea chiriilor pentru locaţii la colaborarea cu sindicatele, de la asigurarea hranei la supravegherea procesului de postproducţie: montaj, muzică, presă, rating. Helen îmi transcrie şi scenariile, lucru pe care-l face de 40 de ani! E o slujbă care durează 24/7/365 de zile pe an, marcată doar de crize şi de momente de cumpănă, dar, dacă n-ar exista momentele de cumpănă, Helen nu şi-ar mai face griji. Şi dacă nu şi-ar mai face griji, nu s-ar mai bucura de viaţă. Înaintea ei, ani la rând Bobby Greenhut s-a ocupat de asta şi a făcut-o foarte bine – îmi amintesc cât de îngrijorat era de buget, că nu ne încadrăm în grafic, că trebuie să turnăm din nou unele scene, dar, fără toate aceste griji, n-ar fi simţit că trăieşte.

Toţi cei trei actori din rolurile principale au jucat excelent, iar pentru mine a fost o plăcere să lucrez cu ei. Ulterior, Timothée a declarat public că regretă colaborarea cu mine şi că-şi donează onorariul unei organizaţii caritabile, dar s-a jurat în faţa surorii mele că a fost nevoit să facă asta fiindcă avea şanse să ia un Oscar pentru Strigă-mă pe numele tău, el şi impresarul lui considerând că are mai multe şanse să câştige dacă mă atacă. Eu unul n-am regretat că am lucrat cu el şi nici nu mi-am donat banii. Selena a fost adorabilă. A avut un rol foarte greu pe care l-a jucat la superlativ. Elle este pur şi simplu un talent nativ, extraordinar, ca şi Keaton. Când reporterii au presat-o să spună că regretă că a lucrat cu mine, a declarat că nici măcar nu se născuse când fusese lansată acuzaţia, aşadar nu avea ce să comenteze. Un răspuns onest. Mai mulţi ar fi trebuit să spună că nu ştiu toate amănuntele, deci se abţin să-şi dea cu părerea. Ferească Dumnezeu ca cineva să spună: „Această acuzaţie a fost întoarsă pe toate părţile şi anchetatorii au ajuns la concluzia că este falsă“. Deşi am auzit că Joy Behar a declarat aşa ceva la TV. Se cuvine să amintesc şi alte persoane importante despre care am aflat că mi-au luat public apărarea: Ray Liotta, Catherine Deneuve, Charlotte Rampling, Jude Law, Isabelle Huppert, Pedro Almodóvar, Alan Alda. Sunt sigur că mai sunt şi alţii de care nu ştiu. Cel puţin aşa sper, dar le mulţumesc tuturor, a fost un gest frumos din partea lor că au luat poziţie şi-i asigur că nu vor regreta niciodată.

Din câte ştiu, dacă nici un distribuitor american nu se oferă între timp, O zi ploioasă în New York nu va rula în SUA. Spre norocul meu, celelalte

țări au luat o decizie normală difuzând filmul care a avut și mare succes. Ciudat, nu-i așa? Să fac filme ce rulează în toate țările, mai puțin în America, dar să privim altfel lucrurile: dacă fac un film prost, oamenii nu pot fi fraieriți să-și cheltuiască banii munciți pe un rateu. Pe de altă parte, dacă filmul le place, îl laudă. În ambele cazuri au doar de câștigat. Faptul că sunt un artist a cărui operă nu poate fi văzută în propria țară și, fiind victima unei nedreptăți, am publicul meu în străinătate este, recunosc, în ton cu fanteziile mele poetice. Nu că aș fi singurul în situația asta. Au fost și Henry Miller, D.H. Lawrence, James Joyce. Mă văd alături de ei, sfidător. Moment în care soția mă trezește ca să mă anunțe: „Sforăi!“

După O zi ploioasă în New York, am trecut la un alt film, a cărui distribuție mi-a fost greu s-o alcătuiesc. Parcă ar fi fost înțeleși, actorii și actrițele solicitate au refuzat să lucreze cu mine. Unii sunt sigur că mă consideră un animal de pradă. (Încă nu-mi dau seama cum de sunt atât de convinși.) Evident, o parte dintre actori au crezut că e un gest nobil din partea lor să refuze un rol în filmul meu. Gestul lor ar avea noimă dacă aș fi vinovat de ceva, dar, întrucât nu sunt, respectivii nu fac decât să persecute un om nevinovat și să confirme încă o dată amintirea implantată în memoria lui Dylan. Fără să-și dea seama, au devenit uneltele Miei. A mai fost o categorie de actori care m-au asigurat, între patru ochi, că au urmărit cazul cu mai multă atenție și că sigur mi se face o mare nedreptate. Au tunat și au fulgerat împotriva unei acuzații comparabile cu cea a așa-ziselor sacrificii umane comise de evrei împotriva creștinilor, amintind de Medeea, de grădinița McMartin[120], de Sacco și Vanzetti – mai lipseau procesele înscenate de la Moscova. Dar, oricât de absurdă li se părea acuzația, nu puteau lucra cu mine fiindcă reacția violentă a celor cu pâinea și cuțitul sigur i-ar fi trimis să îngroașe rândurile șomerilor. Unii mi-au spus: „Toată viața am așteptat telefonul ăsta și acum nu pot accepta rolul“. I-am compătimit fiindcă erau convinși că riscau să fie trecuți pe lista neagră. În realitate, cum le puteau spune și cei care au avut curajul să mă apere, nu riscau nimic. Între noi fie vorba, m-aș fi așteptat la un sprijin mai consistent din partea celor din breasla mea, nu ceva spectaculos, poate câteva acțiuni de protest, poate câțiva colegi furioși care să mărșăluiască braț la braț, câteva tulburări de stradă, poate câteva mașini incendiate. La urma urmei, eram un membru de bază al comunității creatorilor, foarte convins că situația neplăcută în care mă găseam îi va scoate din fire pe confrații mei. O demonstrație bine organizată, în numele a sute de cetățeni, nu s-a mai materializat din cauza vremii tocmai bune de plajă. Când Juliet Taylor a amintit de Wally Shawn, imediat mi-au lucit ochii. Îmi plăcea mult de Wally ca actor, mi se părea natural și amuzant, sclipitor, cu o energie tocmai potrivită pentru personajul principal din filmul pe care-l pregăteam în Spania.

Chiar și în condiții ideale, a face un film bun e ca și cum ai traversa un teren minat. Când intervin alte obstacole, obiectivul e și mai greu de atins. La bugetul mic, ca de obicei, se adăuga dificultatea de a găsi actori dispuși să-și rişte cariera alături de o personalitate toxică. Din fericire, Wally era excepția de la regulă. Dar, fiindcă filmam în Spania, legile spaniole privind impozitele mă obligau să folosesc mai mulți actori din UE. Deși mulți dintre ei erau minunați, puțini vorbeau engleza îndeajuns de bine ca să rostească replicile cât mai natural cu putință. Apoi eram prins până peste cap în litigiul cu Amazon, plus că presa scria încontinuu despre mine, eternul vinovat. Ca să citez ziarul New York Times, de obicei rezonabil și echilibrat, eu eram „un monstru“. Undeva, Kafka zâmbea. Cu atâtea pietre de moară atârnate de gât se mai poate câștiga o cursă? Cu alte cuvinte, un regizor împroșcat cu noroi, cu gândul la necazurile lui, departe de a fi un Bergman, privit cu atâta ostilitate, poate face o comedie de succes? Brusc, această provocare a devenit și mai incitantă. Așadar ce succes va avea Rifkin's Festival, proiectul meu spaniol? Cine știe. Cert e că l-am făcut cu plăcere și m-am distrat să-l ascult pe Wally cum îmi spune replicile. Lecția aici, cred eu, este că unii fac minuni când sunt sub presiune. Eu, desigur, nu mă număr printre ei, iar dacă filmul va avea succes, voi asista la un adevărat miracol.

Oare filmele din „anii mei de glorie“ vor rula pretutindeni, mai puțin în țara al cărei cetățean sunt, onest, vertical și adept al evaziunii fiscale? Nu se știe. Cui îi pasă? Mie nu, și cu siguranță nici cinefililor care au la dispoziție o sumedenie de alte filme bune cu care să-și omoare timpul.

Și astfel a venit vara și am făcut un turneu prin Europa cu trupa mea de jazz și am ținut concerte peste tot, în fața unor spectatori care ne-au aplaudat frenetic. Am avut un public numeros. Nu mă întrebați de ce, fiindcă n-am nici un răspuns. E muzică din New Orleans, iar eu nu cânt mai bine decât la început. Și totuși în fiecare seară mii de oameni au venit să ne asculte, iar la sfârșit aproape că n-am putut să părăsim scena. Dacă cineva mi-ar fi spus că într-o zi voi sta în fața a 8 000 de spectatori și voi cânta „Muskrat Ramble“, m-aș fi îndoit mult de sănătatea lui mentală. Pe urmă am mers la Milano, unde am regizat o operă sau, mai degrabă, am repus în scenă Gianni Schicchi de Puccini, pe care o regizasem la Opera din Los Angeles. Din nou, dacă cineva mi-ar fi spus, când băteam mingea în Flatbush, că voi saluta publicul de pe scena Operei La Scala după spectacolul cu Puccini, l-aș fi inclus în aceeași categorie cu cel care mi-a spus că voi cânta „Muskrat Ramble“. A doua zi am plecat la San Sebastián pentru câteva luni, ca să fac un film în acel mic paradis împreună cu Wally, Gina Gershon, Elena Anaya și Louis Garrel până la Ziua Muncii. Ambele mele fiice au lucrat la film, iar Soon-Yi a colindat peste tot, în fiecare zi, la o temperatură medie de 23

°C toată vara. Între timp a avut loc premiera la O zi ploioasă în New York, care a avut destul succes în întreaga Europă și în America de Sud, urmând să ruleze în Extremul Orient și să răspundă unei solicitări din Statele Unite la fel de insistentă precum automobiliștii care de-abia așteptau să vadă modelul Edsel.[121] Împreună cu Soon-Yi și copiii am luat avionul spre Paris, unde ne-am plimbat pe străzi și pe bulevarde exact ca americanii dintr-un musical. Mai precis, familionul meu s-a plimbat. Eu am rămas la hotel și am făcut publicitate pentru O zi ploioasă în New York.

Ce altceva să vă spun despre scrierea acestei cărți? O carte la fel de importantă pentru publicul cititor precum capodopera Irene Iddesleigh a Amandei McKittrick Ros sau Sălașul viermelui alb de Stoker. Regret că a trebuit să acord atât de mult spațiu acuzației false, dar întreaga situație a fost mană cerească pentru jurnaliști și a adăugat un element dramatic fascinant unei vieți altfel destul de anoste. Pentru un tip care vede în plimbarea prin Upper East Side momentul culminant al unei zile, un scandal întreținut de tabloide sigur îi pune adrenalina în mișcare. Sunt de acord cu ce a scris Francine du Plessix Gray după ce m-a intervievat cu ani în urmă: „Despre Woody Allen nu prea ai ce să scrii".

În timp ce corectam șpalturile, cele mai bune pasaje mi s-au părut cele despre aventurile mele romantice și femeile extraordinare de care am fost îndrăgostit lulea. Am inclus tot ce a fost interesant legat de cariera mea, care a evoluat prea lin ca să producă multe povești spumoase. N-am inclus detalii tehnice despre cum am făcut filmele, fiindcă, în primul rând, mi se par plictisitoare, iar în al doilea rând acum știu la fel de puține lucruri despre lumini și arta operatorului ca la început, nefiind îndeajuns de curios ca să învăț ceva, dar știu că trebuie să scoți capacul aparatului de filmat înainte să filmezi ceva – aici se opresc cunoștințele mele de specialitate. Când regizez, știu ce vreau sau, mai important, știu ce nu vreau.

Studenților de la cinematografie nu prea am ce să le spun. Când filmez sunt leneș, fără o disciplină a muncii – într-un cuvânt, merg pe tehnica unui student din ultimul an, care a fost exmatriculat. În privința scrisului, pentru cei interesați, după micul dejun mă întind de-a curmezișul în pat și scriu de mână, pe caiete cu foi galbene. Scriu toată ziua și de obicei scriu cel puțin o parte din fiecare zi a săptămânii. Asta nu pentru că sunt dependent de scris, ci fiindcă scrisul mă împiedică să mă confrunt cu lumea, unul dintre locurile care-mi displac cel mai mult. Scot dintr-un sertar carnetele în care am trecut idei de-a lungul anului. Dacă nu scot nimic din nici una dintre aceste idei, încep să mă gândesc la o poveste, chiar dacă scrierea ei îmi ia mai multe săptămâni. Este cea mai grea parte, fiindcă trebuie să măsor camera în lung și-n lat singur, zi

de zi, încercând să mă concentrez cât pot și să nu-mi fugă mintea la sex și la moarte. În cele din urmă vine și inspirația, sau mai degrabă mă opresc la o premisă fezabilă gândindu-mă că, nu-i așa?, trebuie să le pun ceva pe masă copiilor.

Mai mult îmi place să scriu decât să filmez, fiindcă filmarea presupune muncă fizică, intensă, în frig sau zăpușeală, la ore imposibile, și un milion de decizii pe subiecte despre care știu foarte puțin. Brusc trebuie să aleg unghiurile de filmare, tempoul, garderoba și coafura femeilor, mobilierul din casă, automobilele, muzica și culorile. Ca să nu mai spun că banii încep să se evapore din prima zi de filmare și, la aproximativ 100 sau 150 000 de dolari pe zi, dacă întârzii cu o săptămână, ai depășit bugetul cu o jumătate de milion. Când, în sfârșit, se termină filmările, oamenii cu care ai lucrat zi și noapte, luni întregi, se împrăștie în toate direcțiile, triști și pustiiți, jurându-ți dragoste veșnică și exprimându-și speranța într-o nouă colaborare. De obicei îmi iau rămas-bun de la actori și actrițe dând mâna cu ei/ele, în loc de sărutul scurt pe obraz sau de sărutul dublu, mai impresionant, de import, pe ambii obraji. Până a doua zi dimineață toată emoția și prietenia s-au evaporat, unii deja vorbindu-i de rău pe alții.

Îmi place să stau cu monteurul și să lipim pelicula împreună, dar cel mai mult îmi place să aleg discuri din colecția mea și să las muzica să facă filmul mult mai bun decât este. Îmi place să fac filme, dar, dacă n-aș mai avea ocazia să mai fac unul, n-aș regreta prea mult. Sunt fericit când scriu piese de teatru. Dacă nu se găsește nimeni care să le pună în scenă, sunt fericit când scriu cărți. Dacă nu se găsește nimeni care să le publice, sunt fericit să le scriu pentru mine, convins că, dacă sunt scrise bine, vor fi descoperite cândva și oamenii le vor citi, iar dacă sunt scrise prost, mai bine să nu le vadă nimeni. Nu mă interesează deloc ce se va întâmpla cu opera mea după ce nu voi mai fi. După ce voi muri, bănuiesc că foarte puține lucruri mă vor călca pe nervi, nici chiar zgomotul acela insuportabil scos de mașina de tuns iarba a vecinilor. Pentru mine, cel mai mult a contat procesul în sine, pentru care am fost bine plătit și la care am lucrat cu bărbați charismatici, talentați și femei frumoase, talentate. Am avut noroc să fiu înzestrat cu umor, altfel poate că mi-aș fi câștigat existența ca bocitoare sau circar. Mă consider în primul rând scriitor, ceea ce este o binecuvântare, fiindcă scriitorul nu are un program fix, ci își scrie opera în funcție de inspirație. Uneori mă gândesc că ar fi frumos să ies pe scenă și să fac din nou stand-up comedy, dar entuziasmul nu mă ține mult.

Între timp, îmi văd de viața unui membru onorabil al clasei de mijloc. Cânt la corn (sau cum spunea mama: „Aoleu, ce mă doare capul de la fluieratul lui!“). Dau paginile, o alint pe Soon-Yi, scot câte o bancnotă de

20 de dolari pentru copii, ca să meargă la filme, nu la fel de bune precum cele pe care le vedeam cu 12 cenți. Cum mi-aș rezuma viața? Norocoasă. Multe greșeli prostești compensate de noroc. Cel mai mare regret? Am primit milioane de dolari ca să fac filme, am avut controlul artistic absolut, dar n-am reușit să fac un film mare. Dacă ar fi să-mi schimb talentul cu al altei persoane, în viață sau decedată, care ar fi acea persoană? Fără nici o îndoială – Bud Powell, iar pe locul doi, Fred Astaire. Ce personaj istoric admir cel mai mult? Shane[122], dar e un personaj fictiv. Femei? Au fost atâtea pe care le-am admirat, de la etaloane precum Eleanor Roosevelt și Harriet Tubman la Mae West și verișoara mea Rita. Și, la sfârșit, o voi menționa pe Soon-Yi. Nu fiindcă dacă n-aș face-o mi-ar rupe picioarele cu făcălețul, ci fiindcă a ajuns un copil al străzii la doar 5 ani, în căutarea unei vieți mai bune și, în pofida obstacolelor îngrozitoare, a reușit s-o găsească. Lucrul pe care-l invidiez cel mai mult? Un tramvai numit dorință. Lucrul pe care-l invidiez cel mai puțin? Să zburd pe o pajiște. Dacă ar fi să iau viața de la capăt, aș schimba ceva? N-aș mai cumpăra feliatorul acela de legume din reclama TV. Chiar nici un interes față de ce las în urmă? Răspunsul meu a fost citat de mai multe ori, prin urmare îl las așa: decât să trăiesc mai departe în inima și în mintea publicului, prefer să locuiesc în apartamentul meu.

Aluzie la experimentele cineaștilor francezi (n.tr.)

Nouă băieți afro-americani, cu vârste între 12 și 19 ani, acuzați că au violat două femei albe, în 1931. Procesul și condamnările lor au devenit un exemplu clasic de eroare judiciară. (n.tr.)

Aluzie la poziția luată de Zola în cazul Dreyfus (n.tr.)

Amendamentul 21 a pus capăt Prohibiției în SUA. (n.tr.)

Aluzie la Leul în iarnă (1968), film despre regele Henric al II-lea al Angliei (n.tr.)

În anii 1980, familia McMartin a fost acuzată de abuzuri sexuale repetate asupra copiilor care le frecventau grădinița. (n.tr.)

Lansat de Compania Ford în 1958 (n.tr.)

Protagonistul unui western din 1953 (n.tr.)